

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT FAKÜLTESİ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**“ FİLİSTİN HALKININ PARÇALANMIŞLIĞI :
HAMAS EL-FETİH ÇATIŞMASI “**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
SANİYE ORUÇ
25-01-960640

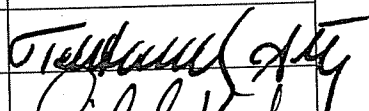
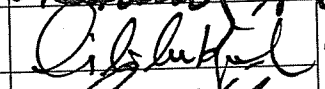
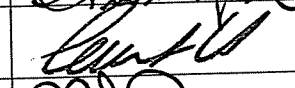
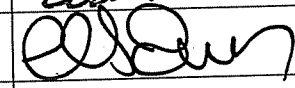
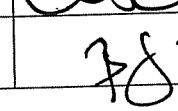
TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. TOKTAMIŞ ATEŞ

İSTANBUL - 2010

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **SIYASET BİLİMİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER** Anabilim Dalında **2501960640** numaralı **SANİYE ORUÇ'UN** hazırladığı **"FİLİSTİN HALKININ PARÇALANMIŞLIĞI: HAMAS-EL-FETİH ÇATIŞMASI"** konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **17/02/2010 ÇARŞAMBA** günü **Saat: 15:00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **...kabulüne.....**'ne* **02/03/2010** /**OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.TOKTAMIŞ ATEŞ	KABUL	
DOÇ.DR.HİLAL AKGÜL	KABUL	
DOÇ.DR.LEVENT ÜRER	KABUL	
DOÇ.DR.NAMIK SİNAN TURAN	DÜZELTME	
DOÇ.DR.BURAK SEMİH GÜLBOY	DÜZELTME	

ÖZ

Bir türlü kabuk bağlamadan kanayan yara ; Filistin-İsrail Sorunu'na değinmek ; sanki savaşın bir “ kader “ olduğu batının Ortadoğu'sunda , gün be gün dünyanın gözü önünde eriyip yok olan Filistin topraklarındaki mücadelenin kendi iç bağlamında ve uluslararası arenada tarihsel gelişimini ele aldığımız bu çalışmamızda , Filistin'in iç dinamiklerini de El-Fetih ve HAMAS üzerinden anlamaya ve anlatmaya çalıştık.

ABSTRACT

In the place that is called by Middle East by the Western Countries who consider Israeli-Palestinian Conflict as if it is a destiny of the region, with this never ending, never changing destiny we tried to explain the Palestinian resistance and its development in the region and internationally. We also tried to understand and explain this fight and the Palestinian organizations over El-Fetih and HAMAS.

ÖNSÖZ

Toplumlarla ilgili düşündüğümüzde; toplumların içinde bulundukları ekonomik-politik-sosyal ve kültürel yapılarını birlikte inceleyip değerlendirmek gereklidir. Bunlar birbirlerinden ayrılmazlar, birbirlerini etkilerler toplumların içinde bulundukları koşullara göre bazen ekonomik, bazen politik, bazen de sosyal yada kültürel yapıları öne çıkabilir ancak bir bütün içinde hareket ederler. Yapılan çalışmada özellikle politik gelişmeler ve bunların yansımalarını değerlendirmeye uluslararası arenada ki yansımaları öne çıkartarak konuyu uluslararası ilişkiler açısından değerlendirmeye çalıştık.

Yapılan bu çalışmanın amacı ; Çalışmanın başlığı HAMAS El-Fetih Çatışması olmasına rağmen temelde **Filistin Sorunu**’nun gelişim süreci ve bunun yansımaları çerçevesinde çalışmanın odağını **Filistin Sorunu** içindeki **Filistin halkı** oluşturmaktadır. **Filistin halkının** haklı mücadelesinde öne çıkan ve tarihsel sürece damgasını vuran kişi ve örgütleri ele almakla birlikte **El-Fetih ve HAMAS**’ a odaklanarak hem bugünü hem de öncesini anlamaya çalıştık. Günümüzde bir yandan **Filistin** coğrafyasında, öte yandan tüm dünyayı etkileyen sorunu Filistin ve Filistin halkına etkilerinin neler olduğunu görmeye ve göstermeye çalıştık. Filistin de 2006 yılında yapılan seçimler sonucunda Hamas’ın seçimle iş başına, hükümet olarak gelmesi bu dönemde Filistin de yaşanan HAMAS El-Fetih Çatışması, Filistin’in iç savaşı kısmi olarak yaşaması , Filistinlilerin kendi içlerinde bu kadar net ve sıcak çatışmaya girmeleri, bu çatışma ile Ulusal Mücadeleden uzaklaşmaları ve bunları hazırlayan nedenler ile neden-sonuç ilişkisinde çerçevesinde değerlendirilerek çalışma 2006 yılına kadar olan döneme kadar getirilmiş, “ **Filistin-İsrail Sorunu** “ halen gün be gün yaşanan bir süreç.

Bu çalışmaya ayırdığı zaman, verdiği destek ve önerilerinden dolayı danışman hocam sayın **Prof.Dr. Toktamış Ateş**’e sonsuz saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda bana olan inancıyla verdiği manevi destekten dolayı anneme sonsuz teşekkürler....

Bu çalışmayı ondan çaldığım zamanlar için özür dilediğim oğlum, Melih’ime hediye ediyorum....

Öz/Abstract	iii
Önsöz	iv
İÇİNDEKİLER	v-viii
GİRİŞ	1-3
I.FİLİSTİN MESELESİNE BAKIŞ	4
A. İslamiyet Öncesi Filistin	4-5
B. İslamiyet Sonrası Osmanlı İmparatorluğu Dönemine Kadar Filistin	6
C. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Filistin	6-7
1. Filistin`de Yahudi Topluluğunun Oluşturulma Süreci	7-8
2. Politik Siyonizm`in Oluşma Süreci : Dünya Siyonist Teşkilatı	9
a. Theodor Herzl	9
b. Dünya Siyonist Teşkilatı	10
3. II.Abdülhamid ve Theodor Herzl	10-11
4. Osmanlı İmparatorluğu`ndan Kopuş : I.Dünya Savaşı Öncesi ve Savaş Süreci	11
a. I.Dünya Savaşı Öncesi Araplar ve Filistin	11
b. Savaş Süreci : Sykes – Picot Anlaşması ve Balfour Bildirgesi	12-14
D. Mandater Devlet İngiltere : 1918 – 1948 Döneminde Filistin	14
1. I.Dünya Savaşı Sonrası : 1918 – 1939 Periyodu	14-18
2. II.Dünya Savaşı Döneminde Filistin : 1939 – 1945 Periyodu	18-20
3. II.Dünya Savaşı Sonrasında Filistin`de Manda Yönetimi`nin Sona Ermesi : 1945 – 1948 Periyodu	20-22

4. Yahudi Örgütlenmesi	22-23
a. Haganah	24
b. Irgun Zeva'i Leumi	25
c. Stern Gang	25-26
d. Yahudi Örgütlerin Eylemleri	26-28
E. Değişim ve Dönüşümlerin Yaşanması	28
1. İsrail Devleti'nin Kurulması	28
2. Arap – İsrail Savaşları	28
a. Birinci Arap – İsrail Savaşı : 1948 – 1949 Dönemi	29-31
b. 1956 Süveyş Savaşı	31-32
c. 1967 Haziran Savaşı (Altı Gün Savaşı)	33-35
d. 1973 Arap – İsrail Savaşı (Yom Kippur Savaşı)	35-39
3. Lübnan İç Savaşı : İsrail'in FKÖ'yü Yok Etme Çabaları	39-40
4. Camp David Anlaşmaları	40-41
5. İsrail'in Lübnan'ı İşgal Etmesi	41-42
F. 1980 – 2006 Döneminde Filistin	43
1. Birinci İntifada : 1987 – 1993 Döneminde Filistin	43-45
2. İkinci İntifada : 2000 – 2005 Döneminde Filistin	45-47
3. “ İki Devlet “ : İlan Edilip Kurulamayan Filistin Devleti, Barış Süreci (1990–2005 Dönemi)	48-50
II. FİLİSTİN'DE ÖRGÜTSEL YAPILANMA	51
A. Filistin Direniş Örgütlerinin Oluşum Süreci : Siyasi Birlik ve Eylemsel Hareketler	51
1. Siyasi Birlik	51-53
2. Eylemsel Hareketlerin Başlaması	53-55

B. İsrail Devleti`ne Karşı Filistinli Arapların Örgütlü Mücadelesi, 1948 Sonrası	55-56
1. El-Fetih (Harekat al-Tahrir al-Vatani al-Filastani)	56-59
2. Ortadoğu`da FKÖ Faktörü	60-64
3. Demokratik İttifak	64
4. Filistin'in Kurtuluşu İçin Halk Cephesi (FKHC), (Popular Front for the Liberation of Palestine – PFLP)	65-67
C. İslami Örgütlenme	67
1. Filistin`deki İslami Örgütlenmenin Gelişme Süreci	67-72
2. Müslüman Kardeşler – Ihvan Hareketi – Filistin İlişkisi	72-75
3. İslami Hareket	75-76
4. İslami Cihad Örgütü (El Cihad El İslami)	76-82
5. HAMAS (Hareket`ül Mukavemet`ül İslamiye) İslami Direniş Hareketi	82-92
D. Filistinli Liderler	92
1. Hacı Emin El-Huseyni “ İslam – Arap Sentezi “	92-95
2. Şeyh İzzeddin El Kassam “ Cihad Akımı “	95-96
3. Yaser Arafat	96-99
4. Şeyh Ahmed Yasin	99-100

III. FİLİSTİN HALKININ PARÇALANMIŞLIĞI : HAMAS EL-FETİH ÇATIŞMASI	101-119
--	----------------

IV. TÜRKİYE FİLİSTİN-İSRAİL İLİŞKİLERİ	120-121
1. 1948 – 1964 Dönemi	121-123
2. 1964 – 1980 Dönemi	123-127
3. 1980 – 1990 Dönemi	128-129
4. 1990 – 2006 Dönemi	129-140
 SONUÇ	 141-147
 KAYNAKÇA	 148-151

GİRİŞ

Medeniyetler beşiği Ortadoğu'da binlerce yıllık tarihi geçmişe sahip olan , üç semavi dinde kutsal kabul edilip sahiplenilen , dini-siyasi-coğrafi ve kültürel anlamda değerli olan **Filistin toprakları** ve bu topraklarda 19.yy sonlarında başlayıp 20.yy da yaşanan **Filistin –İsrail sorunu** Ortadoğu'da ve uluslararası gündemde önemini korumuş, günümüzün en karmaşık uluslararası sorunlarından birisi olarak uluslararası arenanın en üst sıralarında yer almaktadır.

Çalışmamızın “ Giriş “ başlığı altında; yapılan çalışma ile ilgili genel bilgi vermeye çalışacağız.

Birinci bölümünde “ Filistin Meselesine Kısa Bir Bakış “ başlığı altında; Filistin'in tarihini kısaca detaylandırdıktan sonra Filistin'de nasıl bir sorun olduğu yada oluşturulduğu ve uluslararası arenada Filistin-İsrail Sorunu'nun oluşum sürecini ve bunun gerek Ortadoğu ülkeleri arasında gerekse de uluslararası alanda nasıl karşılandığı, yansımalarını ve sonuçlarının neler olduğunu kısaca detaylandıracağız.

İkinci bölümde ise “Filistin'de Örgütsel Yapılanma “ başlığı altında ; Filistin-İsrail Sorunu'nun gelişim sürecinin Filistin'in iç dinamikleri tarafından nasıl karşılandığını ve bu dinamiklerin kendi içinde gerek siyasi gerekse de eylemsel yapılanmaları ile beraberinde Filistin Ulusal Mücadelesi içinde yer alan, bu bağlamda oluşan ve ön plana çıkan örgütler ve bu örgütlerin yapıları , direniş mücadelesindeki eylemsel hareketleri ve bunların bölgeye ve uluslararası arenadaki yansımalarının neler olduğuna değinmeye çalışacağız.

Üçüncü bölümde ise “ Filistin Halkının Parçalanmışlığı : HAMAS El-Fetih Çatışması “ başlığı altında; önceki bölümde incelediğimiz gerek siyasi gerekse de eylemsel bağlamda Filistin Ulusal Direnişinde ön plana çıkan iki örgütün kendi içlerinde yaşadıkları çatışmanın kökenlerine ve bunun doğal yansıması olarak Filistin-İsrail Sorunu'nun Filistin halkı arasında ki çatışmanın kökenlerine değinmeye çalışacağız.

Dördüncü bölümde “ Türkiye Filistin-İsrail İlişkileri “ başlığı altında; Türkiye`nin İsrail Devleti`nin kurulmasından bu yana gelişen uluslararası ilişkilerine ve Türkiye`nin Filistin-İsrail Sorunu`na yaklaşımına değinmeye çalışacağız.

“ Sonuç “ başlığı altında; yaptığımız bu çalışmanın gelecek dönemde yanıtlanması gereken sorularına değineceğiz.

Bu çalışmaya ayırdığı zaman, verdiği destek ve önerilerinden dolayı danışman hocam sayın **Prof.Dr. Toktamış Ateş**`e sonsuz saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda bana olan inancıyla verdiği manevi destekten dolayı anneme sonsuz teşekkürler....

Bu çalışmayı ondan çaldığım zamanlar için özür dilediğim oğlum, Melih`ime hediye ediyorum....

I. FİLİSTİN MESELESİNE BAKIŞ

A. İslamiyet Öncesi Filistin

Filistin adı MÖ. 12.yy da bölgenin güneyindeki kıyı kesimlerine yerleşen Filistinliler¹den gelir. Filistin'in ilk halkı, Arabistan yarımadasından buralara göç eden Sami ırkından insanlardı.Bölgede Buzul Çağı ile yaşanan iklim değişikliği sonunda Filistin'e ilk göç dalgasının M.Ö.5000-3000 yılları arasında Kenaniler² olduğu anlaşılmaktadır.

Yahudilerin Filistin ile olan tarihi bağları esas itibariyle Tevrat'a³ dayanmaktadır ve Yahudi inancına göre Yahudi kavminin başlangıcı İbranilerdir ve en ulu dedeleri “ Vahdet-i ilahiye “ yani “ Tek tanrı “ veya “ Tanrı Birliği “ kavramını ortaya atan ilk peygamber olan Abraham (İbrahim)⁴ babasının ölümünden sonra kabilesinin başında Kenan diyarına göç etmiştir. İbrahim'den sonra kabilenin başına oğlu İshak, ondan sonra da İsrail adını alan Yakup (Jakop) geçmiş ve bundan sonra İbraniler Beni İsrail yani İsrailoğulları veya İsrail kavimi adını almıştır.

¹ “ Filistin “ adı MÖ zamanlarda burada yaşamış olan kavimin adına bağlanır.İbraniler bu halka Pelishtin ve bölgelerine Pelesheth diyorlardı.” Plistin ülkesi “ ya da “ Filistinlilerin ülkesi “ anlamına geliyordu. Bu nedenle bu ülke Filistin adını almıştır. Filistinlilerin 12.yy'da Girit'ten ya da güney Anadolu kıyılarından bugünkü kıyılara göç ettikleri söylenir. Romalı'lar ise bu topraklara Palestina demişlerdir.

Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948 -1988)**, 2.bs., Ankara , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, ISBN 975-458-017-0, s.3

² İncil'de Filistin'in adı Kenan eli, Kenan diyarı diye geçer. A.e., s.5-6

³ Tevrat, İncil'in birinci kısmını teşkil eden Ahd-i Atik'in (old testament) üç ana kitabından en kutsal olanıdır. A.e., s.5-6

⁴ İbrahim peygamberin İsmail ve İshak adında iki oğlu olmuştur.İslam geleneğine göre , İslam peygamberi Muhammed'in ve Arapların atası İsmail'dir. Aynı zamanda Yahudi ve müslüman kaynaklara göre İshak'ın oğlu Yakup soyundan gelenler İsrailoğullarını meydana getirirler . Arapların atası İsmail ve Yahudilerin atası İshak farklı anneden olma kardeşlerler. www.wikipedia.org , (Araplar, Arapların soyu bölümü)

İsrailoğulları MÖ 17.yy`da Kenaneli`nden Mısır`a göç etmişler, İkesuslar döneminde rahat ve mutlu bir yaşama sahip olurlarken, İkesuslar`dan sonra Yeni İmparatorluk döneminde Mısır Firavunları Yahudilere zulüm etmeye başlayınca İsrailoğulları, M.Ö. 1400`de Mısır`dan ayrılarak , Exodus , Musa peygamber öncülüğünde Sina Yarımadası`ndaki Sina dağına , sonrada Davut öncülüğünde Kenan diyarındaki Filistin`de Kudüs`ü ele geçirerek bu şehri ilk Yahudi Devleti`nin başkenti yapmışlardır.

Davut`un MÖ.1000 yılında ölümünden sonra yerine tahta geçen kral Süleyman`ın (Solomon) ölümüne kadar olan dönemde İbrani krallığı siyasi ve ekonomik anlamda büyük gelişme göstererek güçlü bir devlet olmuş, Kudüs kutsal şehir haline gelmiştir. Mescid-i Aksa`da ilk Yahudi mabedi inşaa edilmiş, fakat kral Süleyman`ın ölümüyle birlikte Yahudi Krallığı biri Filistin`in kuzeyinde yaklaşık iki yüzyıl yaşayan ve MÖ.722 tarihinde Asur`luların istilasına uğrayarak buradan sürülen İsrailiye Krallığı; diğeri Filistin`in güneyinde yaklaşık üç buçuk yüzyıl yaşayan ve MÖ.586 tarihinde Babil`in istilasına uğrayarak buradan tamamı Babil`e esir götürülen Yahuda Krallığı olarak ikiye bölünen ilk İsrail Devleti 70 yıl kadar yaşamıştı .⁵

Filistin`in M.Ö. 535–331 periyodundaki Pers-İran egemenliği döneminde Filistin`e dönen , özellikle Kudüs`e yerleşen Yahudiler, II.Dara döneminde refah ve hürriyete sahip olarak özerk bir yönetime kavuşmuşlardır.

M.Ö.331 yılında Büyük İskender`in Filistin topraklarını ele geçirmesiyle Makedonya – Yunan egemenliğine giren Yahudiler, Makedonya Krallığının burada Elenizmi yerleştirmek istemesi üzerine Makabiler`in yönetiminde ayaklandılar 70 yıl kadar sürecek olan ve MÖ.64 yılında Roma istilasıyla yıkılan MÖ.70 yılındaki diaspora⁶ ile bağları kopan Yahudiler, yeni Yahudi Devletini kurdular.(M.Ö.141)

⁵ daha fazla bilgi için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s.8-9

⁶ Diaspora; dağılmış olarak yaşayan , kopuntu. Özellikle Büyük İsrail dışında yaşayan Yahudiler için kullanılan kolektif terim. Yıldırım Boran, **El-Fetih ve Hamas** , İstanbul, Mephisto Kitabevi, 2006 , ISBN 975-8868-61-6, s.24

B. İslamiyet Sonrası Osmanlı İmparatorluğu Dönemine Kadar Olan Filistin

İslamiyetin doğuşundan sonra İslam tarihinde önemli bir yere sahip olan Filistin toprakları özellikle Kudüs; 395 yılında Bizanslılar'ın işgal ettiği toprakların önemli bir kısmı Hz.Ömer döneminde 636 yılında İslam egemenliğine girmiş ve 637 yılında Kudüs fethedilmiştir.

Emeviler ve Abbasiler 969 - 1074 Fatımiler dönemine kadar Filistin topraklarında hüküm sürmüşler ve 1069 yılında Selçuklu dönemi başlamış, 1079 yılında Suriye – Filistin Selçuklu devleti kurulmuş, 1099 yılında 90 yıl sürecek olan Haçlı dönemine kadar devam etmiştir.

İki yüzyıl kadar sürecek olan Memlük egemenliği 1187 tarihinde Selahaddin Eyyubi'nin Haçlı işgaline son vermesiyle başlar. Daha sonra Filistin toprakları 1516 yılında Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı İmparatorluğu yönetimine geçer. Fakat bölgenin tamamı Kanuni Sultan Süleyman tarafından fethedilmiştir.

Böylece Filistin topraklarında Emeviler, Abbasiler, Fatımiler ve Selçuklulardan sonra başlayan Osmanlı İmparatorluğu yönetimi 1918 yılında bölgedeki İngiliz yönetimi başlayana kadar devam etmiş ve 1948 yılında İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar da Filistin toprakları islamin egemenliğinde müslüman toprağı olarak kalmıştır.

C. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Filistin

16.yy başlarında Osmanlı İmparatorluğu egemenliğine giren Filistin toprakları, İmparatorluğun gerilemeye başladığı döneme kadar , Suriye sınırları içinde Şam'a bağlı Kudüs, Gazze ve Nablus olmak üzere üç sancağa ayrılır. 1860 yılındaki Suriye ayaklanmaları sonunda Beyrut Valiliği oluşturularak Akka ve Nablus birer sancak olarak bağlanır. Kudüs ise doğrudan İstanbul hükümetine bağlı ayrı ve bağımsız bir sancak haline getirilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemeye başladığı dönemde Filistin, 1840 yılına kadar Mısır yönetiminde kalır, daha sonra 1877 yılında Kudüs merkeze

bağlı bir mutasarrıflık , - vilayetle kaza arasında bir idare -, olur. 1878 yılında Akka ve Nablus Kudüs'e bağlanır. Böylece Filistin'in kuzeyi Beyrut Valiliği'ne güneyi ise Kudüs mutasarrıflığına bırakılarak tekrar Osmanlı İmparatorluğu yönetimine geçmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Filistin toprakları üzerindeki egemenliği I.Dünya Savaşı sonrası İngiliz yönetimi başlayana kadar devam etmiştir.

1. Filistin`de Yahudi Topluluğunun Oluşturulma Süreci

Filistin`de bir Yahudi topluluğunun oluşturulması 19.yy boyunca yükselen bir seyir izlemiştir. Bu dönemde Filistin toprakları üzerinde üç farklı yahudi grubu bulunmaktaydı; birincisi, uzun yıllar önce bu topraklara gelmiş ve büyük ölçüde bölge halkı ile kaynaşmış **Sefared Yahudileri**. İkincisi, 19.yy içerisinde bölgeye parça parça gelen ve daha çok Kudüs, Safed , Teberiyе ve El-Halil bölgelerine yerleşmiş olan ve yerleşik olan yahudilerden uzak durmaya çalışan **Eşkenazi Yahudileri**. Üçüncüsü ise,19.yy sonlarına doğru **Siyonizm**⁷ hareketinin güçlenmeye başlaması ile birlikte bu topraklara göç eden yahudilerden oluşmaktaydı⁸.

Diaspora ile başka ülkelerin insanları olmaya başlayan yahudilerin ulusal bilinç altında birleşmeleri; 19.yy'ın ikinci yarısında Avrupa'da hızlanan milliyetçilik hareketlerinden etkilenerek bir din-kültür milliyetçiliği şeklinde ortaya çıkmıştır. Yahudilerin kendi kültürlerini inceleyip, geliştirerek, dine dayalı milli duyguların uyanması gözlerini Zion'a, Kudüs'e , çevirmeleriyle başlamış, ancak bu hareket beraberinde yahudi karşıtlığını da , “ anti-semitizm”⁹ i doğurmuştur.

⁷ “ Siyonizm “ ; etimolojik olarak Kudüs yakınlarındaki Sion Dağı'ndan gelen bir sözcük olan Siyonizm bugün, Sion Kudüs'ü ve yahudilerin inandığı vaad edilmiş toprakları sembolize etmekte ve 19.yy son çeyreğinde yurtsuz kalan yahudilerin Filistin`de bir Yahudi Devleti (İsrail) kurma isteği üzerine doğmuş bir ideolojik ve politik hareketi tanımlamaktadır. A.e., s.31

ayrıca daha fazla bilgi için bkz. Ülke Arıboğan, Gülден Ayman, Beril Dedeoğlu, Der. Faruk Sönmezoglu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul, Der Yayınları, 2005 , ISBN 975-353-105-2, s.588-589

⁸ Boran ,a.g.e., s.29-31

⁹ “ Anti-semitizm “ yahudilere karşı dostça duygular beslememe , yahudi düşmanlığı. Daha fazla bilgi

Avrupa'daki milliyetçilik hareketlerinden en az etkilenen ve sınırları içinde ki gettolarda 3 milyon yahudiye barındıran Rusya'da yoğun ve şiddetli anti-semitist hareket 1881 yılında yahudilere saldırıların , pogroms , başlamasına ve “ aliyah”¹⁰ a neden olmuştur.Bu dönemde yaklaşık 135 bin yahudi Amerika'ya, 10 bini başka ülkelere , 5 bini ise Filistin'e göç ederek yerleşmiştir, Filistin'in bu tarihlerdeki nüfusu ise şöyleydi; Filistin'in toplam nüfusu 532.100 olup, bunun 431.800` ü müslüman, 57.400`ü hristiyan ve 42.900` ü de yahudi idi.¹¹

Rusya ile beraber Romanya'da da başlayan anti-semitizm ve aliyah ile 1899-1904 döneminde 60 bin yahudi Romanya'dan ve 1892 yılında Rusya'da uygulanan yeni baskılar sonucu 500 bin kadar daha yahudi başka ülkelere, özellikle Amerika'ya göç etmiştir. 1880-1914 döneminde Avrupa'dan Amerika'ya göç eden yahudi sayısı 3 milyonu bulmuş, aynı süre içerisinde 300 bin kadarı İngiltere, Kanada ve Güney Afrika'ya yerleşmiştir¹².

Rusya'da başlayan anti-semitizm ve aliyahın önemli sonucu ise 1881 yılında kurulan ve amacı yahudilerin Filistin ve Kudüs'e yerleşmelerini sağlamak olan “ Hovevei Zion “ (Zion'u Sevenler) derneğiyle siyonizmin ilk adımı atılarak, diaspora ilk kez örgütlenmeye başlamıştır.

Diğer taraftan aliyah Osmanlı İmparatorluğu'nu da tedirgin etmiş, bu nedenle Filistin'e göçlere karşı sınırlayıcı önlemler alınmasına neden olmuştur. Göç eden yahudilerin, hatta Osmanlı yurttaşı yahudilerin bile Filistin'de toprak alımları yasaklanmıştır.

için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.36

¹⁰ Kitle halindeki göçlere “ aliyah “ denilmektedir. Boran ,a.g.e., s.30

¹¹ Armaoğlu, a.g.e., s.12-14

¹² Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset , Savaş ve Diplomasi**, 4. bs., Bursa, Mkm Yayıncılık, 2008, ISBN 978-605-5911-06-5,s.113

2. Politik Siyonizm`in Oluşma Süreci : Dünya Siyonist Teşkilatı

19.yy İngiltere, Avusturya-Macaristan ve Rusya`nın dünya politikasında güçlendiği ve Osmanlı İmparatorluğu`nun zayıflamaya başladığı dönemde siyonizmin politik bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Filistin topraklarında hak iddia eden yahudilerin, Yahudi Devleti`nin fikir babası olarak bilinen ve yahudi örgütlerini tek çatı altında toplayarak politik siyonizmin oluşumunu sağlayan Theodor Herzl önderliğinde “**Dünya Siyonist Teşkilatı** “ nın da kurulmasıyla Filistin`e göçleri daha da hızlanacak ve siyonizm örgütlü, meşrulaştırılmış bir hareket haline gelerek İsrail Devleti`nin kuruluşuna giden yolu açacaktır.

a. Theodor Herzl¹³

Yahudi Devleti`nin fikir babası olarak bilinen Theodor Herzl, 1860-1904 yılları arasında yaşamıştır. Viyana Üniversitesi`nde hukuk öğrenimi gören Avusturyalı yahudi gazeteci Herzl, “ Yahudi Devleti “ (Der Judenstaad) adlı kitabında yahudilerin kurtuluşunun ancak bir devlet kurmalarıyla mümkün olduğu fikrini ortaya atmış, anti-semitizme özümseme yoluyla değil yahudilerin örgütlü karşı çıkışlarıyla yanıt vermek gereği sonucuna varmıştır.

1904 yılında ölünceye kadar “**Dünya Siyonist Teşkilatı** “ nın başkanlığını yapmıştır. Öldüğünde Viyana`da toprağa verilmiş, 1948 yılında İsrail Devleti kurulduktan sonra ve birinci Arap-İsrail Savaşı`nın kazanılması üzerine Herzl`in kemikleri , - bakiye-i izamı -, Viyana`dan Kudüs`e götürülmüştür.

1904 yılında Herzl`in ölümünden sonra Siyonist Hareket politikler ve pratikler olarak ikiye bölünmüştür. Politiklere göre Yahudi sorununa Filistin`de ya da başka bir yerde acil olarak çözüm bulunması gerekiyordu. Pratikler ise Yahudi vatani ve ulusunun Filistin`den başka bir yerde kurulmasının mümkün olmayacağı konusunda ısrar ediyorlardı. Hareket içindeki bölünme Rusyalı kimyager olan Haim Weizmann`ın siyonist hareketin liderliğe gelmesiyle son buldu. Weizmann , Herzl gibi Yahudi dünyasına ve yahudi dünyasına gelecek desteğin önemine vurgu yaptı ve bu yöndeki ilk temaslarını İngiltere ile yaptı ve aradığı desteği elde etti.

¹³ Armaoğlu, a.g.e., s.16-17

b. Dünya Siyonist Teşkilatı¹⁴

Theodor Herzl önderliğinde 29 Ağustos 1897 tarihinde İsviçre'nin Basel kentinde 204 delegenin katılımıyla yapılan birinci Siyonist Kongresi'nde “**Dünya Siyonist Teşkilatı**” kurulmuş, başkanlığına Theodor Herzl getirilmiştir.

Birinci Siyonist Kongrenin aldığı kararlara göre; Filistin'de bir “ yurt “ edinilmesi için çalışılacak, her yerdeki Yahudiler dernek ve federasyonlar halinde organize olacak, Yahudi “ ulusal bilinci “ kuvvetlendirilecek ve gerekli devletlerin desteğinin sağlanması için çaba harcanacaktı.

Bu kararlarda önemli nokta “ Yahudi Devleti “ kurulması değil “ yurt “ edinilmesi idi.Yahudi göçleriyle bir Yahudi yurdu ve Yahudi ulusunun yaşayacağı bir toprak parçası olacak, daha sonra bu ulus kendi devletini kuracaktı.Böylece Dünya Siyonist Teşkilatı'nın kurulmasıyla Filistin toprakları örgütlü siyonizmin ilk hedefi olarak ilan edilmişti.

3. II.Abdülhamid ve Theodor Herzl

Basel Kongresiyle örgütlü siyonizmin ilk hedefi olarak ilan edilen Filistin toprakları, bu dönemde zayıflamaya başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altındaydı ve Theodor Herzl II.Abdülhamid'ten Filistin topraklarına yerleşme izni alacağına inanıyordu.

Ancak Filistin'de yahudi yerleşimini planlayan siyonist harekete karşı daima ihtiyatlı bir politika izleyen II.Abdülhamid, siyonizmi siyasal bir sorun olarak görmüş ve imparatorluk içinde yeni bir milliyetçilik akımının ya da “ Yahudi Sorunun “ doğmasından endişe duyarak 1871 yılında irade-i seniyye ile Filistin topraklarını miri, devlet arazisine çevirmiş daha sonra da Yahudilere Filistin toprakları dahil imparatorluk sınırları içerisinde mülk satışını yasaklayan hukuki tedbirler almıştır.

II.Abdülhamid ile 19 Mayıs 1901 ve 4 Temmuz 1902 tarihlerinde sonuçsuz

¹⁴ Arı, a.g.e.,s.115

kalan iki görüşme yapan Herzl anılarında “ siyonizmin amacına ulaşması için Osmanlı`nın dağılmasını beklemeliyiz” demiştir¹⁵.

Yahudilerin Filistin`de bir yurt edinme çabaları 1904 yılında Theodor Herzl`in ölümünden sonrada devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu`nda 1908 yılında meşrutiyetin ilanıyla birlikte İttihat ve Terakki hükümeti, II.Abdülhamid`in Filistin`de yahudi yerleşimi ile ilgili izlediği kararlı politikasını devam ettirememiştir, daha ılımlı, olumlu politika izleyerek Yahudilerin Filistin`de toprak satın almalarını serbest bırakmıştır.

4. Osmanlı İmparatorluğu`ndan Kopuş: I.Dünya Savaşı Öncesi ve Savaş Süreci

a. I.Dünya Savaşı Öncesi Araplar ve Filistin

1878 yılından itibaren topraklarını kaybetmeye başlayan ve II.Meşrutiyet`in ilan edilmesiyle dağılma dönemine girmiş olan Osmanlı İmparatorluğu içerisinde en büyük kitleyi oluşturan Araplar da Avrupa`daki milliyetçilik ve bağımsızlık hareketlerinden etkilenmişlerdir. I.Dünya Savaşı ile birlikte bağımsızlık hareketleri hızlanarak “ eylem “ e dönüşmüştür. Arap Milliyetçiliği bütün arap dünyasını kapsayan bir organizasyondan yoksun kalmıştır, şöyle ki; Yahudi Milliyetçiliği`nde diasporayı birbirine bağlayan; **ulus kavramı** yerine **din bağı** olmuş, Arap Milliyetçiliği`nde ise din faktörü yerine “ kişi “ faktörünün ön plana geçmesi “ birleştirici “ değil “ ayırıcı “ faktörü olmuş, “ İslamiyet “Arap Milliyetçiliği`ne gereken gücü ve yönü verememiştir.

I.Dünya Savaşı ile birlikte “ eylem “ e geçen Arap Milliyetçilik ve bağımsızlık hareketinin bu dönemde liderliğini yapan Mekke Şerifi Hacı Emin El-Huseyni`nin “ Arap İmparatorluğu “ kurma ihtirası ve Arap dünyasını birleştirmek adına ortaya çıkışı “ şahsi ihtirastan “ öteye geçememiştir. Çünkü Yahudilerden farklı olarak 20.yy`a gelindiğinde her Arap halkının tarihe dayanan “milli bir ülkesi “ vardı¹⁶.

¹⁵ A.e., s.116-119

¹⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.28

b. Savaş Süreci : Sykes-Picot Anlaşması ve Balfour Bildirgesi

1914 yılında I.Dünya Savaşı'nın başlaması ile İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kendisini desteklemeleri karşısında Arap topraklarına bağımsızlık sözü vermesi üzerine ihtiraslarını gerçekleştirmek üzere Mekke Şerifi Hacı Emin El-Huseyni İngiltere ile dayanışma yoluna gitmiş ve bu yönde temaslara geçmiştir. Görüşmeler sonunda Arap Devleti'nin sınırları konusundaki belirsizliğe rağmen Osmanlı İmparatorluğu'na “ İslamın Halifesi “ ne karşı 10 Haziran 1916 tarihinde ayaklanma başlatmıştır¹⁷.

1915 yılında Arabistan Yarımadası'nı ele geçiren İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklanan Hacı Emin El-Huseyni'yi destekleyerek Irak ve Filistin toprakları dışında kalan topraklar üzerinde kendisine bağımlı bir Arap Devleti kurmasını istemesi ve Fransa'nın bu plana karşı çıkarak İngiltere'ye baskı uygulaması üzerine Rusya'nın da onayı alınarak 16 Mayıs 1916 tarihinde İngiltere ve Fransa arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılmasını öngören gizli anlaşma Sykes-Picot Anlaşması imzalanmıştır¹⁸.

Ortadoğu'nun sınırlarının çizildiği, Arap halklarının bölünüp parçalandığı , Arap topraklarının İngiltere ve Fransa arasında nasıl paylaşılacağını bir karara bağlayan Sykes-Picot Anlaşması gereğince, Suriye ve Lübnan Fransa'ya , Mısır, Irak ve Ürdün İngiltere'ye bırakılırken Filistin'in kutsal yerleşim yeri olması nedeni ile bir uluslararası yönetim kurulacaktı.

Sykes-Picot Anlaşması, siyonizm taraftarı İngiliz hükümeti tarafından yönetilen bir manda yerine Filistin'in uluslararası yönetimini getirdiği için bir anlamda siyonistlerin isteklerine ters düşmekteydi. Ancak Arap denetimi ihtimalini de tamamen ortadan kaldırıyor olması ve Filistin'i kontrol altına almaları yolunda siyonistlere zaman kazandırması açısından olumluydu.

2 Kasım 1917 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı James Balfour'un İngiliz Yahudi lider Edmond De Rothsild'e yazdığı , İngilizler'in “Filistin'de Yahudiler için bir yurt oluşturulması “ na desteklerini bildiren mektup,- Balfour Bildirgesi -,

¹⁷A.e., s.29-31

¹⁸ daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.621

Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde bulunan söz konusu bölgede İngiliz denetiminin sağlanmasını öngörmüştür. Balfour mektubunda; “Filistin’de bulunan Yahudi olmayan toplulukların medeni ve dinsel haklarına ya da Yahudilerin bir başka ülkedeki haklarına ve siyasal statülerine zarar getirebilecek hiçbir gelişmeye yol açmayacağına anlaşılması koşulu ile Majestelerinin Hükümeti’nin Filistin’de Yahudi halkı için ulusal bir yurt kurulmasının olumlu karşılanacağını ve bu amaca erişilmesini kolaylaştırmak için azami gayret sarf edileceğini “ belirtmiştir¹⁹.

ABD tarafından da kabul edilen Balfour Bildirgesi, Süveyş Kanalı’nda İngiltere’ye bağlı Yahudi topluluğunun Filistin’e yerleştirilerek bir tampon bölge oluşturulup Hindistan Yolu’nun korunmasını amaçlayan ve müttefiklere dünya yahudilerinin desteğini kazandırmak isteyen İngilizler’in, İngiliz desteğini sağlamak için de siyonist liderlerden H.Weizmann ile N.Skolov’un ısrarlı çabalarıyla siyonist hareketin girişimiyle yayınlanmış olan Balfour Bildirgesi; Filistin’in “ yalnızca “ Yahudilere ait olmasını isteyen siyonist istemlerini tam anlamıyla karşılamamasına rağmen, siyonist politikanın birinci evresinin ilk yarısını noktalayarak İsrail Devleti’nin kuruluşuna giden yolu açmıştır.

İngiltere Balfour Bildirgesi’nden Hacı Emin El-Huseyni’yi 1919 Ocak ayında yayınladığı bir bildirimle haberdar etti. Şöyle ki; İngiltere Yahudilerin Filistin’e dönmelerini destekleyeceğini aynı zamanda İtilaf Devletleri’nin tek bir Arap Devleti’nin kurulmasında kararlı olduğunu ve Filistin’de hiç bir halkın diğerine tabi olmayacağı, özel bir rejimin uygulanacağını belirterek Filistin’de bir Arap-Yahudi işbirliğinin gerçekleşmesini istediğini bildiriyordu. Filistinli Arapların Yahudilerin kontrolü altına sokulmayacağı konusunda İngiltere’nin verdiği teminata dayanarak Hacı Emin El-Huseyni İngiltere’ye ılımlı ve olumlu yanıt vermiş, aynı zamanda İngiltere’nin belirttiği Arap-Yahudi işbirliği “ Hicaz Arap Devleti “adına Hacı Emin El-Huseyni’nin oğlu Emir Faysal ile Dünya Siyonist Teşkilatı lideri H.Weizmann arasında 3 Ocak 1919 tarihinde Londra’da imzalanan bir anlaşma ile gerçekleşmiştir²⁰.

Balfour Bildirgesi yayınlandığı dönemde,1917 yılında, Filistin nüfusunun 570 bini Müslüman , 74 bini Hıristiyan ve 56 bini Yahudi idi. Bildirge ile Filistin’e

¹⁹ A.e., s.112-113

²⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.33-35

Yahudi göçler hızlanmış, yaklaşık 16.500 yahudi Filistin'e göç etmiştir²¹.

Balfour Bildirgesi'nin yayınlanmasından sonra, 1917 Aralık ayında Kudüs, 1918 Ekim ayında Filistin'in tamamı İngiltere'nin denetimine girmiş, 1918 Kasım ayında İngiltere ve Fransa Arap ülkelerinin bağımsızlıklarını kabul ettikleri ortak deklarasyon yayınlamışlar ve 1920 yılındaki San Remo Anlaşması ile bölgede İngiliz Manda Yönetimi kurulmuştur.

D. Mandater Devlet İngiltere : 1918-1948 Döneminde Filistin

1. I.Dünya Savaşı Sonrası : 1918-1939 Periyodu

1917 yılında fiilen başlamış olan İngiliz yönetimi, 19-26 Nisan 1920 tarihlerinde yapılan San Remo Konferansı²² ile Filistin üzerinde İngiliz Manda Yönetimi'nin kabul edilmesiyle garanti altına alınmış, Milletler Cemiyeti Konseyi'nin²³ 24 Temmuz 1922 tarihinde aldığı 28 maddelik bir kararla Filistin'deki İngiliz Manda Yönetimi'nin esasları belirlenmiştir. Bu kararlarda 1917 Balfour Bildirgesi ve İngiltere'nin Mandater Devlet olarak 3 Haziran 1922 tarihinde Dünya Siyonist Teşkilatına yaptığı açıklamalardaki²⁴ politika esasları hemen hemen aynen benimsenerek Filistin toprakları resmen İngiliz Manda Yönetimi'ne bırakılmıştır. Milletler Cemiyeti Konseyi 16 Eylül 1922 tarihinde İngiliz Manda Yönetimi'ndeki Filistin'in sınırlarını²⁵ onaylamış, aynı zamanda siyonist olduğu açıklanan Sir Herbert Samuel İngiltere tarafından Filistin'e ilk İngiliz Yüksek Komiseri olarak gönderilmiştir.

²¹ A.e., s.35

²² Daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.573-574

²³ A.e., s.482-483

²⁴“3 Haziran 1922 tarihli açıklamalar “ için bkz. “ Armaoğlu, a.g.e., s.36

²⁵ Filistin'in sınırları şöyle çizilmişti; Akabe Körfezi'nden Akabe şehrinin 2 mil batısından başlayıp, Araba Vadisi ve Ölü Deniz'den geçip, Şeria Nehri'nin Yarmuk Nehri ile birleştiği noktaya uzanan ve oradan Suriye sınırına varan çizgi. Bu çizginin doğusu Ürdün toprakları oluyordu. Batı sınırı Mısır ile Filistin'in arasında esasen mevcut olan sınır idi., A.e., s.37

Siyonizmin en kuvvetli dayanağı olan Amerika Birleşik Devletleri, 21 Eylül 1922 tarihinde Amerika Kongresi'nin aldığı ortak bir kararla Filistin'de bir Yahudi “ yurdu “ kurulmasını kabul etmiştir. Beraberinde 3 Aralık 1924 tarihinde İngiltere'nin Filistin üzerindeki mandasını tanıyan Amerika , İngiltere'nin manda yönetiminde yapacağı her değişiklikte kendi onayına tabi tutulmasını yani Filistin'deki her gelişmede söz sahibi olmayı öngören anlaşmayı İngiltere ile imzalamıştır.²⁶

Arap liderlerden oluşan bir kurul 21 Şubat 1922 tarihinde Londra'ya giderek İngiliz Koloni Bakanlığı'na Filistin halkının Balfour Bildirgesi'ni ve Manda Yönetimi'ni kabul etmediklerini bildirdi. Buna karşılık İngiliz Hükümeti, 1 Temmuz 1922 tarihinde tümüyle Yahudi Filistin yaratmak niyetinde olmadığını belirtse de, göç yoluyla Filistin'de Yahudi nüfusunun her geçen gün artmasını sağlayan Balfour Bildirgesi'nden ödün verilmeyeceğini bildiren Churchill Beyaz Bildirgesini yayınladı.

İngiltere Manda Yönetimi ile Filistin üzerinde hukuki kontrole sahip olmasına rağmen Filistin, İngiltere için 1920-1948 döneminde çok ciddi sorun oluşturacaktı. Çünkü Filistin toprakları Hacı Emin El-Huseyni'nin şahsında Araplara vaadedilmiş olduğu geniş alanlı bir bağımsızlığın parçasıydı, burasını Yahudi göçlerine açmakla adeta Araplardan koparılıyor, üstelik Arap bağımsızlığını gerçekleştirmediği gibi yüzyıllardan beri kutsallaşmış Arap toprağı yavaş yavaş koparılarak başka bir toplumun “ yurdu “ haline getiriliyordu. Filistin Arapları Balfour Bildirgesi'ni İngiliz Manda Yönetimi başlar başlamaz anlamış ve daha ilk günden direnişe geçmiştir ki, bu durum günümüze kadar süregelen Arap-Yahudi Çatışması'nın da başlangıcı olmuştur.

İki savaş arası dönemde,- 1919 – 1939 döneminde -, Filistin sorununun temelini , Yahudilerin Balfour Bildirgesi'ni fiiliyattan , yurt kurmadan öteye resmiyete , devlet kurmaya , geçirme çabalarına karşılık; Arapların bu bildirgeyi etkisiz kılma, Yahudilerin bir “ yurt “ dahi kurmalarına imkan vermeme çabalarına yol açmıştır. Aynı zamanda Yahudilerin Filistin'e daha fazla Yahudi göçü sağlama çabalarına karşılık Arapların bunu engellemeye yönelik çabaları ve beraberinde Filistin'in nüfus çoğunluğunun Arap olmasına dayanarak Filistin'de “ bağımsız “

²⁶ Anlaşma detayları için bkz. A.e., s.36-37

bir “ Arap Devleti “ nin kurulması yönünde verilen mücadeleler oluşturmuştur.

Bütün bunlara karşılık Filistin'deki İngiliz Hükümeti bir yandan Yahudilerle Balfour Bildirgesi ile Manda Yönetimi arasında bir denge diğer taraftan Araplarla Yahudiler arasında bir denge, işbirliği kurma çabasında olmuş fakat, Araplar bu politikanın karşısında olmuşlardır. Çünkü Araplar Yahudileri Filistin-İsrail Sorunu'nun unsuru olarak kabul etmemelerine rağmen İngiliz yönetimi Yahudileri bir unsur olarak kabul etmekteydi ki, bu durum Araplarla manda yönetiminin arasındaki çatışmanın da ana nedenini oluşturmaktaydı. Bu görüş ayrılığı ve çatışma arap-yahudi çatışmasına dönüşmüş ve 1920-1939 döneminde şiddetlenerek gelişmiştir, Şöyle ki ; 1920-1933 döneminde Arap-Yahudi çatışmaları genellikle mahalli çapta, dağınık olmuştur. Bunun nedeni tepkinin kaynaklandığı Arap toplumunun Yahudiler gibi sıkı bir dayanışmaya ve Filistin içinde bir örgütlenmeye gidememiş olmasından kaynaklanmaktaydı. Bu dönemde 1920,1921 ve 1929 yıllarında üç büyük Arap ayaklanması olmuştur. Özellikle 1929 ayaklanması üzerine İngiltere Passfield Beyaz Kitabı (Passfield White Paper) ²⁷ 1930 Ekim ayında yayınladı.Bu rapor 1922 yılında olduğu gibi Arap-Yahudi işbirliğine dayanan bir yönetimi tavsiye etmekle beraber Yahudilere göç ve toprak satışının sınırlandırılmasını belirtiyordu. İngiltere'nin Filistin sorununa çözüm bulmak için Arapları destekleyen ve Arapların görüşlerini benimseyen tek belge Passfield Beyaz Kitabı olmuştur.

Filistin Arapları bir yandan İngilizlere karşı diğer taraftan Yahudilere karşı direnirken , bir birlikten ve ulusal bilinçten uzak bulunuyorlardı. Arap halk kitlesi Araplıkla müslümanlık hislerini birbirine karıştırarak , Arap Milliyetçiliği'ni islami görüş açısından ele almaktaydı.

1933-1939 döneminde ise; 1933 yılında Almanya'da anti-semitizm söylemi ile Nazi Partisi'nin iktidara gelmesiyle Almanya ve bu ülke ile yakınlaşma içinde olan ülkelerden Filistin'e Yahudi göçleri hızlanmış, bu durum 1933 yılından sonra Arap-Yahudi çatışmalarının daha da şiddetlenmesine neden olmuştur.

I.Dünya Savaşı sonunda Filistin'deki Yahudi nüfusu yaklaşık olarak 60-80 bin iken , 1932 yılında 9.500 , 1934 yılında 42.539, 1935 yılında 62.000 yahudi göç

²⁷ Arı, a.g.e., s.209

etmiştir. 30 Haziran 1938 tarih itibarıyla Filistin nüfusu 1.418.619 olmuş, bunun 895.159 (% 63.1) Arap , Yahudi nüfusu 399.808 (% 28.2) dir. Bu göçlere paralel olarak Yahudiler 1932 yılında 18.895 dönüm toprak satın almış iken, 1933 yılında 36.991 ve 1934 yılında 62.114 dönüm toprak satın almışlardır²⁸.

İngiliz Manda Yönetimi'ne karşı ve artan Yahudi göçlerini önleme adına Hacı Emin El-Huseyni başkanlığında 26 Mart 1933 tarihinde Yafa'da değişik oluşumların temsil edildiği bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıda Manda Yönetimi ile bütün ilişkilerin kesilmesi , İngiliz ve Yahudi mallarının boykot edilmesi ve Yahudi göçüne karşı gösteriler düzenlenme kararları alındı.Bu doğrultuda ilk gösteri Kudüs'te , 27 Ekim 1933 tarihinde Yafa'da ve 28 Ekim 1933 tarihinde işgal yönetiminin uygulamalarını protesto etmek için halk bir hafta süren gösteriler düzenledi²⁹.

İngiliz Manda Yönetimi'nin artan baskılarına ve hala devam eden Yahudi göçlerine beraberinde artan toprak kayıplarına daha fazla dayanamayan Filistinliler 15 Nisan 1936 tarihinde komşu Arap ülkelerinden Arap milliyetçilerinin de mücadeleye katılmak üzere geldiği, üç yıl süren ayaklanmayı başlattılar. Bu ayaklanmayı ve grevleri yönetmek amacıyla bütün şehirlerde kurulan “ milli komite” ler 25 Nisan 1936 tarihinde bir araya gelerek “ Yüksek Arap Komitesi “ ni oluşturdular. Komite Yahudi göçlerinin durdurulması , Yahudilere toprak satışının durdurulması ve seçilmiş ve temsili bir halk meclisine karşı sorumlu bir milli hükümetin kurulması doğrultusunda üç temel istek gerçekleştirmeye kadar grevlere devam etme kararı aldı ³⁰. 1936 ayaklanması Filistinlilerin örgütlü ilk başkaldırıları idi .

Bu üç temel istek bundan sonra Filistin Arapları'nın İsrail Devleti kuruluncaya kadar ısrarla savundukları üç temel ilke olmuştur.

Genel grevin 1936 yılında başlaması üzerine İngiltere tarafından Filistin'e gönderilen komisyon 1937 yılında yahudilerle arapların aynı devlet içinde yer

²⁸ Armaoğlu, a.g.e., s.42-43

²⁹ Boran, a.g.e., s.37

³⁰ Armaoğlu,a.g.e., s.44

almasının mümkün olmayacağını Filistin'in bölünmesini öngören " Peel Raporu"³¹ nu yayınladı. Bu rapor Filistinlilerin bağımsızlıklarını gölgeleyecek şekilde topraklarını ikiye böldüğü için Arapların ayaklanmasının daha da şiddetlenmesine neden olurken , Yahudilerin de çok ciddi tepkilerinin oluşmasına neden olmuştur.

Ortadoğu'daki dengeleri korumak isteyen İngiltere 1936-1939 dönemindeki ayaklanmayı durdurmayı amaçlayan " Beyaz Belge " ³²yi (MacDonald White Paper) 17 Mayıs 1939 tarihinde yayınladı. Bu belge esas olarak Filistin'de Yahudi Devleti'nin kurulmasının İngiliz siyasetinin bir parçası olmadığını, gelecek yıllarda Yahudi göçmenlerin kabulünün Arap nüfusun onayına tabi tutulacağını , gelecek on yıl içinde Arapların ve Yahudilerin karşılıklı olarak gösterecekleri işbirliği doğrultusunda bağımsız " Filistin Devleti " kurulmasını ve göçmen sayısının beş yıl içinde 75.000 olarak dondurulmasını öngörmekteydi. Bu belge Filistinli Araplar açısından Filistinli farklı direniş gruplarının arasında bölünmeye yol açarak 1936-1939 ayaklanmasının bölünmesine, zayıflamasına neden olmuştur. Diğer taraftan bu belge siyonistler açısından " Kara Belge " olarak ifade edilmiş ve İngiliz Manda Yönetimi'ni de faaliyetlerinde hedef almaya başlamışlardı. Bu belgeye bir tepki de ABD başkanı Herry Truman tarafından gelmiş, İngiltere'den 100.000 Yahudinin Filistin'e girmesine izin verilmesini ve göç limitlerinin kaldırılmasını istemiştir.

2. II.Dünya Savaşı Döneminde Filistin : 1939-1945 Periyodu

II.Dünya Savaşı döneminde Filistinli liderlerin hepsi Filistin dışındaydılar, 1939 yılında yayınlanan " Beyaz Belge " ile kendi içlerinde bölünmüş olan Filistinli Araplar savaş döneminde lidersizdiler. Kendisini Filistin'in lideri olarak gören Hacı Emin El-Huseyni bu dönemde Nazi Almanyası'nı desteklemiştir.

II.Dünya Savaşı Filistinli Araplar arasında değilse bile arap ülkeleri arasında dayanışma ve birliğin doğmasını sağlamıştır. Bu yönde Arap ülkeleri 25

³¹ " Peel Raporu" daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.539 veya Armaoğlu, a.g.e., s.54-58

³² Daha fazla bilgi için bkz. Arı, a.g.e., s.211

Eylül – 7 Ekim 1944 günlerinde İskenderiye`de “ Arap Birliği “³³ nin (League of Arab States) kurulmasını sağlayacak ilk toplantılarını yaptılar. Bu toplantıda “ Beyaz Belge “ benimsenmiş ve “ İskenderiye Protokolü “ adı ile kabul edilen kararda “ Beyaz Belge “ için “Filistin Araplarının **müktesep** hakları “ deyimi kullanılmıştır³⁴.

II.Dünya Savaşı döneminde Yahudilere gelince; 1933 yılında başlayan ve savaş döneminde daha da yoğunlaşan Nazi soykırımı sonucunda Avrupa`da 6 milyon Yahudi katledilmiş, sağ kalanlar ise en ağır koşullar altında ölüme mahkum edilmişti. Anti-semitizmle somutlaşan bütün tutumlar Yahudiler arasında siyonizme sarılmak olduğu inancını pekiştirmiştir.

Yahudiler II.Dünya Savaşı döneminde İngiltere`yi destekleyip işbirliği yapmalarına rağmen iki konuda İngiliz Manda Yönetimi`nin sorun yaşamasına neden olmuşlardır. Şöyle ki; savaş öncesi başlayan ve savaş döneminde artan kaçak Yahudi göçlerinden dolayı Yahudi – İngiliz çatışmalarının artması ve Yahudilerin savaş sonrası kendilerini İngiltere`ye karşı, İngiliz birliklerden cephane ve silah hırsızlığı yaparak savaşa hazırlamaları olmuştur.

Yahudiler savaş sonrası için bir yandan silahlı mücadele hazırlıklarını yaparken diğer taraftan siyasi mücadele hazırlıklarını da ihmal etmediler. Bu yönde 9-11 Mayıs 1942 günlerinde New York`ta yapılan Dünya Siyonist Teşkilatı`nın olağanüstü kongresinde 11 Mayıs 1942 tarihinde kabul edilen “ Biltmore Programı “³⁵ adlı belge doğrultusunda Yahudiler sınırsız göç, Yahudi ordusu ve Filistin`in Yahudi Devleti olması taleplerine destek buldular.

II.Dünya Savaşı döneminde İngiltere`ye gelince; İngiliz Hükümeti savaş döneminde savaş sonrası Filistin meselesi için kendi içinde çözüm arayışlarına gitmesine rağmen savaş sonrası izleyeceği Filistin politikasında kararsız kalmış, kesin bir formül bulamamıştır. Aynı zamanda uluslararası alanda değişen güç dengesi, artık yeni güç olarak Amerika`nın uluslararası alanda yer almaya başlamıştı. Amerika Ortadoğu`da İngiltere`nin yerini almaya yönelik politikalarını

³³ “ Arap Birliği “ daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.42-43

³⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.63

³⁵ A.e., s. 63

arttırmıştı. Yine bu dönemde Soğuk Savaşın uluslararası politikada kendisini göstermeye başlamasıyla, bu ortam savaş sonrasında İngiltere'yi Filistin'i bırakıp gitmeye sevk edecekti.

3. II.Dünya Savaşı Sonrasında Filistin`de Manda Yönetimi`nin Sona Ermesi : 1945-1948 Periyodu

Savaş sonrasında Manda Yönetimi`nin Filistin`de izleyeceği politikanın belirsiz olması, Yahudilerin savaş sonrası için İngiltere'ye karşı silahlanmaları, artan siyonist propoganda baskısı, yahudi göçlerinden doğan Yahudi-İngiliz-Arap çatışmalarının artması, Arapların 1939 Beyaz Belge'nin uygulanması için artan baskıları İngiltere'yi ABD'nin desteğini almaya sevk etmişti. Bu yönde ABD ile İngiltere arasında 1924 yılında başlayan özellikle 1945-1947 döneminde yoğunlaşan Filistin meselesine ilişkin birçok görüşme yapılmış, 1946 yılı Nisan ayında ABD ve İngiltere temsilcilerinden oluşan Anglo-Amerikan Komitesi'nin hazırladığı raporda³⁶, manda yönetiminin devamı, 100 bin göçmenin kabulü ve mevcudu 65 bin olarak tahmin edilen gizli İsrail ordusunun silahsızlandırılması konularında kararlar alındı. Fakat bu kararlar uygulamaya geçirilememiş, bir sonuç elde edilememiştir.

İngiltere ABD ile Filistin meselesi ile ilgili yaptığı görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine, konuyu 2 Nisan 1947 tarihinde "Birleşmiş Milletler Örgütü (BM)"³⁷ götürdü. Böylece Filistin'i 1920 yılından beri yöneten İngiltere, sorunu çözme sorumluluğunu 2 Nisan 1947 tarihinde BM'e devretmiş oldu. Bu tarihte Filistin'de Yahudi nüfusu 600 bine ulaşmış, toplam nüfusun üçte birini oluşturmaktaydı.

BM tarafından kurulan BM Filistin Özel Komitesi'nin (UNSCOP) 29 Kasım 1947 tarihinde Filistin'in Yahudi ve Araplar arasında " Çoğunluk Planı " ile ikiye bölünmesini ve Kudüs`ün uluslararası bir yönetimle idare edilmesi yönünde aldığı tavsiye kararı aşağıdaki tabloda gibi dir.

³⁶ Rapor detayları için daha fazla bilgi için bkz. A.e., s.71-83, ayrıca bkz. Arı, a.g.e., s.216

³⁷ Daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 143-144

	Toprak (milkare)	Toprak (%)	Nüfus
Yahudiler	5.893	% 56.47 en verimli alanlar	Toplam : 905.000 Yahudi : 498.000 Arap : 407.000
Araplar	4.476	% 42.88 çöl alan	Toplam : 735.000 Yahudi : 10.000 Arap : 725.000
Kudüs			Toplam : 205.000 Yahudi : 100.000 Arap : 105.000

Bu karar 33 lehte, 13 aleyhte ve 10 çekimser oyla BM tarafından 29 Kasım 1947 tarihinde kabul edildi³⁸.

BM tarafından alınan bu kararın Filistin'deki etkilerine gelince; Yahudiler Kudüs'ün uluslararası bölge olarak bırakılmasından memnun olmamalarına rağmen, kendilerine verilen yerlerin işgaline başlamışlar ve her türlü şiddeti uygulamışlardır.

BM bu kararı ile İngiltere'nin Filistin'deki Manda Yönetimi'ni fiilen sona erdirmişti. İngiltere Filistin'deki kuvvetlerini yavaş yavaş çekmeye başladı.

Alınan bu kararın hemen ertesinde halihazırda devam eden Arap-Yahudi çatışmaları zirveye ulaşmış ve denilebilir ki birinci Arap-İsrail Savaşı (1948-1949) 1947 yılında BM tarafından alınan bu karar sonunda başlamıştır.

Arap ülkeleri arasında da geniş tepkilerin doğmasına neden olan BM'nin taksim kararı Arap ülkelerinin 8-12 Aralık 1947 tarihlerinde Kahire'deki toplantısında reddedilmiştir. Bu kararın “ kendi kaderini tayin etme “ (self-determination) ilkesinin ihlali olduğunu belirterek kesin tedbirler alma kararı alındı. Bu yönde Filistinli Arapların dışında Suriye'li ve Iraklı gönüllülerden oluşan “ Arap Kurtuluş Ordusu “ olarak ifade edilen kuvvet ve bu kuvvet için gerekli silah ve cephanenin Filistin'e sevki sağlandı. Bununla beraber 1948 Şubat

³⁸ Armaoğlu, a.g.e, s.84-89

ayında Arap Ligi'nin Kahire'deki toplantısında askeri tedbirlerin dışında, Batı ülkelerine yeni petrol imtiyazlarının verilmeyeceği gibi yeni petrol boru hattının da inşasına izin verilmemesi kararı alındı. Bu durum petrol boykotu değildi, petrolün bir yaptırım aracı olarak kullanılmasıydı.

Bu dönemde Arap-Yahudi çatışmalarının daha da şiddetlenmesi üzerine Arap Ligi 24-25 Nisan günlerinde ki Amman toplantısında, 8 Mayıs 1947 tarihinden itibaren Suriye, Irak ve Lübnan askerlerinin “ gönüllü “ adı altında Filistin'e sokulmasını, Ürdün Parlementosu da 26 Nisan da Arap Lejyonu'nun Filistin'e gönderilmesi kararını aldı³⁹.

BM taksim kararının üzerine 1947 Aralık ayında başlayan, 1 Ocak 1948 tarihinde İngiltere'nin 15 Mayıs 1948 tarihinde Filistin'den tamamen çekileceğini açıklaması üzerine şiddetlenen ve Nisan – Mayıs aylarında daha da şiddetlenerek katliamlara dönüşen Arap-Yahudi çatışmalarında en önemli olay 9 Nisan 1948 tarihinde Yahudi militanlar tarafından Kudüs yakınlarındaki Deir Yasin köyündeki bütün insanların öldürüldüğü “ Deir Yasin Katliamı “ dır. Yeni katliam korkusuyla yüzbinlerce Filistinli Lübnan, Mısır ve Batı Şeria'ya kaçmış, Necev, Celile , batı Kudüs ve kıyı bölgeleri Yahudilerin eline geçmiştir. “Deir Yasin Katliamı “ Filistinlilerin davalarının haklı bir gerekçesi ve evsiz kalmalarının simgesi durumuna gelmiş, aynı zamanda günümüze kadar gelen Filistinli Mülteciler sorununun da kökenini oluşturmuştur.

Araplar da *Deir Yasin Katliamı* 'nı karşılıksız bırakmamış, Arap Lejyonu 13 Mayıs günü Kudüs'ün güneyinde bulunan *Kfar Etzion* Yahudi yerleşimindeki bütün Yahudileri katletmiştir⁴⁰.

4. Yahudi Örgütlenmesi

Filistinli Arapların İngiliz Manda Yönetimi'ne ve Filistin'e artan yahudi göçüne karşı ayaklanma ve direnişleri sonucunda, Yahudi liderler de Filistin'deki Yahudilerin,- Yishuvun -, korunmasına yönelik örgütsel yapılanma yoluna gitmişler ve bu yönde çeşitli örgütler kurmuşlardır. İsrail Devleti'nin kurulmasında, İngiliz

³⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.91

⁴⁰ A.e., s.92

Manda Yönetimi'ne karşı ve Filistin meselesinde etkin ve belirleyici rol oynayan en önemli bu örgütler Haganah, Irgun Zeva'i Leumi, ve Stern Gang olmuştur. Bu örgütlerin eylemleri İsrail Devleti'nin kurulmasını kolaylaştırmış, aynı zamanda İsrail Devleti'nin yöneticileri de bu örgütlerin militanları arasından çıkmıştır. Yukarıda belirttiğimiz terör örgütleri İsrail Devleti'nin kurulmasından önce birbirlerinden ayrı gruplar halinde hareket etmelerine ve zaman zaman birbirlerine karşı olmalarına rağmen İsrail Devleti'nin kuruluşu aşamasında tam bir işbirliği içinde olmuşlardır.

İsrail Devleti'nin ilk başbakanı **David Ben-Gurion** 1945 yılında Yahudi terör örgütleri arasında koordinasyonu sağlayan kişi olmuştur. Ben Gurion 1 Ekim 1945 tarihinde bütün Yahudi terör örgütlerine hareket emri verdi ve bu doğrultuda bir çok terörist eylem gerçekleştirildi⁴¹.

Camp David Anlaşmalarını imzalayan İsrail Başbakanı **Menahem Begin** 1943 yılından itibaren Irgun örgütünün liderliğini yapmış, Deir Yasin Katliamı ve King David Otel'i'nin havaya uçurulması, bunların dışında pek çok terör eylemi yine onun militanları tarafından gerçekleştirilmiştir. Aynı Menahem Begin 1978 yılında Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat ile birlikte Nobel Barış ödülüne layık görülmüştür. İsrail'in Menahem Begin'den önceki Başbakanı bayan **Golda Meir** 16 yaşından itibaren siyonist örgütler içinde yer almış, özellikle Ben Gurion'un terör örgütlerinin içinde faaliyette bulunmuştur. Filistin'de İsrail Devleti'nin kuruluşundan önce oluşturulan Yahudi Konseyi'nin ileri gelenlerindendi. Beyrut Kasabı lakabıyla anılan İsrail'in eski Savunma Bakanı, daha sonra da Başbakan olan **Ariel Şaron**, Kibya Katliamı, Sabra ve Şatilla Katliamlarının sorumlusudur. 1982 yılında Lübnan'ı işgal eden İsrail kuvvetlerinin başında bulunan Ariel Şaron, Filistinlilere çok ağır baskı yapılmasından yana olan Şahinler Grubu'nun da ileri gelenlerindendir. Bir dönem Kudüs Belediye Başkanlığı yapmış olan **Teddy Kollek**, İsrail Devleti'nin kuruluşundan önce Haganah örgütünün ileri gelen elemanlarındandı. İsrail'in **Şimon Peres**'ten önceki Başbakanı ve kendisi de Yahudi terörünün kurbanı olan **İzak Rabin** 18 yaşında Palmah Ordusu'na katılmış, 1948 Savaşı'ndan sonra Kudüs çevresindeki önemli çatışmaların komutanlığını yapmış, 1964 yılında ve 1967 Savaşı'nda İsrail'in Genel Kurmay Başkanı idi⁴².

⁴¹ Boran , a.g.e., s.50

⁴² A.e., s.50-51

a. Haganah

İngiliz Manda Yönetimi'ne ve Filistinli Araplara karşı Yahudi örgütlenmesi; I.Dünya Savaşı sırasında Vladimir Jabotinsky tarafından ortaya atılan Yishuv'un " güvenliğini " sağlama ilkesine dayanılarak 1920 yılında kurulan **Haganah** ile başlamıştır. İbranice bir sözcük olan Hahagana'nın anlamı " savunma " idi. Bu örgüt bir çeşit " askeri teşkilat " idi ve sosyalist eğilimi olan örgütün lideri Moshe Sneh idi⁴³. Bu bakımdan Haganah gizli bir örgüt olmayıp bir savunma organizasyonuydu, bundan dolayı kendi başına hareket etmeyip Yishuv'un siyasi organlarının emri altında bulunuyordu⁴⁴.

Haganah Yahudilerin 1920 ve 1930'lu yıllardaki mücadelelerinde çok etkili olmuştur. 1936-1939 Arap ayaklanmasında İngiliz askerlerine yardım etmiş, İngiliz Manda Yönetimi bu örgütü resmen tanımamasına rağmen örgüte karşı daima büyük hoşgörü göstermiş, hatta hararetli bir siyonist olan İngiliz Yüzbaşı Orde Wingate örgütün askerlerinin eğitiminde görev almıştır. Haganah bütün İsrail'e yayılmıştı, aynı zamanda " Yahudi Direnme Hareketi " nin yayın organı Qol Yisrael (İsrail'in Sesi) radyosu da örgütün kontrolü altındaydı. Örgüt 1939 yılında Palmah adı ile " Darbe Kuvveti " anlamına gelen vurucu gücünü kurdu.

I.Dünya Savaşı döneminde İngilizlerin yanında yer alan örgüt savaş sonunda ise İngilizleri bölgeden çıkarmak için mücadele vermiştir. Aynı zamanda örgüt savaş sonrasında yahudilerin yasal olmayan yollarla Filistin'e getirilmesinde büyük rol oynamıştır.

İsrail Devleti'nin 1948'de kurulmasının ardından 28 Mayıs 1948 tarihinde **Haganah**'ın devamı olarak kabul edilen " İsrail Savunma Kuvvetleri " (ZDL) adını almıştır, bugünkü " İsrail Silahlı Kuvvetleri " (IDF) İsrail Ordusu dur⁴⁵.

Ünlü Haganah üyeleri arasında İzak Rabin, Ariel Şaron, Rehavam Ze'evi, Dov Hoz, Moshe Dayan , Yigal Altan, Dr.Ruth Westheimer'i sayabiliriz.

⁴³ Armaoğlu, a.g.e., s.47

⁴⁴ Boran, a.g.e., s.41

⁴⁵ Armaoğlu, a.g.e., s.47-48

b. Irgun Zeva`i Leumi

Yahudilerin ikinci örgütü aynı zamanda gizli bir terörist örgüt olan **Irgun Zeva`i Leumi** ( Milli Askeri Örgütü ) dir. 1929 Arap ayaklanmaları karşısında Haganah`ın siyasi organının pasif davranmasına karşı tepki gösteren bir grup, 1931 yılında Haganah`tan ayrılarak bağımsız bir yeraltı örgütü olarak **Irgun Zeva`i Leumi`yi** kurmuşlar, başlangıçta bu örgüt “ Irgun Bet “ , “ Örgüt-B ” adı ile kurulmuşken , daha sonra adı **Irgun Zeva`i Leumi** olmuştur. Örgütün adının ilk harfleri olan IZL İbranice Etzel diye okunduğundan İsrail kaynakları Irgun`u genellikle Etzel olarak ifade ederler.

Irgun Zeva`i Leumi bir terörist örgüt olarak adını tarihe Filistin meselesine katı, milliyetçi ve dini görüşleriyle tanınan, 1978 Camp David Anlaşmaları`nın ve 1979 yılı Mart ayındaki İsrail-Mısır barışının İsrail Başbakanı Menahem Begin yazdırmıştır. Begin örgütün en tanınmış liderlerindendir. Menahem Begin ile Haganah`ın lideri Moshe Sneh beraber okudukları Varşova Üniversitesi`nden arkadaşları, 1939 yılında II.Dünya Savaşı`nın çıkması üzerine Polonya`dan ayrılıp Filistin`e yerleşmişlerdir. İsrail Devleti`nin kurulmasından sonra 1948 yılı Eylül ayında Irgun Zeva`i Leumi dağıtılmış ve örgüt üyeleri İsrail Ordusu`na katılmıştır⁴⁶.

c. Stern Gang

Irgun Zeva`i Leumi`nin 1940 yılında İngiliz Manda Yönetimi`ne karşı tutumunu yumuşak bularak ondan kopmuş olan ve Filistin Yahudiliğinin içinde en şiddetli İngiliz düşmanlığını temsil eden son derece fanatik, terörist örgüt olan **Stern Gang** yada **Stern Grubu**; Filistin`de İngiliz Manda Yönetimi`nin kalkmasını, Yahudi göçünün serbest bırakılmasını ve bir Yahudi Devleti kurulmasını savunmaktadır. Silahlı, terörist, siyonist örgütün asıl adı Lohamel Herut İsrail ( İsrail`in Hürriyeti için Savaşanlar) olup, adının LHI şeklideki ilk harflerinin ıbranice okunuşu LEHİ olduğundan örgüt LEHİ adı ile de anılmıştır. Lehi`nin lideri , gayet acımasız bir terorist olan ve “ siyasi siyonizm” in , siyonizmin siyasi metodlarla gerçekleştirme fikrinin daima karşısında yer almış olan Avraham Stern`di. Örgüt İngilizler tarafından kurucusu olan Avraham

⁴⁶A.e., s.48

Stern'e atfen Stern Gang, Stern Grubu ya da Stern Çetesi olarak adlandırılmıştır. Filistin'de kurulan siyonist örgütler arasında yüzü bulmayan üye sayısı ile en küçüğü olmasına rağmen İngiliz Manda Yönetimi'ne karşı yürüttüğü eylemler ve suikastlerle tanınmış, 28 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Ordusu'nun kurulmasıyla eylemlerine son vermiştir⁴⁷.

d. Yahudi Örgütlerin Eylemleri

II. Dünya Savaşı sonlarına doğru Filistin'deki Yahudi toplumunun liderlerinden ve Yahudi Ajansı Yürütme Komitesi başkanı David Ben-Gurion Yishuv'un karşılaşacağı esas sorunun Araplarla bir savaş olduğunu görmüş, bu doğrultuda hem silahlanma hemde örgütsel anlamda harekete geçmiştir. Ben-Gurion 1 Temmuz 1945 tarihinde New York'ta siyonizme sempati duyan onyedili Yahudi milyoner ile yaptığı görüşme sonucunda Yishuv'un savunulması ve Yahudi göçlerine yardım amaçlı Sonnenborn Institute adı altında bir şirket kurulmuş, bu şirket aracılığıyla oluşturulan fonla Yishuv'a finansal destek sağlanırken bir yandan da savaş sonu silah fabrikalarından askeri techizat ve malzeme satın alınarak Avrupa'daki depolara stok yapılmıştır. 1946 yılı ortalarında bu şirket Haganah'ın Amerika kolu haline gelmiştir⁴⁸.

Bu dönemde Yahudi örgütlerinin birleşme çabaları sonuçsuz kalmış işbirliği yapma yoluna gitmişlerse de, Ben Gurion'un 1 Ekim 1945 tarihinde Yahudi örgütlerine harekete geçme emrini vermesine rağmen sonuçsuz kalmıştır. Haganah terörle birlikte siyasal faaliyetlere ağırlık vermiş, Irgun ve Stern silahlı mücadele yolunu seçmişlerdi. Sonuçta fikir ayrılıkları, görüşmeler yoluyla çözümlenerek Ekim ayı sonunda Yahudi terör faaliyetleri hızlanmıştır.

İsrail Devleti kurulmadan başlayan ve sonrasında da sistematik biçimde devam eden Yahudi terörünün amacı; temelde yerleşik olan Filistinli Arapları baskı ve terör eylemleri ile bölgeden uzaklaştırmak, hatta terör eylemlerinin yetersiz olduğu noktalarda fiziksel imha yoluna başvuruyla sonuçta Filistinli Arapların topraklarına el koymak, bu doğrultuda birçok katliam yapıldı, Arap köyleri ve pek çok kasabaları yerle bir edildi. 1948 yılından önce Arap köylerinin sayısı 475 iken,

⁴⁷ A.e., s.48

⁴⁸ Boran, a.g.e., s.42

bu sayı 1988 yılında ise 90`a inmiş ve her birinin üzerinde ıbranice isimlerle yeni yerleşimler yükselmişti⁴⁹.

1945 – 1953 yılları arasında Yahudi terörü ile ilgili belli başlı olaylar şöyle sıralanabilir⁵⁰,

-27 Aralık 1945 tarihinde polise ve askeri yerlere yapılan saldırılarda 10 polis öldürüldü,

-20 Şubat 1946 tarihinde Haganah`ın askeri kolu Palmah, kaçak Yahudi göçmen getiren gemileri izleyen Hayfa radar istasyonunu havaya uçurdu.

-25 Nisan 1946 gecesi Tel –Aviv`de 7 İngiliz askeri öldürüldü.

-16-17 Haziran gecesi 10 köprü Haganah tarafından tahrip edildi, aynı akşam Stern Gang`a bağlı militanlar Hayfa`daki demiryolu atölyelerine saldırdılar.

-18 Haziran günü ise Irgun Örgütü`nün militanları Tel –Aviv ve Kudüs`teki askeri kulüplere baskın düzenleyerek 6 İngiliz subayını kaçırdı.

-22 Temmuz 1946 tarihinde İngiliz karargahı olarak kullanılan Kudüs`teki King David Oteli, Irgun Örgütü`nün militanları tarafından havaya uçuruldu, 96 kişinin ölmüş, 45 kişi (17 kişi yahudi) bu olayda yaralanmıştır .” King David Oteli “ Yahudilerin İngiliz Manda Yönetimi`ne olan nefretlerinin ifadesi olmuştur.

-Deir Yasin Katliamı ; 9 Nisan 1948 tarihinde Irgun Örgütü`nün militanları sabaha doğru Kudüs yakınlarındaki Deir Yasin Köyüne baskın düzenlediler, baskında yaralı olarak kurtulabilen birkaç kişi dışında bütün köy halkı öldürüldü, öldürülen 250 Filistinli`nin çoğu kadın ve çocuktu.

-Mayıs 1948 de Yahudi milisler Hayfa`nın güneyindeki Tantura köyündeki 200 den fazla Filistinli`yi öldürdüler.

-9-18 Temmuz tarihleri arasında İzak Rabin emriyle Lida`ya düzenlenen operasyonda 60 bin Filistinli evlerinden atılırken, bunu takip eden El-Tira ve Hayfa katliamlarında yüzlerce kişi öldürüldü.

-İsrail Ordusu`nun 29 Ekim de Safsaf köyüne düzenlediği saldırı sırasında ise 70 kişi yaşamını yitirdi, yine aynı gün El-Halil`deki Davayima köyüne giren İsrail askerleri yaklaşık 100 filistinliyi katletti.

-Kibya Katliamı ; 12 Ekim 1953 gecesi ise Ariel Şaron komutasındaki “ Birlik

⁴⁹ A.e., s.49

⁵⁰ A.e., s.43-46 ya da Armaoğlu, a.g.e., s.65-68

101 “ adını taşıyan 500 kişilik Yahudi komando birliği Batı Şeria`daki Kibya adlı Filistin köyüne baskın düzenleyerek 67 kişiyi öldürdü, 75 kişiyi yaraladı. Baskında 45 ev enkaz haline getirildi, aynı gece Yahudi teröristler iki Filistin köyünü daha ateşe verdiler.

E. Değişim ve Dönüşümlerin Yaşanması

1. İsrail Devleti`nin Kurulması

1897 yılında siyonist hareketle başlayan Filistin topraklarına Yahudileri yerleştirme süreci sonunda, gerekli dış desteği de sağlayarak süren göçlerle Filistin`de oluşturulan Yahudi nüfusla bir devlet kuruluyordu.

Filistin`de 14 Mayıs 1948 tarihinde İngiliz Manda Yönetimi`nin sona ermesinden birkaç saat sonra önce Tel-Aviv`de toplanan Yahudi Milli Konseyi (Vaad Leumi) yayınladığı deklarasyonda “ İsrail Devleti”⁵¹ nin kurulduğunu ilan etti. Son İngiliz birliklerinin bölgeden çekilmesinin hemen ardından bağımsızlık bildirisi Yahudi Ajansı Yürütme Komitesi başkanı David Ben-Gurion⁵² başkanlığında 13 kişilik “ Geçici İsrail Hükümeti “ adını alan kabine ile yürürlüğe kondu, aynı gün ve saatlerde ABD başkanı Herry Truman Geçici İsrail Hükümeti`ni “ De Facto “ yoluyla,- fiilen yada eylemden dolayı -, tanıyan ilk devlet oldu, 17 Mayıs 1948 tarihinde S.S.C.B. “ De Jure “ yoluyla ,- hukukça yada hukuki -, “ İsrail Devleti ” ni tanıyan ikinci devlet oldu.Bunu 18 Mayıs 1948 tarihinde Polonya ve Uruguay , 19 Mayıs 1948 tarihinde Çekoslovakya ve Yugoslavya, 24 Mayıs 1948 tarihinde Güney Afrika Cumhuriyeti takip etmiştir.

⁵¹“ İsrail Devleti” daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 360-363

⁵²“ David Ben-Gurion “daha fazla bilgi için bkz. Boran, a.g.e., s.40

2. Arap - İsrail Savaşları

a. Birinci Arap - İsrail Savaşı : 1948 – 1949 Dönemi

Arap ülkeleri tarafından kuruluşu reddedilen, tanınmayan İsrail Devleti'nin ilanından bir kaç saat sonra Mısır, Ürdün, Lübnan, Suriye, Irak ve Suudi Arabistan'dan gelen kuvvetler üç yönden İsrail Devleti'ne karşı saldırıya geçerek önemli ilerlemeler kaydetmelerine karşılık, Batılı güçlerin ve S.S.C.B.'nin İsrail Devleti'ni desteklemesi sonucunda Birinci Arap – İsrail Savaşı Arapların aleyhine döndü ve Araplar her yerde ağır yenilgilere uğradılar ⁵³.

1948 – 1949 yılları arında yapılan Birinci Arap – İsrail Savaşı Ortadoğu'nun yapısını değiştiren önemli sonuçlar doğurmuştur. Şöyleki: **birincisi**; savaş Filistin'de yaklaşık 1 milyon Filistinli'nin diğer Arap ülkelere göçüne neden olarak günümüze kadar gelen “ Filistinli mülteciler meselesi “ ni ortaya çıkarmıştır. **İkincisi**; Ortadoğu'da en büyük kuvvete sahip olan Mısır Ordusu'nun en ağır yenilgiye uğraması ülkenin siyasal yapısını değiştirmiştir. Yenilginin sorumluluğunu devlet yönetimindeki bozukluklara bağlayan bir grup Mısırlı genç subay Yarbay Cemal Abdül'Nasır liderliğinde Hür Subaylar Komitesi adı ile bir gizli örgüt kurarak 23 Temmuz 1952 tarihinde yaptıkları darbeyle Mısır'da Monarşi'ye son vermişler, Ortadoğu'da yapısal değişikliklerin olmasına neden olmuşlardır. **Üçüncüsü**; İsrail'in ancak 75 bin kişilik düzenli ordusunun Arap devletlerine karşı başarı sağlaması, Arap dünyasında ulusalcılık hareketlerinin ortaya çıkmasına ve yaygınlaşmasına neden olmuştur. **Dördüncüsü**; bu savaş daha sonraki çatışma ve savaşların da başlangıcı olmuştur. **Beşincisi** ise; BM'in 1947 yılındaki taksim planı ile İsrail'in Filistin'de elde ettiği % 56 toprağı % 78 e çıkarmıştır ⁵⁴.

Birinci Arap – İsrail Savaşı sonunda 1949 yılında BM gözetiminde yapılan mütareke anlaşmaları doğrultusunda İsrail'in sınırları oluşturuldu: İsrail-Mısır arasında 12 Ocak 1949 tarihinde imzalanan mütareke ile 135 milikarelik Gazze Bölgesi Mısır'a bırakıldı, aynı zamanda mütareke ile El-Avja kesimi askerden arındırılmıştır ⁵⁵. Bu düzenleme ile 70 bin civarındaki Gazze nüfusuna

⁵³ Boran, a.g.e., s.55-56 yada Armaoğlu, a.g.e., s.89-100

⁵⁴ Boran, a.g.e., s.56

⁵⁵ Armaoğlu, a.g.e., s.101

Filistin`in diğ er bölgelerinden gelen 200 bin kadar Filistinli mülteci de eklenmiş oldu. Mısır bu mültecileri kendi nüfusundan ayrı tutarak Gazze`de muhafaza etmiş, bundan sonra da Arap ölkeleri İsrail`e karşı bu mültecileri bir baskı aracı olarak kullanacaktı.

İsrail-Lübnan arasında 23 Mart 1949 tarihinde imzalanan mütareke ile İsrail-Lübnan sınırı eski Filistin-Lübnan sınırı olarak aynen kalmış, aynı zamanda her iki tarafta sınır bölgelerinde 1.500 den fazla asker bulundurulamayacak şekilde askerden arındırılmış hale getirilmiştir ⁵⁶.

İsrail-Ürdün arasında 3 Nisan 1949 tarihinde imzalanan mütareke ile bugün İsrail`in kontrolü altında bulunan 2.200 milkarelik Batı-Şeria bölgesi Ürdün`e bırakılmış, Kudüs şehri ise kuzeydoğ u – güneybatı yönünde bir çizgi ile ikiye ayrılarak Batı Kudüs İsrail`e Doğ u Kudüs ise Ürdün`e bırakılmıştır ⁵⁷.

İsrail-Suriye arasında 20 Temmuz 1949 tarihinde imzalanan mütareke ile İsrail-Suriye sınırı eski Filistin-Suriye sınırı olamakla beraber sınırın her iki taraf için de hassas olan uç bölgesi askerden arındırılmış hale getirilmiştir ⁵⁸.

İsrail`e savaş ilan eden Irak ve Suudi Arabistan`ın İsrail`le sınırları olmadığı için ateşkes imzalamaları söz konusu olmamıştır. Ancak her iki ö lke de yapılan mütareke anlaşmalarını kabul etmiştir ⁵⁹.

Ateşkes anlaşmaları sonunda 11 Mayıs 1949 tarihinde BM Güvenlik Konseyi tarafından BM üyeliğine kabul edilen İsrail, BM tarafından Kudüs`e uluslararası statü,- corpus separatum -, veriş lmesini benimsemesine rağmen 23 Aralık 1950 tarihinde Kudüs`ü başkent ilan etti ⁶⁰. Arap ö lkeleri İsrail ile ateşkes imzalamış olmalarına rağmen barış yapmaya

⁵⁶ A.e., s.101-102

⁵⁷ A.e., s.102-103

⁵⁸ A.e., s.103

⁵⁹ A.e., s.103

⁶⁰ Boran, a.g.e., s.56 yada Armaoğ lu, a.g.e., s.105 ve 109-114 ya da “ Kudüs Sorunu “Arıboğ an, Ayman, Dedeoğ lu, a.g.e., s. 427-428

yanaşmamışlar , barışın olmaması bundan sonra yeni savaşların olmasını da kolaylaştırmıştır. 1949-1956 döneminde ,İkinci Arap-İsrail Savaşına kadar olan dönemde Filistin`de Arap-Yahudi çatışmaları daha da şiddetlenmiş , İsrail`in katliamları daha da fazlalaşmıştır.

b. 1956 Süveyş Savaşı

Birinci Arap – İsrail Savaşı sonunda Ortadoğu`da yapı değişikliği yaşandı. Mısır`da 23 Temmuz 1952 tarihinde iktidarı tümüyle ele geçiren Yarbay Cemal Abdül`Nasır izlediği Pan Arabizm <sup>61</sup> ya da **Arap Milliyetçiliği politikası** ile Arap dünyasında Arap Ulusalcılığı`nın lideri durumuna geldi. Nasır`ın izlediği bu politika İsrail`in ve özellikle Batı ülkelerinin çıkarlarına ters düşmesi 1956 Süveyş Savaşı`nın görünmeyen gerçek nedeni olmuştur. Aynı zamanda 1955 yılında kurulan ve Arap ülkelerini bölen ve S.S.C.B.`nin bölgeye girmesini kolaylaştıran “ **Bağdat Paktı** “ ⁶², Nasır`ın Çekoslovakya`dan **silah satın** alması , Mısır`ı ekonomik anlamda kalkındırmak için **Aswan Barajı**`nın yapılması kararı ise 1956 Süveyş Savaşı`nın yakın nedenlerini oluşturmuştur. Nasır`ın 28 Temmuz 1956 tarihinde uluslararası trafiğe açık olan **Süveyş Kanalı**`nı millileştirdiğini açıklaması ise 1956 Süveyş Savaşı`nın görünen nedeni olmuştur. Bunun üzerine 30 Ekim 1956 tarihinde İngiltere ve Fransa İsrail ile anlaşarak Mısır`a savaş açmışlardır. İsrail Sina Yarımadası`nı işgal etmiş, S.S.C.B.`nin de desteğini alan Mısır zor durumda kalarak 7 Kasım 1956 tarihinde BM Genel Kurulu`nun gözetiminde ateşkesi kabul etmiş, bu doğrultuda Süveyş Kanalı`na BM gücü askerleri yerleştirilmiş ve 1957 yılında İsrail Sina Yarımadası`ndan çekilmiştir⁶³. 1956 Süveyş Savaşı sonunda Mısır`da 1881 yılından beri devam eden İngiliz hakimiyeti tamamen ortadan kaldırılmıştır.

1956 Süveyş Savaşı ile ilgili öncelikle belirtmemiz gereken nokta, savaşın bir Arap-İsrail savaşı olmadığı gibi, İsrail ya da Filistin meselesi ile doğrudan ilgisinin de olmaması. Fakat buna rağmen 1949 – 1956 döneminde Filistin`de Arap-İsrail

⁶¹ “ Pan hareketleri, Pan Arabizm “daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 531-533

⁶² A.e., s.106-108

⁶³ Boran, a.g.e., s.57-58 yada Armaoğlu, a.g.e., s.105 ve 115-170

çatışmaları daha da şiddetlenerek devam etmiş, Kefer Kasım Köyü katliamı ⁶⁴gibi, Süveyş Savaşı sonrasında İsrail'in komşuları ile olan mütareke sınırlarında çatışmalar hiç eksik olmamışsa da 1964 yılına kadar bunlar büyük ve ciddi krizler haline gelmemiştir. Fakat bir yandan 7 Ekim 1959 tarihinde El-Fetih Örgütü'nün kurulması, diğer yandan 2 Haziran 1964 tarihinde Filistin Kurtuluş Ordusu'nun kurulması 1967 Haziran Savaşına kadar Filistin'de şiddetlenen Arap-İsrail çatışmalarına neden olmuştur.

1956 Süveyş Savaşı'nın önemli sonuçlarından biri ise ABD'nin 5 Ocak 1957 tarihinde yayınladığı "Eisenhower Doktrini" ⁶⁵ ile Ortadoğu'da İngiltere ve Fransa'nın yerini almaya başlamasıdır. Beraberinde Arap ülkelerinin kendi içlerinde bölünmelerine neden olarak Nasır'ın Ortadoğu'daki otoritesine meydan okuyan bir gelişme olmuş, aynı zamanda 1967 Haziran Savaşına kadar gerek S.S.C.B. – ABD arasında gerekse de Arap ülkelerinin kendi içlerinde ve Arap ülkeleri - S.S.C.B. –ABD arasında pek çok krizin oluşmasına neden olmuştur ⁶⁶. S.S.C.B. ise 1956 Süveyş Savaşı öncesi Mısır'a silah sağlayarak savaş sırasında verdiği destek ile Arap dünyasında prestij kazanmıştı. Bu iki devlet, S.S.C.B. ve ABD, Süveyş Savaşı sonrası Ortadoğu'ya girmişler, bundan sonra Ortadoğu'daki her gelişmede bu iki devletin rekabet, mücadele ve çatışmaları egemen olacaktı.

Mısır açısından 1956 Süveyş Savaşı'nın sonucu askeri kayıp olmasına rağmen siyasi açıdan zafer sağlamıştı. Nasır'ın Arap dünyasındaki yeri ve etkisi kuvvetlenmiş, lider konumuna gelmişti. Bununla beraber Süveyş Savaşı sonrası İsrail'e siyasi bir zafer sağlamamakla beraber İsrail'i Ortadoğu'nun bir askeri gücü olarak ortaya çıkarmıştı. Nasır'ın siyasi gücü ile İsrail'in askeri gücü 1967 Haziran Savaşında birbirlerine meydan okuyacaklardı. Dolayısıyla 1956 Süveyş Savaşı'nın sonuçları 1967 Haziran Savaşı'nda başlangıcı olmuştur.

⁶⁴ Boran, a.g.e., s.58

⁶⁵ "Eisenhower Doktrini" daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 248

⁶⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.200-206

c. 1967 Haziran Savaşı (Altı Gün Savaşı)

Arap-İsrail savaşlarının en büyüğü **Altı Gün Savaşı** 5 Haziran 1967 sabahında İsrail uçaklarının Akdeniz üzerinden Mısır'ın batısındaki hava alanlarını bombalayarak üç saatte 300 kadar Mısır askeri uçağını imha etmesiyle başladı. Gazze Bölgesi'ne ve Sina Yarımadası'na doğru karadan ve havadan saldırıya geçen İsrail Ordusu ciddi bir direnişle karşılaşmadan buraları işgal etti. Süveyş Kanalı'na kadar olan bütün toprakları ele geçiren İsrail, Ürdün ve Suriye'ye yönelerek Ürdün'den Batı-Şeria'yı , Suriye'den Golan Tepeleri'ni aldı⁶⁷. 10 Haziran 1967 tarihine kadar devam eden Altı Gün Savaşı, 1967 Haziran Savaşı sonunda büyük bozguna uğrayan Arap devletleri için bu savaş ve özellikle Filistin meselesi için ciddi değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Şöyle ki; Arap devletleri için mesele artık İsrail Devleti'nin ortadan kaldırılması değil Haziran Savaşı ile işgal edilen toprakların geri alınması olacaktı. Bu yönde izlenen politika Filistin meselesi için de bir dönüm noktası ortaya çıkarmış, yeni bir aşama başlamıştır. Bu döneme kadar aktif olarak Filistinlilerden çok Arap devletleri tarafından savunulmak durumunda kalmış olan Filistin meselesinin , aynı zamanda 1964 yılındaki Arap Zirvesi'nde FKÖ'nün kurulmasıyla beraber artık Filistin'in insiyatifine geçmekte olduğunu göstermiş olmasıdır.

1967 Haziran Savaşı'dan sonra 22 Kasım 1967 tarihinde BM Güvenlik Konseyi Filistin sorunuyla ve İsrail'in son işgallerle ilgili çıkardığı “ 242 sayılı karar “⁶⁸ doğrultusunda İsrail'e 1948 yılında işgal ettiği sınırlar içinde yaşama hakkı tanıyor ve 1967 Haziran Savaşın'da işgal ettiği topraklardan çekilmesini öngörüyordu⁶⁹. Böylelikle BM İsrail yönetiminin 1948 yılında işgal etmiş olduğu toprakların tamamı üzerinde İsrail'in egemenliğini meşrulaştırmış oluyordu. Bu karar Mısır, Ürdün ve Lübnan tarafından kabul edilmiş, Suriye ve FKÖ tarafından reddedilmiştir.

Geçerliliğini günümüze kadar korumuş olan 22 Kasım 1967 tarihli ve 242 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı , 1973 savaşından sonra BM Güvenlik

⁶⁷ Boran, a.g.e., s.58-60

⁶⁸ “242 sayılı karar“ için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s.261-277

⁶⁹ Boran, a.g.e., s.58-60

Konseyi'nin “ 338 sayılı karar “ ile güçlendirildikten sonra geçerliliğini devam ettirmektedir ve bütün Arap-İsrail barış planlarının hareket noktası olmuştur⁷⁰.

İsrail 1967 Haziran Savaşı sonunda tüm Filistin'i ele geçirerek topraklarını üç misli arttırmıştı. FKÖ lideri Yaser Arafat İsrail'e karşı düzenleyeceği eylemler için Ürdün'ü üs olarak seçmiş ve buraya yerleşmişti. 1970 yılında, 1967 Savaşı sonrası Ürdün'e yerleşmiş olan Filistinli gerillalar ile Ürdün Ordusu arasında çatışmalar başladı. Bu durum Suriye Ordusu'nun Filistinli gerillaları desteklemesi ile Ürdün iç savaşına ⁷¹ dönüştü. Ürdün Ordusu ABD'nin desteğini alarak bu iç savaşı sona erdirdi. Bu iç savaş sonunda Filistinli gerillalar duruma hakim olabilselerdi, Ürdün'de krallığı sona erdirerek, Filistinliler için yeni bir yurt sağlamış olabilirdi. Filistinli gerillalar Ürdün'den sürüldüler ve FKÖ Lübnan'a yerleşti.

1967 Haziran Savaşı'nın Arap Dünyası açısından bir diğer önemli sonucu ise, Kudüs'ün tamamının İsrail'in eline geçmiş olmasıydı. Savaş sonunda İsrail'in işgal ettiği toprakların geri alınması esasında “ Arap Devletleri “ nin bir meselesi haline geldiği halde, Kudüs'ün tümünün İsrail'in eline geçmesi bütün “ Müslüman Dünyası ” nın en hassas konusu olmuştur. Bununla beraber 21 Ağustos 1969 tarihinde Kudüs'teki El-Aksa Cami'nde çıkan yangın Arap ve Müslüman dünyasını harekete geçirerek bir çok Arap şehrinde “ Cihad “ ilan edilmesi yönünde gösteriler yapıldı. Bunun sonucunda 22-25 Eylül 1969 tarihleri arasında “ İslam Konferansı “ ⁷² ilk kez Rabat'ta yapıldı. Bu konferansta İsrail'in Kudüs'ten ve 1967 Haziran Savaşı'nda işgal ettiği topraklardan çekilmesi isteniyordu. Bundan sonra İslam Konferansı Müslüman Dünyası'nın anlaşmazlıklarının çözümünde güçlü ve etkin bir kuruluş olarak varlığını sürdürecekti.

1967 Haziran Savaşı'nın ABD açısından sonucuna gelince; bu savaş

⁷⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.277

⁷¹ “Ürdün iç savaşı” için bkz. A.e., s.293-301

Boran Yıldırım , **El-Fetih ve Hamas** , Mephisto Kitabevi, İstanbul- 2006 , ISBN 975-8868-61-6, s.60-62

⁷² “ İslam Konferansı Teşkilatı (Organization of the İslamic Conference – OIC) “daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 358

ABD'ye Ortadoğu ülkelerinde büyük prestij kaybettirdi. Çünkü ABD, bu savaşta İsrail'i desteklemesiyle, bölgedeki tüm Arap devletlerinin bu ülkeyle diplomatik ilişkilerini kesmesine neden olmuştur.

d. 1973 Arap-İsrail Savaşı (Yom Kippur Savaşı)

1967 Haziran Savaşı'nda yitirdikleri toprakları diplomatik yollarla geri alamayan Mısır ve Suriye, 6 Ekim 1973 tarihinde Yom Kippur Bayramı sırasında İsrail'e karşı saldırıya geçti. Bu savaşın diğer Arap-İsrail savaşlarından farkı İsrail'in haritadan silinmesi değil, 1967 Savaşı ile kaybedilen toprakların geri alınması amacı ile düzenlenen sürpriz bir saldırı ile uzun süreli bir savaş olması diyebiliriz.

Başlangıçta Mısır ve Suriye, Sina Yarımadası'nda ve Golan Tepeleri'nde ilerleme kaydetmesine rağmen, üç hafta süren çarpışmalar sonunda İsrail'in bazı yerlerde 1967 yılındaki ateşkes hattının da ötesine geçti. İsrail güçleri Golan Tepeleri'ni aşarak Suriye içlerine doğru ilerledi , aynı zamanda İsrail güçleri Mısır'da da toprak kazandı, Süveyş Kanalı'nın batı yakasına geçti ⁷³.

1973 tarihinde Yom Kippur Savaşı'nın sonuçları ise şöyle olmuştur; savaş bir açıdan denilebilirki Ortadoğu'da ABD ile S.S.C.B'nin de savaşı olmuştur. Şöyle ki ; ABD'nin silah ve askeri mühimmat sevk ettiği İsrail, ABD'nin Ortadoğu'daki stratejik dayanağı olmuş, öte yandan S.S.C.B'nin silah ve askeri mühimmat sevk ettiği Mısır, S.S.C.B'nin Ortadoğu'daki stratejik dayanağı olmuştur.

Savaşın Mısır açısından sonuçları ise; Nasır'ın 28 Eylül 1970 tarihinde ölümüyle Mısır'da, Ortadoğu'da ve uluslararası arenada Enver Sedat dönemi⁷⁴ başlamıştı. Enver Sedat Nasır döneminde 1967 Haziran Savaşı ile kesilen ABD-Mısır ilişkilerinin yeniden başlamasında etkili olmuş, Yom Kippur Savaşı öncesinde ABD ile S.S.C.B'nin arasında gidip gelmiş ve savaş sırasında S.S.C.B'nin desteğini almayı tercih etmişti. Fakat savaş sonunda S.S.C.B

⁷³ “Yom Kippur Savaşı “için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s.320-322 veya Boran, a.g.e., s.62-63

⁷⁴ Enver Sedat dönemi ve izlediği politikalar için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s.337-339

faktörünün Mısır açısından sona erdiğini görmüş, bu yönde ABD ilişkilerinde ılımlı yaklaşımlarda bulunmuştur.

Enver Sedat 1973 Yom Kippur Savaşı sonunda İsrail`le barışı reddetmeyerek, bu barışın şartlı olarak, yani İsrail`in sadece Sina Yarımadası`ndan değil, bütün Arap topraklarından çekilmesini ve Filistin halkının meşru haklarının tanınmasını isteyerek barışın gerçekleşmesini savunuyordu. Enver Sedat ABD`nin savaş sonrası Ortadoğu`da izlediği “ adım adım diplomasi “ politikasına ılımlı yaklaşmış, bu yaklaşım ABD`nin Enver Sedat`a dayanan yeni Ortadoğu politikasının başlangıcı olmuştur. Enver Sedat ise bu politika ile ABD`nin İsrail`den taviz alabileceğine inanıyordu.

Savaşın İsrail açısından sonuçlarına gelince; 1973 Savaşı sonunda İsrail temel görüşlerinden uzaklaşmadığı gibi, tutumunu daha da sertleşmişti. Şöyle ki; İsrail FKÖ ile hiçbir zaman müzarekeye girmeyeceğini ısrarla savunurken, beraberinde İsrail`in toprak tavizi vermesi tümünden barış söz konusu olmasa bile, **kendisine siyasi avantaj sağlaması** gerektiğini belirtiyordu. Başkan Rabin`in ifadesiyle “ bir parça toprak karşılığı , bir parça barış” ,aynı zamanda İsrail çok taraflı değil, tek taraflı müzakerelerden yanaydı. Böylece İsrail 1967 Haziran Savaşı sonrası politikasından oldukça uzaklaşmış oluyordu. Bu durum 1973 Savaşı`nın İsrail açısından doğurduğu sonuçlardan biriydi.

BM Güvenlik Konseyi 22 Ekim 1973 tarihinde 338 sayılı ateşkes kararını yürürlüğe koymuş, taraflar da bu karara uymuşlar, bu yönde 27 Ekim 1973 tarihinde ateşkes anlaşması imzalayarak savaşı sona erdirmişlerdi. Müzakereler 21-22 Aralık 1973 günlerinde Cenevre`de yapılmış,- bu konferansın Ortadoğu politikası açısından en önemli sonucu ise barış insiyatifinin S.S.C.B`nin ABD`ye teslim etmiş olmasıydı -, fakat hala ortada barış yoktu. Bunun için devreye ABD girmiştir. ABD savaş sonunda S.S.C.B`yi bölgenin dışında tutmak istiyor, daha da önemlisi Ortadoğu ile ilgili savaşa girmek istemiyordu. ABD, İsrail`i ısrarcı ve katı tutumundan vazgeçirip Araplarla anlaşmaya zorlamak gerektiğini anlamış bu yönde dönemin Dışişleri Bakanı Henry Kissinger taraflar arasında uzlaşmayı sağlayabilmek için İsrail ile diğer Arap devletleri arasında yürüttüğü “ mekik diplomasisi (shuttle diplomacy) “ ⁷⁵ sonucunda Mısır-İsrail arasında 18 Ocak

⁷⁵ “ mekik diplomasisi “ için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 474

1974 tarihinde “ 101. km Anlaşması “⁷⁶ adı verilen Barış anlaşması diplomatlar arasında değil, Mısır ve İsrail Genel Kurmay Başkanları arasında en yüksek askeri seviyede imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Mısır, Süveyş Kanalı'nın her iki tarafına sahip olmakla kanalın tamamını ele geçirmiş oldu ve 5 Haziran 1975 tarihinde kanalı dünya deniz trafiğine açtı.

Suriye-İsrail arasında ise 31 Mayıs 1974 tarihinde benzer bir barış anlaşması imzalanmış, İsrail Kuneitra'nın gerisine çekiliyor ve BM Barış Gücü askerleri yine İsrail ile Suriye arasına yerleştiriliyordu⁷⁷. Bu durum İsrail'in toprak verme karşılığında “ her toprak parçası için, bir parça barış” prensibiyle paralellik göstermekteydi. Erken uyarı sistemine dahil ederek ABD'yi kendi güvenliğinden sorumlu hale getiriyordu, - ayrıca bu anlaşma karşılığında ABD İsrail'e 2.1 milyon \$ askeri yardım ve 700 milyon \$ ekonomik yardım yapmayıda kabul etmişti -,⁷⁸.

1973 Yom Kippur Savaşı'nın Filistin açısından sonucu ise ; FKÖ Mısır-İsrail ve Suriye-İsrail barış anlaşmalarına tepkisini 9 Haziran 1974 tarihinde kabul ettiği 10 maddelik bir “ Siyasi Programla “ göstermiştir. Bu siyasi programda ; İngiliz Manda Yönetimi altındaki “ Filistin “i esas olarak belirtilen Filistin toprağının kurtarılması ve bağımsız bir “ milli otorite “ kurulması temel amaç olarak ilan edilmiş; Filistin milli otoritesi kurulur kurulmaz “ sertlik “ taraftarı ülkeler ile bir birlik meydana getirilmesi ve Ürdün-Filistin cephesi kurulması kararı alınmıştır. Aynı zamanda Filistin halkı yurduna dönmedikçe ve self-determination hakkına kavuşmadıkça devamlı ve adil bir barışın olmayacağı vurgulanarak, beraberinde 242 sayılı karar ve Cenevre Konferansı tümünden reddedilmiştir⁷⁹. Filistin topraklarının en önemli bölgesi sayılan Batı-Şeria ile Filistin yurdu haline gelen Gazze Şeridi'nin İsrail'in elinden alınması Filistin meselesinin destekleyicilerinin ve Filistinlilerin ve FKÖ'nün en önemli hedefi olmuştur.

1973 Yom Kippur Savaşı'nın Arap ülkeleri açısından sonucu ise ; Arap ülkeleri petrolü Batı'ya karşı siyasi bir silah olarak kullanmaya karar verdiler.

⁷⁶ “ 101. km Anlaşması “ detayları için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s.339-340

⁷⁷ A.e., s.343

⁷⁸ A.e., s.352

⁷⁹ A.e., s.344-345

Bu yönde savaş sonrasında petrol fiyatlarını yükselttiler. Bunun sonucunda 1973-1974 döneminde ekonomik anlamda bütün dünyada yaşanan petrol krizi her altı ayda OPEC⁸⁰ ülkelerinin ham petrol fiyatlarına zam yapmalarını Batı'lı ülkelerin bu durumu kabul etmesiyle normal hale gelmiştir. Böylece Batı'nın sanayileşmiş ülkeleri petrol krizini atlattmış oldular, Arapların petrolü bir silah olarak kullanma çabaları sonuçsuz kalmıştır.

Savaşın Arap ülkeleri ve Filistin açısından bir diğer sonucu ise; savaş sonunda 26-29 Ekim 1974 tarihleri arasında düzenlenen 7.Arap Zirvesi'nde biraraya gelen Arap Devletleri 29 Ekim 1974 tarihinde Rabat Zirvesi'nde FKÖ'yü işgal altındaki topraklarda ve bu toprakların dışında yaşayan 3 milyon Filistinlinin “ tek meşru temsilcisi “ olarak ilan etmeleridir. Filistin halkının self-determination hakkı ile anavatanlarına dönme hakkı ve kurtarılan herhangi bir Filistin toprağında Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak FKÖ'nün yönetimi altında, Filistin halkının bağımsız milli otorite kurma hakkı teyid edilerek; Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak milli ve uluslararası alanda sorumluluklarını yerine getirmesinde bütün Arap ülkelerinin FKÖ'yü destekleyeceklerini belirterek bu doğrultuda Ürdün, Mısır ve Suriye'ye FKÖ ile ilişkilerini düzenleme çağrısında bulunulmuş, aynı zamanda bütün Arap Devletleri “ Filistin milli birliğini “ savunmayı taahhüt etmişlerdir⁸¹.

1973 Savaşı sonunda 1974 yılındaki Rabat Zirvesi sonunda alınan kararlar sonucunda Arap ülkeleri ve Bağlantısızlar 11 Eylül 1974 tarihinde BM Genel Kurulu gündeminde ayrı bir madde olarak “Filistin Meselesi “ nin konmasını istediler. 14 Ekim 1974 tarihli toplantıda Filistin Meselesi'nin bir tarafı olarak FKÖ'nün BM Genel Kurulu toplantısına davet edilmesi istendi. BM üyelerinin kabul etmesi üzerine 13 Kasım 1974 tarihinde FKÖ Yaser Arafat liderliğinde konuşmaya davet edildi. Yaser Arafat yaptığı konuşmada Filistin Meselesi`nin tarihsel gelişim sürecini anlatmış, Filistin'in işgal edildiğini belirtmiş , Arap-İsrail Savaşları'nın tarihçesi verilmiş, Filistin Mültecileri'nden söz ederek Filistin halkının kendi anavatanlarına dönmesinin sağlanmasını istemiş, bu konuşmada açıkça ifade etmediği İsrail varlığını reddederek sona ermesini ve Filistin Devleti'nin kurulmasını istemiştir. Bunun sonucunda BM Genel Kurulu 22 Kasım

⁸⁰ “ Petrol İhracatçısı Ülkeler Örgütü (Organization of Petroleum Exporting Countries -OPEC) “

⁸¹ Armaoğlu, a.g.e., s.345

1974 tarihinde Filistin halkının self-determination, milli bağımsızlık ve Filistin için de egemenlik haklarını tanıyan, Filistinlilerin Ortadoğu Barışı'nın “ esas tarafı “ olduğunu kabul ederek beraberinde FKÖ'ye, BM bütün toplantılarında “ gözlemci “ statüsü vermiştir ⁸². Bu durum Arap örgütleri tarafından tepkiyle karşılanmış özellikle El-Fetih ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi FKÖ'nün karşısında durmuş, bu durum eylemsel hareketlerin daha da artmasına ve kendi içlerinde bölünmelerine neden olmuştur.

3. Lübnan İç Savaşı: İsrail'in FKÖ'yü Yok Etme Çabaları

Ürdün iç savaşı sonunda FKÖ üs olarak Lübnan'ı seçmiş, burada güçlü bir yapılanma kurmuştu. Lübnan'daki kamplarda binlerce gerilla eğitiliyordu, denilebilir ki Filistin Hareketi daha önce Ürdün'de olduğu gibi Lübnan'da da iç siyasetin bir aktörü olmaya başlamıştı. Şöyle ki; Lübnan'nın 1973 savaşındaki tutumu Suriye'nin siyasal baskılarına neden olurken , 1970 yılındaki Lübnan yönetimi sağcı partilerin ve İsrail'in baskısıyla Filistinlileri sindirme politikası izlemesine neden olmuştur. Bu yönde gelişen olaylar bir yandan Filistinli varlığından rahatsız olan ve İsrail ile iyi ilişkiler geliştirmeyi savunan Falanjist siyasi güçler⁸³den oluşan Lübnan Cephesi'ne karşılık, diğer tarafta Filistinlilerin yanında yer alan Lübnan Ulusal Hareketi ⁸⁴ 13 Nisan 1975 tarihinde karşı karşıya gelen güçler Lübnan'da iç savaşın ⁸⁵ başlamasına neden oldu.

Suriye'den yardım gören Müslümanlar ve Filistinliler merkezi hükümetin zayıflaması Filistinli Örgütlerin , - özellikle El-Fetih'in -, Lübnan'daki etkisini arttırmasına neden olurken bir yandan da bu durum, ABD'nin Ortadoğu politikasına ters düşmesine neden oldu. Bu durum ABD'nin Suriye'ye baskı uygulamasına ve sonucunda da Suriye ve İsrail kuvvetlerinin 1976 yılında Lübnan'a müdahale etmelerine neden oldu. Hristiyan kuvvetler Filistin mülteci kamplarında kıyıma başladılar. Bunun sonucunda Beyrut'un merkezinden geçerek Şam'a kadar uzanan Yeşil Hat'la Lübnan ikiye ayrıldı. Kuzeyde Hristiyan

⁸² Konuşma metni ve detayları için bkz. A.e., s.346

⁸³“ Falanjist Parti ve Lübnan iç savaşında var olan siyasi gruplar “ için bkz. Boran, a.g.e., s.66

⁸⁴ A.e., s.67

⁸⁵ “ Lübnan İç Savaşı “ bkz. B.J.Odeh, çev.Alogan Yavuz, **Lübnan'da İç Savaş** , 1. Bs, İstanbul, Belge Yayınları, 1986 ayrıca Armaoğlu, a.g.e., s.303-306

güneyde Müslüman denetimi kurularak, 1976 yılında Suriye'nin desteklediği yönetimin iktidara gelmesiyle Suriyeli birliklerden oluşan Arap Birliğine bağlı Barış Gücü askerleri Yeşil Hat'a yerleştirildi . Bu arada büyük güç kazanan Falanjist güçlerin Filistinlilere karşı saldırıları devam etti ve 1978 Mart ayında İsrail güney Lübnan'ı işgal etti ⁸⁶

Bu dönemde FKÖ, 6 Eylül 1976 tarihinde Arap Birliği'ne tam üye oldu.

Lübnan'da iç savaş Arap Dünyası'nı karıştırmış ve birçok endişelerin doğmasına neden olmuşsa da, 1976 yılında Lübnan'da çarpışmalara bir ara son verilmesi ve Barış Gücü'nün Yeşil Hat'a yerleştirilmesinden bir yıl sonra Enver Sedat'ın İsrail'e gitmesi ve 17 Eylül 1978 tarihinde Camp David anlaşmasının imzalaması Arap Dünyası'nı daha da karıştırmıştır.

4. Camp David Anlaşmaları

ABD'nin Henry Kissinger ile 1973 savaş sonrası Ortadoğu'da izlediği “ adım adım diplomasi “ (step by step process) politikası 1974 yılında imzalanan İsrail-Mısır ve İsrail-Suriye anlaşmalarıyla işlemeye başlamış, 1978 yılında imzalanan Camp David Anlaşmaları ⁸⁷ ile gelişme göstermiştir.

1977 yılında İsrail ve Mısır Cumhurbaşkanı'nın birbirlerinin ülkelerine yaptıkları ziyaretlerle başlayan İsrail-Mısır diyalogu, ABD Başkanı Jimm Carter'in girişimleriyle iki ülke Başkanlarının Camp David'te 17 Eylül 1978 tarihinde anlaşma yapmalarıyla sonuçlanmıştır.

Bu anlaşmaya göre İsrail, Mısır ve Ürdün ile yapılacak görüşmeler yoluyla Batı Şeria ve Gazze'deki Filistinlilere özerklik tanınacak, aynı zamanda üç ay içerisinde İsrail bütün Sina Yarımadası'ndan çekilecekti. İsrail Camp David Anlaşmaları'nda Kudüs konusunun anlaşmanın dışında tutulmasını istemiş, bu durum İsrail'in bu şehri Yahudileştirme faaliyetleri için zaman kazandıracaktı. Çok geçmeden 1980 yılında İsrail, Kudüs'ü başkent ilan etmiştir ⁸⁸.

⁸⁶ Boran, a.g.e., s.68-69

⁸⁷ “ Camp David Anlaşmaları ” için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 182-183

⁸⁸ “ Camp David görüşmeleri ” için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s.407-422 ayrıca “ Doğu Kudüs'ün İlhakı

Camp David Anlaşmaları'nın sonucunda İsrail-Mısır Barış Anlaşması 26 Mart 1979 tarihinde Washington'da imzalanmıştır. Böylece İsrail ile Mısır arasında 1948 yılından beri devam etmekte olan savaş hali sona ermiş, Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat ile İsrail Cumhurbaşkanı Menahem Begin aralarındaki 30 yıllık savaşa son verdikleri için Nobel Barış ödülü almışlardır...

Arap Dünyasında etkin ve belirleyici konumda olan Mısır , İsrail ile imzaladığı bu barış anlaşması sonunda Arap Dünyası ile olan bağlarını da tamamen koparmış oluyordu. Belirli bir süre yalnızlığa itilmesine yol açan bu anlaşmaya özellikle Filistinlilerin ve FKÖ'nün tepkisi çok büyük olmuştur.

Camp David Anlaşmaları İsrail Devleti ile Arap Dünyası arasında uzlaşma sürecinin kapısını açan ilk anlaşma niteliği taşımaktaydı. Bu anlaşma ile ilk kez bir Arap devleti İsrail Devleti'ni resmen tanımış, diplomatik ilişkilerini başlatmış, İsrail'in Filistin toprakları üzerindeki gayri meşru varlığını meşru varlık olarak kabul etmiş oluyordu. 6 Ekim 1981 tarihinde öldürülen Enver Sedat'ın yerine 13 Ekim 1981 tarihinde Hüsnü Mübarek Devlet Başkanı olarak geçmişti.

İsrail Camp David Anlaşmaları gereğince 1982 yılında Sina Yarımadası'ndan çekilmiş, ancak işgalleri devam etmiş, 1982 yılında Lübnan'a saldırarak Beyrut'u işgal etmiştir.

5. İsrail'in Lübnan'ı İşgal Etmesi

İsrail Lübnan'a yerleşmiş bulunan Filistin Direniş güçlerini, özellikle El-Fetih güçleri , Lübnan'dan çıkarmak için 21 Nisan 1982 tarihinde kara, deniz ve hava kuvvetleriyle saldırı düzenlemiş, 3 Haziran 1982 tarihinde İsrail'in İngiltere Büyükelçisinin öldürülmesinden Filistinlileri sorumlu tutması üzerine, Lübnan'a saldırarak 1982 tarihinde Beyrut'u işgal etmiştir ⁸⁹. İsrail'in Beyrut'u kuşatması ABD'nin ve özellikle Arap ülkelerinin tepkilerine yol açtı.

“ için daha fazla bilgi için bkz. A.e., s. 460-464

⁸⁹ Boran , a.g.e., s.69

27 Haziran 1982 tarihinde FKÖ lideri Yaser Arafat prensip olarak Beyrut'tan çıkmayı kabul etti. 29 Haziran 1982 tarihinde İsrail FKÖ gerillalarının yalnızca hafif silahlarını almaları şartıyla Beyrut'tan ayrılmasını kabul ettiğini bildirdi. Fakat Yaser Arafat Batı Şeria ve Gazze'den başka bir yere gidemeyeceğini açıklaması, bu arada Suudi Arabistan ve Suriye ABD'ye 20 Temmuz'da gerillaların geçici olarak kuzey Lübnan'a nakledilmesini önermesi İsrail tarafından kabul edilmedi. Mısır devlet Başkanı'nın gerillaları kabul etme önerisi ise Yaser Arafat tarafından kabul edilmedi. Bunun üzerine Arap Birliği Dışişleri Bakanlarının Cidde'de yaptıkları toplantıda FKÖ'nün Beyrut'tan serbestçe ayrılmasına karşılık, İsrail'in de Lübnan'da kalan 500 bin kadar Filistinli mültecinin güvenliği garantisini öngörmüşlerdi. Fakat bu şartlara yanaşmayan İsrail Temmuz ayı boyunca FKÖ mevzilerini bombalamıştır.6 Ağustos 1982 tarihinde ilk olarak Ürdün ve Irak gerillaların bir kısmını kabul ettiklerini bildirmişler, 7 Ağustos 1982 tarihinde ise Suriye, Mısır, Tunus, Sudan,Kuzey ve Güney Yemen Hükümetleri FKÖ gerillalarını kabul edeceklerini açıklamışlardır. ABD ile görüşen FKÖ 21 Ağustos - 1 Eylül 1982 tarihleri arasında Beyrut'tan çekilerek Tunus'a yerleşti⁹⁰.

FKÖ gerillalarının Beyrut'tan ayrılmasından sonra İsrail ile Lübnan Hristiyanları için önemli bir sayfa kapanmış oldu. 14 Eylül 1982 tarihinde İsrail Ordusu Beyrut'a girerek 16 Eylül 1982 tarihinde İsrail askerlerinin gözetiminde Hristiyan Falanjist milisler Filistinli mültecilerin kaldığı Sabra ve Şatilla Kamplarında “ Sabra ve Şatilla Katliamları “⁹¹nı gerçekleştirdiler.

İsrail Lübnan daki kuvvetlerini 1985 Şubat ayından itibaren geri çekilmeye başladılar ve 2000 yılında güney Lübnan'ı terk etti. Bundan sonra da bölgede bulunan BM Barış Gücü kuvvetlerinin varlığı ve uygulanan bir çok ateşkes anlaşmasına rağmen Ortadoğu'daki çatışmalar, savaşlar, işgaller, katliamlar günümüze kadar gelmiştir.

⁹⁰ A.e., s.70-71

⁹¹ Armaoğlu, a.g.e., s.560-564

F. 1980 – 2006 Döneminde Filistin

1. Birinci İntifada : 1987-1993 Döneminde Filistin

Filistin Halkı Filistin toprakları üzerinde Manda Yönetimine, Yahudiler ve özellikle İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra bu faktörlere karşı örgütlenme yoluna gitmiş ve çeşitli örgütler kurarak bu faktörlere karşı mücadele etmişlerdir. Süreçte birçok şiddetli ayaklanma ve çatışmalar olmuştur. Zaman içerisinde vaadedilen siyasi çözümlerden sonuç çıkmaması Arap ülkelerinin Batı'ya karşı siyasi ve askeri yaptırımlarının azalması hatta etkisiz hale gelmesi sonucunda Filistin halkı kendi sorunlarıyla mücadelede yalnız kalmıştır. Altyapısı 1980'li yıllardan önce oluşmaya başlayan ve 1980'den sonra kendini güçlü bir şekilde göstermeye başlayan ve Filistin halkının yalın mücadelesinde etkin, hatta belirleyici rol oynamaya başlayan islami fikirler doğrultusunda işgalden kurtulmanın cihad olduğu anlayışının hakim olmaya başladığı dönemde, Filistin'de bütün kitlelere ulaşan ve Filistin halkının işgal yönetimine karşı başlattığı topluca başkaldırı niteliği taşıyan en geniş çaplı mücadele hareketi 8 Aralık 1987 tarihinde **intifada**⁹² olmuştur. Tam donanımlı İsrail askerlerine karşı taş atan çocuklarla simgeleşen ve 1.İntifada diye anılan bu başkaldırı 1993 Oslo Barış Anlaşması imzalanana kadar devam etmiştir.

1980'li yıllardan sonra Filistin'deki islami hareketin gelişme sürecinde ortaya çıkan birçok islami örgütten belki de en etkin olan İslami Cihad Örgütü'nün İsrail yönetimine karşı düzenlediği birçok eylemin sonucunda İsrail yönetiminin Filistin halkı üzerinde giderek artan baskı uygulamasına neden oluyordu. Gerginlikler bir İsraillinin neden olduğu bir kazada dört Filistinlinin ölümüne ve dokuz Filistinlinin yaralanmasıyla tırmanmıştır. Filistin halkının 8 Aralık 1987 tarihinde İsrail askerlerine karşı Gazze'de başlattığı protesto hareketi, özellikle bir Filistinli gencin İsrail askerine taş atmasıyla intifada'yı başlatan ilk eylem gerçekleşmiş oldu. Bu olaydan sonra tam donanımlı İsrail askerlerinin dağılmak istemeyen Filistin halkının üzerine yoğun ateş açması karşısında dağılmayan halk askerlere taşlarla karşılık verdiler. Filistin'in her bölgesinde, özellikle Gazze Bölgesi'nde

⁹² “ İntifada “ sözlük anlamı ile silkinmek, ayağa kalkmak, başkaldırmak demektir. Genellikle Filistin halkının İsrail yönetimine karşı başlattıkları direnişin adı olarak kullanılır. Boran, a.g.e., s.38 ayrıca daha fazla bilgi için Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 350

İsraili askerler taşlarla karşılık verdiler. Protestolar sivil itaatsizlik şeklinde devam etti. Genel grevler düzenlendi, İsrail ürünleri boykot edildi, duvarlara işgal karşıtı yazılar yazıldı, yollara barikatlar kuruldu. Sapan - taş - sopalarla tam donanımlı İsrail askerlerine karşılık veren sivil Filistinliler arasında yüksek oranda can kayıpları oldu⁹³.

İntifada islami hareket öncülüğünde başlamıştı. Bu hareketin bütün Filistin'e ve tabana yayılmasında islami hareket etkili olmuştur. İntifada'nın başlamasından altı gün sonra 14 Aralık 1987 tarihinde kurulan İslami Direniş Hareketi- HAMAS ve bu örgütün üyeleri İntifada'da ve Yahudi göçüne karşı gerçekleştirilen birçok eylemde öncülük etmişlerdir. İntifada'nın başlamasıyla FKÖ'ye bağlı grupları temsil eden Birleşik Yönetim'e HAMAS katılmadı, ancak bu yönetime ters düşmekten ve Filistin halkı arasında ayrılığa neden olacak karşıt hareketlerden de kaçındı.

İntifada'nın beşinci yılında taşlı saldırı eylemleri kısmen bıçaklı saldırılara dönüştü, bu saldırılarda çok sayıda İsrail asker bıçaklanarak öldürüldü ve yaralandı. Atıncı yılında ise silahlı eylemler başlatıldı. HAMAS silahlı saldırıları organize etmek ve yürütmek amacıyla Şeyh İzzeddin El-Kasım Tugayları ve Şehit Abdullah Azzam Tugayları adıyla iki askeri kanat oluşturdu. El-Fetih Örgütü ise El-Fetih Şahinleri adıyla askeri kanat oluşturdu. İslami Cihad Örgütü ise Şehit Sefulislam Birlikleri adıyla askeri kanat oluşturdu ve silahlı eylemlere devam edildi⁹⁴. Yedinci yılda ise silahlı çatışmaların şiddeti daha da arttı, örgütler İntifada'yı sürdürmekte kararlı olduklarını sürekli bildirdiler. Birinci İntifada ile Filistin Sorunu tekrar uluslararası arenaya taşınmış ve gündemin ilk sıralarında yer almıştır. Ancak İntifada İsrail'de 1992 yılı Mayıs ayında iktidara gelen İzak Rabin ve Yaser Arafat arasında 1993 yılında imzalanan Oslo Barış Anlaşması ile sona ermiştir. Anlaşmayla birlikte Filistin topraklarına dönen Filistin Kurtuluş Ordusu İsraili birliklerin boşalttığı topraklara yerleştiler.

İsrail yönetiminin İntifada karşısındaki tutumu ise şöyle olmuştur: Yönetim, hareketi durdurabilmek için bu harekete katıldığı tespit edilenleri tutuklayarak yoğun baskı altında tuttu. Ancak bu hareketi durduramadığı gibi daha da

⁹³ Boran, a.g.e., s.160

⁹⁴ A.e., s163-164

şiddetlenmesine neden oldu. İsrail yönetimi tarafından uygulanan bir diğer yöntem ise, İntifada'nın oluşumunu eylemsel harekete dönüşmesinde HAMAS aktif bir rol üstlenmişti, İsrail yönetimi de bu hareketi durdurabilmek ya da bölmek amacıyla HAMAS adına bildiriler yayınlar dağıtma yoluna gitmiş ancak başarısız olmuştur. İntifada'nın durdurulması için yine şiddet yolu denenmiş , Filistin halkından birçok kişi tutuklanarak toplama kamplarına gönderilmiş, eyleme katıldığı tespit edilen birçok Filistinlinin evleri yıkılmıştı, 8 Ekim 1990 tarihindeki Kudüs Katliamında 30 Filistinli yaşamını yitirdi, 800 kişi yaralandı. Yine 25 Şubat 1994 tarihinde Halil İbrahim Camisi Katliamında 50 ye yakın Filistinli hayatını kaybetti, 300 e yakın Filistinli yaralandı.⁹⁵ Ancak bütün bunlar İntifada'yı durduramadığı gibi daha da şiddetlenmesine neden oldu, Filistin halkı artık baskılara boyun eğmemekte kararlıydı.

Birinci İntifada'nın sonuçlarına gelince; ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerin çoğunun desteğine sahip olan İsrail, 1967 Haziran Savaşı'nda Mısır, Suriye ve Ürdün'e karşı gerçekleştirdiği askeri başarı ile kendisini Ortadoğu'nun yenilmez askeri gücü olarak görüyordu. İsrail kendisine karşı olan örgütlü mücadelenin içeriden değil dışarıdan tehlike oluşturacağını ve bunu önlemek için de askeri gücün yeterli olacağını düşünüyordu. Bu nedenle İsrail, 1982 yılında Beyrut dahil olmak üzere Lübnan'ın topraklarının büyük bir kısmını işgal etme, 1985 yılında FKÖ'nün Tunus'taki karargahını bombalama ve değişik zamanlarda Irak ve güney Lübnan'a askeri operasyonlar düzenleyebildi. Ancak kendi yalnızlığı içinde olan Filistin halkının yeniden toparlanması ve mücadele ruhu kazanmasında etkili olan İntifada ile Filistin halkının toplu direnişiyle karşı karşıya kalan İsrail, gerçek tehlikenin içeride olduğunu aynı zamanda “ Büyük İsrail “ hayalinin gerçekleşmesinin kolay olmayacağını anlamıştır.

2. İkinci İntifada : 2000-2005 Döneminde Filistin

İkinci İntifada, Filistinliler tarafından El-Aksa İntifadası olarak adlandırılan başkaldırı, 28 Eylül 2000 tarihinde İsrail yönetiminin muhalefetteki Likud Partisi lideri Ariel Şaron'un dönemin İsrail Başbakanı Ehud Barak'ın onay ve desteğiyle müslümanlarca kutsal sayılan ve Kubbetü's Sahra ile El-Aksa Cami'nin bulunduğu Haremül Şerif'i ziyaret etmesini neden olarak gösteren Filistinli

⁹⁵ A.e., s.163-170

İslamcı gruplar tarafından başlatılmıştır. Asker ve polisin bu ziyaretini protesto eden halkın üzerine ateş açmasıyla yapılan katliam ve siyonist provakasyon sonunda başlayan ikinci İntifada 29-30 Eylül 2000 tarihlerinde Batı Şeria ve Gazze Bölgesi'nde düzenlenen gösterilerle ve genel grevlerle desteklenmiştir.

Ariel Şaron'un bu ziyaretinin Filistinlilerin tepkisini çekerek çatışmalara neden olması sonucunda Barış sürecinde yıpranan Ehud Barak'ın İşçi Partisi hükümetinin yerine daha saldırgan bir hükümetin gelmesini sağlayarak, bu ziyaretin temel amacına ulaşmasını sağlamıştır. 6 Şubat 2001 tarihinde İsrail'de yapılan seçimleri Likud Partisi ve bağlaşıkları kazanmış, yeni İsrail kabinesini kuran Ariel Şaron ikinci intifada ile amacına ulaşmıştı. Aynı zamanda yeni hükümet, Filistin halkı üzerindeki baskılarını daha da arttırmıştır. 7 Mayıs 2001 tarihinde Gazze'deki Han Yunus Kampına düzenlenen saldırı, 14 Mayıs 2001 tarihinde Batı Şeria ve Gazze Bölgesi İsrail'in kara,deniz ve hava saldırılarına uğramıştır⁹⁶.

Filistinliler Batı Şeria'da, Gazze Bölgesi'nde, İsrail'in 1948 yılı sınırları içindeki Filistin bölgelerinde ve başka yerlerde büyük kitle eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Lübnan'da Sayda kenti yakınlarındaki El-Hilve mülteci kampında yapılan ve FKÖ'nün üç ana grubu El-Fetih, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ve Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi tarafından 10 bin kişinin katıldığı yürüyüş düzenlendi. İkinci İntifada'nın ilk sekiz ayında 440 Filistinli, 77 İsrailli ölmüş , yaklaşık 13 bin Filistinli yaralanmış; 2001 Haziran ayında HAMAS militanları Tel-Aviv'de düzenlediği intihar saldırısında 21 kişi yaşamını yitirmiş; Kudüs'teki intihar eyleminde 15 kişi hayatını kaybetmiş, yaklaşık 130 kişi yaralanmış; 2002 Mart ayında yine HAMAS militanlarının Netenya'daki intihar saldırısında 29 kişi ölmüştür. İkinci İntifada süresince İsrail'in yaptığı katliam ve suikastler ise şöyledir; 3-15 Nisan 2002 Cenin Katliamı, 10 Haziran 2003 tarihinde HAMAS'ın Gazze'deki resmi sözcüsü Abdülaziz Rantisi'ye saldırı, 17 Nisan 2004 tarihinde İsrail'in füze saldırısında Abdülaziz Rantisi yaşamını yitirdi. 21 Ağustos 2003 tarihinde HAMAS'ın önde gelen yöneticilerinden İsmail Abu Shanab İsrail hava saldırısı sonucu hayatını kabetmiştir. 6 Eylül 2002 tarihinde Şeyh Yasin düzenlenen bir suikastle öldürülmeye çalışıldı, 22 Mart 2004 tarihinde öldürüldü. 10 Ekim 2003 ,19 Mayıs 2004 ve 23 Mayıs 2004

⁹⁶ Boran, a.g.e., s.168

Gazze Şeridin'deki Refah Mülteci Kampındaki katliamlar...⁹⁷

Ortadoğu'da Batı Şeria'yı adeta bir labirente dönüştüren “ Utanç Duvarı “, İsrail'in ifadesiyle “ güvenlik duvarı “ ilk kez dönemin İsrail Başbakan'ı Ariel Şaron'un 21 Şubat 2002 tarihinde Filistin ile İsrail arasında güvenliği sağlamak için tampon bölge oluşturmak için alınan kabine kararının kamuoyuna açıklamasıyla gündeme geldi. 3 Haziran 2002 tarihinde temel olarak Yeşil Hat'tı takip edeceği öne sürülen yaklaşık 700 km lik duvarın ilk etabı 110 km'lik kısmı 23 Haziran 2002 tarihinde kabine tarafından onaylandı. 2003 Temmuz ayında ilk etabı olan kuzeyden güneye 110 km'lik kısmı bitirildi. Duvarla kuşatılan Filistin halkı ancak belirli noktalardan giriş-çıkış yapabilmekte, duvarla Yeşil Hat arasında kalan 280 bin Filistinli evlerinde oturabilmek için bile özel izin almak durumundalar. Bazen İsrail askerleri kapıyı açmayı reddetmektedir, örneğin 2003 Eylül ayında Yahudi Bayramı sırasında kapılar 20 gün kapalı kalmıştır⁹⁸.

İsrail, HAMAS'ın Arap dünyası içinde görüşme masasına davet edilmesine tepki olarak Temmuz ayında HAMAS'ın askeri kanat lideri Salah Şehade'ye saldırı düzenledi. İsrail saldırısı HAMAS'ın dünya kamuoyunda sempati kazanmasına neden oldu. İsrail'in bu saldırısı, ateşkes ilan etmeye hazırlanan HAMAS'ın tekrar silaha sarılmasına neden oldu⁹⁹

Başından beri silahlı bir ayaklanma olan ve kısa zamanda Filistin otonom bölgesinin sınırlarını aşarak İsrail'e yayılan İkinci İntifada 2005 Şubat ayında Mısır'ın Şarm el-Şeyh şehrinde Mahmud Abbas ile Ariel Şaron arasında imzalanan ateşkes anlaşmasıyla resmi olarak sona ermiştir.

⁹⁷ A.e., s.169-173

⁹⁸ Boran, a.g.e., s.174 - 175

⁹⁹ A.e., s.170

3. “İki Devlet”: İlan Edilip Kurulamayan Filistin Devleti , Barış Süreci (1990-2005 Dönemi)

Yaser Arafat'ın başkanlığına seçildiği FKÖ, 1969 yılında Müslümanları , Hristiyanları ve Yahudileri kapsayan tek bir “Laik Demokratik Cumhuriyet” programını kabul etmişti. 1988’li yıllara gelindiğinde ise FKÖ lideri “İki Devlet” politikasını benimseyerek, Batı Şeria ve Gazze’yi kapsayan doğu Kudüs’ün başkent olduğu, kendisinin Devlet Başkanı olduğu bir “mini devlet “ ilan etti¹⁰⁰. 1990 yılından itibaren FKÖ ile İsrail arasında barışın oluşturulması ve temel ilkelerin belirlenmesi amacıyla sürdürülen görüşmeler, ilk girişimin başladığı 1991 yılında İspanya’nın başkenti Madrid’te başlatılan Madrid Barış süreci , İsrail “toprak karşılığı barış politikası” uygulamış ancak bu öneri Filistinliler tarafından onay görmemiştir. Aynı yıl İsrail Hükümetinin, sınır dışı edildikten sonra İsrail ve Lübnan arasındaki tampon bölgeye yerleştirilen 415 Filistinliye karşı uyguladığı sert tutum, çekildiği topraklarda kamulaştırma faaliyetlerine gitmesi daha sonra bu alanlarda inşaatlara başlaması nedeniyle barış sürecine ilişkin girişimler askıya alınmıştır¹⁰¹.

İsrail’de 1992 Mayıs seçimlerinde İzak Rabin liderliğindeki İşçi Partisi hükümetinin iktidara gelmesi Filistin -İsrail Barış sürecine büyük hız kazandırdı. İsrail hükümetinde Dışişleri Bakanı Şimon Peres ve yardımcısı Yossi Beilin’in olması Filistinliler ve barış görüşmeleri için uygun bir hükümetti. Körfez Savaşıyla konumu zayıflayan FKÖ’de barış görüşmelerine ivme kazandırılmasını istiyordu. Bu yönde daha önce sonuçsuz kalan Madrid Barış sürecinin ardından Washington’da yürütülmekte olan ikili görüşmelere FKÖ üyelerinin katılımı yasağının kaldırılmasıyla çıkmaza giren barış görüşmelerine yeni bir açılım getirdi. Bu yönde İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Peres ve yardımcısı Yossi Beilin görüşmeler için Norveç’te gizli bir forum yapılması üzerine çalışmalar başlatıldı. Washington’da sonuçsuz kalan ikili görüşmeler devam ederken, 20 Ocak 1993 tarihinde Norveç’in Sarpsborg kasabasında başlayan gizli Oslo Görüşmeleri barış sürecinde büyük ilerleme kaydedilmesini sağladı. Oslo Anlaşması ; 13 Eylül 1993 tarihinde İsrail yönetimi ile FKÖ arasında Gazze Şeridi ve Batı Şeria’nın bazı bölgelerinde Filistin’e özerklik tanıyan ilk geniş kapsamlı barış anlaşması, Oslo Anlaşması- Oslo

¹⁰⁰ A.e., s.166

¹⁰¹ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 280

Prensipler Bildirgesi adı altında Norveç'in başkenti Oslo'da imzalandı ¹⁰².

1994 yılı başlarında Washington'da biraraya gelen İzak Rabin ve Yaser Arafat 13 Eylül 1993 tarihinde Oslo'da imzalanan Oslo Prensipler Bildirgesi'nin ilan edilmesini sağladılar. 4 Mayıs 1994 tarihinde FKÖ ve İsrail yönetimi 1993 yılı Oslo görüşmeleri sonunda imzalanan bildirinin yürürlüğe konması konusunda anlaştılar. İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Peres ile FKÖ temsilcisi Mahmud Abbas arasında imzalanan ve bu prensipleri de içine alan anlaşmaya göre, İsrail Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki Eriha'dan çekilerek buraların güvenliğini FKÖ'ye devretmekte , bunun karşılığında da FKÖ İsrail Devletini tanımış oluyordu... Filistin'e ileride tanınacak olan "Özerk Bölge", Mısır ve Ürdün ile sınırdaş olmakta,en çokbu sınırların denetiminin kimde olacağı belirlenememektedir.Yine anlaşmaya göre Filistinliler "geçici özerk yönetimi otoritesi" ni temsil edecek meclislerini seçme olanağı da kazanmaktadırlar. Kalıcı çözüm anlamına gelen Filistin'in özerklik rejimi ise İsrail'in bölgeden çekilme isteminin 1996 yılında tamamlanmasından sonra görüşülecek , Kudüs sorunu ise daha sonra ele alınacaktı ¹⁰³.

FKÖ'nün imzalamış olduğu anlaşma, Arafat karşıtı radikal kesimlerin muhalefeti ile karşılanmıştır. Gazze'de Arafat'a bağlı El-Fetih'e göre daha geniş desteğe sahip olan köktendinci Filistin Grubu HAMAS – İslami Direniş Örgütü, anlaşmanın uygulanmasını savaş sebebi sayarak FKÖ'yü Filistinlilere ihanet etmekle suçlamıştır ¹⁰⁴.

Bu dönemdeki faaliyetler, barışa ilişkin bir sonuç doğurmamakla beraber, barış sürecini başlatması ve diyalog kapısını açması açılarından anlamlı bulunmuştur. Ancak,İsrail'in 1991 yılından itibaren başlattığı kamulaştırma hareketi sonucu elde edilen araziler 1994 yılında inşaat alanları haline getirilmiş ve Kudüste` ki 53 hektarlık arazi de kamulaştırma programına dahil edilmiştir.Bu gelişmeler , barış sürecinin kesilmesi ihtimalini de ortaya çıkarmıştı, ancak 1994 yılında İsrail'in işgal altındaki topraklarda Filistin Özerk Yönetimini ve Hükümetini resmen tanıdığını ilan etmesi ve birçok yerden geri çekilmesi, bir iyi niyet göstergesi olarak kabul edilmişti. Barış süreci , Filistin'de olduğu gibi İsrail'de de

¹⁰² Boran, a.g.e., s.166

¹⁰³ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s. 280-281

¹⁰⁴ A.e., s.281

radikal grupların eleştirisine uğramış ve sürecin sorumlusu olarak görülen İsrail Başbakanı İzak Rabin 1996 yılında bir suikast ile hayatını kaybetmiştir. Ardından iktidara gelen ve sertlik yanlısı politikalar uygulayacağı düşünülen Netenyahu da barış görüşmelerinin devam etmesini sağlamıştır. Taraflar 24 Ocak 1998 tarihinde ABD’de biraraya gelerek “Wye Plantation Barış Anlaşması” nı imzalamışlardır. Anlaşma İsrail’in işgal ettiği alanlardan çıkışını takvime bağlamıştır; öngörülen birinci aşamada toprakların % 30’unun boşaltılmasını öngören Filistin tarafına karşın İsrail % 13’te ısrar etmiştir. Ayrıca İsrail’in 750 Filistinli tutukluyu serbest bırakmasına karşılık FKÖ bölgedeki terör eylemlerini denetim altına almayı garanti etmiş , ancak İsrail tutukluları serbest bırakmamış, FKÖ’de bölgedeki eylemleri denetim altına almamıştır. Taraflar arası anlaşma konularında giderek uzlaşmazlığa düşerken İsrail anlaşmayı dondurduğunu açıklamış; bu dönemdeki İsrail politikası “güvenlik karşılığı barış” olurken, FKÖ de “özerk yönetim“ yerine “ bağımsızlık yanlısı” bir politikaya yönelmiştir. İsrail’deki seçimler sonrasında yönetime gelen Ehud Barak hükümeti ile görüşmeler yeniden başlamış, taraflar Mısır’ın Şarm El Şeyh şehrinde biraraya gelerek “Wye River Barış Anlaşması”¹⁰⁵ nı imzalamışlardır. Anlaşma ile İsrail geri çekilmesini tamamlamadan Filistin’in nihai statüsünün belirlenmesi konusundaki ısrarından vazgeçmiş, FKÖ’de bölgedeki terörü denetleme garantisini yinelemiştir. Kudüs yine bu görüşmelerin dışında tutulmuştur. İsrail Başbakanı Ehud Barak ile Filistin lideri Yaser Arafat, 2000 yılı Temmuz ayında ABD Başkanı Bill Clinton’un arabuluculuğuyla Camp David’de biraraya gelmişler, ancak görüşmeler Kudüs konusunda tıkanmıştır. 28 Eylül 2000 tarihinde İkinci İntifada’nın başlaması ve Ariel Şaron’un 6 Şubat 2001 tarihinde Başbakan olması ile barış süreci tamamen durmuştur. Ortadoğu’nun dördlüsü(Quartet) Filistin sorununun ve İkinci İntifada’nın çözümü aşamalarında 2003 yılı Nisan ayında sorunun çözümünü belli tarihlere bağlayan “ Yol Haritası “¹⁰⁶ nı ilan etmişler fakat plan tam olarak uygulanamamıştır. 2004 yılı Kasım ayında Yaser Arafat’ın ölümünden sonra yerine seçilen Mahmud Abbas Ariel Şaron ile Şarm El Şeyh’te biraraya gelerek görüşmeler yeniden başlamış 2005 yılı Şubat ayında ateşkes ilan edilmesiyle birlikte barış sürecinin yeniden canlandırılması için bir umut doğmuştur.

¹⁰⁵ daha fazla bilgi için bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.282

¹⁰⁶ A.e., s.285

II. FİLİSTİN'DE ÖRGÜTSEL YAPILANMA

A. Filistin Direnis Örgütlerinin Oluşum Süreci : Siyasi Birlik ve Eylemsel Hareketler

1. Siyasi Birlik

Balfour Bildirgesi'nin yayınlanması ve ardından İngiliz manda yönetiminin Filistin'de başlaması, diğer taraftan artan Yahudi göçleri Arapları harekete geçiren ilk faktörler olmuştur. Filistinli Araplar Filistin meselesinde Yahudiler kadar sistemli olamamışlarsa da, kendi içlerinde işbirliği ve cephe birliği yapmak için belirli dönemlerde girişimlerde bulunmuşlardır. Kendi içlerinde siyasi birlik sağlamaya çalışan Filistinliler bu yönde 1922 yılında Kudüs'te “ Yüksek İslam Konseyi “ kurmuşlar , 1929 Arap ayaklanması ise Araplar arası işbirliğine farklı bir boyut kazandırmış, 1931 yılında Nablus'taki Arap Kongresi'nde Filistin Araplarının milli amaçlarını gerçekleştirmesi için silahlı mücadele kararı verilmiştir. 7 – 17 Aralık 1931 tarihinde Kudüs'te toplanan “ İslam Konseyi “ nde Filistin Arap egemenliği altında bağımsızlığını savunan “ Arap Misakı “ (el-misak el-Arabi) kabul edildi . Yine 26 Mart 1933 tarihinde Yafa'da Hacı Emin El-Huseyni başkanlığında her sınıf ve partiden delegelerin katılımıyla yapılan toplantıda İngiliz manda yönetimi ile ilişkileri kesme, işbirliği yapmama, İngiliz ve Yahudi mallarının boykot edilmesi kararı alınmıştır. 1934 yılında ise birbirinin karşısında duran altı Filistinli Arap Siyasi kuruluşu 1935 yılında Bağımsızlık Partisi hariç biraraya gelerek milli hareket grubu oluşturmuşlar, bu grupta “ Gençlik Hareketi “ (Camiyet ül-Şabban el-Müslimin) desteklenmiş ve Arap gençleri etkili olmaya başlamışlardır. 1936-1939 ayaklanmasını yönetmek üzere önce 20 Nisan 1936 tarihinde Nablus'ta, daha sonra diğer şehirlerde kurulan “ milli komiteler “ 25 Nisan 1936 tarihinde biraraya gelerek Bağımsızlık Partisi 'nin de katılımıyla “Yüksek Arap Komitesi “ ni kurdular. Başkanlığına Hacı Emin El-Huseyni getirildi. Bu komite daha önce faaliyet gösteren “Arap İcra Komitesi “ nin yerini almaktaydı.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.44

1930`lu yıllarda Filistinliler siyasi görüşleri açısından şu gruplara ayrılmışlardı ;

Filistin Arap Partisi ; Huseyni ailesinin partisi, lideri Cemal El-Huseyni idi ve gücünü Kudüs Müftüsü Hacı Emin El-Huseyni`den alıyordu. Huseyni ailesi Filistin`in önde gelen ailelerinden olup, güney Filistin`de geniş topraklara sahiptiler, Kudüs ve Hayfa Belediye Başkanları daima Huseyni ailesinden olurdu. Partinin yayın organı Al-Liva idi.¹⁰⁸

Ulusal Savunma Partisi (Milli Savunma Partisi) ; Lideri Neşasibi ailesinden Ragıp El-Neşasibi`ydi . Bu aile Huseyni ailesi ile koyu bir rekabet içindeydi. Ragıp bey Osmanlı Meclis-i Mebusanı`nda milletvekilliği yapmıştı. Bu parti , Huseyni ailesi gibi Yahudilere ve siyonizme düşman olmakla birlikte şiddete başvurulmasına karşıydı. İngiliz manda yönetimine karşı ılımlı bir tutum takınıyordu . Partinin yayın organı Filastin idi.¹⁰⁹

Bağımsızlık (İstiklal) Partisi (Bağımsızlık Hareketi) ; Milli Savunma Partisi`nin karşısında yer almış olup 1931 Aralık ayında Kudüs`te toplanan Pan-İslam Kongresi kararlarına dayanarak 1932 yılında Avni Abdülhadi liderliğinde kurulmuştur. Geniş Arap dünyasının birlik ve bütünlüğü içinde Filistin Araplarının bağımsızlığını, İngiliz manda yönetiminin sona erdirilmesini, Balfour Bildirgesi`nin feshedilmesini ve Filistin`in tamamen Arap kontrolü altında bulunmasını savunmuştur. Bağımsızlık Hareketi`nin şehir aydınlarına dayanması , kırsal alanda desteğe sahip olmaması ve özellikle Kudüs Müftüsü Hacı Emin El-Huseyni ile geçinememesi nedeniyle varlığını ancak iki yıl devam ettirebilmiştir. Partinin yayın organı Al-Difa`ah idi.¹¹⁰

Diğer siyasi gruplar ise Kudüs Belediye Başkanı Dr.Hüseyn El-Halidi`nin de üyesi bulunduğu Reform Partisi, Yakup El-Guseyn `in lideri olduğu Arap Gençlik Örgütü ve Abdulah Salah `ın liderliğindeki Milli Blok idi.¹¹¹

¹⁰⁸ A.e., s.41

¹⁰⁹ Boran, a.g.e., s.86

¹¹⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.41

¹¹¹ Boran, a.g.e., s.87

1930`lu yıllardaki siyasi oluşumlar, Filistinli Arap liderlerinin arasındaki rekabet ve görüş ayrılıkları, Filistin meselesinde tam bir birlik içinde hareket edemeyip dağınık olmalarına karşılık; bu dönemde Dünya Siyonist Teşkilatı ile Filistin`deki Yahudi Ajansı sıkı bir işbirliği içinde sistemli ve tutarlı bir politika izleyerek İngiliz manda yönetimi ve İngiliz hükümeti ile sıkı işbirliği içinde bulunmuşlardır. Hatta zaman zaman her ikisinin de, - hem manda yönetimini hem de İngiliz Hükümetini yoğun baskı altına alabilmişlerdir. Özellikle 1933-1948 döneminde Filistin`de artan Yahudi göçü ve Yahudi toprak mülkiyeti karşısında Filistinli Araplar kendi içlerinde siyasi yapılanmaları örgütlü ve eylemsel hareketlenme (terörizm) yoluna gitmişlerdir.

2. Eylemsel Hareketlerin Başlaması

İngiliz manda yönetiminin Yahudi göçlerine ve Yahudilerin silahlanmasına göz yumması Arap radikalizmini şiddetlendirerek Filistinli Arapları da silahlı eyleme, terörizme sevk etmiştir. Bu yönde 1931 yılında Nablus`ta yapılan Arap Kongresi`nde Filistin Araplarının milli amaçlarını gerçekleştirebilmesi için silahlı mücadele edecekleri kararı alınmıştı. Böylece Arap Milliyetçiliği ilimhıların kontrolünden çıkıp militan ve radikallerin kontrolüne girdi. Şeyh İzzeddin El-Kassam liderliğindeki militan Arap hareketi 1936 – 1939 dönemindeki Arap ayaklanmasının itici gücü oldu. Bu militan hareket içinde 1936 ayaklanmasından önce aktif rol oynayan “ Gençlik Hareketi “ (Camiyet ül-Şabban el-Müslimin) olmuştur. 1929 ayaklanmalarından sonra ortaya çıkan gizli terörist örgütlerin başında “ Yeşil El “ (El-Kaf El-Khadra) gelmektedir. Kuzeyde Yukarı Galile (Celile) ve Safed`te faaliyet gösteren örgütün lideri Ahmed Tafiş özellikle Dürziler tarafından destekleniyordu, Bu terör örgütünün üyeleri kendilerine “ mücahidin “ adını vermişlerdi. Örgüt 1931 Ocak ayında İngiliz polisi tarafından yakalandı ve dağıtıldı.¹¹² Bu durum, Arap gizli terör örgütlerinin Filistin Arapları arasında daha hızlı yayılmasına neden oldu, Camiyat Sırriya Cihadiya denen bu gizli mücadele derneklerinin üç önemli merkezi vardı ; Kudüs – Ramallah bölgesi , Tulkarim – Kalkilya bölgesi ve Hayfa – Celile bölgesi bunlar birbirinden tamamen bağımsız hareket etmelerine rağmen Kudüs Müftüsü ile bağlantısı vardı.

¹¹² Armaoğlu, a.g.e., s.45

Bunlardan Kudüs – Ramallah bölgesindeki örgütün ilk adı “ Munazamat El - Mukave Vel`Cihad “ idi. Daha sonra bu isim “ Cihad El-Mukaddes “ ya da “ Cihad-ı Mukaddes “ şeklini almıştı. Bu örgütün 1934 yılında 63 gizli hücresi vardı. Örgütün lideri Hacı Emin El-Huseyni'nin yeğeni Abdülkadir El-Huseyni idi ve 1934 yılında Hacı Emin El-Huseyni bu örgütün liderliğini üzerine almıştı.¹¹³

Tulkarim – Kalkilya bölgesinde faaliyet gösteren ikinci örgüt ise, 1932 yılında Yafa`da kurulan Arap Gençliği Kongresi'ne bağlı olup, özellikle izci birlikleri kurarak gençleri askeri eğitime tabi tutmuştur. Bu örgütün en önemli faaliyeti ise, Yahudilerden, İngilizlerden ve ihanet eden Araplardan intikam almak için “ Asi Gençlik Teşkilatı “ nı ( Camiyat ül-Şebab el-Tha`ir) kurmasıdır. Bu ikinci örgüt de 1935 Temmuz ayında İngiliz polisi tarafından yakalandı ve dağıtıldı.¹¹⁴

Üçüncü terör örgütü ise, Hayfa – Celile bölgesinde silahlı mücadele eden “ Şeyh İzzeddin El-Kassam “ hareketidir. 1925-1935 döneminde Suriyeli eylemci din adamı Şeyh İzzeddin El-Kassam kuzey Filistin bölgesinde eylemci islamcılığı , cihad akımı lideri olarak halk içinde özellikle köylüler arasında siyasi, ideolojik ve askeri çalışması, El-Kassam'ın öldürülmesi sonucunda 1936 yılından itibaren Arapların mücadelesinin ve terör faaliyetlerinin şiddetlenmesinde , 1936 – 1939 Fillistin Köylü ayaklanmasının başlamasında etkin ve belirleyici olmuştur.¹¹⁵ Şeyh İzzeddin El-Kassam'ın öldürülmesinden sonra Şeyh Ferhan El-Sa`di liderliğinde Ihvan El – Kassam adlı terör örgütünü faaliyete geçirmişler ve Şeyh Ferhan El-Sa`di 1937 Kasımında İngiliz polisi tarafından yakalanmış ve 75 yaşında olmasına rağmen asılarak idam edilmiştir, bu olay Filistin Araplarını yeni ayaklanmalara sevk etmiştir.¹¹⁶

Cemal El-Huseyni liderliğindeki Filistin Arap Partisi, 1936 başlarında Hitler'in gençlik teşkilatına benzeyen “ El-Fütuvva “ (yiğitler, yiğit gençler) teşkilatının, Neşasıbi`lerin Milli Savunma Partisi de Mussollini'nin Kara Gömlekliler`ine benzeyen bir örgüt kurmuştur. Bunun yanında izci teşkilatları ve

¹¹³ Armaoğlu, a.g.e., s.45

¹¹⁴ A.e., s.45

¹¹⁵ Faik Bulut, **İslamcı Örgütler**, 2. Bs., İstanbul, Tümm zamanlar Yayıncılık, 1994 , s.227

¹¹⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.47

Arap işçi dernekleri de kurulmuştu. Kassamcılar`ın bir grubu da İbrahim El-Kebir`in liderliğinde El-Daraviş örgütünü kurmuşlardır.Diğer taraftan Suriye`ye kaçan Arap liderleri de, Filistin`deki ayaklanmaları ve terör hareketlerini yönetmek üzere “ Filistin Milli Cihadı Merkez Komitesi “ `ni kurdular.¹¹⁷

Bir yandan Arap siyasi partileri bir birliğe doğru yönelirken , diğer yandan terör örgütlerinin sayıları da faaliyetleri de arttı. Aynı zamanda Ortadoğu`nun bütün Arap ülkelerinin Filistin meselesi ile yakından ilgilenmeleri 1936 – 1939 Arap ayaklanması ile başladı. Bu dönemde Mısır menşeli “ Müslüman Kardeşler Cemiyeti “ de ( Cam`iyat El-Ihvan El-Muslimin) Filistin meselesine bu tarihten itibaren eğilmeye başlamış; bu dönemde Kudüs, Yafa, Hayfa, Nabus ve Tulkarim şehirlerinde ilk “Ihvan “ çekirdek örgütleri oluşturulmuş ve tabana yayılmaya başlamışlardı. Aynı zamanda 1948 yılındaki 1.Arap-İsrail savaşında Arap Orduları`nın arasında milis kuvvetlerine benzeyen Ihvan üyeleri de aktif olarak yer almışlardı. Süreçte Filistinde örgütlü mücadelede Ihvan hareketinin aktifliğini özellikle Arap milliyetçiliğinin zirvede olduğu dönemde kaybetmeye başlamasıyla hareket kendi kabuğuna çekilerek bekleme sürecine girmişti. Bu süreç islami hareketin altyapıda canlanmaya başlayacağı döneme kadar devam edecekti. Müslüman Kardeşler ya da Ihvan hareketi nin etkilerini “ İslami Örgütlenme “ başlığında daha sonra detaylı olarak ele alacağız.

B. İsrail Devletine Karşı Filistinli Arapların Örgütlü Mücadelesi, 1948 Sonrası

Filistin halkının Yahudilere karşı mücadelesi 1920 `li yıllarda başlamış,1950 `li yıllardan itibaren Arap milliyetçiliğinin yükselişi ve resmi yasaklamalar sonucunda Ihvan`ın Gazze bölgesindeki gelişmesi durmuş , hatta gerilemiştir.Yine aynı dönemde yükselen Arap milliyetçiliğinden etkilenen Gazze li Filistinli devrimciler , İsrail`e karşı mücadele vermek amacıyla özellikle Nasır yönetiminden destek almışlardır. Özellikle 1948 yılında kurulan İsrail devletine karşı örgütlü mücadelenin 1955 yılında Nasır`ın Gazze bölgesinde yaşayan Filistinlilere gerilla eğitimi verdirmesiyle başlamış, Gerilla eğitimi alan Filistinliler “ Fedayin “ adı altında İsrail devletine karşı saldırılar düzenlemeye

¹¹⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.47

başlamışlardı. Ancak 1956 Süveyş Savaşı'ndan sonra Gazze bölgesinin İsrail devleti tarafından işgali ile bütün Fedayin üyelerinin listesi İsrail'in eline geçmesi sonucunda Fedayin hareketi kısa ömürlü olmuştur. Filistinlilerin bundan sonraki Fedayin, gerilla örgütlenmesinin ikinci aşaması El-Fetih'in kurulmasıyla devam ettirmiştir.¹¹⁸

1. El-Fetih (Harekat al-Tahrir al-Vatani al-Filastani)

1956 Süveyş Savaşı'nın olduğu yıllarda Filistinliler açısından ulusal bilincin giderek güçlenmeye başlaması ile biraraya gelen Filistinli aydınlar, ulusal kurtuluş mücadelesinin hemen başlamasının üzerinde duruyorlardı. Bu dönemde Filistinliler diğer Arap devletlerinin kontrolü dışında örgütlenmeye başladılar. Bu yönde süreçte gerek eylemleriyle gerekse de Ortadoğu siyasetindeki öncü rolü nedeniyle en dikkat çeken örgüt , El-Fetih örgütü 7 Ekim 1959 tarihinde Kuweyt'te aralarında Ebu Ammar (Yaser Arafat),İhvan ile organik bağları olan Filistinli genç liderler Ebu İyyad (Salah Halef), Ebu Cihad'ın (Halil El Vezir) bulunduğu çoğu mühendis, memur ve öğretmen olan aydın bir grup tarafından “ milliyetçi, yurtsever hareket” olarak kurulmuştur.¹¹⁹ El-Fetih ilk kurulduğunda kurucuları arasında ideolojik bir netlik olmamasına rağmen, içlerinde “ solcu “ olarak bilinenler de , önceden “ İhvan “`a üye olanlar da vardı. Hem fikir oldukları ortak nokta : İsrail devletinin yıkılarak bağımsız Filistin devletinin kurulması ve bunun da ancak silahlı mücadele ile mümkün olabileceğiydi. 1970`li yıllarda Filistin yurtsever direniş hareketine olan yoğun ilgi ve kitlesel katılım, FKÖ içinde milliyetçi ve yurtsever El-Fetih'in islamcılar ve dini şahsiyetleri bünyesinde olmasını sağladı. Birçok islamcı El-Fetih üyesi sıfatıyla gerek İsrail işgali altındaki Filistin'de gerekse de diğer Arap ülkelerinde çeşitli örgütsel faaliyet ve eylemde bulundu. Birçoğu yakalanıp tutuklandı. El-Fetih örgütüne yoğun islami katılım Filistin direnişinin yoğun olduğu Gazze bölgesinde yaşandı.¹²⁰ El-Fetih'in En belirgin niteliği ise Filistin direnişini, öncelikle Arap hükümetlerinden bağımsızlaştırma yolunu seçmiş olmasıydı, El-Fetih Arap milliyetçiliğine karşı Filistin milliyetçiliğini savunmuş, aynı zamanda Filistin toprağının Filistinlilere ait

¹¹⁸ A.e., s.220-221

¹¹⁹ Bulut, a.g.e., s.229-230

¹²⁰ A.e., s.230

olduğunu ve İsrail'in bu topraklar üzerinde var olma hakkının olmadığını ve Filistin meselesinin milli , ulusal bir sorun olduğunu savunuyordu.

El-Fetih veya al – Fatah ismi “ Filistin'in Kurtuluşu İçin Hareket “ in Arapçası olan Harekat al-Tahrir al-Vatani al-Filastani `nin tersten okunuşunun ilk harflerinden meydana gelmektedir. Arapça adının baş harfleri HTF'nin tersten okunuşu FTH, yani El-Fetih adını kullanıyordu. El-Fetih, türkçedeki “Fetih “ kelimesi ile aynı anlamdadır.¹²¹

Kurulduğu ilk günden itibaren faaliyetlerini uzun yıllar büyük bir gizlilik içinde devam ettiren El-Fetih `in örgütlenme şekli şöyle idi; mülteci kamplarında Mülteci Komiteleri vardı ve bu komiteler Hareketin Bölge Komitelerine bağlıydı. Her Bölge Komitesi, temsilcisini Merkez Komitesi'ne gönderiyordu. Merkez Komitesi'nin yönetim organı El-Fetih Polit Bürosu'dur. Hareketin askeri kolu 1965 Ağustos ayında kurulan El-Asifa (fırtına) `dır ve politik örgüte bağlıdır.1959 yılında Ürdün , Suriye ve Lübnan` da El-Fetih `in hücrelerinin örgütlenmesi hızlanmıştır.¹²²

Halil El Vezir'in (Ebu Cihad) Arafat'a sunduğu “ İsrail'e yönelik gerilla saldırılarıyla İsrail'i misillemeye, bunun sonucunda da Arap ülkelerini yeni bir savaşa zorlama stratejisi “ takip eden on yıl boyunca Arafat'ın ve El-Fetih'in savaş stratejisi olmuştur.¹²³

1962 Cezayir Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşması, silahlı mücadelenin önemini göstermişti. Bu dönemde Cezayir yönetiminin El-Fetih kadrolarına gerilla eğitimi konusunda yardım sağlaması, gerilla mücadelesinin gelişmesine etki etmiştir. FKÖ'nün 1964 yılında kuruluşu ile El-Fetih'in “ Fedayin “ faaliyetlerini 1965 yılı başından itibaren birdenbire arttırmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda 1964 yılı sonunda Ürdün topraklarına, Batı Şeria'ya yerleşerek İsrail'e karşı silahlı mücadelelerini başlattılar. 1965 yılının ilk üç ayında El-Fetih, 7'si Ürdün topraklarından , 3'ü Gazze'den olmak üzere 10 sabotaj saldırısında bulunmuştur. El-Fetih'in bu saldırıları 1965 yılı sonuna kadar 28'i

¹²¹ Boran, a.g.e., s.87

¹²² Boran, a.g.e., s.88

¹²³ A.e., s.99

Ürdün topraklarından olmak üzere ve İsrail'deki sivil hedeflere yönelik olarak 35` i bulmuştur.¹²⁴

1966 yılında Arap ülkeleri arasında özellikle Suriye El-Fetih'e büyük destek verip İsrail'e karşı sertlik politikasına başladı. Suriye'nin El-Fetih'e sağladığı bu destek ve takip etmeye başladığı sertlik politikası sonucunda ; 16 Mayıs 1966 tarihinde İsrail BM Güvenlik Konseyi'ne Suriye'yi şikayetinde “ El-Fetih “ ve “ El-Asifa “ adlı terörist örgütlerden ilk kez bahsedilmekteydi. Aynı zamanda İsrail'in bu örgütlerin saldırılarına karşılık beklenen ve yeterli tepkiyi göstermemesi , diğer Arap ülkelerini de Mısır , Ürdün ve Lübnan'ı da cesaretlendirmiş , Mısır da El-Fetih `i desteklemeye başlamıştı. Özellikle Suriye'de 1966 Şubat darbesiyle Baascıların düşürülmesinden sonra , Suriye – Mısır yakınlaşması olmuş bunun sonucu olarak da El-Fetih , 1965 yılında İsrail'e karşı 35 , 1966 yılında 41 operasyon düzenlemiş, 1967 yılının ilk altı ayında 41 operasyona girişmiş , bu operasyonların 13`ü Suriye, 13`ü Ürdün ve 11`i de Lübnan topraklarından yapılmıştı.¹²⁵ Başlangıçta gerilla savaşı veren El-Fetih, Filistin ve Arap halkları tarafından sempatiyle karşılandığı bu dönemde, Haziran 1967 yılında Arap ülkelerinin ağır yenilgiye uğradığı Altı Gün Savaşı yaşandı. El-Fetih 1967 savaşında Kerame direnişiyle öne çıkarak 1968 yılında Filistinlilerin başlıca örgütü olmuş, aynı zamanda Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) içinde günümüze kadar gelecek olan etkinliği ve belirleyiciliği bu olaydan sonra başlamıştır. El-Fetih yürüttüğü silahlı direnişle Filistinli gençlerin odak noktasıydı, Yaser Arafat ve El-Fetih bu tarihten sonra Filistinlilerin umut kaynağı oldu.

1971 yılında Ürdün iç savaşı sırasında Ebu İyyad`ın (Salah Halef) öldürülmesi üzerine, El-Fetih'in içinden “ Kara Eylül “ adıyla bir grup koptu ve bu grup , 1972 yılında Münih Olimpiyatları'nda 11 İsrailli sporcuyla öldürerek adını duyurdu.¹²⁶

El-Fetih `in karargahı İsrail'in 1982 yılında Lübnan`ı işgaline kadar Lübnan`da kaldı. Daha sonra Arafat, karargahını Tunus'a taşıdı Ebu Cihad`da (Halil El Vezir) 1988 yılında Tunus'ta silahlı saldırı sonucu öldü . Bu süreçte El-Fetih içinde

¹²⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.225

¹²⁵ A.e., s.225

¹²⁶ Boran, a.g.e., s.88-89

Arafat`ı uzlaşmacı olmakla suçlayan birçok grup doğdu. Ancak 1987 yılındaki FKÖ Konseyi toplantısında Arafat`ın önderliği bir kez daha onaylandı. 1987 Birinci İntifada hareketinde öne çıkan Mervan Barguti, El-Fetih`in günümüzdeki genç kanadını temsil etmektedir. 1996 yılında Filistin Yasama Konseyi`ne seçilerek milletvekili olan, 1993 Oslo Barış Anlaşması`na destek veren Mervan Barguti; İsrail`in sivillere yönelik saldırılarına karşı çıkmış, 2000 yılındaki İkinci İntifada ile daha da militanlaşmış ve İkinci İntifada`da lider olarak anılmıştır. Mervan Barguti El-Fetih`e bağlı olan Tanzim ve El Aksa Şehitleri Tugayı`nın da lideridir. Mervan Barguti İsrail tarafından 2002 yılında tutuklanmış, beş İsraillinin öldürülmesine karıştığı iddiasıyla beş kez müebbet, iki saldırıyı düzenlemek iddiasıyla 40 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Mervan Barguti kendisine yöneltilen bu suçlamaları reddederek seçilmiş bir Filistin milletvekili olduğu savunmasını yapmıştır. 2006 Filistin genel seçimlerinde El-Fetih`in seçim listesinde ilk isim olarak yer almıştır.¹²⁷

Filistin`de islami hareket geliştikçe, bu unsurları içinde barındıran Arafat liderliğindeki El-Fetih örgütünün içinden kopmalar olmuş, örgüt içinde islami kanat temsilcileri Münir Şefik, Abu Hasan , Abu Hamdi yandaşlarıyla birlikte El-Fetih`ten ayrılarak “ islami çizgi “ çerçevesinde toplandılar.El-Fetih`ten ayrılanlarla Ihvan`dan kopanlar 1986 yılında” Seraya El Cihad El İslami “(İslami Cihad Alayları) adıyla bir örgüt kurdular. 1986 yılında Kudüs`te birçok İsrail askerinin ölümüyle sonuçlanan eylemle seslerini duyurdular ve birçok gencin islama yönelmesine neden oldular.¹²⁸

İslamcı İzzeddin El-Kassam Tugayları, 1994 yılı başında HAMAS önderliğindeki görüş ayrılıklarından sonra Arafatçı El-Fetih`in Şahinler adlı paramiliter grubuyla anlaştı.¹²⁹

¹²⁷ A.e., s.96

¹²⁸ Bulut, a.g.e., s.244-245

¹²⁹ A.e., s.260

2. Ortadoğu`da FKÖ Faktörü

1967 Haziran Savaşı`ından önce Arap dünyasında meydana gelen en önemli gelişmelerden birisi olan ve etkilerini günümüze kadar sürdüren , Arap – İsrail mücadelesinin en önemli faktörlerden birisi haline gelen ve süreçte Filistin halkının siyasi varlığının tek temsilcisi sayılan “Filistin Kurtuluş Örgütü “ nün (FKÖ) 2 Haziran 1964 tarihinde kurulmasıdır.

El-Fetih`in örgütlenmesi ve hızlı gelişimi, kendi denetimi dışında örgütlenen bu gücü engellemeye çalışan Nasır`ın ve bu yönde Filistin mücadelesini kontrolleri altında tutmak isteyen Arap devletlerinin, Mısır, Suriye, Ürdün, Katar, Kuveyt ve Irak hükümetleri desteği ile 28 Mayıs – 3 Haziran 1964 günlerinde Kudüs`te yapılan Filistin mültecilerinin ilk kongresinde “ Filistin Kurtuluş Örgütü “nün (FKÖ) kurulması kararı verildi ve içeriği bu örgütün anayasası olarak kabul edilen 29 maddelik “ Filistin Milli Misakı “ (el-Misak el-vatani el-Filastani) kabul edildi.¹³⁰ 2 Haziran 1964 tarihinde kurulduğunu ilan edilen “ Filistin Kurtuluş Örgütü “nün başkanlığına BM Arap birliği genel sekreteri ve Suudi Arabistan sürekli temsilcisi olan Ahmet Şukeyri getirildi ve örgütün merkezi Kahire idi.

FKÖ`ye bağlı olarak 1964 Eylül ayında toplanan Arap Zirvesinde, Arap Ordularında görev yapan Filistinlilerden oluşan “ Filistin Kurtuluş Ordusu “( FKO ) kurulması kararı alındı, FKO için oluşturan tugaylar Mısır, Suriye ve Irak`ta bulunmaktaydılar ve bu tugaylar bulundukları ülkeler tarafından eğitilip silahlandırılmışlardı. Aynı zamanda FKÖ bu tugayları bulundukları ülkelere izin almadan kullanamıyordu.¹³¹

Filistin ulusal direnişinde etkin rol oynayan ve Arap devletlerinden bağımsız hareket eden El-Fetih`in durdurulması ya da kontrol edilebilmesi için ona alternatif yapı olarak oluşturulan FKÖ`nün rekabeti 1967 Haziran Savaşına kadar devam etmiş , savaş sonunda El-Fetih`in ağırlık kazanması ve Ahmet Şukeyri`nin Altı Gün Savaşı`ından sonra 1967 Aralık ayında istifası üzerine FKÖ`nün kontrolü Yaser Arafat`ın ve El-Fetih`in eline geçmişti. Bu doğrultuda FKÖ`nün

¹³⁰ “**Filistin Milli Misakı**“ detayları için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s.225

¹³¹ Boran, a.g.e., s.89

1964 yılında kabul ettiği Filistin Milli Misakı 1968 Temmuz ayında yapılan Kahire Kongresi'nde El-Fetih'in görüşleri doğrultusunda sertleştirilerek değiştirilmiştir.1968 yılında revize edilen Filistin Milli Misakı'nın kabul edilmesiyle El-Fetih'in de içinde bulunduğu pek çok gerilla grubu FKÖ'nün meclisi niteliğinde olan Filistin Ulusal Konseyi'ne katıldılar ve Yaser Arafat 1969 Şubat ayında FKÖ'nün Yürütme Kurulu Başkanlığına getirildi. Bu tarihten sonra FKÖ'nün politikası değişerek daha mücadeleci bir örgüte dönüştü. Başından beri Arap milliyetçiliğine karşı Filistin milliyetçiliğini savunan Arafat'ın El-Fetih hareketi 1967 savaşıdan sonra FKÖ'nün liderliğini alarak Filistin davasının tek temsilcisi oldu.

1968 döneminde dünya üzerinde 68 Hareketinin yarattığı değişimler sonucunda dünya'da , ABD dahil olmak üzere, ulusal, çevreci, anti-kapitalist, anti-emperyalist, sosyalist ve kadın hareketlerin sayısı artmış, yine bu dönemde Türkiye'de de yükselen anti-emperyalist işçi ve gençlik hareketleri de Filistin direnişinin yanında hatta içinde yer almışlardır. Bu dönemde bir çok Türkiyeli genç Filistin topraklarında kurulan askeri kamplarda gerilla eğitimi gördükten sonra mücadelede aktif olarak yer almışlardır.

1973 Savaşı sonunda 26-29 Ekim 1974 tarihleri arasında düzenlenen 7.Arap Zirvesi'nde biraraya gelen Arap Devletleri 29 Ekim 1974 tarihinde Rabat Zirvesi'nde FKÖ'yü işgal altındaki topraklarda ve bu toprakların dışında yaşayan 3 milyon Filistinlinin “ tek meşru temsilcisi “ olarak ilan ettiler. Filistin halkının self-determination hakkı ile anavatanlarına dönme hakkı ve kurtarılan herhangi bir Filistin toprağında Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak FKÖ'nün yönetimi altında, Filistin halkının bağımsız milli otorite kurma hakkı teyid edildi. Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak milli ve uluslararası alanda sorumluluklarını yerine getirmesinde bütün Arap ülkelerinin FKÖ'yü destekleyeceklerini belirterek, bu doğrultuda Ürdün, Mısır ve Suriye'ye FKÖ ile ilişkilerini düzenleme çağrısında bulunulmuş, aynı zamanda bütün Arap Devletleri “ Filistin milli birliğini “ savunmayı taahhüt etmişlerdir¹³².Bu durum Arap örgütleri tarafından tepkiyle karşılanmış, özellikle El-Fetih ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi FKÖ'nün kaşısında durmuş, bu durum eylemsel hareketlerin daha da artmasına ve kendi içlerinde bölünmelerine neden olmuştur.Arafat yönetimi 1973 yılından sonra

¹³² Armaoğlu, a.g.e., s.345

diplomatik etkinliğe ağırlık vererek FKÖ'nün bir sürgün hükümeti niteliği taşıdığını vurguladı. 1974 yılında Arap Birliği, İslam Konferansı , Afrika Birliği ardından , BM Genel Kurulu'nda konuşma yapan ilk örgüt olarak 22 Kasım 1974 tarihinde BM Genel Kurulu Filistin halkının self-determination, milli bağımsızlık ve “Filistin içinde “ egemenlik haklarını tanıyan, Filistinlilerin Ortadoğu Barışının “ esas tarafı “ olduğunu kabul ederek, FKÖ'yü Filistinlilerin tek meşru temsilcisi olarak tanıdı. Beraberinde FKÖ'ye, BM bütün toplantılarında “ gözlemci “ statüsü vermiştir¹³³. Bu durum Arap örgütleri tarafından tepkiyle karşılanmış özellikle El-Fetih ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, FKÖ'nün karşısında durmuş bu durum eylemsel hareketlerin daha da artmasına ve kendi içlerinde bölünmelerine neden olmuştur.

1976 Eylül ayında Arap Birliğine tam üye olan FKÖ, diğer birlik üyeleri gibi 1979 yılında Mısır – İsrail arasında imzalanan Camp David Anlaşmaları görüşmelerinin dışında kaldı.

İsrail, 6 Haziran 1982 tarihinde Lübnan topraklarını işgal ederek FKÖ'nün karargahının bulunduğu Beyrut'u kuşattı. ABD'nin aracılığıyla İsrail-Lübnan ve FKÖ temsilcileri arasında yapılan görüşmeler sonunda FKÖ, 21 Ağustos – 1 Eylül 1982 günlerinde Beyrut'u terk ederek Tunus'a yerleşmiştir. 1987 Nisan ayında Cezayir'de toplanan Filistin Ulusal Konseyi'nde FKÖ'nün birliği yeniden sağlanarak, Arafat yönetimi örgütlerin desteğini yeniden kazandı. 1987 yılı sonunda işgal altındaki topraklarda başlayan 1.İntifada FKÖ'nün desteği altında gelişmiş ve İntifada'nın başlamasından kısa bir süre sonra FKÖ'nün liderliğinde oluşturulan Birleşik Yönetim'e HAMAS gibi İslami Cihad da katılmamış ancak Birleşik Yönetim'in programına ters düşecek herhangi bir hareket içine de girmemişlerdir.

Tunus'a yerleşmesinden sonra askeri gücü oldukça zayıflayan FKÖ, Arafat liderliğindeki mücadelesi etkilenmiş, örgüt mücadelesini siyasal ve diplomasi alanında yoğunlaştırmıştır. Bu yönde 1991 yılında başlayan Barış Süreci'nin aktörlerinden biri olarak uluslararası arenada etkin bir rol üstlenmiştir. 12 Kasım 2004 tarihinde Yaser Arafat'ın ölümünden sonra eski Filistin Başbakanı Mahmud Abbas FKÖ lideri olarak Filistin Yönetimi'nin Başkanı olmuştur.

¹³³ Konuşma metni ve detayları için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s.346

FKÖ'nün kuruluşundan itibaren kendi içinde gruplaşmalar meydana geldiği gibi kopmalar da olmuştur. Bu grup veya örgütler şunlardır¹³⁴; FKÖ'nün ana grupları; El-Fetih ; (Yukarıda bu örgütle ilgili detaylı bilgi verdiğimiz için tekrar yinelemeyeceğiz.)

Arap Kurtuluş Cephesi (Arab Liberation Front – ALF) ; 1969 yılında Irak tarafından ve Suriye kontrolündeki “ Saika “ ya karşı kurulmuş olup, Irak Baas görüşlerini benimseyen oldukça küçük bir örgüttür.

Filistin Kurtuluş Cephesi (Palestine Liberation Front - PLF) ; İngiltere`de eğitim görmüş Filistinli subay olan Ahmet Cibril tarafından Suriye`de 1959 yılında kurulmuş ve 1961 yılında gerilla eğitimine başlamış, daha sonra Arap Ulusal Hareket içinde yer alan George Habbash`ın “ Geriye Dönüş Yiğitleri “ ile birleşerek Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ( FHKC ) oluşturmuşlardır.FKHC`nin kurulmasından bir yıl sonra mücadeleyi kendiliğindenci ve salt askeri bakış açısının hakim olduğu bir tarza indirgeyen Ahmet Cibril, FKHC`den ayrılarak1968 yılında Filistin Kurtuluşu için Halk Cephesi – Genel Komutanlık, (FKHC-GK) örgütünü kurdu.¹³⁵ Amacı nerede, ne şekilde olusa olsun İsraililer ve İsrail'e saldırmak olan bu terörist örgüt , Filistin Meselesinin diplomatik yolla çözümünün karşısındadır. Daha sonra 1977 yılında revize olarak yeniden kurulan örgüt, üyelerinden Muhammed Abu Abbas`ın 1985 Ekiminde Achille Laura adlı İtalyan yolcu gemisini kaçırması ile ismini duyurmuştur.

İran Devrimi`nden önce ve özellikle 1990 yılından önce Suriye ve Libya ile iyi ilişkiler içerisinde bulunan Filistin Kurtuluşu için Halk Cephesi – Genel Komutanlık lideri Ahmet Cibril, 1990 yılı sonrasında karargahını Tahran`a taşıyarak İran`ın bölgedeki islamcılar ile bağlantısını oluşturuyordu. Bu yönde Ürdün`deki İslami Gençler Topluluğu adı altında gizli ve şiddet yolunu benimseyen ve liderlerliğini Leys Şubeylat ile Yakup Qırs yaptığı bir örgüt kurulmuş ve örgüt liderleri birçok kez İran`a giderek yetkililerle görüşmeler yapmışlardır.¹³⁶

¹³⁴ A.e., s.224

¹³⁵ Boran, a.g.e., s.91-92

¹³⁶ Bulut, a.g.e., s. 259

**FKÖ`den ayrılan gruplar veya örgütler**<sup>137</sup>; Demokratik ittifak , Milli Selamet Cephesi (El-Fetih`i düzeltme hareketi , Filistinin kurtuluşu için Halk Cephesi, Filistinin kurtuluşu için Halk Cephesi – Genel Komutanlık, Filistin Halkçı Mücadele Cephesi, Saika, El-Aksa Şehitleri Tugayı)

Yukarıda belirttiğimiz grup veya örgütler arasından diğerlerine göre etkinlikleri açısından daha öne çıkan Demokratik ittifak ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi örgütlerine kısaca aşağıda değineceğiz aynı zamanda bunların dışında kalan islami kökenli örgütlerli daha sonraki başlıkta detaylı olarak inceleyeceğiz.

3. Demokratik İttifak

Bu grubu başlangıçta Filistinin Kurtuluşu için Halk Cephesi, Filistinin Kurtuluşu için Demokratik Cephe ve Filistin Komünist Partisi meydana getirmektedir ve “ittifak“, Filistin meselesinin diplomatik yolla çözümünün karşındaydı. Filistinin kurtuluşu için Halk Cephesi`nin Demokratik İttifak`tan ayrılmasından sonra bu grupta Filistinin kurtuluşu için Demokratik Cephe (Democratic Front for the Liberation of Palestine – DFLP) kalmıştır.

Bu örgüt, 1968 yılında Nayif Havatmeh liderliğinde kurulmuştur. Filistinin Kurtuluşu için Halk Cephesi`nin aşırı sol kanadının bu cepheden kopması sonucunda oluşan Filistinin Kurtuluşu için Demokratik Cephe (FKDC) (Democratic Front for the Liberation of Palestine – DFLP) ideolojik olarak marksist – leninist bir örgüttür.¹³⁸

Birçok silahlı saldırının sorumluluğunu üstlenen FKDC , FKÖ`nün 1982 yılında Lübnan`dan çıkarılmasından sonra örgüt merkezi Suriye`de Şam şehri oldu. 1991 yılında örgüt içindeki bir ayrışma sonucunda bir kanat FKÖ`ye katıldı, diğer kanat ise Nayif Havatmeh liderliğinde FKDC daha sert bir çizgiyi benimsedi. Nayif Havatmeh liderliğindeki grup, 1993 yılında başlayan İsrail - Filistin barış sürecine ve Oslo anlaşmalarına muhalefet etti. İsrail –Filistin güvenlik görüşmelerine de karşı çıkan FKDC, 2004 yılı ekim ayında barış görüşmelerinin yeniden başlamasına olumlu yaklaştı.

¹³⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.224

¹³⁸ Boran, a.g.e., s.95

4. Filistinin Kurtuluşu İçin Halk Cephesi (FKHC),(Popular Front for the Liberation of Palestine – PFLP)

1960`lı yıllarda Arap Ulusalçı Hareketin içinde çeşitli örgütlenmeler meydana geldi. Bunlardan en önemlisi, özellikle Haziran 1967 savaşıdan sonra Arap Ulusalçı Hareket`in içinde yer alan “ Geriye Dönüş Yiğitleri “ ile “ Filistin Kurtuluş Cephesi ”nin birleşerek oluşturdukları **Filistin Kurtuluşu için Halk Cephesi (FKHC)** 21 Aralık 1967 tarihinde kurulması olmuştur.

Geriye Dönüş Yiğitleri ; Arap Ulusalçı Hareket içinde Filistin Kolu olarak Kudüslü Ortodoks bir aileden gelen George Habbash tarafından örgütlenmiş olan Geriye Dönüş Yiğitleri, 1962 yılında kendilerini ideolojik olarak “ Marksist – Leninist “ olarak ilan etmişlerdir. 1966 yılında gerilla mücadelesini ve silahlı savaşı benimseyen Geriye Dönüş Yiğitleri FKHC`nin kurulmasından sonra bu doğrultuda ilk silahlı eylemlerini 6 Ekim 1967 tarihinde gerçekleştirmiştir.¹³⁹

FKHC Suriye, Lübnan ve işgal altındaki topraklarda faaliyet göstermiş, Suriye ve Libya`dan aldığı mali ve askeri yardımla varlığını ve etkinliğini devam ettirmiştir. Örgüt El-Fetih`ten farklı olarak ulusal kurtuluş mücadelesini sınıfsal temele oturtmayı, bağımsızlık mücadelesinin toplumsal dönüşümü sağlayacak bir sosyal devrimi de içermesini savunmakta ve Filistin`in kurtuluşunu Ortadoğu devriminin bir parçası olarak görmektedir.

FKHC`nin siyasal örgütlenmesi için gerekli kadrolar , siyasi kadro okulunda yetiştirilmekte, cephe üyesi olup herhangi bir bölgede ya da birimde çalışma yapanlar, hücre tipi örgütlenirler ve her cephe üyesi bu hücre içinde çalışır. Hücreler bir hiyerarşi içinde bulunmaktadır; her alan ve birimdeki çalışmaya en üst örgütlenme olan Merkez Komite yön vermektedir. Cephenin en üst organı Siyasi Genel Komite`dir. Filistin halkının yaşadığı her mülteci kampında FKHC`nin siyasi alt büroları bulunmakta ve bu siyasi alt bürolar sosyal, örgütsel, ideolojik , politik çalışmayı birlikte yürütür. FKHC`nin askeri alandaki çalışması, siyasi alandaki çalışmasından ayrı olarak örgütlenmiş. Tüm askeri plan ve programlar askeri bürolar ve askeri sorumlular tarafından hazırlanır; askeri alandaki çalışan cephe üyeleri içinde bulundukları hücrelerde haftalık toplantılar yaparak raporları

¹³⁹A.e., s.92

bulundukları bölgeyle ilgili siyasi bürolara iletirler. Tüm bu çalışmalar FKHC'nin siyasi çalışmalarına bağlı, onun denetimi ve yönetimi altında FKHC'nin siyasi üst örgütlenmesi tarafından yürütülür. FKHC'nin diğer Filistin örgütleri gibi İsrail içine baskın yapmak için komşu ülkelere yerleşmiş, üslenmiş baskın grupları yerleştirilmiştir.¹⁴⁰

FKHC adını uçak kaçırma eylemleriyle duyurdu. İlk uçak kaçırma eylemi, 22 Temmuz 1968 tarihinde Roma'dan İsrail'e gitmekte olan bir İsrail El-AI uçağı kaçırılarak Cezayir'e indirildi. İsrail'in elindeki 15 Filistinli tutuklunun serbest bırakılması sonucunda eylem sona erdi yolcular serbest bırakıldı. Bu olaydan kısa bir süre sonra FKHC üyesi iki filistinli gerilla 26 Aralık 1968 tarihinde Atina Havaalanında 41 yolcu ve 10 mürettebatı ile Paris ve Newyork'a hareket için bekleyen Boeing-707 EL-AI uçağına silahlı saldırıda bulundular, 1 yolcu öldü ,1 mürettebat yaralandı. Bunun üzerine İsrail komandoları da 28 Aralık 1968 tarihinde Beyrut Havaalanına saldırıda bulunarak Ortadoğu Havayollarına (MEA) ait 13 yolcu uçağını tahrip ettiler. Beyrut baskının ardından 18 Şubat 1969 tarihinde aralarında Leyla Halit'in¹⁴¹ de bulunduğu beş Filistinli gerilla Zürih'te Tel-Aviv'e hareket edecek olan bir El-AI uçağına silahlı saldırıda bulundular. Uçakta büyük hasar meydana gelirken 17 yolcu yaralandı. FKHC , Filistin davasını bütün dünya kamuoyuna duyurmak için Filistin ve İsrail dışındaki ülkelerde uçak kaçırma gibi eylemlerine 1973 yılında son verene kadar 16 eylem gerçekleştirmiştir.¹⁴²

1970 yılında yaşanan “ Kara Eylül “ sonrasında FKHC, bakış açısını değiştirerek 1971 yılında FKÖ'ye katıldı ve FKÖ'nün ana örgütlerinden biri oldu. Bundan sonra 1972 yılından itibaren İsrail hedeflerine karşı saldırılar gerçekleştiren FKHC, 1973 yılından sonra FKÖ'nün ılımlı tavrına karşı FKÖ'nün içindeki ufak tefek grupların tepkisinin yanısıra en büyük tepki FKHC'den gelmiş, aynı zamanda FKDC de FKHC'nin yanında Ortadoğu'daki Barış çabalarına açıkça karşı çıkmıştı.

1982 yılındaki İsrail'in Lübnan'ı işgali sırasında El-Fetih ile FKHC arasında süregelen ayrılıklar daha da arttı. Bu dönemde FKHC Ürdün ile yapılan görüşmelere

¹⁴⁰ Boran, a.g.e., s.94-95

¹⁴¹ “ Leyla Halit “ için daha fazla bilgi için bkz. A.e., s.93

¹⁴² A.e., s.95

karşı çıkarak yeniden Arafat karşıtı koalisyonun merkezi haline geldi. Ancak FKHC'ye paralel bir FKÖ'nün ortaya çıkması fikrine Filistin hareketini zayıflatır gerekçesiyle karşı çıkmıştır.¹⁴³

George Habbash'ın rahatsızlığından dolayı FKHC'nin liderliğini bırakmasından sonra, yerine gelen Ebu Ali Mustafa (Mustafa Ali Kasım Zibri)'nın, İsrail askerleri tarafından 27 Ağustos 2001 tarihinde öldürülmesi üzerine, yerine 3 Ekim 2001 tarihinde FKHC'nin içinde köktenci bir gruptan olan ve Oslo anlaşmalarına karşı çıkan Ahmet Sedat seçilmiştir. FKHC, Ebu Ali Mustafa'nın öldürülmesine karşılık misilleme yapacağını ve İsrail'in üst düzey Filistinlilere yönelik saldırılarına karşılık vereceğini açıklamasından sonra, FKHC 2001 Ekim ayında İsrail Turizm Bakanı Rehavam Zeevi'nin Kudüs'te öldürülmesinin sorumluluğunu üstlendi ve bundan sonra İsrail'e yönelik eylemlerini arttırdı. FKHC'nin lideri Ahmet Sedat ve üç arkadaşı Turizm Bakanı'nı hedef alan FKHC'nin bu saldırıları karşısında tutuklandılar. Ancak Filistin Yüksek Mahkemesi'nin Ahmet Sedat ve arkadaşları için beraat kararı vermesi üzerine, İsrail askerleri 14 Mart 2006 tarihinde Ahmet Sedat'ın bulunduğu Eriha Cezaevine ağır silahlarla saldırmışlardır.

C. İslami Örgütlenme

1. Filistin'deki İslamiyetin Gelişme Süreci

Filistin halkının İslam dini ile tanışması çalışmamızın 2.Bölümünde “ İslamiyet Sonrası Osmanlı Dönemine Kadar Olan Filistin “ bölümünde değindiğimiz için bu bölümde özellikle Ihvan Hareketi ile başlayan ve Arap milliyetçiliğinin yükseldiği dönemde durağanlaşan, sonrasında 1967 Savaşı ertesinde tekrar canlanmaya başlayan dönemden başlayarak bu gelişimin günümüze kadar olan etkilerini detaylandıracağız.

İngiliz manda yönetiminin baskıcı tutumu ve artan Yahudi göçleri ile siyonist eylemler karşısında Filistin Arapları da silahlı mücadeleye yönlenmişlerdir. Filistin'de islami gelişim süreci Hacı Emin El-Huseyni'nin İslam –Arap sentezi,

¹⁴³ Boran, a.g.e., s.93-94

Şeyh İzzeddin El-Kasım`ın Cihat akımı , Müslüman Kardeşler ( Ihvan Hareketi ) `nin etkileri ve bunların uzantıları islami örgütlenme yönündeki gelişimde etkili olmuştur. İslam –Arap sentezi ya da teker teker herbirinden etkilenme hala sürmektedir. Örneğin Filistinli HAMAS islamcıları, temelde Müslüman Kardeşler-Ihvan`ın fikir ve örgütsel kolu gibidirler.¹⁴⁴

Ihvan Hareketi`nin zayıflamaya, hatta bekleme dönemine girdiğinde, milliyetçilik akımlarının Filistin`de öne çıkması, El-Fetih hareketinin bu dönemde ivme kazanması, FKÖ faktörünün Ortadoğu`da farklı bir süreci başlatması, beraberinde birçok örgüt ve eylemsel oluşumların ortaya çıkması, Filistinli islamcıların da tavırlarına yansımış ve bunun doğal sonucu olarak islami görüşlerin, oluşumların durağanlaşmaya başladığı bir süreci de beraberinde getirmişti. Bu durağanlık uzun sürecekti. 1950-1975 döneminde Filistin`deki islami ideoloji hemen hemen hiç bir faaliyette bulunmamış, aynı zamanda yine bu dönemde Gazze`deki Ihvan ortaya çıkmaktan herhangi bir faaliyette bulunmaktan kaçınmıştır. 1950`li yıllarda durağanlık yaşayan Müslüman Kardeşler - Ihvan hareketi, 1960 `lı yıllarda hemen hemen bütün etkinliklerini dondurmakla beraber “Müslüman Gençler” (Şebab-ül Müslim) adı altında yeni oluşumlar gerçekleştirmiş aynı zamanda Gazze`deki üniversite öğrencilerinin oluşturdukları “ İslami İdari Şura “ gibi, yine 1970`li yıllar boyunca yurtsever ve komünistlerin idari yönetiminde bulunan “Kızılay Cemiyeti“ (Hilal-ı Ahmar) yönetimine karşı alternatif islami oluşumlar da oluşturulmaya çalışılmıştır.¹⁴⁵

Filistin`de islami hareket geliştikçe, bu unsurları içinde barındıran Arafat liderliğindeki El-Fetih örgütünün içinden kopmalar olmuş, örgüt içinde islami kanat temsilcileri Münir Şefik, Abu Hasan , Abu Hamdi yandaşlarıyla birlikte El-Fetih`ten ayrılarak “ islami çizgi “ çerçevesinde toplanmışlardır. El-Fetih`ten ayrılanlarla Ihvan`dan kopanlar 1986 yılında” Seraya El Cihad EL İslami “(İslami Cihad Alayları) adıyla bir örgüt kurarlar. 1986 yılında Kudüs`te birçok İsrail askerinin ölümüyle sonuçlanan eylemle seslerini duyurmuşlar ve birçok gencin islama yönelmesine neden olurlar.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Bulut, a.g.e., s. 214

¹⁴⁵ A.e., s. 240

¹⁴⁶ A.e., s. 244-245

Arap – İsrail savaşları sonunda özellikle Haziran 1967 savaşının sonunda yaşanan büyük bozgunun nedenleri, yorumlayan çevreye göre değişiyordu. Şöyleki; Laiklere göre sebep, “ geri kalmışlıktan kurtulamayıp geleneklere sıkı sıkıya bağlı kalmak idi. Bundan kurtulmak için ise demokratikleşme ve modernleşme şarttı “. Sosyalistler ise; “ İslamcılarla uzlaşma son ucunda ortaya çıkan melez islam sosyalizmi denen olguya dayanıyordu, başarılı olmanın yolu ise Arap milliyetçiliği ve islam sosyalizmi gibi başarısız deneyimlerin derhal terk edilerek yerine devrimci marksist bir programın benimsenmesi şarttı”. İslamcılar ise ; “ gelişme ve modernleşme adına dayatılan tüm yabancı ideolojiler, kötülüğün ana kaynağıdır, bu yüzden Allah bizi cezalandırır, imandan sapmanın boyutları çok büyük olduğu için sadece bozgun değil büyük bir felaket yaşadık , ilahi bir imtihandan geçiyoruz...” Arap İslam dünyasında “ felaket – facia “ (El Mekbe) olarak nitelendirilerek Allah'ın gazabı şeklinde yorumlara neden oldu, toplum dini öğretileri benimsemeye uygun bir haldeydi.¹⁴⁷

1967 savaşının sonuçlarından biri, Arap milliyetçiliğinin zayıflamaya, aynı zamanda İslamcı- dinci yükselişin başlaması olmuştur diyebiliriz. İlginçtir, İslam ideolojisi milliyetçilik ya da sosyalizme karşı bir mücadele vererek yükselişe geçmemiş, İngiliz-ABD-İsrail koalisyonun bölge halkları üzerinde izlediği yayılmacı politikalar islam ideolojisinin ön plana çıkmasında etkili olmuştur. Arap milliyetçiliğinin bozguna uğrayıp zayıflamaya başladığı Haziran savaşı sonrasında Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketinde FKÖ “ Kerame Direnişiyle “ canlanmış, ancak 1975 yılında başlayan Lübnan iç savaşında oldukça yıpranmış, üstelik 1982 yılında Lübnan'dan resmen çıkarılması, Filistinlilerin kendi aralarında başlayan çatışmaları, 1979 yılında İran İslam Devrimi'nin Filistin'i Lübnan-Suriye üzerinden etkilemesi, körfez ülkelerine çalışmaya giden Filistinli göçmenlerin bu ülkelerdeki islami örgüt ve hareketlerle ilişki içine girmeleri sonucunda Filistinliler arasında islami savunma görüşü egemen olmaya başlamıştı. Yine Yahudiler'in Tevrat'a dayanarak İsrail Devleti'ni kurmaları ve bölgede izledikleri yayılmacı politikaların da bütün söylemlerin de yine Tevrat'a dayanarak yapmaları , bölgedeki İslami görüşü benimseyenlerinde bu doğrultuda mevcut olan dinlerine sarılarak bağımsızlıklarını kazanmaları düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda islam dünyası için kutsal kabul edilen birçok yere Yahudilerin çeşitli saldırılar düzenlemeleri,

¹⁴⁷ Bulut, a.g.e., s. 231-232

buralarda islami gelenekler dışında hareket etmeleri,- Kudüs`teki Mescid-i Aksa`nın yakılması, Hz.İbrahim`in türbesinin işgal edilmesi vb.-, ABD`den Filistin`e gelen bazı Yahudi tarikatlarının ( Gush Eminiim- Müminler Kanadı ) Filistinli köylülerin topraklarına zorla el koymaları ve Filistinlileri imha etmeyi savunan görüşleri , İsrail`in bölgede ve diğer Arap ülkelerinde yaşayan Filistinlilere karşı saldırılarının giderek artması , - Lübnan`ın işgal edilmesi -, Lübnan iç savaşında İsrail yönetiminin Güney Lübnan`da kendisiyle işbirliği yapan ve kendisini destekleyen bir Hristiyan güç yaratması, Beyrut`taki Hristiyan güçlere destek vererek orada bulunan Filistin mülteci kamplarında sivillere yönelik toplu katliamlar yapması , - Sabra ve Şatilla katliamları gibi -, bu olaylar bölgedeki İslami birikimin uyanmasında , tepkiye dönüşmeye başlamasında etkili olmuştur.

1967-1980 döneminde İsrail hükümeti İslamı yaşamak isteyen Filistin halkını pasifize etme yoluna gitmiş ve İslami gelişmeye göz yummuş hatta desteklemiştir. Şöyleki; İsrail radyosunun Arapça programlarında her sabah dini yayınlar yapmış, Kur`an okumayla başlayan programlar çeşitli dinsel kutlamalarla desteklenerek Kur`an`ın Yahudi-İslam uyumuna ilişkin ayetleri ön plana çıkarılmıştır. Arapça gazetelerde din propogandası yapılarak, aynı zamanda Arap milliyetçiliğine ait bütün yayınlar yasaklanırken islam dini ve tarihine ilişkin kitapların yayımına kolaylık gösterilmiştir. İslami görüşü benimseyenlerin örgütlenmelerine ve cemaatler kurmalarına izin verilmiş, camiilerdeki vaazlar özellikle halka duyurulmuştur. Benzer kolaylıklar İsrail hapishanelerinde bulunan çoğunlukla Filistin direnişinden umudunu keserek kendi ifadeleriyle “ islami yaşayarak huzur bulmak “ isteyen Filistin “ fedayin “ lerine de sunuldu. Cezaevi yönetimine karşı insani talepler için verilen mücadele yada Filistin halkına karşı işlenen soykırımları protesto amacıyla 1970-1980 döneminde yapılan eylemlere karşı duran hapisteki islamcı fedayinler kendi içlerinde örgütlendiler. Bu örgütlenme onları cezaevi yönetimine yakınlaştırdı. Hapishane yönetimi onların mescid, dini tören ve kutlamaları, daha çok dini kitap okuma taleplerini karşıladı ve filistin direnişçileriyle aralarına mesafe koydular, bu durum Filistin direnişini kırmak için uygun bir durumdu, İsrail yönetimi yurtsever ve sosyalistlere tanımadığı imkanları islamcılara tanıdı, hapishane yönetimi ile Filistin yurtseverleri arasındaki bu uzlaşmaz çelişkiler İslamcı filistinlilerle yurtseverler arasındada çelişkilerin doğmasına hatta kendi içlerinde şiddet kullanımına neden oldu.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Boran, a.g.e., s.119

1950`li yıllarda durağanlık yaşayan Müslüman Kardeşler - Ihvan hareketi, 1960`lı yıllarda hemen hemen bütün etkinliklerini dondurmakla beraber “ Müslüman Gençler” (Şebab-ül Müslim) adı altında yeni oluşum gerçekleştirmiş aynı zamanda Gazze`deki üniversite öğrencilerinin oluşturdukları “ İslami İdari Şura “ gibi, yine 1970`li yıllar boyunca yurtsever ve komünistlerin idari yönetiminde bulunan “ Kızılay Cemiyeti “ (Hilal-ı Ahmar) yönetimine karşı alternatif islami oluşumlar da oluşturulmaya çalışılmıştır.¹⁴⁹

İsrail işgali altında bulunan Filistinliler, toprakları elinden alınan köylüler, İsrail`in baskısı ve sömürüsü altında ezilen göçmen kamplarındaki Filistinliler Arap ülkeleri ve FKÖ`nün kendilerini kurtarmalarını beklerken bu durum Filistin halkının kendi içlerine kapanmalarına ve kendilerini islama yönlendirmelerine neden olmuştur. Bu dönemde cami ve mescid sayıları artmaya, Kur`an okuma merkezleri ve dini cemaatler çoğalmaya başlamıştır. İşgal altındaki Batı Şeria topraklarındaki cami ve mescid sayısı 1967-1987 döneminde 400`den 750`ye yükselmiş, İslamcıların eski faaliyet merkezi olan Gazze Şeridin`de ise 200`den 600`e çıkmış, yine bu dönemde Kudüs,Halil,Gazze ve Beytlehem şehirlerinde İslami Üniversiteler kurulmuş, işgal altındaki Filistin`de toplam sayısı altı olan üniversitelerdeki öğrencilerin islami eğiliminde artış olmuş , özellikle Batı Şeria`da modernliğiyle tanınan ve genelde sosyalistlerle yurtseverlerin kalesi olarak bilinen Nablus El Necah ve Birzeyt Üniversitelerinde dahi islami görüşü savunanların sayısı % 30-40 arasında . Aynı zamanda Filistin`in kuzeyindeki İslami ilişkiler “ El Rabıt-ul İslamiyye “ (İslami Birlikler) aracılığı ile yürütülüyordu, bu tür cemiyetler kendilerine bağlı “ zekat komiteleri “ aracılığı ile para toplayıp gerekli yerlere harcıyorlardı.¹⁵⁰

İslami hareket 1970`li yılların ortalarına doğru durağanlıktan çıkıp yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştır. Giderek siyasi gücünü ortaya koyan İslami hareket 1970 – 1980 döneminde şu grup ve cemaatler çerçevesinde örgütlendi¹⁵¹;

- 1)Mevlana Muhammed İlyas liderliğindeki **İslami Tebliğ ve Davet Cemaati**,
- 2) Geleneksel nitelikli **Müslüman Eller** hareketi,

¹⁴⁹ Bulut, a.g.e., s. 240

¹⁵⁰ Bulut, a.g.e., s. 236

¹⁵¹A.e., s. 240

- 3) Radikal eylemleriyle ve katı dogmatik islami görüşleriyle **Tekfir ve Hicret** örgütü,
- 4) **İslami Hareket** örgütü, sonraki yıllarda İslami Cihad (El Cihad El İslami) adı altında yeniden yapılanmış ve Filistin'deki islami mücadelenin HAMAS ile birlikte bir diğer kanadını oluşturmuştur.

2. Müslüman Kardeşler -İhvan Hareketi – Filistin İlişkisi

Bir yandan Arap siyasi partileri bir birliğe doğru yönelirken , diğer yandan terör örgütlerinin sayıları da faaliyetleri de arttı. Aynı zamanda Ortadoğu'nun bütün Arap ülkelerinin Filistin meselesi ile yakından ilgilenmeleri 1936 – 1939 arap ayaklanması ile başlamıştır, bu dönemde Mısır menşeli “ **Müslüman Kardeşler Cemiyeti** “ de (Cam`iyat El-İhvan El-Muslimin) Filistin meselesine bu tarihten itibaren eğilmeye başlamıştır. Mısırlı Ihvan lideri Hasan El-Benna'nın kardeşinin 1935'lerde Filistin ziyaretinde , müftü ile islam dünyasının sorunları hakkında görüşmüş ve Ihvan'ın bu tarihten sonra Filistin meselesine önem verdiğini ilan etmiştir.Bu yönde 1936 – 1939 ayaklanması özellikle büyük grevler Ihvan tarafından açıkça desteklendi. Aynı zamanda bu dönemde Ihvan'ın genel başkanı Hasan El-Benna Filistin'i ziyaret etti, Kudüs, Yafa, Hayfa, Nabus ve Tulkarim şehirlerinde ilk “İhvan “ çekirdek örgütleri oluşturuldu. Müslüman Kardeşler Filistine resmi olarak 26 Ekim 1945 tarihinde girerek ilk ofisini Kudüs'te açtılar. Örgüt bundan sonra hızla büyümeye başlamış, 1947 yılında Filistin'de yaklaşık 25 Müslüman Kardeşler Şubesi ve sayıları 12 ile 20 bin arasında değişen aktif üyesi vardı. El Halil, Cenin, Kalkilya, Anabta, Dura, Surif, Eriha, Beytüllahim gibi şehirlerde ve mülteci kamplarında Kahire'deki merkeze bağlı bürolar vardı.¹⁵² 1948 yılındaki 1.Arap-İsrail savaşında Arap Orduları'nın arasında milis kuvvetlerine benzeyen Ihvan üyeleride vardı. Bu askeri birimler Ihvan hareketinin örgütsel çekirdeği konumundaydılar. Filistin'in Gazze bölgesinde örgütlenmeye başlayan Ihvan'ın, “ geleneksel yerel rehberlikten “ siyaset sahnesine geçtiğini görüyoruz. Bu dönemde Mısır Hükümeti Ihvan'ın bu çabalarına destek oluyordu. Ihvan Hareketi de Filistin'de tabanda hızla yayılmaya ve hareket genişlemeye başladı. Gazze bölgesinde Ihvan'ın yerel halkla ilişkileri kuvvetliydi, aynı zamanda bu bölgede bozulmamış bir dini kültürü devam ettiren çöl Bedevi'leri

¹⁵² Bora Bayraktar , **HAMAS**, İstanbul, Karakuru Yayınları, 2007, ISBN 978-975-6054-94-9, s.47

de bulunmaktaydı. Üstelik 1.Arap-İsrail savaşında Ihvan`ın İsrail'e karşı savaşması yerel halk üzerinde olumlu etkiler bırakmıştı, bu nedenle Ihvan Gazze bölgesinde kolayca örgütlenip kök saldı. Bugün bile Gazze bölgesinin İslamcı HAMAS örgütünün kalesi olmasının temeldeki nedeni budur.¹⁵³ 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasının ardından Ihvan`ın yayın organı “ El Dava “ aracılığıyla halkı silahlanmaya çağırıyordu. Ihvan Hareketi'nin siyasi açıdan ilerleme kaydettiği dönemde,1949 yılında dönemin Mısır Başbakanı Mahmud Nukrasi hükümeti tarafından yasaklanıp fesh edildi, o tarihten sonra Ihvan Gazze bölgesinde “ Cemiyet – ül Tevhid “ (Tevhid Cemiyeti) adıyla faaliyete geçerek legal dernek konumu kazanarak yeraltı etkinlikleri için zemin yarattı. Bu cemiyetin içinde çalışanların çoğu daha sonra FKÖ içindeki en büyük örgüt olan El-Fetih'in kurucuları ve önderleri olacaktı, Salah Halef (Ebu İyyad), Selim El Za'nun (Ebu Edib), ve Süleyman El Surefa (Ebu Tarık) gibi. Tevhid Cemiyeti'nin başkanı , Gazze bölgesinin en aristokrat ailesi El Şevva üyesi Zafir El Şevva idi.¹⁵⁴ Mısır'da Cemal Abdülnasır'ın iktidara gelmesiyle örgüt yeni yönetimle ittifak içine girdi araları bozulana kadar da bu ilişki devam etti , bu dönemde 1949 yılında örgütün yasaklanmasından sonra şubelerinde ve tabanda gerileme gösteren, Nasır yönetimiyle tekrar kendisini yapılandırma yoluna giden örgüt , Gazze'deki şubelerine “ Ba`that El Vaaz Vel İrşad “ adında bir komite göndererek buradaki şubelerin yeniden yapılandırılması sağlandı.¹⁵⁵

1954 yılına gelindiğinde Ihvan`ın Gazze bölgesinde iki tane yeraltı örgütü kurmuştu ; birisi 1954 yılındaki “ İntikam Gençleri “ (Şebab- ul Sar) idi ve El-Fetih'in kurucularından Ebu İyyad bu örgütün üyesiydi, diğeri ise “ Hak Taburu “ (Ketibet – ül Hakk) idi ve en seçkin üyesi de El-Fetih'in düşünen beyinlerinden olan , islami kanadı temsil eden aynı zamanda “ Kara Eylül “ örgütünün arkasındaki isim olarak anılan Halil El Vezir (Ebu Cihad) idi.¹⁵⁶

1960'li yıllar Arap Milliyetçiliğinin zirvede olduğu yıllardı , bu dönemde Ihvan hareketi tam anlamıyla siyasete hakim olamadı hareket kedi içinde bölünmeler yaşadı , Arap milliyetçiliğinin de etkisiyle Ihvan hareketinden kopmalar

¹⁵³ Bulut, a.g.e., s. 228

¹⁵⁴ Bulut, a.g.e., s. 229

¹⁵⁵ Bayraktar, a.g.e., s.48

¹⁵⁶ Bulut, a.g.e., s. 229

ayrılmaların yaşanması , aynı zamanda 1965 yılında Mısır'da devrim yapma girişiminin ortaya çıkmasıyla Ihvan'ın içinde bulunduğu durum daha güçleşti, Gazze'deki pek çok üyesi tutuklandı, sorgulanmaya alındı, bu kişilerden birisi de daha sonra HAMAS örgütünü kuracak olan Şeyh Ahmed Yasin di.¹⁵⁷ Ihvan hareketi önceliği toplumda İslam'ın yapılandırılması olarak belirlediğinden dolayı İsrail işgaline karşı silahlı ve organize direniş konusunda istekli değildi. Bu dönemde Filistin davasında etkin ve faal olan El-Fetih'ten ayrıldığı ve zaman zaman El-Fetih karşısında pasif rol oynamasına neden oluyordu ki, bu durum Ihvan destekçileri arasında huzursuzluğun oluşmasına neden oluyordu. Müslüman Kardeşler'in Filistin davasına yaklaşımları El-Fetih'ten çok da farklı değildi; Filistin'in Müslüman toprağı olduğunu ve İsrail'in bu topraklar üzerinde var olma hakkı bulunmadığına , Filistin davasının sadece milli değil aynı zamanda İslami bir sorun olduğu görüşündeydiler. Ancak temelde ayrıldıkları nokta silahlı mücadelenin zamanlamasıydı, Ihvan silahlı mücadelenin “ cihad “ ın ancak Filistin toplumunun İslami dönüşümü başarıldıktan sonra silahlı eylemde başlayabilirdi, birde ayrıldıkları nokta kurulacak olan devletin yapısı ile ilgiliydi , Ihvan hareketi laik düşüncelerin bir kenara bırakılarak İslam devleti kurulmasını istemekteydi.

Filistin'e Müslüman Kardeşlerin girişi Mısır üzerinden , Gazze üzerinden olduysa da süreçte örgütün Batı Şeria `da ki Ihvan hareketi farklı bir gelişim gösterdi. Gazze'deki Ihvan hareketi Mısır'dan etkilenirken , Batı Şeria'daki Ihvan hareketi Ürdün`den etkilenerek gelişim gösterdi. Kral Hüseyin Ihvan'la ilişkilerini realist politik dengeler üzerine kurarak Müslüman Kardeşler'i yasal ama siyasi olmayan bir yapı olarak tanıdı, Ihvan'dan kendisine tabi olmasını ve sisteme uymasını istedi. Bu yönde Ihvan buna uyum göstererek Ürdün'deki faaliyetlerini sosyal yardımlar , islami fikirlerin ve edebi eserlerin yayılması gibi alanlarda sınırlı tuttu, örgüt toplanma merkezi olarak camileri kullandığı için dernekleşmeye ihtiyaç duymadı.¹⁵⁸ Müslüman Kardeşler sömürgeciliğe, Batı ile iyi ilişkiler kurulmasına ve Şariate saygı duyulmasına yönelik yaptığı eleştiriler ve muhalefetinden dolayı zaman zaman Ürdün Kralı ile karşı karşıya geldiler ancak Ihvan Ürdün'de rahatça gelişebildiği için yönetime karşı sert tutumlar içine girmediler. Müslüman Kardeşler Örgütü yada Ihvan'ın Kahire merkezinden Amman merkezine dönüşü İslami hareketin Filistin'de yayılmasında etkili oldu çünkü 1970 yılında FKÖ'nün

¹⁵⁷ Bayraktar, a.g.e., s.49

¹⁵⁸ A.e., s.50

Ürdün`den çıkarılması da Ihvan`ın Ürdün`den destek alarak burada rahatça gelişim göstermesi için uygun bir ortam yaratmıştı aynı zamanda bu durum Ürdün açısından da İslami hareket ve Filistin`in kontrol edilmesinde önem taşımaktaydı.

1954 – 1970 döneminde Nasır`ın Ihvan hareketine müdahale etmesi sonucunda Ihvan hareketi hemen hemen tüm faaliyetlerini durdurmuş, adeta yer altında büyük bir kış uykusuna yatmıştı, bu durum Ihvan ile organik bağları olan Filistin islamcılarının tavırlarına da yansdı, kış uykusu uzun sürecekti... Arap milliyetçiliğinin zirvede olduğu yıllarda kararlılıkla tabana yayılmalarını sürdüren Ihvan hareketi içinde iki akım vardı ¹⁵⁹ :

1) Filistin`deki **İslami Cihad akımı** ; “ öncelikle Filistin`de İslami bir Devlet ve toplum temelinin yaratılmasında ısrar ediyordu. Cihad`ın bu amaçla ilan edilmesinden yanaydı. “

2) Şeyh Yasin liderliğindeki **HAMAS** ise; “öncelikle işgalcilere karşı cihad ederek , mücadele içinde islami bir devlet ve topluma varmayı öngörüyordu. “

Ihvan örgütünün içinde bulunan bu iki akım 1967 Savaşı sonunda Arap dünyasının yaşadığı büyük darbe sonunda ve özellikle İntifada ile Filistin`de yükselen güç olarak ortaya çıkacaktı.

3. İslami Hareket

HAMAS ve İslami Cihad Hareketi daha çok 1967 Haziran savaşından sonra işgal edilmiş topraklarda faaliyet göstermekteydiler. 1948 yılında İsrail Devletinin kurulduğu topraklarda faaliyet gösteren İslami oluşum ise, **İslami Hareket** adıyla faaliyette bulunan örgüttü. Temelde bu bölgede , **Yeşil Hat** içerisinde faaliyette bulunan “ **İslami Hareket** “ de HAMAS gibi Müslüman Kardeşler – Ihvan Cemaati`nin bir koludur ve bu hareketin temeli de İmam Hasan El-Benna`nın 1948 Arap- İsrail savaşında savaşmak üzere gönderdiği militanlar tarafından atılmıştır.

Yeşil Hat içinde gösterilen topraklarla bu hattın dışında kalan topraklar arasındaki statü farklılığından dolayı faaliyetler farklı isimler altında yürütülmektedir. Yeşil Hat içinde kalan bölgede faaliyet gösteren İslami Hareket daha çok eğitim , sosyal hizmet , yardım , hukuki hizmet vb.yasal faaliyetlere ağırlık

¹⁵⁹ Bulut, a.g.e., s. 247

verirken; HAMAS bütün bu faaliyetlerin yanısıra fiili eylemleri de sürdürmektedir. Bu iki örgüt de ana bünyenin farklı statüdeki iki farklı bölgedeki parçalarıdır, her ikisi arasında sıkı bir bağlantı ve yardımlaşma vardır. Bu konuda İsrail iç istihbarat örgütü ŞABAK tarafından hazırlanan bir raporda İsrail açısından oldukça tehlikeli görülen bir gelişmeye dikkat çekilmiş ve bu gelişmenin Yeşil Hat içinde kalan bölgede yaşayan Filistinliler ile bu hattın dışında kalan Filistinliler arasında yardımlaşma ve işbirliği olduğu belirtilmiştir. Yine aynı raporda Yeşil Hat içinde kalan Filistinlilerin HAMAS gibi İsrail'in varlığına karşı hareketlerle işbirliği içine girmelerinin İsrail'in geleceği açısından büyük bir tehlike oluşturduğu vurgulanmıştır. Konuyla ilgili olarak Maarif gazetesinde yer alan bir habere göre , ŞABAK yetkilileri özerk yönetimin oluşturulmasından sonra kendilerinin koruyucu istihbarat için her tarafa ulaşmakta zorluk çektiklerini vurgularlar. Yeşil Hat içindeki Filistinliler ile diğerleri arasındaki işbirliğinin gelecekte daha da artacağından endişe duyduklarını ifade ederler.¹⁶⁰

İslami Hareket Filistin topraklarının islami kimliğinin tartışılmayacağını ve İsrail'in bu topraklar üzerindeki egemenliğinin meşru olmadığı görüşündedirler bundan dolayı İslami Hareket İsrail parlamento seçimlerine katılmayı reddetmiş , fakat belediye seçimleri konusundaki tutum takınmışlardır. Bu seçimlerde aday olmanın ve oy kullanmanın İsrail'in meşruiyetini kabullenme anlamı taşımayacağını belediyelerde doğrudan halkı temsil ve halkla muhatap olmanın söz konusu olacağı görüşü taşıdığından belediye seçimlerine katılmaktadır. Ummu'l – Fahm adlı şehrin Belediye Başkanı Raid Salah İslami Hareket'in içinde etkili rol oynayan kişidir.¹⁶¹

4. İslami Cihad Örgütü (El Cihad El İslami)

Filistin'deki İslami mücadele içerisinde etkin olan ve öne çıkmış olan **İslami Cihad Hareketi** ya da diğer adıyla **Filistin'in Kurtuluşu için İslami Cephe** Dr.Fethi El-Şikaki öncülüğünde 1986 yılında kuruldu.¹⁶²

İslami Cihad Hareketi'nin kuruluşu aşamasında bu hareketle Ihvan'ın Filistin

¹⁶⁰ Boran, a.g.e., s.151-152

¹⁶¹ A.e., s.153

¹⁶² A.e., s.143

kolunu oluşturan “ İslami Hareket “ arasındaki ayrılığın temel noktası askeri eylemlere geçiş konusunda olmuştur, İslami Cihad taraftarları askeri eylemlere derhal geçilmesi gerektiğini , İslami Hareket ileri gelenleri ise bunun henüz erken olduğunu, dolayısı ile eğitim çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiğini savunuyorlardı, bu konu İslami Cihad`ın oluşum sürecinde bazı fikir ayrılıklarının yanısıra, bu konu da etkili olmuştur. 1970`li yıllarda Müslüman Kardeşler –İhvan `ın Filistin kanadı niteliği taşıyan “ İslami Hareket “ adıyla faaliyet yürüten kitlenin askeri sorumlusu olan Fethi El- Şikaki, Gazze Bölgesinde Ihvan içinde çalışıyordu, 1979 yılındaki İran Devrimi`nden etkilendi ve İran modeli bir devlet kurulması yolunda fikirler geliştirerek kedisine özgün bir birim oluşturdu, Ihvan `dan kopan Fethi El- Şikaki`nin ayrı ve radikal bir örgüt kurması çağrısına olumlu yanıt verenlerden biri de, yine İslami Hareketle ayrılığa düşerek bu hareketten ayrılmış olan Şeyh Abdülaziz Awde ile birlikte İslami Cihad Hareketi`nin kuruluş aşamasında iki lider konumunda olmuşlardır. Fethi El- Şikaki askeri sorumlu olurken Şeyh Abdülaziz Awde ise manevi, ruhani sorumluluğu üstlendi.¹⁶³

İslami Cihad Hareketi`nin kurucuları ideolojik yapılanmalarında İmam Hasan El –Benna`nın islam dünyasında yeniden diriliş hareketini başlatmış önemli bir lider olduğunu, Seyyid Kutub`un da fikirleriyle toplumu içinde bulunduğu sapmalara karşı uyardığını ve inanç konusunda aydınlattığını söylüyorlardı. İzzettin El-Kassam`ın Cihad akımı fikirlerinden etkilenmişlerdi. Aynı zamanda İslami Cihad kuruluşu aşamasında İran Devrimin`den de etkilenmiş, hareketin kurucularından Fethi El- Şikaki İran`da İmam Humeyni öncülüğünde geniş tabanlı bir halk hareketinin başladığı dönemde “ Humeyni, İslami çözüm ve alternatif “ adlı kitabı yazmıştır.¹⁶⁴

İran`ın başından beri desteklediği İslami Cihad Hareketi`nin içindeki tartışmalar bu örgüt içinde üç ayrı akımın doğmasına neden olmuştur ;¹⁶⁵

- 1) Birinci Kanat ; Fethi El- Şikaki , **İslami Cihad** hareketin asıl adına sahip çıkarak örgüt merkezini Suriye`ye taşımıştır.
- 2) İkinci Kanat ; Şeyh Esed Biyud El Temim liderliğinde **Cihad İslami – Beyt-ul Mukaddes** adlı örgüt, merkezini Ürdün`ün başkenti Amman`da kurdu.

¹⁶³ Bulut, a.g.e., s. 242

¹⁶⁴ Boran, a.g.e., s.144

¹⁶⁵ Bulut, a.g.e., s. 257

3) Üçüncü Kanat ; İbrahim Serbel liderliğinde **Cihad Hareketi – Mescid-ül Aksa Müfrezeleri** adlı örgüt merkezi Amman`da kuruldu.

İslami Cihad içindeki bu bölünmeler ve İran –Irak savaşının 1988 yılında sona ermesinden sonra İran, Filistin örgütleri arasında İslami Cihad`tan uzaklaşarak HAMAS ile temas kurma yoluna gitti.

İslami Cihad`ın vurucu güçleri arasında Mücahid İslami Hareket (Hareket-ül İslamiyet-ül Mücahide), İslami Akım (El Tayyar El İslami), Sünni Hizbullah – Bağımsızlar (El Müstakillun) , İslami Öncü (El Taliat-ül İslamiyye), İslami Cihad Alayları (Seraya El Cihad El İslami) birimleri bulunuyordu, bu kadar çok birimin varlığı hedefi şaşırtmaya yönelik “ özgüvenlik önlemi “ olarak açıklanabilir. ¹⁶⁶ El-Fetih içinde islami kanat temsilcileri Münir Şefik, Abu Hasan , Abu Hamdi yandaşlarıyla birlikte El-Fetih`ten ayrılarak “ islami çizgi “ çerçevesinde toplandılar.El-Fetih`ten ayrılanlarla Ihvan`dan kopanlar 1986 yılında” Seraya El Cihad El İslami “( İslami Cihad Alayları ) adıyla bir örgüt kurdular, İslami Cihad Hareketine katıldılar.1986 yılında Kudüs`te birçok İsrail askerinin ölümüyle sonuçlanan eylemle seslerini duyurdular ve birçok gencin islama yönelmesine neden oldular. Aynı zamanda İslami Cihad, FKÖ içinden İslami Cihad`ın Gazze`deki kollarından birinin sorumluluğunu üstlenen Ahmed Mıhne`yi de yanına çekmiş, İslami Cihad`ın işçiler arasındaki temsilcisi Ferid Bumeh daha sonra İslami Cihad Örgütü`nün kuzey bölgesi komutanlığını yapmıştır. ¹⁶⁷

İslami Cihad Hareketi , Filistin davasını İslam toplumunun temel davası olarak kabul etmiş ve bunun öncelikle çözülmesi gerektiğine inanmaktaydı. Filistin topraklarının bir bütün olduğunu ve hiçbir parçasından taviz verilmeyeceği, İsrail`in bu topraklar üzerindeki varlığının tamamen gayri meşru olduğunu savunmaktaydılar. Bununla beraber, çözüm konusunda uygulanması gereken yöntemin barış görüşmeleri yerine işgale karşı doğrudan mücadele olması gerektiğini savunmaktaydılar. Filistin davasının ulusal bir sorun olmadığını, temelde islami bir sorun olduğunu ve bunun sadece Filistinlileri değil bütün islam toplumunu ilgilendirdiğini savunmaktadırlar. Dolayısıyla çözümün İslami toplum bilinciyle

¹⁶⁶ A.e., s. 240

¹⁶⁷ A.e., s. 242

verilecek bir mücadeleye ve İsrail işgalini tamamen ortadan kaldırılmasıyla olanaklı olacağı görüşü doğrultusunda İsrail işgalini meşrulaştırmaya yönelik görüşmelere, barış görüşmelerine karşı çıkmıştır, aynı zamanda bu temel konularda HAMAS ile aynı düşüncelere sahiptir.

HAMAS ile İslami Cihad arasındaki ayrılık inançla yada ideolojik ilkelerle ilgili bir temele dayanmaktan öte, bazı temel ilkelerin yorumlanmasına dayanıyordu,- İslami Cihad'ın kurucuları Ihvan'ın kurucusu Hasan El-Benna'yı örnek lider, yeniden İslam'a dönüş hareketinin temel ilkelerini belirleyen bir sembol olarak kabul ediyorlardı , ancak daha sonra Ihvan'ın bu fikirleri yorumlama konusunda yanlışlıklar yaptığını savunuyorlardı,bunun yanısıra Müslüman Kardeşler'in İslami değerleri ve kavramları topluma aşama aşama kabul ettirerek geniş bir kitle hazırlama yöntemini benimsediklerini , İslami Cihad ise bunun yerine eylemsel hareketlere ağırlık verilmesi gerektiğini savunuyordu. -, ve yapılacak faaliyetlerde nelere öncelik verileceği konusunda olmuştur, . İslami Cihad'ın kurucuları fiili mücadeleye öncelik verilmesi fikrini savunuyorlardı.Ancak bu ve benzeri görüş ayrılıkları bu iki hareket arasında herhangi bir sürtüşmeye ve kavgaya neden olmamıştır.

İslami Cihad ve HAMAS 'ın da ana islami hareketten, her ikisi de Ihvan'nın içinden doğmuştur. Mücadelelerini başlatma konusundaki uygulama farklılıkları sonucunda ise iki örgütün ortaya çıkışı farklı zamanlarda olmuştur, İslami Cihad örgütü için öncelikli olan fiili cihad iken HAMAS için eğitim , hazırlık, ve uygun şartları beklemek fiili cihaddan önce gelmekteydi.İki örgüt arasındaki ilişki hakkında HAMAS'ın resmi sözcüsü İbrahim Goşe şunları söylemekteydi: “ İki örgüt arasında uygulama alanında farklılıklar olsa da bugün her iki hareket de aynı aşamanın içerisinde. Bu iki hareketin birleştirilmesi için uzun zamandan beri ciddi çalışmalar yürütülmektedir.Birkaç aşamadan sonra organizeli çalışma başlatılacak, sonra ortak cephe hareketine geçilerek tam bir birleşme sağlanacaktır.”¹⁶⁸ 2 Nisan 1995 tarihinde Gazze'nin Şeyh Rıdvan mahallesinde bir suikast sonucu 6 HAMAS üyesinin öldürülmesi üzerine hem HAMAS'ın İzzeddin El-Kassam Tugayları, hem de İslami Cihad örgütü militanlarının intikam eylemleri düzenlemeleri bu iki örgüt arasında ilişkilerin iyi olduğunu , dayanışma olduğunu gösterir, yine bu iki örgüt bazı sosyal kurumlarda ve üniversitelerdeki öğrenci

¹⁶⁸ Boran, a.g.e., s.149

meclislerinde ortak listeler göstermektedirler, örneğin Arap Muhasebeciler ve Hukuk Danışmanları Derneğinin seçimlerinde İslami Hareket listesi adıyla ortak bir liste gösterildi.¹⁶⁹

İslami Cihad birinci İntifada öncesi gerçekleştirdiği eylemlerle taraftarlarını bu halk hareketine hazırlamış, temelde örgüt amaçlarıyla halk hareketi arasında hiç bir farklılık bulunmaması doğrultusunda İntifada'nın başlamasıyla örgüt bu hareketin içine girmiştir, örgüt taraftarları bu hareketi destekleyerek intifadaya katılmışlardır. İntifada süresince İslami Cihad'da HAMAS gibi bildiriler dağıtarak halkı bilinçlendirmeye ve işgal karşısındaki mücadelenin devamlılığı yönünde çağrılarda bulunmuş, örgütün mücadeledeki aktif rol oynamaları karşısında İsrail yönetiminin seferberlik başlatması ve örgütün fiili eğitimden geçmiş üyelerinin azlığı bu örgütün mücadele içerisindeki etkinliğini azaltmıştır. İslami Cihad İntifa öncesinde El-Fetih dışındaki FKÖ gruplarıyla doğrudan bir işbirliği veya sıkı bir ilişki içine girmemiştir. İslami Cihad taraftarları FKÖ içindeki laik ve özellikle Marksist gruplardan uzak durmaya çalışıyorlardı. Örgüt, FKÖ'nün Filistin toprakları üzerinde laik ve demokratik bir devlet kurma hedefinin Filistin'in tarih boyunca taşıdığı islami kimliğe ters bir hedef olarak gördüğünü dile getiriyordu. Bununla birlikte FKÖ ile veya bu örgüte bağlı gruplardan herhangi biriyle fiili sirtünmeye girmekten kaçınıyordu. İntifada'nın başlamasından kısa bir süre sonra FKÖ'nün liderliğinde oluşturulan Birleşik Yönetim'e HAMAS gibi İslami Cihad'da katılmamış ancak Birleşik Yönetim'in programına ters düşecek herhangi bir hareket içine de girmemiştir.

El-Fetih'in kuruluşunda İslami kanat temsilcileri bulunmuş ve birçoğu uzun süre El-Fetih'in içinde kalmışlardır, daha sonra İslami kanat temsilcileri El-Fetih'ten ayrılarak İslami Cihad içinde yer almışlardır. İslami Cihad zaman zaman El-Fetih'i eleştirerek , bu örgütün kuruluş aşamasında islami görüşlerin etkili olduğunu savunurken aynı zamanda bu örgüt içinde bulunan ve etkin rol oynayan islami kanat temsilcilerinin bu örgüt içindeki etkinlikleri doğrultusunda örgütün islami kimliğine dönmesi yolunda çağrılar yapıyordu, aynı zamanda El-Fetih içinde İslami Cihad'a sempati duyanlar ve bu hareketin fiili eylemlerine destek verilmesini isteyenler de oldu, özellikle Ebu Cihad (Halil El Vezir) örnek olarak gösterilebilir. Bu doğrultuda İslami Cihad eylemleri FKÖ içindeki El-Fetih'i de

¹⁶⁹A.e., s.149-150

harekete geçirmiş, Arafat , İslami Cihad eylemlerini FKÖ ile ortak eylem yapıldığı ileri sürmüş nitekim Ebu Cihad İslami Cihad ile işbirliği yapmıştır¹⁷⁰. Aynı dönemde Arafat, Cezayir`de toplanan Filistin Milli Meclisi`nde islamcılar için önemli bir kontenjan ayırımı beraberinde, örgütü kendi bünyesinde tutabilmek için bir taviz daha vererek bazı islami şahsiyetleri FKÖ`nün çeşitli kurum ve kuruluşlarının başına getirdi, örneğin en yüksek yetki organı olan Filistin Milli Meclis Başkanlığına Kudüs eski müftüsü Şeyh Abdülhamid El Sayid seçildi¹⁷¹. Fakat tavizler verilmesine rağmen bu islami akım, kendi doğrultusunda ve bağımsız olarak yoluna devam etmekte kararlıydı.

İslami Cihad temelde Filistin meselesiyle ilgili bir uluslararası kongrenin toplanmasına karşı değildi, ancak İsrail`in tanınması , onun meşrulaştırılmasına karşı çıkmıştır. Bundan dolayı FKÖ`nün BM Güvenlik Konseyi`nin 242 sayılı kararı tanıdığını açıklaması üzerine İslami Cihad yayınladığı bildirisinde FKÖ`yü bu hareketinden dolayı eleştirmiş , aynı zamanda FKÖ`nün barış görüşmeleri sürecinin de karşısında olmuştur.

İsrail`in İntifa`da karşısındaki baskı uygulamalarında İslami Cihad örgütünün taraftarları da hedef alındı. Ayrıca bu hareketin bazı ileri gelenleri İsrail ajanları tarafından faili meçhul cinayetlerle öldürüldüler, örgütün Gazze`deki lideri Hani El-Abid 2 Kasım 1994 tarihinde Mossad Ajanlarının düzenlediği bir operasyonla öldürüldü , yine Gazze`deki ileri gelenlerden Mahmut Arafat İbrahim Havaca da 22 Kasım 1995 tarihinde başka bir suikastle öldürüldü¹⁷².

İslami Cihad Hareketi en çok Gazze bölgesinde örgütlenmiş bununla beraber Batı Şeria bölgesinde az sayıda olsa da taraftar bulabilmiş, örgüt taraftarı gençler hareketin ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra fiili eylemlerini başlattılar, bu dönemde gerçekleştirilen askeri eylemlerden bazıları şunlardır¹⁷³ :

-15 Ekim 1986 tarihinde Kudüs`te Mağripliler kapısı yakınında, İsrail askerlerin Ağlama Duvarı etrafında bir tören düzenledikleri sırada askerlerin üzerine üç el

¹⁷⁰ Bulut, a.g.e., s. 243

¹⁷¹ A.e., s. 245

¹⁷² Boran, a.g.e., s.148

¹⁷³ Boran, a.g.e., s.147

bombası atılması eylemi, bu eylemde yetmiş kadar asker yaralanmıştır.

-25 Mayıs 1987 tarihinde Galil Celusi adında bir yahudi Gazze'nin Şuca'yye mahallesinde İslami Cihad militanları tarafından öldürülmesi.

-2 Ağustos 1987 tarihinde Gazze Merkez Cezaevin'den kaçan İslami Cihad üyesi altı militan İsrail askeri komutanlarından Kaptan Ron Tal'ı öldürdüler.

-16 Ağustos 1987 tarihinde İslami Cihad militanları tarafından bir İsrail aracının taranması sonucunda iki yolcu yaralandı.

-6 Ekim 1987 tarihinde Gazze'nin Şuca'yye mahallesinde İslami Cihad üyesi dört militanı ile İsrail askeri birliği arasında çıkan çatışmada bir İsrail subayı öldürüldü ve dört militan da hayatını kaybetti.

5. HAMAS (Hareket'ül Mukavemet'ül İslamiye) – İslami Direniş Hareketi

1967 Haziran Savaşı, sonunda Ihvan'ın Arap dünyasına yayılan örgütlenmeden farklı bir gelişme göstermesine yol açtı. Çünkü Filistin'de işgale, İsrail'e karşı savaştan El-Fetih vardı ve FKÖ'nün bu mücadelesi islamcı Filistinlilerin gözünde “ cihad “ için geç kalınmışlığın ifadesiydi, İsrail'e karşı savaş çoktan başlamıştı, Filistin'de Ihvan'ın HAMAS'a dönüşmesinde bu durum etkili oldu, ancak bu dönüşümde belirleyici olan olay 1973 yılında kurulan İslam Derneği (El Mucemma El İslami) olmuştur. Şöyleki; İslam Derneği Ihvan'ın bütün faaliyetlerini yürüttüğü, tek çatı altında topladığı bu örgüt başlangıçta camii olarak kurulmuş ve derneğe bağlı olarak sağlık, kadın aktiviteleri ve gençlik kulübü , anaokulu, dini toplantıların yürütüldüğü toplantı salonu ve zekat komitesi bulunmaktaydı, derneğin kurucuları arasında Şeyh Ahmed Yasin , ileride HAMAS 'ın kurucu kadrosunda yer alacak olan İbrahim El Yazuri, derneğin direktörü Abdülaziz Rantisi ve Mahmud Zahhar` da aktif üyelerdi. Derneğin kuruluşundan kısa bir süre sonra Gazze'deki camilerin % 40 ı İslam Derneği'nin kontrolüne girdi, El-Fetih'e karşı İslamcılarını kullanma yönünde İsrail , 1979 yılında 2 bin üyeye ulaşan İslam Derneği'ne yardım kuruluşu olarak yasal faaliyet lisansı verdi, tescil etti ¹⁷⁴. Aynı zamanda Gazze İslam Üniversitesi de bu yapıya bağlı bir kurum olarak ortaya çıkıp gelişti. Mısır'da eğitim gören Filistinli gençlerin Camp David anlaşmalarını protesto

¹⁷⁴ Bayraktar, a.g.e., s.55

etmeleri sonunda Mısır'da yasaklanmaları, Gazze'ye gelip eğitimlerine İslam Üniversitesinde devam ettiler yeni neslin Ihvan'ın kontrolü altında olan eğitim kurumunda İslami düşünce çerçevesinde yetiştirmeye başlamaları Filistin'de alt yapıda İslami düşüncenin daha da güçlenmesi için etkili olmuştur. Bu dönemde FKÖ'nün Lübnan'dan çıkartılması ile Filistin'de daha da gelişip kök salmak için uygun bulan İslami hareketin El- Fetih'e göre en büyük eksikliği silahlı mücadeleye girmekten kaçınması olmuştur. Bu dönemde İran'da İslam devriminin yaşanmış olması, yine tabanda gelişme gösteren İslami hareket için mücadelenin başlaması için bir örnek oluşturmuştu. 1970'li yıllardan başlayıp özellikle 1980 yılı başından sonra büyük ivme kazanarak eyleme dönüşen islami fikirler, Filistin'de İslami Direniş Hareketi'nin şekillenmesine katkı sağladı. Bu yönde direniş kolları oluşturulurken 1986 yılından itibaren İsrail'in işgaline karşı toplu direniş hareketine başlamak için pratik hazırlıkların yapılmasıyla islami akımın halk tabanı da oluşmaya başladı, özellikle İsrail'in tabana karşı uyguladığı sert ve baskıcı yöntemler kitlelerdeki tepkinin büyümesine ve işgale karşı durma cesaretini artırıp direniş ruhunun güçlenip gelişmesine yol açmıştır. Bu doğrultuda daha önce de belirttiğimiz gibi HAMAS'ın anaç örgütü olan Ihvan içinde iki akım vardı¹⁷⁵ ;

1) Filistin'deki İslami Cihad akımı ; öncelikle Filistin'de İslami bir Devlet ve toplum temelinin yaratılmasında ısrar ediyordu. Cihad'ın bu amaçla ilan edilmesinden yanaydı. İslami Cihad bu koşullar altında kurulup faaliyetlerine başladı .

2) Şeyh Yasin liderliğindeki HAMAS ise; öncelikle işgalcilere karşı cihad ederek , mücadele içinde islami bir devlet ve topluma varmayı öngörüyordu. HAMAS ise ortaya çıkmak için İntifadayı bekleyecekti.

İslami Direniş Hareketi kendi siyasi kimliğini Filistin topraklarının tamamının kurtuluşu için cihad yoluyla mücadele eden bir halk hareketi olarak tanımlamakta ve İslami Direniş Hareketi (HAMAS) örgütün temel dayanağının İslam'ın ilkeleri ve fıkıh esasına dayandığını, aynı zamanda bu oluşumun bir parti örgütü ya da dar tabanlı bir grup çalışması olmadığını , geniş tabanlı bir halk hareketi olduğunu belirtmektedir. HAMAS Filistin'deki müslümanlarla ve genelde Araplar ile siyonistler arasındaki mücadelenin bir uygarlık ve varlık mücadelesi olduğuna inanmakta ve örgüte göre bu mücadeleyi hazırlayan nedenler ortadan kalkmadan

¹⁷⁵ Bulut, a.g.e., s. 247

bu mücadelenin son bulması olanaklı olmayacaktır, mücadeleyi hazırlayan nedenlerin başında Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmeleri , işgal etmeleri , gelmekte ve bu toprakları yurt edinme çabalarının önüne geçmenin geniş boyutlu cihad yoluyla olabileceği ve silahlı mücadelenin de bu cihadın ana unsuru olduğunu savunmaktadırlar, aynı zamanda HAMAS`ın bu görüş doğrultusunda uyulması gerektiğini savunduğu yöntem ise ; hareketin kitlesel bir hal alması, yani kalabalık halk kitlelerinin cihad bayrağını taşıması ve mümkün olan her yolla halkı , özelde arap toplumunu genelde bütün islam toplumunu siyonist varlığa karşı topluca mücadele edilmesi için gerekli hazırlıkların yapılarak uygun koşulların oluşturularak hareket ve siyasi karar birliğini sağlamak olduğu görüşündedir. HAMAS`a göre Filistin`in kutsallığına ve İslam`daki yerine inanmak ve siyonistlerin Filistin ile ilgili tehlikeli projelerinin kavranılması ve bunu engelleme yönünde davranılmalıdır, HAMAS Filistin toprağının en ufak bir parçasından bile taviz verilmesinin veya onun üzerindeki siyonist işgali meşru görmenin uygun olmadığına , Filistin halkının ve onların dışındaki bütün müslümanların , siyonistleri işgal ettikleri topraklardan çıkartana kadar savaşmak ve bunun için gerekli hazırlıkları yapmalarının gerektiğine inanmaktadır.¹⁷⁶

Giderek kitlesel bir karakter kazanan İslamcı Hareket , birinci İntifada`nın 8 aralık 1987 , başlamasıyla yeni bir mücadele dönemine girmiş, bu doğrultuda yirmi yıllık işgalin yarattığı yoksulluk, adaletsizlik, ulusal kin ve öfke Gazze bölgesinde uygun ortam bulmasıyla 14 aralık 1987 tarihinde Hareket-ül Mukavemet-ul İslamiye (İslami Direniş Hareketi) ya da kısa adıyla HAMAS örgütü hareketin kurucusu ve ruhani lideri Şeyh Ahmet Yasin tarafından kurulmuştur.¹⁷⁷

İntifada`nın başladığı Cibaliya`daki olaydan sonra , HAMAS halk kitlelerini harekete geçirdi 14 Aralık 1987 tarihinde Filistin halkının baskıcı işgaller karşısındaki cihadında yeni bir dönemin başladığını, bunun da İntifada olarak adlandırılan halk hareketi dönemi olduğu duyurulmuş, İntifada`nın ikinci ayından itibaren HAMAS periyodik bir şekilde tabana hitap eden ve hareketi yönlendiren , mücadeleyi devam ettirenler için belirli programlar ortaya koyan bildiriler yayınlamaya başlamış, aynı zamanda HAMAS İsrail`e karşı devam ettirilmesi gereken mücadelenin içeriği ile ilgili görüşlerini ve Filistin`in çeşitli milli

¹⁷⁶ Boran, a.g.e., s.130-131

¹⁷⁷ Bulut, a.g.e., s. 245

sorunlarıyla ilgili siyasetlerini ve bu konulardaki tutumlarını ortaya koyan bildiriler de yayınlamaya başlamıştır.¹⁷⁸

Müslüman Kardeşler Cemaati ya da Ihvan'ın Filistin kanadı durumundaki İslami hareketin içinde geniş tabanlı kitle hareketi niteliğinde ortaya çıkan HAMAS, İntifada ile sesini bütün dünyaya duyurdu. Kitlesellik HAMAS liderlerini de şaşırttı, uzun yıllardan sonra sokağa dökülen HAMAS ne kadar yetersiz ve tecrübesiz olduğunu gördü. Bu sırada sokağa dökülmek ve kitleleşmekten çekinen Ihvan liderleri de tekrar ortaya çıkarak HAMAS'ın Ihvan ile olan ilişkisinin boyutunu gündeme getirdi¹⁷⁹; HAMAS içinden çıktığı Ihvan'a bağlı olarak mı çalışacak,- HAMAS'ın askeri bir kanat olarak Ihvan Cemaatine bağlı olmasından yanaydı, bu görüş aynı zamanda HAMAS'ı yıllarca mücadeleyi durduran ve Filistin direnişini halktan soyutlayan, hatta zaman zaman halka karşı İsrail'e yakın tutumları olan Ihvan hareketinin bir temizleyicisi olarak görüyor, bu yönde HAMAS aracılığıyla yapılacak yüz ağartıcı eylemlerin, Ihvan'ın hatalı geçmişini unutturmaya yarayacağını,böylelikle Ihvan'ı temize çıkarmayı amaçlıyordu,- yoksa kitleleştikçe bağımsızlığını kazanacak bir örgüt mü olacak ,- HAMAS'ın Ihvan'dan bağımsız ve hemen herkese açık bir örgüt olmasını savunuyordu.- . Yoğun tartışmalar sonunda birinci görüş yani HAMAS'ın Ihvan Cemaati'nin kanatlarından biri olduğu görüşü HAMAS'ın iç tüzüğünde yer aldı ancak HAMAS zaman içinde giderek bağımsız bir örgüt olarak hareket etmeye başladı , HAMAS sadece örgütsel anlamda Ihvan'dan ayrıldı aynı zamanda izlediği siyaset ve ideoloji anlamında da Ihvan'dan ayrıldı, giderek daha radikal bir tutum izlemeye başladı, örneğin gelenekçi Mısır ve Ürdün'deki Ihvan Cemaati parlamentoya girmeyi bir amaç olarak beklerlerken, HAMAS Filistin Ulusal Konseyi'ne girmeyi reddetmiştir, yine Suriye'deki Ihvan Cemaati FKÖ ve Arafat'ı Filistin halkının tek ve meşru temsilcisi olarak kabul ederken HAMAS buna karşı çıkıyordu,- HAMAS'a göre FKÖ Filistin halkının tek ve meşru temsilcisi olmakla birlikte , laik demokratik bir düzeni savunduğundan böyle bir örgütün çatısı altına girmek şeriat açısından caiz değildir-, bu doğrultuda Eylül 1993 tarihinde FKÖ ile İsrail arasında imzalanan barış anlaşmaları sonunda Arafat başkanlığındaki FKÖ'yü reddederek diğer muhalif örgütler beraber FKÖ'ye alternatif yapı kurma yoluna gitmiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Bayraktar, a.g.e., s.60

¹⁷⁹ Bulut, a.g.e., s. 247-248

¹⁸⁰ A.e., s. 249-250

HAMAS`ın örgütsel yapısını oluşturan birimler şunlardır ¹⁸¹;

- 1) Seferberlik, Örgüt ve Aşayış Birimi görevi; HAMAS`ın güvenliğini korumak ve istihbarat toplamak .
- 2) Askeri Birim: Görevi ; askeri eylemlerde bulunmak.
- 3) Olaylar Birim : Görevi; İntifadayı izleyip katkıda bulunmak.
- 4) Siyasi Birim : Görevi ; HAMAS`ın üst düzey siyasetini belirlemek.
- 5) Enformasyon ve Cezaevi Birimi: Görevi; tutuklu örgüt elemanları hakkında bilgi verip onlarla dışarı arasında bağlantı sağlamak.

1992 yılından itibaren yeni bir evreye giren örgütün eylemleri de artmaya başlamıştır; 1990 yılına kadar Filistin Mücahidleri adı altında İsrail`e karşı birçok gizli askeri eylemlerde bulunurken; daha sonra isim değiştirerek, Filistin`de İngilizlere karşı silahlı direnişi başlatmış olan Şeyh İzzeddin El-Kassam`dan ismini alarak 1991 yılında İbrahim Goşe komutasında İzzeddin El-Kassam Tugayları adıyla 30 kişilik bir vurucu güç oluşturularak İsrail`e karşı birçok gizli askeri eylemlerde bulunulmuş, aynı zamanda El-Fetih ile örgütsel rekabette de kullanılan İzzeddin El-Kassam Tugayları El-Fetih`in Kara Panterler ve Şahinler adlı vurucu güçleriyle kanlı çatışmalara girmiştir <sup>182</sup>. HAMAS`ın İzzeddin El-Kassam Tugayları, Mescid-ül Aksa Alayları ve Filistin Hizbullahı adlarıyla askeri nitelikli vurucu güçleride bulunmaktadır¹⁸³. İslamcı İzzeddin El-Kassam Tugayları 1994 yılı başında HAMAS önderliğindeki görüş ayrılıklarından sonra Arafatçı El-Fetih`in Şahinler adlı paramiliter grubuyla anlaşmıştır ¹⁸⁴.

HAMAS `ın yasaklanmasıyla Şeyh Ahmed Yasin çok sayıda örgüt üyesiyle birlikte tutuklandı, mahkemede İsrail`in yönelttiği İsrail askerlerinin öldürülmesi, sivillere saldırılar gibi suçlamalardan sadece HAMAS`ın kurucusu olduğunu kabul etmesine rağmen müebbet hapse mahkum edilmiştir, İsrail Devletine, barış görüşmeleri sürecine karşı çıkan Şeyh Yasin`in sağlık durumu cezaevinde kötüleşti. 1997 yılında HAMAS, liderlerine Ürdün`de suikast girişiminde bulunan 2 MOSSAD ajanının yakalanması ile yapılan pazarlıklar sonucunda aralarında Şeyh

¹⁸¹ Boran, a.g.e., s.134

¹⁸² Bulut, a.g.e., s. 260

¹⁸³ A.e., s. 225

¹⁸⁴ A.e., s. 260

Yasin`in de bulunduğu onlarca Filistinli mahkum, İsrail Devleti tarafından Ürdün Kralı Hüseyin`e iyi niyet göstergesi olarak serbest bırakılmıştır.¹⁸⁵

Şeyh Ahmed Yasin , HAMAS liderlerinin toplantı yaptığı bir yere düzenlenen İsrail bombardımanında hafif yaralı olarak kurtuldu , bu saldırıya HAMAS, 15 İsraillinin öldüğü ve 70`e yakın İsraillinin yaralandığı iki saldırı ile karşılık verdi.Bu dönemde Beyaz Saray, örgütün ABD`deki mal varlığını dondurma kararı aldı ¹⁸⁶.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD`de İkiz Kulelere düzenlenen saldırıyı takiben Ariel Şaron, terör gerekçesiyle Filistinliler`e yönelik saldırı politikasını arttırdı. Özellikle 2003 yılında Filistin Başbakanı Mahmud Abbas ile başlayan barış sürecini İsrail,HAMAS`ın düzenlediği eylemler sonucunda erteleme yoluna gitmiştir.

İsrail`in HAMAS`a karşı tutumu ise; örgütün beklenenden daha etkili olarak ortaya çıkması , İsrail `e karşı birçok askeri eylemde bulunması, İsrail`i de bu örgüte karşı harekete geçirmiş, İsrail istihbarat örgütleri HAMAS `ın faaliyetlerini ve liderlerini takip etmek için harekete geçtiler, İsrail 1988 Ağustos ayından itibaren HAMAS`ın militanlarını ve destekleyicilerini hedef alan tutuklamalara başladı, ilk geniş çaplı tutuklama 1989 Mayıs ayında yapıldı HAMAS`ın kurucu lideri Şeyh Ahmet Yasin de tutuklandı, daha sonraki büyük tutuklama 1990 Aralık ayından itibaren başladı tutuklananlar arasında örgütün ileri gelenlerinden ve liderlerinden tutuklanıp sınır dışı edilenler olduğu gibi bu dönemde yapılan tutuklamalarda bu harekete üye olmak yeterli sebepti, yine 1992 yılında dönemin İsrail başbakanı İzak Rabin bu örgütün içinde etkin durumda olan 415 islamcının sürgün edilmesi kararı aldı , bu ilk toplu sürgün kararıydı ¹⁸⁷.

1990 yılının başlarında FKÖ`ye alternatif yapı oluşturmak adına, FKÖ`yü bölme siyaseti güden İran HAMAS örgütünü destekleme yoluna gitmiş, 1991 Ekim ayında İran tarafından Tahran`da düzenlenen İslami Temelde Filistin ile Dayanışma Kongresi`ne Filistin heyeti adı altında İbrahim Goşe, Muhammed Nezzal, Muhammed Sayyam ve İmad İlmi`den oluşan HAMAS grubu katılmış ve

¹⁸⁵ Boran, a.g.e., s.136

¹⁸⁶ A.e., s.137

¹⁸⁷ Boran, a.g.e., s.128-129

İran ruhani lideri Ali Hamaney, Cumhurbaşkanı Ali Haşimi Rafsancani, Dışişleri Bakanı Ali Ekber Velayeti, Meclis Başkanı Mehdi Karrubi gibi üst düzey yetkililerle görüşmüşlerdir. İran Hamas'a hertürlü maddi ve manevi desteği vermeye hazır olduğunu, ayrıca Tahran'da Filistin Devleti Büyükelçiliği bulunmasına rağmen İran HAMAS örgütüne temsilcilik verdi. Yine İran'ın 8 Ekim 1992 tarihinde Tahran'ı ziyaret eden HAMAS heyetine 30 milyon dolar ve lojistik destek ve HAMAS üyesi 3.000 militana askeri eğitim verme ve eğitim kamplarının yerini tayin etme hakkını HAMAS'a bırakan öneride bulunması, görüşmeler sonunda HAMAS militanlarının Tahran'ın kuzeyindeki İmam Ali askeri merkezinde Kudüs Kuvvetleri adıyla özel kuvvetler tarafından eğitilmesi kararlaştırıldı. Aynı zamanda 30 Kasım 1992 tarihli El Vasat dergisi “ HAMAS'ın bir yılda İran'dan 30 milyon dolar yardım almak üzere anlaştığını”¹⁸⁸ yazmıştır, ayrıca İran HAMAS'a, Lübnan'daki Hizbullah denetiminde bulunan bölgelerde radyo-televizyon istasyonları, film stüdyoları kurmayı, ve güney Lübnan'da İran Devrim Muhafızları , -Pasdarlar- , denetiminde bir HAMAS temsilciliği açmayı önermiştir ¹⁸⁹.

İran bölgede büyük bir güç olmak istiyordu bu nedenle 1990'lerden itibaren Lübnan, Filistin ve Ürdün'deki islami hareketler üzerine yoğunlaşmış, bu doğrultuda 1990 yılında FKHC-Genel Komutanlık (Ahmet Cibril), Filistin'den İslami Cihad Hareketi, İslami Alaylar ve Lübnan'daki Şeyh Said Saban liderliğindeki Tevhid ile Hizbullah, Ürdün'de oluşum halindeki İslami Kurtuluş Cephesi- Muhammed Ordusu'nu biraraya getirdi, yapılan toplantılarda Lübnan Hizbullah'ı ile Filistinli HAMAS arasında, yine HAMAS ile Ürdün'deki diğer örgütler arasında ittifak kurulması konusunda görüş birliğine varıldı. İran'ın bu dönemde islami örgütlenmeler ile içinde bulunduğu bu faaliyetlerle temelde FKÖ'yü parçalayarak ona alternatif örgüt olarak HAMAS ve müttefiklerini getirmeyi amaçlamasıydı, bu dönemde FKÖ- İsrail barış görüşmeleri sürecinde FKÖ barış görüşmeleri karşısında duran, kabul etmeyen Filistinli örgütlerle ciddi sıkıntılar yaşamaktaydı biryandan da İran'nın bu tutumu FKÖ'nün tabanda zayıflamasına neden oluyordu. İran'ın da desteğini alan HAMAS İran'dan Filistin'e döndüğünde “ İsrail'e karşı ölümcül bir silahlı mücadele FKÖ ve Arap rejimlerine karşı devrimci şiddet sloganıyla yola çıktı”¹⁹⁰. Yani HAMAS FKÖ'nün ve Arafat'ın yerine oynuyordu.

¹⁸⁸ Bulut, a.g.e., s. 252

¹⁸⁹ A.e., s. 248-249

¹⁹⁰ Bulut, a.g.e., s. 259-260

Arafat ile İran`ın arasındaki bu rekabetin nedeni iktidar mücadelesiydi. İran, 1987 İntifadası ile işgal altındaki topraklarda İslami örgütleri sahiplenme ve bu örgütler aracılığı ile FKÖ`yü denetim altına alma siyaseti izlemiştir. 1987 İntifadası`nın ilk günlerinde İranlı yetkililer “ Filistin İntifadası islami kökenlidir “ demişlerdi. İran FKÖ liderliğine oynamaktaydı, Arafat da bu olaya iktidar meselesi olarak baktı. Arafat, İran`ın Filistindeki islamcı örgütleri desteklemesine karşılık , Tahran yönetimiyle muhalif olan İran Kurtuluş Hareketi, İran Milli Cephesi, İran Milli Direniş Hareketi ve birçok İranlı aydın ile bağlantı kurdu, aynı zamanda Arafat İran yönetimine muhalif olan din adamlarıyla da temasa geçti. Büyük Ayetullahlardan El Tabtabai, El Qumi, Murisi El Necefi, Ruhani ve Kel Baykani İran`ın bölücü tavırlarına karşı “FKÖ`nün Filistin Halkının tek yasal temsilcisi olduğu “ yolunda bildiri yayınladılar. Aynı tarihlerde, Humeyni`nin halefi seçilen “ Ayetullah Muntazari ile Arafat arasında yönetime karşı bir ittifak olduğu “ ileri sürüldü. İran bu tarihten sonra Arafat`a karşı faaliyetlerine hız verdi. Bununla beraber HAMAS – FKÖ tüm uzlaşma çabaları sonuçsuz kaldı, 1990 yılındaki Lübnan`daki Hizbullah ile EMEL (Nebih Berri liderliğindeki Liberal Şii Hareket – EMEL) arasındaki çatışmada FKÖ, EMEL tarafını tutmak durumunda kalmıştır ¹⁹¹ HAMAS ise **yeni bir FKÖ oluşturma** peşindedir.

Suriye ve Libya, Ihvan açısından yakın ilişkiler içinde bulunulmaması gereken ülkeler olmasına rağmen HAMAS bu ülkelerle yakınlık içinde olmayı, işbirliği yapmayı uygun görmekteydi, aynı zamanda Körfez Savaşında HAMAS Saddam`a destek vermek yerine Kuweyt ve Suudi Arabistan`a destek verme yoluna gitmiş, Körfez Savaşı sırasında tarafsızlığını koruyan ancak siyasette İsrail ve ABD ile aynı cepheye düşmemeye özen gösteren FKÖ lideri Arafat, bu tutumuyla Kuweyt ve Suudi Arabistan`nın tepkisini üzerine çekmiş ve bu iki ülke de FKÖ`ye karşı HAMAS`ı destekleyerek bu islamcı örgütü, özellikle İsrail işgali altında mücadele veren Filistin Birleşik İntifada Önderliğine karşı kışkırtmaları sonucunda çıkan çarpışmalarda birçok masum direnişçi ölmüştür, çatışmayı her iki taraf da körüklemesine rağmen HAMAS`ın bu çatışmalarda daha saldırgan bir tutum izlemiştir ¹⁹².

¹⁹¹ A.e., s. 261

¹⁹² Boran, a.g.e., s.129

FKÖ lideri Arafat , HAMAS ı Güney Afrika Beyaz yönetimiyle işbirliği yapan İnkatha – Zulu kabilelerine benzetti.El-Fetih ın Gazze bölgesindeki liderlerinden Tevfik Abu Hawse “ İsrail, HAMAS ile gizli işbirliği içinde bu örgütün gelişmesine göz yumuyor” diyordu. Bu konuda bağımsız inceleme yapan bir İngiliz araştırmacı şunları söylüyordu;” İsrail-HAMAS işbirliğinin somut kanıtlarına rastlayamadım. Bu suçlama rakip örgüt El-Fetih ın kara çalması olabilir. Ama şu bir gerçek ; İsrail, HAMAS örgütünün kitle temelini oluşturan camii ve mescid yapımına açıkça göz yumuyor ve gerekli ruhsatı hemen veriyor.”¹⁹³, (El Vasat dergisi 30 Kasım 1992,Londra) ayrıca Hale Mustafa 8 Ocak 1988 tarihli El – Ehram`da şöyle yazıdı; “ İsrail dini akımın gelişimine göz yumdu ki, FKÖ saflarında İslamiyet, Yahudilik ve Hıristiyanlık mücadelesi başlasın.”<sup>194</sup>, 11 Ocak 1993 tarihli El-Arab gazetesi “HAMAS örgütünün kurulmasına müsaade eden kişinin, İsrail hükümetinin Gazze`deki askeri valisi olduğunu “ yazıyor ve asıl hedefin FKÖ`yü bölmek olduğunu ileri sürüyor.¹⁹⁵ Yine de 415 islamcının 1992 de İsrail tarafından sürgün edilmesi gerçeğini gizlemiyor.

HAMAS`ın mücadelede izlediği genel stratejisini şöyle özetleyebiliriz¹⁹⁶;

- 1) Siyonistlerin Filistin`e yerleşme çabalarında ilk hedefleri Filistin halkıdır, işgalcilere karşı verilecek mücadeleninde yine kilit noktası Filistin halkıdır ,direniş ve mücadele için Filistin halkının sahip olduğu gücü öncelikle devreye sokmak gereklidir.
- 2) İşgalcilere karşı verilecek fiili mücadelenin direniş alanı Filistin topraklarıdır, diğer islam toprakları ise Filistin halkının yardım ve destek görecekleri alanlardır, ve bu yardım ve desteklerin siyasi , iletişim ve mali alanlarda yoğunlaşması gerekir .
- 3) İşgalcilere karşı verilecek direniş ve mücadelenin zafere kadar, o toprakların kurtarılmasına kadar sürmesi gerekir, bunu gerçekleştirmesi için cihat şarttır.
- 4) Siyasi çalışma ise işgalcilere karşı yürütülecek bir diğer mücadele şeklidir,bu çalışmanın amacı Filistin halkının işgalci kuvvetler karşısındaki direniş ve cihad a destek sağlamak , onun ve bütün islam dünyasının güçlerini Filistin davasına destek için devreye sokmak , müslümanları Filistin halkının haklarını savunmaları ve haklı

¹⁹³ Bulut, a.g.e., s. 239

¹⁹⁴ Boran, a.g.e., s.124

¹⁹⁵ Bulut, a.g.e., s. 239

¹⁹⁶“ Hamas Anayasası “ bkz. Bayraktar, a.g.e., s.66-74

davasının dünya kamuoyunun önüne koymaları için harekete geçirmektedir.

HAMAS`ın siyasi çözüm konusundaki yaklaşımı ise şöyledir; Siyonizmin kimliği, Yahudilerin esas aldığı kaynağın Tevrat olduğu , vaad edilmiş topraklarda bir yurt edinme çabaları, Allah`ın seçilmiş halkı oldukları inancına, topraksız halk – haksız toprak ilkesine ve büyük İsrail düşüncesine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Bunun yanı sıra İsrail Devleti`nin kurulması, 1949 anlaşmaları, 1978 Camp David anlaşmaları , 1993 yılında FKÖ – İsrail arasında gerçekleştirilen ilkeler anlaşmaları ve diğer barış görüşmelerini, siyonizmin siyasi çözümler yoluyla işgal ettiği toprakları genişletme ve buralara yerleşme planını gerçekleştirme yolunda ilerlediği inancındadırlar. Siyasi çözümün kaynağı ve içeriği ne olursa olsun , İsrail devletine Filistin topraklarının büyük bir kısmı üzerinde meşrulaştırılması , varlık hakkı tanınması ; milyonlarca mülteci Filistinlinin yurtlarına dönmelerini engelleyeceği gibi, bu topraklar üzerinde Filistinlilerin kendi yaşama tarzlarında belirlenmesi, bağımsız devletlerini ve ulusal kurumlarını kurma haklarının tamamıyla ellerinden alınması anlamı taşıyacaktır. Buna yol açmak ise bütün uluslararası ve insani değerlere , ilkelere ve geleneklere aykırı olduğu gibi , İslam fıkhı açısından da yasak edilmiş fiiller arasına girer. Dolayısıyla böyle bir şeyi kabul etmek caiz değildir. Yahudiler tarafından işgal edilmiş Filistin toprağı , kutsal bir islam toprağıdır, müslümanların bu toprakları geri almak için cihad etmeleri farz dır.¹⁹⁷

HAMAS`ın bu görüşleri doğrultusunda siyasi çözüm planlarını Filistin sorununun barış görüşmeleri yoluyla çözüme kavuşturulabileceği görüşünü ve bu görüş doğrultusunda ortaya atılan bütün planları reddetmiştir. Ortaya konan barış planlarının en tehlikelisi olarak 13 Eylül 1993 tarihinde FKÖ –İsrail arasında imzalanmış olan Gazze- Eriha anlaşması ve tarafların karşılıklı olarak birbirlerini tanımalarını öngören Oslo İlkeler Anlaşması olduğuna inanmaktadır. HAMAS`a göre bu anlaşmaların tehlikesi sadece işgalci kuvvetlere Filistin toprakları üzerinde egemenlik hakkı tanıyan içeriği ve bu kuvvetler ile Arap ülkeleri arasında uzlaşmaya kapı açması dolayısıyla işgalci kuvvetlerin bölgeye egemenlik elini uzatmasına kolaylık sağlamasından kaynaklanmıyor, aynı zamanda Filistin halkının gerçek anlamda temsil hakkına sahip olmamasına rağmen Filistin tarafı diye ortaya çıkan bir grubun buna olur vermesi ve razı olması açısından da tehlike arz

¹⁹⁷ Boran, a.g.e., s.134-135

etmektedir, çünkü bu durum , Filistin dosyasının kapatılması ve Filistin halkının kendi meşru haklarını isteme ya da bu hakları elde etmek için meşru yollara başvurma imkanından yoksun bırakılması, Filistin`lilerin çoğunun kendi yurtlarında ve topraklarında yaşama haklarının ellerinden alınması anlamında taşımaktadır, bütün bunların doğuracağı sonuçlar sadece Filistin halkını etkilemekle kalmayacaktır, beraberinde bütün Arap ve diğer İslam toplumlarını da etkileyecektir.

D. Filistinli Liderler

Filistin Davasında Filistinlilere ulusal mücadelelerinde sürecin başladığı dönemden , İngiliz Manda yönetiminin başlamasından, İsrail Devleti`nin kurulması ve bunun sonrasında gelişim gösteren mücadelelerinde gerek Arap-İsrail Savaşları gerekse de süreçte Filistinlilerin kendi yalın mücadelelerinde elbette birçok farklı grup, oluşum, örgüt, eylemsel hareketlerin içinde yer alan harekete yön veren pek çok kişi yer almıştır, bizim burada hepsine yer verme imkanımız olmadığından ancak, süreçte ön plana çıkan ve Filistin davasına yön veren liderlerin ancak bir kaç tanesini ele alabileceğiz. Bunlar “ İslam – Arap Sentezi “ ile öne çıkan Hacı Emin El Hüseyini, “ Cihad Akımı “ ile Şeyh İzzeddin El Kassam, “ Laik, Demokratik, Yurtsever “ Yaser Arafat ve “ İslami Hareket “ lideri Şeyh Ahmed Yasin.

1. Hacı Emin El-Huseyni “ İslam - Arap Sentezi “

1895 yılında dünyaya geldi , ailesinin soyunun Hz. Muhammed'e kadar dayandığı iddia edilir, bu yüzden “ seyyid “ lerden sayılan Emin El Huseyni 1912`de Mısır`daki El Ezher İslam Üniversitesinde İslam eğitimi yanında Arap edebiyatı da öğrendi. Bu dönemde “İslam - Arap Sentezi “ nin öncülerinden Reşid Rıza ile İslam - Arap sentezini yaymaya çalışan Dar-ül Dava Ve `l Irşad` la (İslama Davet ve Doğru Yolu Gösterme Okulu) yakın ilişkiler içinde bulundu. Reşid Rıza İslam dünyasının yeniden canlanması ve dirilmesinden , radikal dini yorum ve uygulamalardan yanaydı . Batı uygarlığından yararlı görülen şeylerin alınıp İslam uygarlığının geliştirilmesinde kullanılabileceğini öngörüyordu, Emin El-Hüseyini Reşid Rıza `nın bu düşüncelerinden etkilenmiştir.Bu durum Filistin`in İslam ve Arap milliyetçiliği düşüncesini coğrafi ve idari bakımdan bağlı bulunduğu Şam`dan değil Mısır`dan almasının başlangıcı sayılır. Emin El-Hüseyini Kahire`de kaldığı dönemde Siyonizm'e karşı

koyarak amacıyla Filistin örgütlenmesi adına Filistinli hristiyanlara ve müslümanlarla süreklilik kazanmayan toplantılar yaptı. ¹⁹⁸Kudüs'e döndüğünde siyasal eğitimin " başkaldırı ruhuna " dönüştürülmesi için basın, cami, mescid ve okulları kullanmaya başladı. Bu yönde bir çok makale yazdı Ravdat-ül Marif- ül Vataniye okulunda öğretmenliği sırasında dini eğitime siyaset karıştırıyordu.1913 tarihinde Mekke'yi ziyaret ettiğinde " Hacı " oldu ve o tarihten sonra " Hacı Emin El-Hüseyini " olarak tanındı.

I.Dünya Savaşı döneminde Hacı Emin'in siyasi görüşeri Osmanlılık, İslamiyet , Arap Milliyetçiliği ve Filistin ulusalcılığı birbirine karışmıştı. I.Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Filistinde başlayan İngiliz manda yönetimi yanlısı politika izlemiş aynı zamanda savaş sonunda Filistin'e döndüğünde yeni oluşum içinde olan ve amaçları " 1300 yıldan beri bu toprakların sahibi olan Filistinliler, siyonistleri ülkeye sokmayacaklar " olan " Müslüman – Hristiyan Derneği " , Edebiyat Klübü (El Munteda El Edebi) ile siyasi yapısı ön plana çıkan Arap Kulübü (El Medi El Arabi) gibi milliyetçi derneklerin başkanı seçildi. ¹⁹⁹ Hacı Emin Arap Kulübü'nü Filistin ulusal davası için kentli esnaf ve köylüler arasında İslam - Arap Sentezi temelinde eğitim ve örgütlenme aracı olarak kullandı , bu yönde 27 Ocak – 9 Şubat 1919 tarihlerinde Birinci Filistin Milli Kongresini topladı , bu kongrede " ortak bir Arap ulusu çerçevesinde hareket etmeyi , Filistin - Suriye siyasi birliğini kurmayı " amaçladığını açıkladı. Bu yönde 27 Şubat 1920 tarihinde Kudüs, Yafa ve Hayfa'da düzenlenen gösteriler 8 Mart 1920 tarihinde Şam'da Faysal 'ın Kral ilan edilmesiyle tekrarlandı. ²⁰⁰

Filistin'in manda yönetimi döneminde Kudüs'ün öneminin artmasıyla, Kudüs Müftülüğü mevkiinin dini ve siyasi açıdan da önem kazanmasına neden oldu. Hacı Emin 21 Mart 1921 tarihinde Kudüs Müftüsü olan kardeşinin ölümünden sonra , İngiliz manda yönetimi ile yakın ilişkiler içinde bulunmasında etkisiyle Kudüs Müftüsü ünvanının almıştır. ²⁰¹ Filistin'de önemli konumda bulunan Hüseyini Ailesi 1921'den sonra savaş yıkımları sonucunda siyasal olarak gerilemiştir.

¹⁹⁸ Bulut, a.g.e., s. 215

¹⁹⁹ Bulut, a.g.e., s. 216

²⁰⁰ Boran, a.g.e., s.37

²⁰¹ Bulut, a.g.e., s. 217

1920'lerden itibaren Hacı Emin'in dini girişimleriyle İslami canlanma başladı, aynı zamanda siyasi etkinliği de artmaya başladı, Hacı Emin'in Kudüs Müftüsü olmasından sonra “ Yüksek İslam Şurası “ nı oluşturdu , Müftülük denetimindeki Vakıflar Kurumu da gelir fonlarını denetim altına alarak İslam Şurası'nın bütçesini oluşturdu, bu dönemde çok sayıda dini eğitim merkezleri, yetimler yurdu, kütüphane açıldı , Mescid – i Aksa onarıldı.²⁰²

İngiliz – Yahudi işbirliği karşısında Filistin'in bütün merkezlerini koruyamayan Hacı Emin özellikle Yafa, Nablus ve Kudüs kentlerinde “ İslam - Arap Sentezi “ temelinde direniş için örgütlenmeye ağırlık verdi. Hacı Emin, Şeyh İzzeddin El – Kassam 'ın 1920 yılından sonra Filistin'de “ cihad “ temelindeki eylemlerinden sonra O da fetvalarında “ cihad “ söylemini kullanmıştır.²⁰³ Hacı Emin İslam dinini maddi ve manevi açıdan Filistin meselesinde etkin kullanmasına rağmen, Filistin diplomasisinde etkili olamamıştır.

Yahudilerle Araplar arasında Ağustos 1929 'da çıkan çatışmalar sonunda Hacı Emin Araplararası kuruluşlar arasında , Cemiyet – i Akvam ve İslam dünyasına barışçıl çağrılar yapması üzerine, 6 Aralık 1931 tarihinde Kudüs'te 20 ülkeden 145 delegenin katıldığı “ Genel İslami Kongre “ toplandı.²⁰⁴ Daha sonraki yıllarda açıkça İngiliz karşıtı olmayan Hacı Emin bir yandan İngiliz manda yönetimi ile işbirliği yaparken diğer taraftan Filistinli milliyetçilerle siyonistlere karşı dini temelde birleşiyordu. 1936 – 1939 ayaklanmasında ayaklanmayı örgütlemek üzere kurulan “ Arap Yüksek Komitesi “ başkanı Hacı Emin oldu. Bu ayaklanma anti-semitist ve anti-emperyalist hareket olmaktan çıkıp, Araplar içinde sınıfsal mücadeleye dönüşmeye başlayınca , Hacı Emin İngilizlerle uzlaşma yoluna gitmiştir ki bu durum ayaklanmanın doğal gelişimini etkilemiştir.²⁰⁵

1937 yılında İngiliz manda yönetimi tarafından sürgün edilen Hacı Emin, faaliyetlerine devam edebilmek için Irak'a geçmiş, II.Dünya Savaşı Döneminde Almanlarla yakınlaşma içine girmiştir. II.Dünya Savaşı sonrasında siyasi mülteci olarak Mısır'a yerleşen Hacı Emin , 1.Arap – İsrail savaşında Mısır ordusunda

²⁰² Armaoğlu, a.g.e., s.40-41

²⁰³ Bulut, a.g.e., s. 221

²⁰⁴ Genel İslami Kongre'nin detayları için bkz Bulut, a.g.e., s.218-219

²⁰⁵ Armaoğlu, a.g.e., s.43-44

İsrail'e karşı savaşımıştır. Hacı Emin kendisini Filistin direnişinin lideri olarak gördüğü için, ki bu durum onun şahsi ihtirasıydı, 1964 yılında kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) ve başkanı Ahmet Şukeyri'yi tanımayı reddetti. Ancak 1966 yılına gelindiğinde FKÖ'ye başkan olma ümidini kesen Hacı Emin , Arap ülkelerinin FKÖ'yü tanıması üzerine FKÖ'yü ve başkanı Yaser Arafat'ı tanımıştır.²⁰⁶ 1967 yılında Ürdün Krallığı yönetiminde olan Kudüs'ü son kez ziyaret eden Hacı Emin 14 Temmuz 1974 tarihinde Beyrut'ta ölmüştür.

2. Şeyh İzzeddin El - Kassam “ Cihad Akımı “

Şeyh İzzeddin El - Kassam Suriye'nin Lazkiye şehrinde dünyaya gelmiş, Mısır'da El Ezher İslam Üniversitesi'nden “ alim “ olarak mezun olmuş, bu dönemde İslam ıslahatçısı Reşid Rıza'dan etkilenmiştir.²⁰⁷

Şeyh İzzeddin El - Kassam'ın islam anlayışı şöyleydi : İslam dayanışma, kardeşlik, birlik demektir, İslam demek “ Arap “ demektir , Araplığa ve islama olan koyu bağlılığı onun koyu bir yabancı düşmanı ve özellikle Yahudi düşmanı olmasına neden olmuştur.²⁰⁸ 1920'lerde Lübnan ve Suriye 'de Fransızlara karşı silahlı mücadele vermiştir, “ Cihadi Akımın Önderi “ olmuştur.

Yahudiler tarafından işgal edilmeye başlanan Filistin topraklarının, politik ve diplomatik yollarla kurtarılamayacağını (siyasi oyunlarla vakit kaybetmek istemediğinden Kudüs Müftüsü Hacı Emin'den ve radikal milliyetçi İstiklal Partisi'nden uzak durdu) kurtuluşun ancak “ Cihad “ ruhu içinde “ organize ve metodik bir silahlı mücadele “ ile olacağı görüşünü savunarak , 1921 yılında Hayfa'ya gelip yerleşmiş, özellikle “ Genç Müslümanlar “ hareketi içinde aktif rol oynamış, El – Muselles, El – Celil bölgesinde gerilla eylemi başlatmıştır, küçük hücreler şeklinde örgütlenerek köylüler arasında askeri hazırlık yapmıştır.²⁰⁹ 1930 yılının başında Filistin'de “ Kara El “ (El-Kaf El-Aswad) adlı gizli örgüt kurdu, amacı Yahudileri öldürmek ve Yahudilere karşı terör hareketine girişmektir. Merkezi Hayfa'da olan bu örgüt, Nazareth, Nablus ve Cenin bölgelerinde köylere

²⁰⁶ Bulut, a.g.e., s. 221-222

²⁰⁷ A.e., s. 222-223

²⁰⁸ Armaoğlu, a.g.e., s.46

²⁰⁹ Bulut, a.g.e., s.223

kadar yayılmıştı. Şeyh İzzeddin El - Kassam'ın ilk terör eylemleri, Balfour Bildirgesi'nin yayınlanmasından sonra, Nisan 1931 de başlamış 1935 yılına kadar zaman zaman durarak zaman zaman artarak devam etmiştir.²¹⁰ Köylülerden destek gören El-Kassam silahlı eylemler başlatarak, Filistin mücadelesinin o dönemdeki siyasi önderi konumunda olan Hacı Emin'i diplomasi ve uzlaşma siyasetinden vazgeçirip topyekün bir silahlı mücadeleye çekebilmek ve bununla beraber kendi cihadi önderliğini sağlama almaktı. Hacı Emin Şeyh İzzeddin El - Kassam'ın izlediği yola yaklaşmadığı gibi bu hareketi de engelleyemedi , bu hareketi denetim altına alarak kendi amaçlarına hizmet eder hale sokabilmek için “ cihat fetfası “ vermiş, aynı zamanda 1934 Aralık ayında Müslüman Köylüler Konferansı'nı toplamıştır.²¹¹

Şeyh İzzeddin El - Kassam 19 Kasım 1935 tarihinde İngiliz askerleri tarafından öldürülmüş, cenazesi Hayfa'ya getirilerek orada defnedilmiştir. Öldükten sonra köylüler arasında hayatta olduğundan çok daha büyük etkiye sahip oldu, onun silahlı mücadele düşüncesi köylülerin uyanmasına ve silaha sarılmasına neden oldu, 1936 – 1939 ayaklanması , köylü ayaklanması , Şeyh İzzeddin El - Kassam'ın öldürülmesinden sonra başlamıştır.

3. Yaser Arafat

Örgüt ismi Abu Ammar olan Yaser Arafat 24 Ağustos 1929 tarihinde dünyaya gelmiş, aslen Gazze'li idi. Asıl ismi Abdurrahman Abdulrauf Arafat El Kudva El Huseyni idi. Arafat Kudüs Müftüsü Hacı Emin El Huseyni ile olan akrabalığından dolayı gerçek ismini saklı tutmuştu, çünkü Huseyni Ailesi Arap dünyasında prestijini kaybetmişti bundan dolayı asıl isminin daha başlangıçta bilinmesi onun örgüt içindeki prestijinde kaybolması anlamına geleceğinden saklı tutma ihtiyacı hissetmişti.²¹² Örgüt ismi kurucu anlamına gelen Abu Ammar'dı. 1994 yılında Nobel Barış Ödülü alırken ise herkes onu Filistin lideri Yaser Arafat olarak tanıyordu.

²¹⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.46

²¹¹ Bulut, a.g.e., s.224

²¹² Armaoğlu, a.g.e., s.221

Arafat Kahire`de mühendislik öğrenimi gördüğü dönemde 1953 yılında Süveyş Kanalı`daki İngiliz birliklerine saldırılar düzenleyen öğrencilere katılmış, 1952-1956 döneminde Kahire`de Filistin Öğrenci Federasyonu başkanı iken Müslüman Kardeşler Örgütü ile bağları olmuş, Ihvan`ın kamplarında tanıştığı Salah Halef (Ebu Iyad) ile Filistin Davası arkadaşlığı başlamıştı. Aynı zamanda Kuveyt`e gitmeden önce 1950`li yıllarda tanıştığı Halil El Vezir (Ebu Cihad) ile olan yakınlığı başlamış, - Halil El Vezir`in askeri stratejisi gelişmişti ve İsrail`in yenilmezliğine inanmıyordu -, bu iki isim Arafat`ın en yakın dava arkadaşları olmuşlar gerek El-Fetih`in kuruluşunda gerekse de örgütsel eylemlerinde Arafat ile yan yana mücadele etmişlerdir. Ihvan 1957 yılında Mısır`da yasaklandıktan sonra Mısır hükümetinin kara listesine alınan Arafat, Mısır`dan kaçarak Kuveyt`e gitmiş ve 1968 yılına kadar Mısır`a girememiştir.²¹³

Arafat`ın Kuveyt yıllarında tanıdığı Halit Hasan, Faruk Kaddumi ve Ahmet Kurey gibi isimler yıllar boyunca ona dava arkadaşı olmaya devam etti, ancak hiçbirisinin etkisi Ebu Iyad ve Ebu Cihad kadar yapıcı, Ahmed Şukeysi kadar belirleyici olmamıştır. 1950 li yıllarda Arafat`ın Kahire`de Filistin Öğrenci Federasyonu başkanı olarak yeni yeni ünlenmeye başladığı dönemde Ahmed Şukeysi Arap Ligi adına Filistinli öğrencilere burs verdimeye çalışıyordu.²¹⁴

Kuveyt`te bulunduğu yıllarda El-Fetih örgütünü 7 Ekim 1959 tarihinde dava arkadaşları ile beraber kurmuş ve El-Fetih`in örgütlenmesi için caba harcayarak , Filistin Kurtuluş fikrini yaymaya ve örgüte üye toplamaya çalışmıştır, bu yönde Filistin kökenli iş adamlarını ve aydınları örgüte üye yaparken , aynı zamanda Kuveyt ve Batı Almanya`da bulunan Filistinli öğrenciler arasında hücreler oluşturdu, bu oluşum içerisinde Cezayir`de Filistinliler askeri eğitim almaya başlamışlardı, Cezayir`in 1962 yılında gerilla taktikleri kullanarak bağımsızlığını kazanması Arafat ve arkadaşları için aynı zamanda Filistin Kurtuluş hareketi için bir örnek oluşturdu, 1967 Savaşı sonunda Batı Şeria`ya geçen Arafat burada eylemlerine devam etmek istedi ancak bu çok uzun süreli olamadı, 1968 Kerame Direnişiyle ön plana çıkan El-Fetih ve Arafat bir anda Filistinliler arasında gerilla savaşı örgütü ve lideri olarak tabanda büyük destek buldu .

²¹³ A.e., s.221

²¹⁴ Boran, a.g.e., s.99

Arafat ve arkadaşları kendilerini “ intikam kuşağı “ nın temsilcileri olarak görüyorlardı ve Filistin davasının liderliğini “ hezimet kuşağı “ nın elinden almışlardı, Arafat bu düşüncesinde haklıydı çünkü bu dönemde her Arap devleti Filistin meselesini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışıyordu.

Yaser Arafat 1969 yılında 1964 yılında kurulan FKÖ'nün liderliğini Ahmed Şukeyrî'den devraldı, Arafat bundan sonra Filistin mücadelesini herhangi bir Arap devletinin denetimine sokmamaya ve komünistlerden radikallere kadar farklı Filistinli grupları bir arada tutmak amaçları doğrultusunda hareket etmiştir.

Karargahını Ürdün'den Lübnan'a taşıyan Arafat 1975 İsrail'in Lübnan'ı işgaliyle karargahını Tunus'a taşımıştı, burada 16 Nisan 1988 tarihinde İsrail Özel kuvvetlerinin yaptığı bir baskında en yakın arkadaşı Ebu Cihad'ı (Halil El Vezir) kaybetti.

Yaser Arafat tarihi bir adım atarak 1988 yılında Bağımsız Filistin Devleti'nin kurulduğunu ilan etti. Körfez Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'da dengeler değişmeye başladı, 1991 yılında Madrid'te başlayan Barış Görüşmeleri Oslo'da sonuç vermiş, Oslo'da hemfikir olunan Washington'da imzalanan anlaşmayla Filistin- İsrail arasında barış sağlanmış , Filistin'e özerklik anlaşmasının ayrıntılı planı 14 Mayıs 1994 tarihinde Mısır'da, 28 Eylül 1995 tarihinde ise Washington'da birçok yerleşim biriminin Filistin Özerk Yönetimi'ne devredildiği ikinci kapsamlı anlaşma Rabin ile Arafat arasında imzalandı, bu anlaşmaların sonunda Arafat daha önce gizlice girdiği Gazze'ye Filistin Yönetimi Başkanı olarak girdi. Aynı zamanda bu anlaşma, Kasım 1995 yılında fanatik bir musevi genç tarafından öldürülen İsrail Başbakanı İzak Rabin ile Filistin lideri Yaser Arafat'a Nobel Barış Ödülü'nü getirdi. Barış sürecinde 23 Ekim 1998 tarihinde Wye River anlaşması ile “ Batı Şeria” ya “ geçici nitelikli “ toprak verilmesini öngören anlaşma imzalanmış süreçte yeni dönem 4 Eylül 1999 tarihinde Ehud Barak ile Arafat'ın tekrar görüşmelere başlaması ile olmuştur, bu görüşmelerde 13 Eylül'e kadar tam kapsamlı nihai barış anlaşmasının hazırlanarak bir içinde imzalanması, İsrail askerlerinin çekilme takvimi belirlendi ve 9 Mart 2000 tarihinde Mısır'ın Şarm El Şeyh şehrinde barış görüşmeleri için yeni takvim belirlendi, Temmuz 2000 de Camp David görüşmeleri yapıldı ancak bu görüşmelerde Kudüs sorunu nedeniyle sonuçsuz kalmıştır, İkinci İntifada'nın 28

Eylül 2000 tarihinde başlamasıyla Barış süreci durmuştur, beraberinde İsrail 29 Mart 2002 tarihinde Arafat'ın sürgünden döndüğünden beri en şiddetli saldırıyı yapmış ve Arafat Ramallah'taki karargahında, Mukata'da 29 Ekim 2004 tarihine kadar kuşatma altında tutulmuştur. 2 Nisan 2002 tarihinde Arafat, İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un " daimi sürgün " önerisini " Batı Şeria'yı terk etmektense ölürüm " yanıtıyla reddetmiştir. 24 Haziran 2002 tarihinde İsrail Başbakanı Ariel Şaron ve ABD Başkanı George W.Bush Filistinlilere Arafat'ın yerine yeni bir lider bulmaları çağrısında bulundu, 29 Nisan 2003 tarihinde Filistin Parlementosu ABD ve İsrail'in Arafat'ı bir kenara itme çabalarına karşılık, Yaser Arafat'ın yardımcısı Mahmud Abbas'ı Filistin'in ilk Başbakanı olarak onayladı ancak Arafat ile yetki mücadelesine giren Mahmud Abbas 6 Eylül 2003 tarihinde istifa etti yerine Meclis Başkanı Ahmed Kurey geldi.²¹⁵

Yaser Arafat 12 Kasım 2004 tarihinde tedavi görmek için gittiği Paris yakınlarındaki Percy Askeri hastanesinde 75 yaşında iken nedeni bilinmeyen bir rahatsızlıktan dolayı yaşamını yitirdi, Batı Şeria'da Ramallah'taki karargahında Mukata'da toprağa verildi.Yaşamı boyunca Filistin mücadelesi ile evli olduğunu söyleyen Arafat , Filistin halkı için büyük bir sürpriz yaparak 1990 yılında Hristiyan Filistinli Süha Tavit ile evlendi, çiftin 1995 yılında Zahva isminde kızları oldu.

4. Şeyh Ahmed Yasin

Ahmed Yasin 1937 yılında Filistin'de Askalan şehrinde dünyaya geldi,1948 yılında İsrail işgali nedeniyle ailesiyle birlikte Gazze'ye göç etti, 1958 yılında Filistin Lisesi'nden mezun olduktan sonra ilim dersleri alan Yasin , öğretmenlik yaptı.

1967 Savaşı sonunda İhvan hareketi içinde Gazze'de etkin bir rol oynamaya başladı. Şeyh Ahmed Yasin faaliyetlerinden dolayı birçok kez İsrail askerleri tarafından tutuklanarak sorgulandı. Yürütülen soruşturmalar sonunda Şeyh Ahmed Yasin İsrail Devleti'ni yıkarak yerine İslam Devleti kurma yolunda çalıştığı gerekçesiyle 13 yıl hapse mahkum edildi ancak bir yıl sonra 1985 yılında ki esir

²¹⁵ Boran, a.g.e., s.102-103

değiştirme uygulamasında serbest bırakıldı, bundan sonra Şeyh Ahmed Yasin İsrail'e karşı sürdürülen mücadelede öne çıkmıştır.

Şeyh Ahmed Yasin birinci İntifada'nın başladığı dönemde kurulan HAMAS örgütünün liderliğini yürüttü, bu örgütün manevi lideri İntifada'nın devamlılığı için destek vermiştir.İsrail tarafından İntifada'nın durdurulması için 18 Mayıs 1989 tarihinde Şeyh Ahmed Yasin ve birçok kişi tutuklanmış ancak bu tutuklamalar hareketin daha da şiddetlenmesine neden olmuştur. Şeyh Ahmed Yasin 16 Ekim 1991 tarihinde İsrail Askeri Mahkemesi tarafından ömür boyu hapse mahkum edilmiş aynı zamanda İsrail Devleti'ni yıkarak yerine İslam Devleti kurmayı amaçlayan yasadışı örgüt kurma iddiasıyla on beş yıl hapse mahkum edilmiştir. Şeyh Ahmed Yasin 30 Eylül 1997 tarihinde serbest bırakılarak tedavi görmek üzere Ürdün Amman'a gönderildi.²¹⁶ Gazze'ye dönen Şeyh Ahmed Yasin 28 Eylül 2000 tarihinde başlayan İkinci İntifadasında manevi lider olarak rol oynamış, 15 Aralık 2001 tarihinde İsrail ordusu tarafından Şeyh Ahmed Yasin'in de içinde bulunduğu camiye füze saldırısı düzenlenmiş ancak bu saldırıdan kurtulmuştur, 24 Haziran 2002 tarihinde İsrail yönetimi tarafından göz hapsine alınmış, 22 Mart 2004 tarihinde İsrail tarafından Gazze'ye yönelik düzenlenen hava saldırısında öldürülmüştür, bu saldırı nedeniyle BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail'i kınama kararı ABD tarafından veto edilmiştir.²¹⁷

Şeyh Ahmed Yasin'in öldürülmesinden sonra yerine Abdülaziz Rantisi²¹⁸ geçmiş, ancak 17 Nisan 2004 tarihinde İsrail Ordusunun düzenlediği bir füze saldırısında yaşamını yitirmiştir. Daha sonra yerine gelen İsmail Haniyya²¹⁹ 2006 seçimleriyle Filistin Hükümeti'nin Başbakanı olmuştur.

²¹⁶ Boran, a.g.e., s.138-139

²¹⁷ Zaki Chebab, çev.Çölgeçen Bilal , **HAMAS**, İstanbul, İkarus Yayınları, 2007, ISBN 978-605-5834-33-3, s.145

²¹⁸ “ Abdülaziz Rantisi “ daha fazla bilgi için bkz. Bulut, a.g.e., s.253

²¹⁹ “ İsmail Haniyya “daha fazla bilgi için bkz. Bayraktar, a.g.e., s.221-224

III. FİLİSTİN HALKININ PARÇALANMIŞLIĞI : HAMAS - EL FETİH ÇATIŞMASI

I.Dünya Savaşın'dan önce Filistin doğrudan İstanbul'dan yönetilen Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası gözükmese de, gerçekte bölge seçkinlerden oluşan yerel Ayan'ın hakimiyeti altındaydı, fakat 19.yy'ın ikinci yarısında şehirli seçkinlerin soyluluk ve dini uygulamaları, toprak sahipliğine ve modernleşmiş Osmanlı okullarında eğitim gören kıdemli bürokratlara dönüşümüyle şekillenmiş, Osmanlı reformlarıyla şehirli sınıf kırsal kesime karşı güç kazanmıştı bu durum kent ile köy arasındaki bölünmeye ve iki sınıf arasında giderek artan bir huzursuzluğun doğmasına neden oluyordu.²²⁰ Güç ve otorite kazanan şehirli sınıf ne merkezi otoritenin bir aracı olabilmiş ne de ona karşı durabilecek konumda olmuştu, Osmanlı bu yerel yapıyı korumuştur aynı zamanda şehirli sınıf gelenekçi ve dindar yapısıyla Osmanlı Halifesine bağlıydı, güçlerin kaynağı ne olursa olsun şehirli ailelerin, - Halidi, Alami, Carullah, Neşasıbi ve Huseyni aileleri Osmanlı yönetiminin seçkin sınıflarını oluşturuyorlardı -, temsilcileri bu sınıfı Osmanlı iktidarına ulaştıran yönetici Divan'ın üyeleri oluyordu.²²¹

Filistin çok dinli bir merkezdi, Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık tümüyle buraya egemendi, Filistin'in kültürel, dini, siyasi ve ticari yapısı Kudüs şehrini bir kez daha önemli kılıyordu, şehirli sınıf siyasetlerini burada yapıyordu. Osmanlı yönetiminin zayıflamaya başladığı dönemde bölgede artan İngiliz, Rus ve Fransız baskısı ve beraberinde Yahudi yayılcılığını da getirmeye başlamıştı, bu durum Filistin halkı arasında giderek artan bir huzursuzluğun doğmasına neden oluyor, aynı zamanda Osmanlı yanlısı olan şehirli sınıfın etkisinin azalmasına da neden oluyordu.²²²

I.Dünya Savaşın'dan sonra bölgede İngiliz Manda Yönetimi'nin başlaması ile artan Yahudi göçleri Filistinliler tarafından tepkilerin doğmasına ve birçok çatışmanın da başlamasına neden olmuştu. Filistinliler bir yandan İngiliz Manda Yönetimi diğer yandan artan Yahudi göçlerinin önlenmesi ve Bağımsız Filistin Devleti'nin kurulması için mücadele etmeye başlamışlardı, Balfour Bildirgesi'nin

²²⁰ Bulut, a.g.e., s.210

²²¹ A.e., s.211

²²² A.e., s.212

yayınlanması sonunda siyonizme karşı gelenekçi islamcılar, şehirli sınıf, yoksul köylüler ve aydınlar kendi içlerinde örgütlenme yoluna gitmişler ancak Filistin Arap liderliğinin en büyük açmazlarından birisi büyük aileler arasındaki rekabetler ve Filistin davasında bu rekabetten doğan görüş ayrılıkları olmuş, aynı zamanda “ kişi “ faktörünün ya da “ kişisel ihtirasların “ ön plana çıkması bu yönde izlenen taraflı politikalar, kişisel faydalar doğrultusunda alınan kararlar hem Filistin davasının “ sorun “ olmasına neden olmuş, hem de bu durum temelde Filistin halkının süreçte kendi içinde parçalanmasının , bölünmesinin de temelini oluşturmuştu... Filistin`in idaresinde emirler yada hukuk kuralları değil, aile ve aşiret bağları , silahlı grup üyeliği belirleyici olmuştur... HAMAS El Fetih çatışmasının kökenleri de bu temele dayanmaktaydı...

HAMAS`ı doğuran, Filistin`deki İslami Hareketi silahlı mücadeleye iten İntifada, başlangıcından kısa bir süre önce uluslararası toplumdan Araplara karşı yardım isteyen İsrail`i korkunç bir savaş makinesi , kaba bir işgal devleti olarak göstermiş, Filistinliler seslerini duyurmayı başarmışlardı, bununla beraber İntifada alışlagelmiş siyasi dengeleri sarsıyordu, İntifada`nın dolaylı olarak açtığı diplomasi yolu da benzer biçimde El-Fetih liderliğindeki FKÖ`nü direnişten uzaklaşarak Filistin davasının diplomasi yoluyla çözümü için ortam hazırlamıştı.

İlk önemli değişim hamlesi, 1 Ağustos 1988 tarihinde Ürdün Kralı Hüseyin`den geldi. Kral Hüseyin, Batı Şeria ile olan bütün idari ve hukuki bağlarını sona erdirdiğini, burada yaşayan 1 milyon 300 bin Filistinli`ye tanıdığı Ürdün pasaportu kullanma hakkını kaldırdığını ve Batı Şeria`nın 60 kadar temsilcisini içeren Ürdün parlamentosunu fesh ederek buna son verdiğini bildirdi.<sup>223</sup> Bu açıklama Ürdün`ün, bu toprakların kaderini FKÖ`nün eline bırakması anlamına geliyordu. Ürdün , bu kararlar Filistin halkının önünü açmış ve FKÖ`yü bağımsızlık ilanına itmiş oluyordu. Ama bu karar, HAMAS ve FKÖ arasındaki bölünmenin de başlangıcı olmuştu.

İntifadanın sürekliliği,dünya kamuoyundan gelen cesaret verici destek ve Ürdün`ün temsil alanından çekilmesi FKÖ yönetiminin “ Filistin Devleti “ fikri üzerinde düşünmeye itti. Devlet demek, meşruiyet zemini demektir.Artık FKÖ

²²³ Fahir Armaoğlu, “ Ürdün`ün Kararı “ Tercüman, 03.08.1998

direnış hareketi olmaktan çıkacak sorumlu bir kadro ile devlet kurmaya çalışacaktı. Bu meşruiyet arayışı FKÖ'yi sorunun çözümü hakkındaki uluslararası kuralları kabul etmeye zorluyordu. Filistin Devleti'nin dayanacağı temel, FKÖ'nün o güne kadar reddettiği BM Genel Kurulu'nun 29 Kasım tarihli Filistin topraklarında iki devlet kurulması yolundaki “ Taksim Kararı “ olacaktı, ancak İsrail'in varlığının reddi için 41 yıldır bu kararı tanımayan FKÖ, şimdi Filistin varlığının devamı için aynı kararı temel almak zorundaydı. FKÖ içinde şiddetli çatışmalar yaşandıktan sonra 1 Kasım 1988 İsrail genel seçimlerinin ardından 12-15 Kasım tarihleri arasında Cezayir'de toplanan Filistin Ulusal Konseyi, BM kararı temelinde sürgünde Filistin Devleti'ni ilan etti.²²⁴ Bu ikinci büyük değişimin adımıydı, aynı zamanda bu açıklama ile HAMAS FKÖ'ye karşı muhalefetini çok açık ve sert bir dille ortaya koymuş, HAMAS bağımsızlık programının laik devlet temelinde yükselmesine karşıydı, bu durum aynı zamanda HAMAS ve El-Fetih arasındaki gerginliklerin daha da artmasına neden olmuştur.

Arafat 14 Aralık 1988 akşamı saat 20.30 da Stocholm'de Palais des Nations'da yaptığı açıklamayla bir büyük adım daha attı, ABD ile ilişkilerin ve Barış Süreci'nin önünü açtı : “ Barış isteğimiz geçici bir taktik değil stratejik bir tercihtir. 242 sayılı BM kararını tanıyoruz ve terörizmi kınıyoruz. Barış istiyoruz. Barış'a inanıyoruz ve Filistin Devletimizde yaşamak istiyoruz. Diğerlerinin de yaşamasını istiyoruz.”²²⁵ Bu açıklama HAMAS Anayasası'nda vurgulanan “ Hiç kimse İslami vakıf olan Filistin topraklarından vazgeçemez “ ifadesinin çiğnenmesiydi, çünkü 242 sayılı BM kararı İsrail'in 1967 sınırlarından çekilmesi karşılığında barış sağlanması tezi üzerine kuruluydu.²²⁶ Arafat ve FKÖ İsrail'i dolaylı olarak tanıyordu, tarihi Filistin toprakları üzerinde Müslüman olmayan başka bir devletin varlığını kabul ediyordu. HAMAS ve El-Fetih liderliğindeki FKÖ arasındaki uçurum derinleşiyordu, çünkü FKÖ artık sadece bir rakip değil bir “ otorite “ olmuştu.

1990'ların başında Ortadoğu'da dengeleri değiştiren bir başka olay daha yaşandı: Körfez Savaşı ve bu savaşta Irak'ın saf dışı bırakılması. Kriz sırasında Ürdün ve FKÖ açıkça Saddam Hüseyin'in yanında yer alarak ABD'nin

²²⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.568

²²⁵ Bayraktar, a.g.e., s.76 ayrıca bkz. Boran, a.g.e., s.101

²²⁶ Bayraktar , a.g.e., s.76

kurduğu koalisyonun dışında yer almıştı.²²⁷ Bu da hem Ürdün`ün hem de FKÖ`nün diplomaside elini zayıflatıyordu. ABD`nin Saddam Hüseyin`i etkisiz hale getirmesinden sonra, İsrail önünde yeni bir yol açıldığının farkına vardı. Irak tehdidinden kurtulduğuna göre artık diplomatik çözüm için daha cesur adımlar atabilirdi. Başlatılacak Barış Süreci sayesinde İsrail sınır sorunlarını hallederek bir güvenlik şeridi oluşturabilir; meşru ve eşit haklara sahip bir ülke olarak bölgeye entegrasyonunu tamamlayabilir; diplomatik esneklik kazanarak , bölgesel meşruiyetin getirdiği yeni açılımla dünya piyasalarında ekonomik ilişkiler getirebilirdi.²²⁸ İsrail`in bu yaklaşımı Filistin`in iç dengelerini, dolayısıyla HAMAS`ın durumunu da yakından etkileyecek nitelikteydi.

1991 yılının Mart ayında ABD Başkanı George Bush Körfez Savaşı`nın, Arap-İsrail sorununun çözümü için “ yeni bir fırsatlar penceresi açtığını “ söyleyerek Madrid`te Uluslararası Ortadoğu Barış Süreci olarak anılacak görüşmeleri başlattı.²²⁹

Bu gelişmeler HAMAS için tehlike çanlarının çalması anlamına geliyordu. Körfez Savaşı ve Barış Süreci İntifadanın hızını kesmişti. Hedefi yeniden belirlemek gerekiyordu ve örgüt yönetimi bunu yaptı, yeni bir amaç belirledi: Barış Süreci`ni baltalama yönünde terör eylemlerini arttırma. Belirlenen bu amaç, beraberinde HAMAS`ın hem İsrail hem de El-Fetih`in idaresindeki FKÖ`ye ve Barış sürecine karşı da savaştığını getirmiştir. Bu durum , düzenlenecek olan saldırılar bir yandan İsrail-FKÖ arasındaki gerginliği tırmandırarak Barış görüşmelerini aksatacak, aynı zamanda İsrail`in Filistin ve Filistin halkına yönelik şiddet eylemleri ve baskıcı yönetimin artmasına neden olacaktı diğer yandan da bunun sonucunda ezilen halk arasında Barış sürecini destekleyenler de azalacaktı Bu yönde harekete geçti ve bir dizi eylem gerçekleştirdi, bunun sonucunda İslami Cihad Örgütü`yle beraber İsrail`in odak noktası haline geldi ve 13 Aralık 1992 tarihinde HAMAS`ın askeri kanadı İzzeddin El Kassam Tugayları İsrail sınır görevlisi Nissim Toledano isminde bir askeri kaçırmışlar, askerin serbest kalması karşılığında 1989 yılından beri hapisanede bulunan Şeyh Ahmed Yasin`in serbest bırakılması istediler. Ancak

²²⁷ Bulut, a.g.e., s. 261

²²⁸ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik** , İstanbul, Küre Yayınları, 2002, s.383

²²⁹ Bayraktar, a.g.e., s.77

İsrail yönetiminin , İzak Rabin`in Toledano olayını dikkate almaması üzerine bu askerin cesedi iki gün sonra bulunmuştu. Rabin hükümeti HAMAS`a yönelik saldırı düzenleyebilmesi için Toledano uygun bir ortam oluşturmuştu,14 Aralık 1992 tarihinde Filistin topraklarındaki 1600 HAMAS üyesinin evine baskınlar düzenlendi, üyeler tutuklanarak, 415 kişi Lübnan`a sınır dışı edildiler<sup>230</sup> ancak Lübnan kabul etmeyerek HAMAS ve İslami Cihad militanlarını Güney Lübnan`daki Marc El Zuhor adlı köye bıraktı, bu olayda Rabin`in amacı Ortadoğu Barış sürecini korumak, buna karşı çıkan radikal islamcılar ortadan kaldırmak ve muhalefete gözdağı vermektir.<sup>231</sup> Ancak Rabin`in beklediği olmadı ve bu sürgün HAMAS`ı durdurmak yerine onun daha da ilerlemesini sağladı, Marc El Zuhor sürgününün Filistin`de duyulması üzerine gösteriler ve eylemler başladı. Sürgün militanları halk kahramanı oldular. Marc El Zuhor sürgünü aynı zamanda uluslararası basının`da ilgisini çekmiş basın aracılığıyla dünya kamuoyuna HAMAS militanları kendilerini ve neden İsrail`e karşı olduklarını ifade etmişlerdi bu durum yıllarca İsrail`in karşısında mücadele eden FKÖ`nün yerine gerçek düşmanın HAMAS olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Lübnan`ın sürgünde bulunan HAMAS`lı ve İslami Cihad`lı militanları kabul etmeyeceğini bildirmesi üzerine BM Güvenlik Konseyi bir karar çıkartarak bu militanların serbest bırakılarak evlerine geri dönmelerine izin verilmesini istedi, İsrail ancak bir yıl sonra bu kararı kabul ederek militanların geri dönmelerine izin verdi. Bu sürgünün El –Fetih açısından önemi ise, HAMAS`ın Filistin`de özellikle tabanda bu kadar hızlı yükselişi, özellikle FKÖ`ye meydan okuyarak direnişin gerçek lideri olarak ortaya çıkması, iki örgüt arasındaki gerginliğin daha da artmasına neden oldu. 18 Kasım 1994 Cuma günü Gazze`de Cuma namazından sonra polis güçleriyle HAMAS destekçileri arasında camide başlayıp bütün Gazze`ye yayılan olay Filistin`de HAMAS ve diğer İslami gruplarla FKÖ arasındaki ilk ciddi çatışma olmuştur ve Filistin tarihine “ Kanlı Cuma “ olarak geçmiştir²³². Gelişen olaylar HAMAS`ın tavrına da yansımıştı söyleki; örgüt bundan sonra ya daha radikal bir çizgiyi benimseyerek hareket edecekti yada halkın tepkilerini dikkate alarak yoluna devam edecekti, örgütün yarı bağımsız hale gelen askeri kanadı İzzeddin El Kassam Tugayları şiddete devam ederken , örgütün siyasi kanadı askeri yapıyla arasına mesafe koyarak Filistin Yönetimi , halk ve ideolojisi ile bir denge kurma

²³⁰ Chebab, a.g.e., s.139

²³¹ Bayraktar, a.g.e., s.79

²³² Bayraktar, a.g.e., s.80

yoluna gitmiş, HAMAS ve FKÖ Kanlı Cuma olayından sonra buna benzer bir iç çatışmayı istemedikleri için birlikte yaşama yoluna gitmişlerdir. Arafat direniş mücadelesini HAMAS'a bırakmamak, aynı zamanda da İsrail yanlısı bir tutum izlemeyerek Barış Sürecinin devamı için HAMAS'a bir takım tavizler vermişti, HAMAS'ın eylemleri için gönüllü almasına , bomba üretmesine, intihar eylemleri düzenlemesine, FKÖ'ye zarar vermedikçe izin verdi, öte yandan HAMAS da Filistin halkının Barış Sürecini desteklemesinden dolayı bu sürecin kendisinden kaynaklı durmasını, bu sorumluluğu taşıyan taraf olmak istememesinden dolayı Filistin Yönetimi'nin varlığına ulusal birliği korumak gerekçesiyle hoşgörü gösterdi. Her iki örgütün de birlikte yaşama formülünde siyasi bir zemin de vardı. HAMAS Barış Sürecine karşı çıkmasına rağmen İsrail ile görüşme fikrine de karşı değildi. Filistinliler Barış Sürecine inançlarını kaybettiklerinde HAMAS güçleniyor, Barış Sürecine olan inanç yükseldiğinde HAMAS geriliyordu. İki tarafında aralarındaki bu denge çatışmaları sonlandırmadı, ancak çatışmaları iç savaşa döndürmedi de. 25 Şubat 1994 tarihinde ki El Halil Katliamı HAMAS için FKÖ'ye tam anlamıyla meydan okumasına neden olurken, HAMAS'ın intihar saldırılarında artarak devam etti, doğal olarak bu durum Barış Sürecini de olumsuz etkiledi.²³³

İkinci Camp David süreciyle başlayan ve Kudüs konusunda anlaşma sağlanamadığı için sonuçsuz kalan barış görüşmeleri sonunda Arafat Filistin davasından vazgeçmediği için Filistinliler arasında desteğini arttırdı , İsrail yönetimi Ehud Barak ise Kudüs'ü tartışma konusu olarak açması nedeniyle sağ partilerin özellikle iktidar için bekleyen Likud Partisi lideri Ariel Şaron'un hedefi oldu, bu durum Filistinde yeni bir dönemin İkinci İntifada'nın başlaması için zemin yaratmıştı. Şöyleki ; Ariel Şaron'un Barış Sürecini tekrar başlatma taraflar arası ortamın yumaşması adına, ki bu gerçek neden değildi, 28 Eylül 2000 tarihinde Haremül Şerif'i ziyaretiyle Filistinli islamcı grupların bunu protestosuyla İkinci İntifada başladı. Filistin açısından yeni bir dönemin de başlangıcı oldu, Barış Görüşmeleri sürecinin sekteye uğramaması yönünde FKÖ'ye karşı tavır sergilemeyen HAMAS bu tarihten sonra Filistin'de iki örgüt arasındaki gerginlik yeniden tırmanmaya başladı , aynı zamanda Filistin halkı da İsrail ile yapılan görüşmelerden ümidini kesmeye başlamıştı bu durum HAMAS'ın tekrar zirveye oynaması için uygun bir ortam oluşturmuştu, Filistinde HAMAS El-Fetih gerginliği artmaya başlamış, HAMAS'ın İsrail'e yönelik intihar saldırıları aradaki uçurumu

²³³ A.e., s.87-93

daha da derinleştirmektedir. Bir “ direniş stratejisi “ olarak, HAMAS ve İslami Cihad`ın eylemlerini gerçekleştiren dini fanatiklerdi, her ne kadar milliyetçi duygulara sahip olsalar da dini duyguları önde gelmekteydi, EL-Fetih`e bağlı Tanzim ve El Aksa Şehitleri Tugayı`nın eylemlerini gerçekleştirenler işgale karşı, milliyetçi duyguları ağır basan eylemciler saldırılarını ulusal kurtuluşun, İsrail işgaline direnişin ve Filistin Devleti`nin kurulması mücadelesinin bir parçası olarak görüyorlardı, bu doğrultuda Filistinlilerin “ Şehadet Operasyonu “ olarak ifade ettikleri İsrail`in ise “ terör saldırısı “ olarak ifade ettiği intihar saldırıları 1993 yılında başlamış ikinci İntifada süresinde oldukça fazlalaşmıştır , 13 Ekim 2006 tarihine kadar İsrail`e yönelik 190 intihar saldırısının 153 tanesi ikinci İntifada sırasında gerçekleşti, bu intihar saldırılarının 80 tanesi HAMAS tarafından, 47 tanesi İslami Cihad tarafından, 36 tanesi EL-Fetih`e bağlı El Aksa Şehitleri Tugayı tarafından, 10 tanesi FHKC tarafından , diğer saldırılar ise bu örgütlerden en az ikisinin ortak eylemleri olarak gerçekleştirildi.²³⁴

12 Kasım 2004 tarihinde Yaser Arafat`ın ölümüyle yerine 9 Ocak 2005 tarihinde yapılan seçimler sonunda Filistin Yönetimi`nin yeni başkanı olarak Mahmud Abbas seçildi. Mahmud Abbas`ın seçilmesinden önce 14 Aralık 2004 tarihinde “ El Aksa İntifadasının sona ermesi ve barışçı direnişe dönüş “²³⁵ çağrısında bulunmuştu, Başkanlık seçimlerinde aldığı % 62 lik desteği, bu çağrılara halkın onayı alınarak değerlendirilmiş ve ona göre hareket etmeye çalışılmıştı, ancak Filistin halkı Mahmud Abbas`a ve Filistin Yönetimi`ne yabancılaşmış, Mahmud Abbas`ın yaklaşımı direnişten yana olan grup ya da kişiler üzerinde hakimiyet kuramamasına neden olmuştur. Filistin Yönetimi Yaser Arafat`ın kişisel ilişkileri ve karizmasıyla bütünleşerek ayakta duran bir sistemdi ve ölümüyle gevşeyen bu sistem içerisinde Mahmud Abbas gerekli otoriteyi kuramadı. Mahmud Abbas iktidarının ilk yılında İsrail`in ve ABD`nin kendisinden beklediği militan grupları etkisiz hale getirme yönünde hareket edemedi çünkü bu iç savaşın başlaması anlamına gelirdi, özellikle İslami kesime karşı askeri yöntemlere başvurmak yerine onları kendi bünyesi altına toplamaya çalıştı bu yönde siyasi sürece katılmaları için uzlaşmacı bir tavır sergilemesi, hatta kendi partisi EL-Fetih`e bağlı olan El Aksa Şehitleri Tugayı`nı bile durduramadı iddiası ile Ortadoğu dörtlüsü tarafından gevşeklikle suçlandı, bu yüzden İsrail`in

²³⁴ Bayraktar, a.g.e., s.106

²³⁵ A.e., s.13

ve ABD'nin baskıları sonucunda radikal islamcılarla uzlaşma girişimlerinde de ısrarcı olamadı, aynı zamanda Mahmud Abbas liderliğindeki Filistin Yönetimi, direnişçileri sistemin içine çekebilecek ekonomik yatırımları gerçekleştiremedi, insanların günlük yaşamlarını sürdürebilecek iş alanları açamadı, işsizlik oranı her geçen gün artmaktaydı, sivillerin ellerindeki silahları toplayamamış, güvenlik güçlerini aynı çatı altında toplayacak reformları gerçekleştirememiş, hatta yıllardır Filistin Yönetimi'ni elinde tutan El-Fetih'in üst düzey yöneticileri yolsuzlukla suçlanmaktaydı, Filistin ve Filistinliler Mahmud Abbas liderliğindeki Filistin Yönetimi kaosa doğru sürüklenmekteydiler. Bütün bu olumsuzluklara rağmen 17 Mart 2005 tarihinde 13 Filistinli grup temsilcisi, Filistin lideri Mahmud Abbas başkanlığında ve Mısır'ın gözlemciliğinde ateşkes ilan ettikleri “ Kahire Deklarasyonu ” nu imzaladılar ²³⁶, ancak bu anlaşmada Filistinli gruplar İsrail'in saldırması halinde karşılık verme haklarını saklı tutmuşlar, 5 milyon Filistinli mültecinin evlerine dönme hakkı teyid edilmiş, FKÖ'nün HAMAS ve İslami Cihad'ı da içine alacak şekilde yeniden yapılandırılması kararlaştırılmıştı, bu durum HAMAS'ın siyasi sürecin içinde yer alacağı anlamına gelmekteydi, aynı zamanda Filistin Paramentosu'nun 17 Temmuz 2005 tarihinde yapılmasını öngördüğü genel seçimlerin de önünü açmıştı. ²³⁷

6 Mayıs 2005 tarihinde yapılan yerel seçimlerde ²³⁸ El-Fetih oyların % 56'sını, HAMAS ise % 33'ünü alarak, HAMAS'ın 25 Ocak 2006 seçimleri için gücünü hissettirmişti. 25 Ocak 2006 tarihinde yapılacak olan seçimlerde kesin kazanacak olarak bakılan parti Arafat'ın 1959 yılında kurduğu Başkan Mahmud Abbas liderliğindeki El-Fetih'ti, listenin ilk ismi yeni kuşak İsrail'de hapiste bulunan Mervan Barguti idi, El-Fetih'in karşısındaki güçlü hareket “ Değişim ve Reform ” adlı listeyle seçimlere giriyordu, HAMAS listesinin ilk ismi İsmail Haniya idi. Gazze ve Batı Şeria'da yapılan seçim sonuçları tahminleri iktidar partisi olan El-Fetih'in kazandığı yönünde idi, El-Fetih taraftarları kesin sonuç açıklanmadan kutlamalara başlamışlardı, ancak seçimin gerçek galibi HAMAS olmuştu: Arap dünyasında ilk kez bir İslami hareket seçimle iş başına geliyordu, İslami hareket El-Fetih'in Filistin davasındaki 40 yıllık liderliğine son veriyordu, bu durum Ortadoğu siyaseti için ciddi bir değişim ve dönüşüm demekti, aynı

²³⁶ Chebab, a.g.e., s.16

²³⁷ Bayraktar, a.g.e., s.19

²³⁸ “ yerel seçim ” oranlarının detayları için bkz. Bayraktar, a.g.e., s.21

zamanda bu sonuç uluslararası arenada da çok etkisi yaratmıştı, tepkiler ağır olacaktı ve bedelini yine Filistin halkı ödeyecekti... Filistin Seçim Komisyonu'nun 25 Ocak 2006 tarihinde açıkladığı resmi sonuçlara göre; HAMAS aldığı % 44 oy ile Filistin Ulusal Konseyi'nde 74 sandalye, El-Fetih aldığı % 41 oy ile Filistin Ulusal Konseyi'nde 45 sandalye, diğer sandalyeler ise FHKC 3 sandalye, El Badil 2 sandalye, Bağımsız Filistin 2 sandalye ve Üçüncü yol 2 sandalye, dört bağımsız aday milletvekili oldu ²³⁹. El-Fetih'e muhalefet olması beklenen HAMAS tek başına iktidar olmuştu. HAMAS yerel seçimlerde tabana yönelik uygulamalarıyla halkın desteğini kazanmış, bir yandan Barış Sürecinin açmazlarından yorulan halk, gerek ekonomik gerekse de politik ve sosyal açıdan, aynı zamanda El-Fetih'in liderliğindeki Filistin yönetimi işgale karşı silahlı direnişi bırakması, sonlandırılmayan diplomasiye ağırlık vermesi, halkın El-Fetih'e olan güvenini kaybetmesine neden olmuş ve bunun doğal sonucu olarak Filistinliler için, HAMAS yeni yüz, yeni yapılanma, İsrail'e karşı direnişe devam, belki de yaşamsal ihtiyaçların karşılanması anlamı taşıyordu ve demokratik ortamda İslami Hareketi iktidara taşımıştı. HAMAS seçimi kazanmıştı, Örgüt aylık 133 milyon dolarlık bir bütçeyi yöneten,- Filistin'e yapılan 1.33 milyar dolarlık yardımın 2005 rakamlarına göre 600 milyon doları AB'den, 150 milyon doları ABD'den gelmekteydi - , 160 bin kadar çalışanı bulunan ve İsrail'den gelecek vergilere bağımlı bir Filistin Yönetimi'ni devralacaktı. ²⁴⁰ HAMAS yönetimi bu zorlu işi tek başına yapamayacağından dolayı duyduğu endişe üzerine El-Fetih tarafından reddedilen birlikte çalışma isteği şu doğrultuydaydı; HAMAS eğitim, sağlık, yeniden yapılanma, yeni bir Filistin toplumu kurmak, mültecilerin sorunlarını gündeme getirmek konularıyla ilgilenmeyi, İsrail ile görüşmeleri, diplomasiyi El-Fetih'in yürütmesini istiyordu. Bu durum HAMAS ve Filistin açısından özellikle ekonomik anlamda sıkıntılı bir dönem anlamına geliyordu, aynı zamanda İsrail açısından da yeni yönetim bir " terör hükümeti " olacaktı.

HAMAS üniversitesiyle, televizyonuyla Filistin'de yayılıyor ve güçleniyordu belki ama 4 Mayıs 2006 tarihinde kurulan yeni İsrail Kabinesi,- Ehud Olmert liderliğindeki Kadima Partisi -, HAMAS'a göz açtırmamakta kararlıydı ²⁴¹. El-Fetih'te HAMAS'ın güçlenmesinden rahatsızdı. El-Fetih üyeleri HAMAS'a itaat

²³⁹ Boran, a.g.e., s.181-182

²⁴⁰ Bayraktar, a.g.e., s.38

²⁴¹ Boran, a.g.e., s.189

etmek istemiyor, ödenemeyen maaşlar, giderek kötüleşen ekonomik durum ve yaşam koşulları iki taraf arasındaki gerginliği artmasına neden oluyordu.

Ekonomik kuşatma altındaki ilk ciddi çatışma 6-7 Mayıs 2006 tarihleri arasında yaşandı. Yüzlerce Filistinli sokaklara dökülmüş, yönetimi protesto ediyordu. HAMAS yönetimi bu gösterileri El-Fetih'in düzenlediğini düşünüyordu. Bu nedenle sert tepki gösterdi. Çıkan çatışmalarda 3 Filistinli öldü. HAMAS, İsrail ve ABD'nin telkinleriyle El-Fetih'in kendi seçim zaferini tanımamakta ısrar etmesinden ve hükümet etmesini engellemeye çalışmasından şikayetçiydi. Özellikle, çoğu El-Fetih mensubu ya da sempatizanı polis ve güvenlik güçlerinin HAMAS'tan emir almamakta ısrar etmesi üzerine, HAMAS'lı İçişleri Bakanı Said Siyam Mayıs ayı başında 3 bin kişilik bir güvenlik gücü oluşturdu. 17 Mayıs 2006 tarihinde bu birlik stratejik yerlere, bakanlık binalarının çevresine yerleştirildi. Filistin Yönetimi lideri Mahmud Abbas bu karara ve uygulamaya onay vermedi, gücün dağıtılmasını istedi. Mahmud Abbas bu gücün HAMAS'ın özel ordusuna dönüşmesinden ve El-Fetih'in uzun süreli hegemonyasının yıkılmasından endişe ediyordu. Güvenlik güçlerinin direnç göstermesi gerçekten de HAMAS'ın yönetim gücünü azaltıyordu.²⁴²

Mayıs ayı sonlarına doğru HAMAS'la El-Fetih arasındaki bu çekişme şiddetli çatışmaya doğru sürüklenmeye başladı. Hemen hergün bir Filistin resmi binası basılıyor, taranıyor ya da yakılıyordu, 22 Mayıs 2006 tarihinde Ürdün Elçiliğinin bir çalışanı öldürüldü. 1 Haziran günü 10 bin El-Fetih yanlısı güvenlik çalışanı HAMAS karşıtı gösteri yaptı. Ertesi gün HAMAS taraftarı silahlı kişiler Mahmud Abbas'a yakınlığıyla bilinen üst düzey bir yetkiliyi öldürdü. İki gün sonra, 2.500 El-Fetih militanı Cenin'de konuşlandı, HAMAS karşıtı gövde gösterisi yaptı. Bir HAMAS yetkilisine suikast düzenlendi. 5 Haziran 2006 tarihinde silahlı kişiler HAMAS'lı bir kişinin aracına ateş açarak hamile karısıyla birlikte ölümüne sebep oldular.²⁴³

HAMAS- El-Fetih gerginliğinde, Filistin'de Oslo ile kurulan yapının aksamasının da payı vardır. Oslo Barış'ının mimarları, barış sürecinin yapısal

²⁴² Bayraktar, a.g.e., s.242

²⁴³ A.e., s.243

devamlılığını sağlamak için yapılar, kurumlar,sınıflar ve bu sürece bağlı çalışan ve yaşayan bir zümre oluşturmuşlardı. Oslo görüşmeleri çökse bile bu yapılar sayesinde ilişkilerin devam edeceği varsayılıyordu ki bu durum, İsrail ve ABD'nin çıkarları doğrultusunda aynı zamanda süreç uluslararası fonlarla destekleniyordu.

Gerilimin tırmanmasında 25 Mayıs 2006 tarihinde Mahmud Abbas'ın Ramallah'ta iki gün süren “ulusal diyalog” toplantılarının ilk gününde, iç çatışmayı engellemek ve “İsrail'i tanımak noktasında odaklanan” ayrılığı gidermek için referandum çağrısında bulunması da rol oynamıştır. Çünkü bu çağrı HAMAS'la Mahmud Abbas arasında bir güç mücadelesinde bir güven oylaması niteliğindeydi. Mahmud Abbas, HAMAS'ın İsrail'i tanımamasını istiyor, bunun 7 Nisan 2006 tarihinde kesilen yardımların önünü açacağını düşünüyordu. HAMAS ise buna yanaşmıyordu. Mahmud Abbas, ulusal diyalog toplantısına katılan HAMAS, El-Fetih ve diğer grup temsilcilerine anlaşmaları için 10 gün süre tanıdı. Eğer anlaşma olmazsa 40 gün içinde, İsrail'in Filistin Hükümetince tanındığını içeren ve üzerinde tartışılmaya başlanan “ulusal uzlaşma” metninin halkoyuna sunulacağını söyledi. Sonunda bir Yüksek Komite kurulması kararlaştırıldı.²⁴⁴

Mahmud Abbas'ın referandum isteği HAMAS yanlıları tarafından örgütü köşeye sıkıştırmak için atılmış bir adım olarak algılandı, referandum yapıldığında Mahmud Abbas'ın sunduğu metne halkın destek vermesi, HAMAS'a güvensizlik oyu anlamı taşıyacaktı. Bu durumda hükümet istifa etmek zorunda kalacaktı, ancak parlamentoyu hala HAMAS kontrol ettiği için yeni hükümetin de HAMAS'tan olması ya da erken seçime gidilmesi gerekecekti. Bu Mahmud Abbas'ın istediği bir durumdu, çünkü El-Fetih yeniden iktidara taşınabilirdi, aynı zamanda halkın referanduma sunulacak metne “hayır” oyu vermesi ise Mahmud Abbas'a güvensizlik oyu olacaktı bu kez onun istifa etmesi gerekecekti, yeni Başkanlık seçimi yapılacak ve muhtemelen HAMAS'tan biri seçilecekti, bu durum Filistin için yeni bir kaos ortamının oluşmasına neden olabilirdi.

²⁴⁴ Boran, a.g.e., s.193

Oslo Barış sürecinin doğurduğu zümreler : Siyasi sınıf, Filistin Yönetimi lideri ve buna bağlı yapılar. Koruyucu sınıf, güvenlik ve istihbarat birimleri ki bunların fonksiyonu sürece karşı çıkanları durdurmaktı. Bürokratik sınıf, siyasi ve koruyucu sınıfa bağlı on binlerce kişiden oluşuyordu. Özellikle işadamları – ki bunlar gelirlerinin büyük bir bölümünü sürecin getirdiği bazı projelerin uygulanmasından elde ediyorlardı.²⁴⁵

Genel seçimi Oslo karşıtı HAMAS'ın kazanması ve Filistin yönetimini ele geçirmesi bütün bu sistemi alt üst etmişti. Sürecin devamlılığını sağlayan yapıda güçlü sarsıntılar olmuş, Filistinliler için mesele “dava” yani direniş ve özgürlük iken Filistin Yönetimi altında sanki bu mesele “süreç” halini almıştı.

Filistin`de iç çekişmelere son vermek amacıyla 25 Mayıs 2006 tarihinde masaya oturan gruplar bir ay süren pazarlıklar sonunda “**Ulusal Uzlaşma Metni**” üzerinde anlaştılar. Metin İsrail hapishanelerinde mahkum olan Filistinli üst düzey yetkililerince yazıldığı için adına “Mahkumlar Belgesi” de deniyordu. 18 Maddelik metne El-Fetih adına Mervan Barguti, HAMAS adına Abdul Halik El-Natseh, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi adına Abdul Rahim Malluh, İslami Cihad adına Bassam El Saadi, Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi adına Mustafa Badarneh imza koymuştu. Belgenin önemi, Filistin`e yönelik ambargoyu aşabilme potansiyeline sahip olmasından kaynaklanıyordu. Batı El-Fetih`in de içinde olduğu bir Filistin hükümetine yardım edebilir, finansal kuşatma kırılabilirdi. Belgede öne çıkan ifadeler özetle şöyleydi ²⁴⁶:

- Filistin Halkı topraklarını kurtarmak ve özgürlük hakkını gerçekleştirmek için çabalarını sürdürecektir, Filistinli mültecilerin dönüş, bağımsızlık ve self-determinasyon hakları, 1967 sınırlarındaki tüm topraklarda başkenti Kudüs olan bağımsızlıkla elde edilecektir.

-Mart 2005`te Kahire`de, Filistin halkının tek meşru temsilcisi FKÖ`nün modernizasyon ve canlandırılması üzerine anlaşılan hususları gerçekleştirmek için çalışmalar hızlandırılacak, HAMAS ve İslami Cihad`ın üyelikleri sağlanacaktır.

²⁴⁵ Bayraktar, a.g.e., s.244-245

²⁴⁶ A.e., s.246-247

- Filistin Halkı 1967`de işgal edilen topraklarda çeşitli metodlarla direnişe odaklanacak, aynı zamanda siyasi çaba , pazarlık ve diplomatik görüşmelerle direnişini sürdürecektir.
- Filistin Yönetimi , gelecekteki Filistin devletinin çekirdeği olarak korunup güçlendirilecektir.
- Özellikle El-Fetih ve HAMAS ile tüm parlamento gruplarını kapsayan bir ulusal birlik hükümeti kurulacaktır.
- (Barış) Görüşmeler, FKÖ ve Filistin Başkanı`nın sorumluluğundadır. Nihai anlaşma Filistin parlamentosunun onayına ya da halk oyuna sunulmalıdır.
- ABD ve İsrail tarafından yürütülen Filistinlilere yönelik kuşatma ve baskıyı reddederek Arap hükümetlerini Filistin halkının, FKÖ`nün ve Filistin Yönetimi`nin yardımına çağırırız.
- Sebebi ne olursa olsun iç çatışmaya yol açacak her türlü ayrılığa karşıyız. İç çatışmada silahların kullanılması yasaktır.
- Filistin güvenlik birimleri, halkı ve ülkeyi saldırganlık ve işgale karşı koruyacak, kamu düzenini sağlayacak ve güvenlik karmaşasını yok edecek şekilde reforme edilmeli, geliştirilmelidir.

Bu belgeyle Filistinli gruplar, 1967 sınırlarında bir Filistin devleti kurulmasını ve İsrail içindeki saldırıların son bulmasını kararlaştırıyordu. Metin son sözün FKÖ ve Mahmud Abbas`ta olduğunu kabul ediyor , bu iki konuda HAMAS`ın geri adım atmış olduğu görünüyordu. Ancak metinde HAMAS`ın istediği şekilde, tüm Filistinli grupları birleştiren FKÖ`nün yeniden yapılandırılması da kabul ediliyordu. Uzlaşma metni , Filistin Yönetimi`ni zora sokan uluslararası yardımların kesilmesi sonrasında para akışının yeniden sağlamayı amaçlıyordu. Bu amaçla El-Fetih`in ulusal birlik hükümetine katılması kararlaştırılırken, Filistinli gruplar, aralarında ne olursa olsun , silahlı iç çatışmanın kabul edilemez olduğu üzerinde fikir birliğine varıyordu.

İyimser açıdan bakıldığında bu belge ile HAMAS, İsrail`in “ varlığını “ üstü kapalı olarak tanıyordu. HAMAS ise metinden böyle bir sonuç çıkarılamayacağını savunuyordu. HAMAS bu metni Mahmud Abbas`ın 26 Temmuz 2006 da referanduma gitmemesi için kabul etmişti. Örgüt Uzlaşma Metni`ne “ varılan anlaşmanın Filistin çıkarlarına uyması gerektiği “ maddesini ekleterek, gelecekte İsrail`i tanımayı reddetmesini sağlayacak bir açık kapı bırakılabilmisti. Uzlaşma Metni`nin kabul edilmesini AB memnuniyetle

karşıladı. İsrail bunun bir kandırmacadan öteye gitmediği görüşündeydi. Emekli Tuğgeneral Moshe Elad bu belgeyi “HAMAS`ın daha esnek görülmesi Batı tarafından yeterli görülebilir ve İsrail`den bazı talepler gündeme gelir “ diye eleştiriyordu.²⁴⁷

Filistinliler, Uzlaşma Metni`nin Filistin`e nasıl bir vizyon getireceğini hiçbir zaman öğrenemedi. Filistin içindeki Şahinler ve İsrail bu belgeye yaşama şansı tanımadı. Haftalar süren pazarlıklar sonucu kabul edilen belge İsrail, tanklarının paletleri altında parçalandı, gün yüzüne çıkmadan tarih oldu.

HAMAS 2006 yazında kendini üçlü bir çekişmenin ortasında buldu, bir yanda İsrail`in baskısı, bir yanda uluslararası toplumun ekonomik kuşatması diğer yanda El-Fetih`in çıkardığı huzursuzluk HAMAS`ı zorluyordu. Üstelik örgütün siyasi kanadı 2005 yılındaki ateşkese bağlılığını sürdürme eğilimi gösterse de İzzeddin El Kassam Tugayları`na, Halk Direniş Komitelerine bağlı militanlar İsrail`in güneyine özellikle Sderot kasabasına füze yağdırmaya devam ediyordu. Artık hükümette olduğu için diğer örgütlerin eylemlerinin sorumluluğu da HAMAS`lı İçişleri Bakanlığı`nın sorumluluğu altındaydı. İsrail Ordusu`da boş durmuyor Filistin`i durmaksızın top ateşine tutuyordu. Ancak 9 Haziran 2006 tarihinde İsrail`in Gazze`ye masum insanların , sivillerin üzerine düzenlenlediği plaj saldırısı Filistin`i dünya kamuoyunda ve uluslararası arenada yeniden gündemin en üst sıralarına taşıdı.Bu saldırı HAMAS`ın 16 aylık ateşkesinin de sonu anlamına geliyordu. HAMAS hükümet sözcüsü Gazi Hamad “ Plaj saldırısı oyunun kurallarını değiştirdi, intihar saldırıları yeniden başlayabilir “ dedi. İzzeddin El Kassam Tugayları misilleme olarak Siderot ve Aşkelon kentleri dahil İsrail`in güneyine dokuz roket fırlattı , Militanlar , “Siderot`u hayalet kasabaya dönüştüreneye dek saldırılarımız sürecektir. Onlar güdene dek roketlerimizi ateşleyeceğiz “ tehdidini savurdu.<sup>248</sup> Ancak 25 Haziran 2006 tarihinde gerçekleşen eylem Filistin`i aylar sürecektir yeni bir çatışmanın merkezi haline getirerek, İsrail`e HAMAS hükümetine son darbeyi vurmak için beklediği fırsatı vermişti. 25 Haziran 2006 tarihinde Filistinli militanlar

²⁴⁷ Bayraktar, a.g.e., s.248

²⁴⁸ “ Gazze Plajında Savaşı Kaybettik “ Radikal Gazetesi, 12.06.2006

tarafından Kerem Şalom kontrol noktasına düzenledikleri baskın da militanlar yaraladıkları Gilad Şalid adlı İsrail askerini rehin almışlardı bu durum İsrail'in gerekçe göstererek Filistin'e yeni saldırılar düzenlemesi için görünen neden olmuştu, Kerem Şalom baskını İsrail'in çekildiği 2005 yazından bu yana Gazze'de gerçekleşen en ciddi çatışmaydı. Saldırının sorumluluğunu Filistin Halk Direniş Komiteleri üstlendi. HAMAS'ın askeri kanadı İzzeddin El Kassam Tugayları ve İslam Ordusu adı daha önce duyulmamış bir örgütle ortak düzenledikleri bildirildi, üç örgütün ortak açıklamalarında “ Bu operasyon düşman liderlerine net ve nihai mesajdır: Sivilleri nefret dolu kurşunlarından uzak tutsunlar ve muharebeyi direnişin kahramanları ile kendi askerlerine bıraksınlar “ dediler. İsrail Başbakanı Ehud Olmert bu saldırıdan direkt olarak Filistin lideri Mahmud Abbas ile HAMAS liderliğindeki Filistin Hükümetini sorumlu tuttuğunu açıkladı.²⁴⁹

Birkaç gün önce El-Fetih ve diğer gruplarla birlikte ulusal birlik belgesine imza atarak Filistin'i ekonomik kuşatmadan kurtarmaya çalışan HAMAS hükümeti, gelişmelerden memnun değildi, bu saldırı siyasi çözüm arayışlarını zora sokacaktı. Hükümet yetkilileri militanlardan kaçırılan askere zarar verilmemesini istediler. İsrail Kerem Şalom Baskınına karşılık olarak İsrailli askerler aynı gün içinde Gazze'nin 1 km içinire kadar girdiler. Akabinde 28 Haziran 2006 tarihinde İsrail'in “ Yaz Yağmurları “ adını verdiği operasyon başladı ; görünen neden kaçırılan asker Gilad Şalit'in kurtarılması olsa da gerçek neden ise Filistin Yönetimi'ni seçimle ele geçiren HAMAS'ı durdurmak, HAMAS hükümetini devirmektir²⁵⁰ . Bu operasyonla ilk günün sonunda Gazze'de 700 bin kişi elektriksiz ve susuz kalmıştı, Filistin halkı toplu olarak cezalandırılıyordu, Dünya İsrail'e ölçülü davranması için mesaj üstüne mesaj gönderiyordu, Filistin lideri Mahmud Abbas'a göre operasyon “topluları cezalandırma ve insanlık suçu”du “²⁵¹. İsrail HAMAS hükümetini devirmek için bu operasyonun ikinci gününde HAMAS'lı bakan ve vekilleri gözaltına almaya başladı, ancak gerçekte esir alınan Filistin hükümeti ve siyasetiydi. Filistin lideri Mahmud Abbas gözaltılarını kınayıp, dünyayı acil müdahaleye çağırdı, HAMAS'lı meclis Başkan Yardımcısı Ahmed Bahar , “ Bu, HAMAS ve Filistin halkına karşı açık bir savaş . Hükümet

²⁴⁹ Chebab, a.g.e., s.87

²⁵⁰ Bayraktar, a.g.e., s.256

²⁵¹ “ Gazze yine savaş alanı “ , Radikal Gazetesi , 29.06.2006

yok edilmek isteniyor “ derken doğru bir noktayı işaret ediyordu.²⁵² Günler geçtikçe İsrail'in bu saldırısı sonucunda Gazze'de insani kriz baş gösterdi, AB ve BM operasyonla altyapının zarar görmesinden dolayı Gazze'de kitlesel ölümlerin olabileceğine dikkat çekip İsrail'i Filistinlilere insani yardımlara izin vermeye çağırdı, İsrail bunun üzerine Karni geçiş noktasını açmayı kabul etti.

Filistin Başbakanı İsmail Haniya krize son vermek için İslam ve Arap alemleriyle temas halindeydi, Batı'ya açılan en önemli kapıları olan Türkiye'nin Başbakanı Tayyip Erdoğan ile uzun bir telefon görüşmesi yaptı, destek aradı.²⁵³ İsrail'in durmaya niyeti yoktu, dünya durumdan rahatsızdı ancak genel olarak tepkisizdi, kimse savaşı durdurmak için adım atacak gibi görünmüyordu.....

12 Temmuz 2006 tarihinde Lübnan'daki Hizbullah militanları “ Filistinlilerle dayanışma “ adına İsrail'in kuzey sınırındaki bir devriye aracına saldırı düzenlediler, İsrail ABD'nin de desteğini alarak 2000 yılında çekildiği Lübnan'a yeniden girdi²⁵⁴, ABD İsrail'in meşru müdafaa hakkının olduğunu söyleyerek İsrail'in rahat hareket etmesini sağladı, ABD'nin beklentisi bu savaş sonunda hem HAMAS'ın hemde Hizbullah'ın gücünün kırılmasıydı.²⁵⁵ Biri Sünni diğeri Şii olmasına rağmen dini temellere dayanan bu iki örgüt İsrail'in kuzeyinde ve güneyinde paralel bir savaşın içindeydiler, ancak bu dayanışma Batı Şeria'ya ve Gazze'ye huzur getirmedi, aynı zamanda İsrail'in Lübnan saldırısı bir ay devam etti İkinci Kana Katliamı²⁵⁶ gibi çok sayıda sivil katledildi, birçok sivil evlerini, ülkelerini terk etmek zorunda kaldı. İsrail hem Lübnan'a hem de Filistin'e saldırılarına devam etti...

BM Lübnan'da ateşkes çağrısını ancak bir ay sonra yapabildi..... BM Güvenlik Konseyi “ çatışmaların tamamen bitirilmesini “ öngören 1701 sayılı kararını oy birliğiyle kabul etti, İsrail bu karara karşı kabul eğiliminde olduğunu

²⁵² “ **İsrail Hamas'ı rehin aldı** “ , Radikal Gazetesi , 30.06.2006

²⁵³ “ **Filistin kan ağlıyor** “ , Radikal Gazetesi , 01.07.2006

²⁵⁴ Boran, a.g.e., s.202-206

²⁵⁵ Bayraktar, a.g.e., s.260

²⁵⁶ “ Kana Katliamı “ daha fazla bilgi için bkz.Boran, a.g.e., s.206

bildirirken Hizbullah lideri Hasan Nasrallah karara zamanı konusunda uzlaşıldığını ve İsrail buna bağlı kaldığı sürece uyacaklarını açıkladı. BM 1701 sayılı kararında, bölgede bulunan BM Geçici Gücün'deki (UNIFIL) asker sayısı 2 binden 15 bine çıkarılarak güçlendirilmesi ve 15 bin Lübnan askerinin bu askeri güce destek olması yer alıyordu. Yeni BM Geçici Gücü'ne Hizbullah'ı dizginleme ve örgüte silah tedarikini kesme görevini verdi, ayrıca kararda İsrail ordusuna Lübnan'dan “ hemen çekilmesi “ çağrısı yoktu. Fakat BM Geçici Gücü ile Lübnan Ordusu'nun bölgeye yerleştirilmesine paralel olarak İsrail'in aşamalı çekilmesi öngörülüyordu.²⁵⁷

Lübnan'da savaşın durması ve Gazze'deki saldırıların hafiflemesi üzerine Filistinli liderler dağılan yönetimi tekrar toparlamak için çalışmalara başladılar,Filistin Yönetimi Başkanı Mahmud Abbas ve Başbakan İsmail Haniya 16 Ağustos 2006 tarihinde ulusal birlik görüşmelerine yeniden başladılar 11 Eylül 2006 tarihinde iki lider Ulusal Birlik Hükümeti kurulması konusunda anlaştıklarını açıkladılar.²⁵⁸ ABD dışişleri bakanı Condoleezza Rice , yeni bir Filistin hükümetinin şiddeti kınaması ve İsrail'in varolma hakkını tanınması yönündeki uluslararası isteklerin kabul etmesi gerekeceğini söyleyerek temelde Filistinde kurulamaya çalışılan yeni hükümetin kurulmaması yönünde adım atıyordu.

Filistin'de siyasi platformda Ulusal Birlik Hükümeti kurulması pazarlıkları devam ederken halkın arasındaki sertlik de artmaya başlamıştı bu durum iki taraf arasında orta yol bulunmasında zorlaştırıyordu. 15 Eylül 2006 tarihinde Gazze'deki silahlı saldırıda 5 Filistinli güvenlik görevlisi öldürüldü , 17 Eylül 2006 tarihinde HAMAS'ın İsrail'le olan mevcut anlaşmaları kabul etmeyeceğini açıklaması üzerine Mahmud Abbas, Ulusal Birlik Hükümeti kurulması yönündeki görüşmeleri dondurdu, ardından da Başbakan İsmail Haniya , Filistin Yönetimi'ne mali yardımın yeniden başlaması için İsrail'in açıkça tanınmasını isteyen Ortadoğu Dörtlüsü'nün “ şartlarını” reddetti. Filistin'de tam herşey normale dönecek diye beklenirken siyasal alanda ortamın gerginleşmesi başa dönülmesine , yeniden çatışma ortamına geri dönülmesine neden oldu. 1 Ekim 2006 tarihinde Gazze Şeridi 'nde HAMAS ve El-Fetih'e bağlı güvenlik güçleri

²⁵⁷ “ Dünya nihayet dur diyebildi İsrail savaşı hızlandırdı “ , Radikal Gazetesi , 13.08.2006

²⁵⁸ “ Abbas ile Haniya anlaştı “ Radikal Gazetesi , 12.09.2006

arasında şiddetli çatışmalar yaşandı, 8 Filistinli hayatını kaybetti, her ölüm yeni şiddet olayları için zemin oluşturunuyordu, Filistin iç savaşın eşiğindeydi... Olayların kontrolden çıkıp iç savaşa dönüşmemesi için Filistin Ulusal Yönetim Başkanı Mahmud Abbas ile Başbakan İsmail Haniya görüşme yaparak diyalogun kesilmediğini taraflara göstermek istediler, iç savaşa sürüklenen Filistin`de taraflar 8 Kasım 2006 tarihinde İsrail`in Beyt Hanun saldırısı ile bir süre için de olsa aralarındaki anlaşmazlığa belli bir süre ara vermek durumunda kaldılar.²⁵⁹

İsrail Ordusu Beyt Hanun`da gerçek hedefin , İsrail`e füze atan militanlar olduğunu, teknik bir hata yapıldığını bildirdi. Yapılan teknik hata sivilleri hedef alan bir katliamdı, 8 çocuk ve kadınların bulunduğu 19 kişi katledilmişti.... Saldırıdan sonra Filistin kabinesi olağanüstü toplandı, hükümet sözcüsü Gazi Hamad, İsrail`i kınayan çok sert açıklama yaptı; “ Bu ülke , insanların yaşadığı bir ülke değil , bunlar hayvanların ve çeteciler topluluğu ve bu dünyadan silinmeleri gerekiyor.”²⁶⁰

Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas “ korkunç ve çirkin bir katliam “ olarak nitelediği Beyt Hanun saldırısından sonra BM Genel Kurulu`nu acilen toplanmaya çağırıldı , aynı çağrı Filistin Başbakanı İsmail Haniya tarafında yapıldı, iki liderin aralarındaki gerginliği bırakarak birlikte hareket etmelerine neden oldu. İsrail`in operasyonları bütün dünyanın kınamasına rağmen devam ederken Beyt Hanun saldırısının ertesi gününde başka saldırılarla beraber 28 kişi yaşamını kaybetti. HAMAS hükümeti saldırılara karşı bir politika belirlememiş olması onun bir açıdan yenilgiyi kabullenmesinin göstergesiydi. Aynı zamanda ekonomik kuşatmanın yol açtığı sorunlar karşısında artan iç ve dış baskılar HAMAS`ın Filistin`de tek başına hükümet etme şansının oldukça az olduğunun göstergeleriydi, 10 Kasım 2006 tarihinde İsmail Haniya geri adım atarak ve Batı ülkelerinin uyguladığı ekonomik ambargoya son vermek için gerekiyorsa, Ulusal Birlik Hükümeti`ne başkanlık etmeyeceğini açıkladı. İsmail Haniya yerine HAMAS ve El-Fetih`in üzerinde hemfikir oldukları kişi Muhammed Şubeyr`di. İç savaş ve ekonomik ambargo arasında kalan HAMAS ve Filistin Yönetimi için

²⁵⁹ Bayraktar, a.g.e., s.265

²⁶⁰ A.e., s.267

çıkış yolu aranıyordu, bu anlamıyla Filistinli silahlı gruplar 26 Kasım 2006 tarihinde İsrail'e roket saldırılarını durdurdular, ancak bu ateşkes de Filistin'e huzur getirmedi iç dinamikler harekete geçti özellikle 15.12.2006 tarihinden itibaren HAMAS ve El-Fetih arasında karşılıklı saldırılar, suikastler ve rehine almaları devam etti Filistin tekrar iç savaşın eşiğindeydi aynı zamanda Ulusal Birlik Hükümeti görüşmelerinin sonuç vermeyeceğini düşünen Mahmud Abbas erken seçim ilan eden konuşmasını 15 Aralık 2006 tarihinde yaptı, ancak bu durum El-Fetih cephesinde olumlu ve beklen bir durum olarak karşılanırken HAMAS bu durumun iç savaşın başlamasına neden olarak gösteriyordu...Erken seçim ilanından sonra siyasi gerginlik bir anda çatışmaya dönüştü, Gazze , Han Yunus ve Refah'ta silahların kullanıldığı çatışmalarda çok sayıda kişi yaralandı. Filistin Devlet Başkanlığı koruma güçleri Gazze'deki eğitim kamplarına baskınlar düzenledi... Artık Filistinliler birbirini öldürüyor, suikastler düzenliyor , adam kaçırıyorlardı, Mahmud Abbas ve İsmail Haniya olayların tamamen kontrolden çıkma eğilimi göstermesi üzerine 17 Aralık 2006 tarihinde ateşkes ilan etmelerine rağmen grupların buna uymamaları üzerine 19 aralık ta ateşkes tekrar ilan edildi, ancak üç gün içinde 11 kişi iç çatışmalarda yaşamını kaybetmişti...²⁶¹

Aynı zamanda tüm itirazlara rağmen Mahmud Abbas'ın erken seçim çağrısı 25 Ocak 2006 seçimleriyle oluşan siyasi yapının sonu anlamına geliyordu. Silahtan sandığa, oradan da iktidara yürüyen HAMAS için tek başına kurduğu hükümet ve çoğunlukta olduğu parlamentoda kabul etse de etmese de artık sona gelinmişti. HAMAS iktidarı paylaşmak zorundaydı.... Dünya HAMAS'ın Filistin'i tek başına yönetmesine izin vermemiştir.

²⁶¹ Bayraktar, a.g.e., s.273-274

IV. TÜRKİYE FİLİSTİN-İSRAİL İLİŞKİLERİ

Bu bölümde Filistin-İsrail Sorunu ve Türkiye'nin bu konudaki tutumunu ve yerini anlayabilmek için sorunun ortaya çıktığı dönemden itibaren Türkiye'nin izlediği politika , bölgedeki ve özellikle de Filistin-İsrail Sorunu'nun gelişim sürecinde ve yine Barış Süreci'nde Türk dış politikasının nasıl etkilendiği ve Türkiye'nin bu süreçlere etkilerinin nasıl olduğunu incelemeye çalışacağız.

Ortadoğu'yla tarihi olarak yüzyıllar öncesine giden bir ilişkisi bulunan Türkiye'nin bölge ile coğrafi bağlantısı ve kültürel anlamda aynı inancı paylaşıyor olması , Türkiye'nin Filistin-İsrail sorunu'yla ilişkili olmasını sağlamaktadır. Ancak ulus-devlet-ulus ların oluşum sürecinde her ülke farklı deneyimlerle karşılaşmış olsa da süreçte gelişen olayların sonucunda doğan ortak noktalar ülkelerin iç ve dış politikalarında etkin ve belirleyici roller oynamıştır. Modern Türkiye'nin oluşum sürecindeki kültürel ve siyasal değişimler iç ve özellikle dış politikasında kendini göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğundan Modern Türkiye 'ye kalan miraslardan birisi olan dış politikanın şehirli aydın kesim tarafından yapılması 1960'lı yıllarda çok partili döneme geçişle bu anlamda değişimin yaşanmasına neden olmuştur.

Türkiye hem Avrupa Konseyi gibi laik, hem de İslam Konferansı Teşkilatı gibi dini organizasyonlara aynı anda üyedir, bundan dolayı Türkiye genellikle İslami değerlerin belirlediği ortak kültürü, Ortadoğu ülkeleriyle paylaşan bir Batı ülkesi olarak görülmektedir.²⁶²

Türkiye'nin genelde Arap-İsrail çatışmasıyla, özelde ise Filistin sorunuyla ilgili dış politika tutumunun, onun Arap ülkeleriyle ya da İsrail ile olan ilişkilerinden ziyade karşı karşıya kaldığı diğer uluslararası sorunları çözmek için yaptığı tercihler tarafından belirlendiği görülmektedir.²⁶³

Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik politikalarında ideolojik, kültürel, ekonomik, siyasi ve stratejik faktörler etkin rol oynamış, uluslararası arenada

²⁶² Bülent Aras , **Filistin-İsrail Barış süreci ve Türkiye**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1997, s.130

²⁶³ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.285

içinde bulunduğu koşullara göre belirttiğimiz faktörlerden biri diğerine göre baskın olmuştur, bu durum kendini dış politikanın belirlenmesinde göstermiştir. Türk dış politikasında önceliğin Batı ile ilişkilere verilmesi Türkiye'nin Ortadoğu'da izlediği dış politikanın ikinci planda kalmasına neden olmuştur. Özellikle 1960'lı yıllarda Türkiye Ortadoğu'da Batı merkezli bir politika izlemiş, Türkiye İsrail ile iyi ilişki içinde bulunduğu dönemde Arap ülkeleriyle sorun yaşamış, aynı zamanda Arap ülkeleriyle iyi ilişki içinde bulunduğu dönemde ise İsrail ve ABD ile sorun yaşamıştır. İsrail, Türkiye'nin Arap ülkeleriyle ilişkilerinde belirleyici olmasa da önemli bir etkidir, Türkiye son yıllarda her iki ülkeyle de dengeli bir ilişki izlemeye çalışmaktadır.

Türkiye'nin Araplarla olan ilişkilerinde temelde ideolojik faktörler, petrol , güvenlik endişeleri ve Kıbrıs Sorunu aynı zamanda AB ile ilişkilerinin bölgeye yansımaları oluşturmuş. Farklı dönemlerde ortaya çıkan farklı faktörler etrafında şekillenen Türk dış politikasında; Türkiye genelde Filistin-İsrail Sorunu'nda Filistin davasının uluslararası platformda desteklenmesi , Arap devletleriyle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve İsrail ile ilişkilerinin sürekliliğini sağlama yönünde , yani her iki tarafla da denge kurmaya yönelik, bir dış politika izlemiştir.

Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında Ortadoğu'da dört temel özellik olduğunu söyleyebiliriz; kutuplaşma- güç dengesi , petrolden kaynaklı ekonomik yapılanma, İsrail Devleti'nin kurulmasının bölgeye getirdiği kültürel ve siyasi çatışma, bu bölümde Türkiye'nin Filistin ile olan ilişkilerini detaylandıracağımızdan özellikle Araplarla olan ilişkilerimiz üzerinde duracağız.

1. 1948 – 1964 Dönemi

Filistin Sorunu 1948-1967 döneminde Filistin halkının bir sorunu olmaktan çok bütün Arapların sorunu olarak kabul edilmişti. 1967 yılına kadar Filistin Sorunu'nu bütün Arap ülkeleri temsil etmiş ancak, savaş sonrasında yaşanan başarısızlık Arap ülkelerini Filistin Sorunu'nu kendi ülkelerinin çıkarları doğrultusunda savunmaya başlamaları neden olmuştur. Bu durum, Filistin halkının kendi kaderini tayin etme hakkını ele almasına ve Filistin halkını temsil eden bir otoritenin FKÖ'nün 1967 Savaşı sonrasında ortaya çıkmasında etkili olmuştur. FKÖ'nün ortaya çıkışına kadar olan Türkiye Filistin ilişkilerinde Filistinliler'i temsil eden Arap ülkeleriyle sorun bağlamında ilişkilerini değerlendireceğiz.

Türkiye, BM Genel Kurulu'nun 1947 yılındaki Taksim Kararı'na karşı çıkmış, bu karşı çıkışın temel nedeni Arap ülkeleriyle islami dayanışmadan öte Türkiye'nin bölgeye yönelik endişeleri belirleyici olmuştur, daha sonra 1948 Arap-İsrail Savaşında tarafsız kalmasına rağmen Savaş sonunda kurulan ve Arap ülkelerinin karşı çıktığı Filistin Uzlaşma Komisyonu'nu onaylayan Türkiye, bu Komisyonu'nu üç üyesinden birisi olmuş ve tarafsızlığını koruyarak sorunun görüşmeler yoluyla çözümlenebileceğini savunmuştur. BM'in oluşturduğu komisyonun Türkiye temsilcisi Hüseyin Cahit Yalçın İsrail'e yaptığı ziyaret sonrasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye Mart 1949'da sunduğu raporda Türkiye'nin derhal İsrail'i tanıması gerektiğini vurgulamıştır.²⁶⁴ 28 Mayıs 1949 tarihinde Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olmasına rağmen Avrupa'da İsrail'i tanıyan son ülkelerden birisi olmuş ve Ocak 1950 tarihinden itibaren bu ülke ile diplomatik ilişkiler kurma yolundaki kararında ABD'nin İsrail'i desteklemesi, Türkiye'nin ABD'ye yakın tavırlar sergilemesi ve Ankara'nın Sovyet tehdidinin yoğun olarak hissettiği bir dönemde NATO'ya girme ve Avrupa ile bütünleşme çabalarının bir parçası olmuştur. Bu dönemde Türk dış politikasında kararlar bilinçli bir şekilde Batı merkezli alınmış ve bölge ile olan ilişkilerimiz ideolojik etkenler, Sovyet korkusu, Amerikancılık, bölge ülkelerini ve özellikle Arapları küçük görme gibi faktörler çerçevesinde şekillenmiştir.²⁶⁵ Bu doğrultuda, Türk dış politikasında 1960'ların ortalarına kadar Batı ülkelerine yönelik tek yönlü yaklaşımı, Türkiye'nin Filistin davasıyla ilgili tutumunu da belirlemiştir. İsrail'i tanıma ve S.S.C.B.'nin Ortadoğu politikasıyla çatışma Araplarla olan ilişkilerimizi de sorunlu hale getirmiş, Menderes Hükümeti dengeli bir siyaset izlemeye çalışmışsa da bunda başarılı olamamıştır bunda da hükümetin başlarda Ortadoğu ile ilgili belirgin bir politikasının olmaması etkili olmuştur.²⁶⁶ Bu dönemde Türkiye'nin Sovyet tehdidini hissettiği ve bunu engelleme adına Bağdat Paktı üyesi olması, 1957 Eisenhower Doktrini'ni benimsemesi, 1958 yılındaki Irak darbesi sonunda yaşadığı sorunlar karşısında Arap ülkeleri için tek ve en büyük tehlike İsrail tehdidi idi ve bu durum, Türkiye - Arap ilişkilerini gerginleştirmişti.

²⁶⁴ Gencer Özcan, "Türkiye-İsrail İlişkileri 50.Yılına Girerken", **Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yayınları, 1998, s.160

²⁶⁵ Hüseyin Bağcı, "Demokrat Partinin Ortadoğu Politikası", **Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yayınları, 1998, s.101-102

²⁶⁶ A.e. s.103

Bununla beraber İsrail'in Türkiye için önemli olan Bağdat Paktı'nı sürekli eleştirmesi, iki ülke arasında sıkıntıların doğmasına neden olmuş, 1956 Süveyş Savaşı sonrasında ilişkilerin seviyesi düşürülmüş bu doğrultuda Türkiye Tel-Aviv'deki temsilciliğini 26 Kasım 1956 tarihinde maslahatgüzarlık seviyesine düşürmüş, ve Filistin Sorunu'na adil bir çözüm bulunmazsa görevine dönmek koşuluyla temsilcisini geri çektiğini duyurmuştur.²⁶⁷ İsrail Başbakanı Ben Gurion'un 29-30 Ağustos 1958 tarihlerinde Türkiye'ye gerçekleştirdiği gizli ziyaretinde, Türkiye – İsrail arasında askeri, diplomatik ve güvenlik alanlarını kapsayan ve “Çevresel Pakt” olarak adlandırılan bir pakt imzalamış, bu görüşmede Menderes, Türkiye'ye 150 milyon dolarlık yardım, uluslararası mali pazarlarda tanınma, Kıbrıs konusunda Batı basınının desteğini kazanmak için Musevi lobisinden destek istemiştir.²⁶⁸ Türkiye, Arap ülkelerinin eleştirilerini ve tepkisini çekmek istemediğinden bu anlaşma gizli yapılmıştır.

Türkiye'nin 1950'li yıllarda aldığı bazı dış politika kararları bölgede etkin bir rol oynamasını engellemiş, özellikle 1955 yılında BM Genel Kurulu'nda Cezayir'in bağımsızlığına karşı oy kullanması, yine 1957 yılında Cezayir'in self-determinasyonu için Afrika ve Asya ülkelerinin tasarısına çekimser kalması, Bağdat Paktı çerçevesinde bölgedeki eski sömürgeci güç İngiltere ile birlikte hareket etmesi daha sonraki yıllarda bölge ülkelerinin tepkilerine neden olmuş, Türkiye'nin bölgede yalnızlaşarak etkin ve belirleyici rol oynamasını engellemiştir.

2. 1964 - 1980 Dönemi

1960'ların ortalarından itibaren ise Türk dış politikasında çok taraflılığa yöneldiğini ve bu bağlamda da İsrail ve Arap ülkeleriyle ilişkilerde dengeli bir yaklaşım hakim olmaya başladığı görülmektedir. 1962 Küba krizi, ABD Başkanı Lyndon B. Johnson, 1964 tarihli mektubunda Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesi halinde ABD'nin Sovyet tehdidi karşısında Ankara'ya yardım etmeyeceğini bildirmiş ve ABD silahlarının NATO amaçları dışında kullanılmaması konusunda uyarılmıştı. Türkiye'nin Kıbrıs'a sınırlı müdahalesi BM Genel

²⁶⁷ Özcan, a.y., s.163

²⁶⁸ Hasan Köni, “ Mısır-Türkiye-İsrail Üçgeni “, Avrasya Dosyası, Cilt 1, Sayı 3, Sonbahar 1994, s.47

Kurulu`nda, 18 Aralık 1965 tarihinde yapılan oylama ile durdurulmuştur. Burada yıllarca beraber hareket ettiği Batı ülkeleri tarafından yalnız bırakılan Türkiye`ye destek İran, Pakistan, Arnavutluk ve ABD`den gelmiş Suriye, Mısır ve Lübnan çekimser kalarak dolaylı olarak Türkiye`ye destek vermişlerdir. Doğrudan ve dolaylı yardımın Müslüman ülkelerden gelmesi Türk dış politikasının da değişiminde etkili olmuştur.²⁶⁹ Bu dönemde Türkiye, S.S.C.B. ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ve İslam Konferansı Örgütü üyesi ülkelerle ilişkilerini geliştirmiş, aynı zamanda Arap-İsrail çatışmasına yönelik daha dengli bir yaklaşım izlemiştir.

Ayrıca, 1961 Anayasası`nın özgürlükçü ortamından yararlanan solcu ve Müslüman kesimlerin bu dönemde dış politikada etkinliklerini hissettirmeye başladıkları görülmektedir. Yine aynı yıllarda, iki kutuplu politikada yaşanan yumuşama da Türkiye`nin çok taraflılığa yönelmesine imkan sağlamıştır.²⁷⁰

Türkiye`nin 1965`ten itibaren Ortadoğu ile ilgili konularda içerisinde bulunduğu Batı grubundan bağımsız hareket etmeye başladığı görülmektedir. Bunda, Türkiye`nin Kıbrıs sorunda Batı`dan, özellikle ABD`den beklediği desteği görmemesi gibi dış politikayla ilgili faktörler yanında, Türkiye`nin iç politikasındaki bazı gelişmeler de rol oynamıştır. 1965 yılında işbaşına gelen Adalet Partisi hükümetinin programında “ Arap memleketlerinin meşru davalarında Türkiye`nin anlayış ve desteğine güvenilebilecekleri “ belirtilmiştir. Ayrıca, giderek sesini duyuran parlamento dışı sol muhalefet de Arapları destekler bir yaklaşım göstermiştir.²⁷¹

Türkiye, 1965 yılından başlayarak Arap komşularıyla ilişkilerini geliştirme yanlısı bir tutum içine girmiş, bu tutum Türkiye`nin 1967 Arap-İsrail Savaşı`ndaki tavrı ile güçlenmiştir. Türkiye, 1967 yılında Arap-İsrail savaşı sırasında Arap devletlerinin yanında yer alarak Türk dış politikasında yeni dönemin başladığının ifade etmiştir. Aynı zamanda Türkiye Savaş döneminde İncirlik Üssü`nün İsrail`i desteklemek amacıyla ABD tarafından kullanılmasına izin vermemiştir. Arap-İsrail Savaşı`nın patlak vermesi üzerine ise, Dışışleri

²⁶⁹ Yavuz Hakan , “ İkicilik (Duality) : Türk –Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu “,**Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yayınları , 1998, s.572

²⁷⁰ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.285

²⁷¹ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.44

Bakan İhsan Sabri Çağlayangil Türkiye'deki üslerin Araplara karşı bir oldu-bitti için kullanılmasının söz konusu olamayacağını söylemiştir. Ayrıca, savaşın sonucunun anlaşılması üzerine, Türk yetkilileri bu bunalımda Arapların yanında olduklarını belirten daha açık konuşmalar yapmışlardır.²⁷² Ayrıca Türkiye, savaşta ağır kayıplara uğrayan Arap ülkelerine insani yardım faaliyetlerinde aktif rol oynamış ve derhal yiyecek, giyecek ve ilaç yardımında bulunmuştur. Türkiye, 1967 yılı başında şiddetlenen Arap-İsrail çatışmalarını yakından izlemiştir. Bu olayların yoğunlaştığı 22-24 Mayıs tarihlerinde Türkiye, Ortadoğu ülkelerindeki büyükelçilerini Ankara'da bir toplantıya çağırmıştır. Bu toplantı sonrası 28 Mayıs'ta Ortadoğu bunalımı hakkında görüşlerini açıklayan Türk hükümeti, Arap ülkeleriyle olan mevcut yakın ilişkilerinden söz ederek, üstü kapalı da olsa Arap ülkelerini desteklediğini belirtmiştir.

Türkiye savaş sonrasında BM Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı'nda da Araplar'ı desteklemiş, İsrail'in işgal edilen topraklardan geri çekilmesinde Genel Kurul'un ısrarlı olmasını istemiştir. Genel Kurul oylamalarında da Türkiye'nin Araplar'dan yana oy kullandığı görülmektedir. Türkiye'nin 1967 savaşından sırasında ve sonrasındaki bu tutumu Arap ülkelerinde olumlu etki yaratmıştır. Suriye ve Mısır, Türkiye'nin tutumunu açıkça övmüştür. 1950'lerin ortasından itibaren gerginleşen Türkiye-Mısır ilişkileri de düzelmeye başlamıştır. Ayrıca, Arap devletleriyle Türkiye arasında diplomatik ilişkiler ve karşılıklı resmi ziyaretlerde önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bu yakınlaşma Arapların da Kıbrıs sorusunda, "Kıbrıs'ta her iki cemaatin meşru hak ve çıkarlarına uygun barışçı bir çözüm bulunması gerektiği" gibi Türkiye'nin görüşüne yakın ifadeler kullanmaya başlamalarına yol açmıştır.²⁷³

1969 yılında El-Aksa Cami'nin yakılması üzerine 22-25 Eylül 1969 tarihleri arasında Rabat'ta toplanan İslam Konferansı toplantısında, Dışişleri Bakanı Çağlayangil başkanlığında toplantıya katılan Türk heyetinin temel amacı, Kıbrıs Sorunu için destek toplayabilmektir aynı zamanda. Türk hükümeti İslam Konferansı toplantısını dini bir toplantı olarak değil, Kudüs'ün statüsünün ve El-Aksa Cami'nin yakılmasının tartışıldığı siyasi bir toplantı olarak değerlendirmişti, toplantıya katılan ülkelerin İsrail ile olan ilişkilerin tamamen kesilmesi yönünde

²⁷² A.e., s.44

²⁷³ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.45

aldığı kararı İran ve Türkiye kabul etmeyerek İsrail ile olan ilişkilerin devamına verdiği önemi göstermiştir. Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil toplantı sonunda yayınlanan ortak bildiriye BM Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararının anlam ve çerçevesinde desteklediğini belirtmiştir.²⁷⁴ İslam Konferansı toplantısında, Türk heyeti çok taraflı diplomasisinin gereği, segilediği dengeleyici tutumla Filistin sorununun “ insan hakları “ çerçevesinde değerlendirilmesini, “ ulusal haklar “ açısından ele alınmasını savunmuştur.²⁷⁵

Arap ülkelerinin İsrail'i tanımalarından sonra Türkiye, Arap-İsrail çatışmasına karşı dengeli siyasetini daha kolay sürdürebilmiş, aynı zamanda bu dönemde yaşanan petrol krizi Türkiye'nin gözünde Arap ülkelerinin değerinin artmasına yol açmıştır. 1967 savaşı sırasında ve sonrasındaki tutumu ile Arap dünyasında sempati toplayan Türkiye, Arap dünyasına dönük dış politikasını 1973 Arap-İsrail Savaşı'nda da sürdürmüştür. Türkiye, 1973 savaşı sırasında ABD'nin Türkiye'deki üsleri kullanmasına izin vermezken, Sovyetler Birliği'nin Türk hava sahasını Arapların lehine kullanması karşısında hoşgörüyü davranmıştır.

1967 savaşı ve Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı sonrasında Türkiye, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesinin yanında, İsrail'in güvenli ve kabul edilmiş sınırlara sahip olması gerektiğini de vurgulayan Türkiye, 1973 Ekim ayında Arap-İsrail Savaşı'nın başladığı sırada, İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi gereğini savunmuş ve 1973'ten sonra, özellikle de 1974 petrol krizi ortaya çıktıktan sonra Türkiye, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi gereğinde daha da ısrarlı olmaya başlamıştır.²⁷⁶

Petrol krizi sonrasında yaşanan ekonomik sorunlar, -1973 Savaşının Türkiye açısından bir diğer önemli sonucu ise, yarattığı petrol krizi sonunda petrol fiyatlarının hızla artmasına paralel olarak 1977'den itibaren hızla yükselen enflasyon karşısında Türkiye, petrol üreticisi Arap ülkelerinden kredili petrol almak zorunda kalması ve yine petrol faturalarını karşılamak için Arap ülkelerine olan ihracatını da arttırmaya çalışmış, bu durum Türkiye'yi Ortadoğu ülkelerine daha fazla yaklaştırmış, bu yönde 1973'ten sonra Türkiye Ortadoğu politikasında

²⁷⁴ Özcan, a.y., s.163

²⁷⁵ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.286

²⁷⁶ A.e., s.45

Arapları daha fazla desteklemeye yöneltmiştir , - Türkiye'nin AET ile bozulan ilişkileri , Kıbrıs'a yapılan müdahale nedeniyle ABD ile yaşanan gerginlikler, CHP-MSP koalisyonu gibi faktörler Türk dış politikasına yön verirken bu doğrultuda Türkiye Arap ülkeleriyle ilişkilerine daha da önem vermeye başlamış ve Filistin Sorunun'da dengeli bir politika izleme devam etmiştir. 1973 Arap-İsrail Savaşı'yla Türk dış politikasında yaşanan bir diğer değişiklik ise, Türkiye'nin Filistin sorunundaki tutumuyla ilgili olmuştur. Başlangıçta, Filistin halkının meşru hakları kavramına bağlı kalan ancak , bağımsız bir Filistin devletinin kuruluşu üzerinde fazla durmayan Türkiye, giderek Filistinlilerin devlet kurma haklarını kabul etmiştir.²⁷⁷ Bu çerçevede, Türkiye , 10 Kasım 1975 günü Müslüman ülkelerle beraber BM Genel Kurulun'da “ Siyonizmin bir ırkçılık türü “ olduğu yolundaki karar tasarısına olumlu oy vermiştir. Türkiye, 1975'de FKÖ'nü Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak tanımış ve Kahire'deki Türk elçiliği aracılığıyla Ankara – FKÖ temasları başlamıştır. 1976 yılında İstanbul'da düzenlenen İslam Konferansı Örgütü 7.Dışişleri Bakanları toplantısında, FKÖ'nün ofis açmasına hükümetin izin verdiği bildirilmiş, ancak 1975'de alınan karar FKÖ'nün Kıbrıs Rum tarafının tezini savunması ve Ankara'dan Kıbrıs'taki askerlerini geri çekmesini istemesi ve beraberinde Türkiye'nin FKÖ ile olan ilişkilerini İsrail'le olan ilişkileriyle dengeleme çabası içinde olması nedenlerinden dolayı ancak 1979 yılında Bülent Ecevit hükümeti tarafından gerçekleştirilmiş , FKÖ'nün Ankara bürosu Yaser Arafat'ın katılımıyla Ekim 1979 yılında açılmıştır.²⁷⁸ Aynı zamanda 17 Eylül 1978 tarihinde, Camp David Anlaşmasının imzalanmasından sonra Mısır'ın İsrail'le ilişki kurması Türkiye'nin bu alandaki yalnızlığından kurtulmasını sağlamış, eleştirilerin yönü Mısır'a kaymıştır. Aynı zamanda 3 Ekim 1978 tarihinde Türkiye'nin bu anlaşma ile ilgili görüşlerini açıklayan Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün, İsrail'in 1967'de işgal ettiği sınırların gerisine çekilmemesi ve FKÖ'nün dışarıda bırakılması halinde soruna adil bir çözüm bulunması ihtimalinin düşük olduğunu belirtmiş. Burada Türkiye FKÖ'ye verdiği desteği bir kez daha göstermiştir.²⁷⁹

²⁷⁷ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.46

²⁷⁸ Özcan, a.y., s.165

²⁷⁹ Çağrı Erhan - Ömer Kürkçüoğlu, “1945-1960: Ortadoğu'yla ilişkiler“, **Türk Dış Politikası – Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler, Yorumlar**, der. Baskın Oran, İstanbul, Cilt 1, İletişim Yayınları, 2002, s.800

3. 1980 – 1990 Dönemi

1980'li yıllar, Ankara'nın Filistin halkının siyasal haklarını savunduğu ve Arap-İsrail sorununun Ortadoğu'daki istikrarsızlığın ana kaynağı olduğunu belirttiği yıllardır. Türkiye, 30 Temmuz 1980 günü İsrail Paramentosu'nun çıkarttığı ve Kudüs'ün İsrail'in daimi başkenti ilan eden yasanın iptal edilmesini istemiştir. Süleyman Demirel'in azınlık hükümetinin İsrail'e yönelik bu eleştirel tutumunda, Meclisteki destekçisi Milli Selamet Partisi kadar, Cumhuriyet Halk Partisinin yaklaşımı da etkili olmuştur. Türk Dışişleri Bakanlığı 28 Ağustos 1980 tarihinde Kudüs'teki başkonsolosluğunu kapatma yolunda karar almıştır. İsrail'e gerekli tepkiyi vermediği düşünülen Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen, hakkında verilen gensoru önergesiyle bakanlıktan düşürülmüştür.²⁸⁰ 12 Eylül askeri darbesi sırasında ise Türkiye-İsrail ilişkileri en alt seviyede tutulmuştur.

Bu dönemde Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik faktörler Türk dış politikasını etkilemiş, 1980'li yıllarda Türkiye'nin ihracata dayalı ekonomik büyüme politikasında giderek geliştirebileceği ticari ilişkilerin olduğu bilincine varması, bu anlamıyla Arap ülkeleri önemli pazar rolü oynamış bu durum İsrail ile olan ilişkilerin düşük seviyede devam etmesini de beraberinde getirmiş, aynı zamanda İntifada ile İsrail'le olan ilişkiler de olumsuz etkilemiştir.

Türkiye kökenli Kürt ve Sol eğilimli grupların Filistin kamplarında eğitim almaları ve ASALA militanlarının da bu kamplardan faydalanmaları nedeniyle Türkiye-FKÖ ilişkilerinin gergin olduğu bu dönemde, İsrail'in 1982 yılında Lübnan'ı işgal etmesi, Sabra ve Şatilla katliamlarını gerçekleştirmesi sonrasında Türkiye'de İsrail'e karşı büyük bir tepkinin doğmasına neden olmuş, fakat İsrail'in bu dönemde Türkiye'ye Lübnan'daki ASALA kamplarını beraber temizlemeyi önermesi ve Türkiye'den giden ekiplerin de desteği ile Lübnan'daki ASALA kampları dağıtılmıştır.²⁸¹ Bu dönemde İsrail ile olan nisbi yumuşamada, lobilerin olumsuz etkisini sınırlama amacına yönelik 1985 yılında İsrail Ankara'ya maslahat-güzar atamış, Türkiye buna 1986 yılında karşılık vermiş ve Eylül 1987'de iki ülkenin dışişleri bakanları BM çalışmaları çerçevesinde New York'ta görüşmüşlerdir.²⁸²

²⁸⁰ Erhan, Kürkçüoğlu, a.y., s.800 ayrıca bkz. Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.286-287

²⁸¹ Erhan, Kürkçüoğlu, a.y., s.151

²⁸² Özcan, a.y., s.167

Bu dönemde Türkiye-Filistin ilişkilerine gelince; 1986 yılında Ankara'yı ziyaret eden Başkan Yaser Arafat Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile görüşmüştür. 1987 yılında İntifada'nın başlaması Türkiye'nin Filistin ve İsrail ile olan ilişkilerini de etkilemiş, İntifada sürecinde Türk halkının Filistinlilere olan ilgisi ve sempatisi artmış, İsrail'in imajı zarar görmüştür. Türkiye bu dönemde Filistin Devleti'nin kurulmasına odaklanmış ve bu doğrultuda 14 Ekim 1988 tarihinde, FKÖ'nün Cezayir'de ilan ettiği devleti tanıma kararı almış ve 1988'de Filistin'in bağımsız bir devlet olarak ilk tanıyan NATO üyesi ülkesi Türkiye olmuş, bu kararın alınmasında, dönemin Başbakanı Turgut Özal'ın, bunu Türkiye'nin Ortadoğu'da bölgesel bir güç olarak etkili olmasına bir fırsat olarak değerlendirmesi yanında, intifada hareketine destek veren Türk kamuoyunun baskısı ve Arafat'ın lideri olduğu El-Fetih Ortodoks ve Yunan sempatzanı diğer Filistinli gruplara yeğlemesi gibi faktörler de rol oynamıştır.²⁸³ Türkiye bu dönemde sürekli olarak taraflararasında izlediği denge politikasını devam ettirmiştir.

4. 1990 – 2006 Dönemi

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Körfez Savaşı ve daha sonra da Barış Süreci Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik politikasını önemli ölçüde etkilemiştir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle ilk etapta Türkiye'nin stratejik önemi azalmış gibi görünse de, süreçte Türkiye'nin özellikle de bölgesel önemi artmıştır. Türkiye bölgede daha önce izlediği politikaya göre daha aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Körfez Savaşı, Türkiye'nin uzun yıllar izlediği tarafsızlık ve Ortadoğu sorunlarına müdahale etmeme politikalarının da son bulmasına neden olmuş, bu dönemde FKÖ'nün Irak'ı destekler gözükmesi, bu nedenle Batı kamuoyunda prestij kaybına uğraması ve Arafat'ın Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle Kıbrıs müdahalesi arasında benzerlik olduğu yönündeki açıklamaları Türkiye ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgede tek süper güç olarak kalan ve Ortadoğu'da yeni bir düzen oluşturmaya çalışan ABD'nin politikalarına Türkiye ve İsrail uyum sağlamaya çalışmışlardır. Barış Süreci'yle oluşan olumlu havada Türkiye İsrail ilişkileri gelişmeye başlamış, ilişkiler öncelikle turizm, eğitim, ticaret alanlarında başlamış; savunma, sanayi ve askeri eğitim

²⁸³ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.287

alanlarında ilişkilerin gelişimi daha sonra olmuştur. Türkiye'nin Filistin Sorunun'da izlediği denge politikası değişmeye başlamıştır. Barış Süreci sonrasında gelişen olumlu havanın etkisiyle Türkiye hem İsrail'le olan ilişkilerinde daha rahat hareket etmeye başlamış hem de Filistin Sorunu'na katkı yapmaya çalışmıştır, yine bu dönemde Türkiye, İsrail ve Filistin ile diplomatik ilişkilerini eşzamanlı olarak 31 Aralık 1991 tarihinde büyükelçilik seviyesine çıkarmış, Kudüs başkonsolosluğunun görev alanı da Doğu ve Batı Kudüs, Gazze ve Batı Şeria olarak belirlemiş ve Kudüs'ün Ankara tarafından ayrı bir konumunun olduğunun vurgulanması amacıyla, Kudüs başkonsolosluğu doğrudan Ankara'ya, dışişlerine bakanlığına bağlanmıştır.²⁸⁴ Ankara FKÖ –İsrail anlaşmasından memnun olmuş ve Gazze bölgesinin imarında kullanılmak üzere 2 milyon dolarlık yardım vermiştir. İlişkilerin seviyesinin yükseltilmesinden sonra Türkiye İsrail arasında üst düzey ilişkilerde yoğunluk yaşanmış, bu bağlamda İsrail Devlet Başkanı Chaim Herzog Haziran 1992'de İstanbul'u ziyaretinin ardından Turizm Bakanı Abdülkadir Ateş'in aynı ay içerisinde İsrail'e yaptığı ziyaret sırasında Turizm İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin 14 Kasım 1993 tarihinde İsrail'i ziyaret eden ilk Türk Dışişleri Bakanı olarak Simon Peres ile bir dizi anlaşma imzalamış, 25 Ocak 1994 tarihinde Türkiye'yi ilk kez ziyaret eden İsrail Cumhurbaşkanı Ezer Weizman, Türkiye ile İsrail'in su satın alımı, turizm, askeri işbirliği gibi konularda görüşmelerde bulundu, bu doğrultuda Manavgat Çayı'ndan İsrail'e su satışına karar verildi. 27 Şubat 1994 tarihinde İsrail Savunma Bakanı Müsteşarı İvni Nehum'un Ankara ziyaretinde İsrail'in F-5 ve F-4'lerin tamirini yapmak istediğini ve iki ülke arasında askeri işbirliğine gidileceği açıklanmış, 10 Nisan 1994 tarihinde Ankara'ya resmi bir ziyarette bulunan İsrail Dışişleri Bakanı Simon Peres Türkiye'nin Ortadoğu Barış Süreci'nde daha aktif rol alması gerektiğini söyledi.²⁸⁵ Kasım 1994'te İsrail'i ziyaret ilk Türk Başbakan Tansu Çiller, bu ziyaret sırasında Türk Hava Kuvvetlerinin Fantom uçaklarının modernize edilmesi ile ilgili 600 milyon dolarlık bir anlaşma imzalamış, iki ülke arasında üst düzey ziyaretler Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Mart 1996 İsrail gezisi ve İsrail Cumhurbaşkanı Ezer Weizman'ın Haziran 1996 Türkiye gezisi ile zirveye ulaşmıştır.

²⁸⁴ Hakan Yavuz , “ İkicilik (Duality) : Türk –Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu “,**Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul, der. Sönmezoğlu Faruk, Der Yayınları , İstanbul-1994, s.256

²⁸⁵ A.y., s.256

Bu dönemde Filistin Yönetimi ile de görüşmeler devam etmiş, Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin 1993 yılında yaptığı ziyaret sırasında Yaser Arafat ile görüşmüştür. Oslo Barış Anlaşmaları'ndan sonra Yaser Arafat devlet başkanı olarak önce 25 Eylül de Türkiye'ye gelmiş ve FKÖ'ye verilen destek için teşekkür ederek bu desteğin devamını istemiş ve bu doğrultuda iki ülke arasında ilk resmi belge niteliğinde olan Eğitim ve Kültür İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu ziyaret Türkiye'ye verilen önemin bir göstergesiydi. 23 Temmuz 1994 tarihinde Terör, Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Suçla Mücadele Anlaşması imzalanmış, Yaser Arafat birçok kez Türkiye'yi ziyaret etmiş, aynı zamanda Tansu Çiller'in Kasım 1994'te İsrail ziyaretinde Faysal El-Huseyni başkanlığındaki Filistin heyetiyle de görüşmeler yapmış, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Mart 1996 İsrail gezisinde Yaser Arafat ile görüşmeler yapmış, Meclis Başkanı Mustafa Kalemli'nin Gazze'yi resmen ziyaret etmesi tarafların birbirlerine verdikleri önemin bir göstergesi olmuştur.²⁸⁶

Barış Sürecinde İsrail'de yapılan seçimleri kazanan Likud Partisi ile iktidara gelen Benyamin Netenyahu hükümetinin bu dönemde izlediği politika ile barış süreci tamamen tıkanmıştır. Bu dönemde Türkiye, İsrail ile olan ilişkilerini geliştirmeye Arap ülkelerinin tepkilerine rağmen devam etmiş, 1997 yılı İsrail ile olan ilişkilerin artarak devam ettiği bir yıl olmuş Dışişleri Bakanı İsmail Cem, ardından Başbakan Mesut Yılmaz İsrail'i ziyaret etmiş , Mesut Yılmaz'ın 1998 yılı ziyareti sonrasında iki ülke ABD ile birlikte deniz manevrası yapacağını açıklamıştır. Barış Sürecindeki olumsuzluklara rağmen İsrail'le ilişkilerini artırarak devam ettiren Türkiye, Filistin ile olan ilişkilerini de devam ettirmiştir. Bu dönemde de Kudüs Meselesi, El- Aksa Cami gibi kutsal mekanların korunması, Yahudi yerleşimciler konularında Filistin'e sözlü desteğini devam ettirmiş, Nisan 1997 de BM Genel Kurulu'nda İsrail'in Kudüs'te yeni yerleşim yerleri kurmasını derhal durdurmasını isteyen karar tasarısında Filistin lehinde oy kullanmıştır. Türkiye, her iki tarafın da daveti üzerine 1997 yılında oluşturulan El-Halil Geçici Uluslararası Mevcudiyeti'ne de katılmıştır.

İsrail'de Ehud Barak'ın Başbakanlığa gelmesiyle Barış Süreci'nin yeniden canlanması sağlanmış bu durum Türkiye'nin işini kolaylaştırmış ve Türkiye'nin

²⁸⁶ Yavuz, a.y., s.256

etkili olabileceği bir durum ortaya çıkmıştı ancak tarafların Türkiye`den beklentileri farklıydı, şöyle ki; Filistin tarafı Türkiye`yi arabulucu olarak görmek istemesine karşılık İsrail, Türkiye`den daha ziyade yardımcı bir rol oynamasını istiyor, Türkiye`nin arabuluculuk rolünü üstlenmesini istemiyordu, ABD tarafından yapılan arabulucuktan memnundu.²⁸⁷ İsrail şu anda dünyanın tek süper gücü ABD`nin bölgedeki tek müttefikidir ve Yahudi lobileri sayesinde ABD üzerinde etkili olabilmektedir. Aynı zamanda Türkiye`nin ekonomik, siyasi ve askeri gücü böylesi bir rolü üstlenmeye yeterli değildi. Ancak taraflar Türkiye`nin aralarındaki ilişkileri kolaylaştırıcı bir rol oynadığını düşünerek bu yönde Türkiye ile temaslarını kesmemişler, Türkiye`nin ilişkileri de Barak döneminde de devam etmiş , Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 14 Temmuz 1999 tarihinde İsrail`i ziyaret etmiş, Demirel buradaki temasları sırasında Türkiye`nin Barış Süreci`ne verdiği önemi dile getirmiş, daha sonra Gazze`ye geçerek Yaser Arafat ile de görüşmüştür.²⁸⁸ 1990 lı yılların sonlarından itibaren Türkiye`nin her iki tarafla da ilişkileri oldukça gelişmiş, karşılıklı ziyaretler birbirini izlemiş, beklentileri farklı olmakla beraber her iki taraf ta Türkiye`nin ilişkilerin aktif katılımcısı olmasını istemişlerdir. Türkiye`de meydana gelen hükümet değişikliklerinin doğal sonucu olarak Filistin-İsrail Sorunu ile ilgili politikaların farklılaşmasına neden olmuşsa da, bu yıllarda ilişkiler genel seyrini korumuştur. 1999 yılında Bülent Ecevit başkanlığında kurulan yeni hükümet, Filistin Davaına sıcak yaklaşım sergilemiş, İsrail Türkiye ile olan ilişkilerini Barış Süreci`nden bağımsız bir şekilde devam ettirmek istemiştir. Türkiye ise bu politikayla bölgede yalnızlaşmak istemediğinden Barış Süreci`ni de gözetir şekilde ilişkilerine devam etmiş, Barış Süreci`nin tıkandığı dönemde ilişkilerde kopma olmamış, daha çok gelen tepkileri önleme yolunda bir politika izlenmiştir.<sup>289</sup> Türkiye-İsrail ilişkilerinde 2000 yılının son döneminde Ermeni Sorunu nedeniyle bazı sorunlar yaşanmıştır. Barış Süreci`nde tarafların 11 Temmuz 2000 tarihinde ABD Başkanı Bill Clinton`un ev sahipliğinde Camp David`te bir araya gelmeleri, Türkiye`nin memnun olduğu bir gelişme olmuş, aynı zamanda bu görüşmelerin olumlu sonuçlanması Türkiye`nin de istediği bir gelişmeydi. Ancak bu görüşmelerin sonuçsuz kalması , İsrail`de Ariel Şaron`un iktidara gelmesiyle Barış Süreci`nin belki de tamamen ortadan kalkması

²⁸⁷ Işıl Anıl, “ Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye ve Arap-İsrail Barış süreci “,**Türkiye ve Ortadoğu Tarih Kimlik Güvenlik**, der.Altunışık Benli Meliha , İstanbul, Boyut Yayınları, 1999 s. 141

²⁸⁸ Sabah Gazetesi , 14 Temmuz 1999

²⁸⁹ Milliyet Gazetesi, 3 Mart 2000

ihtimaline rağmen Türkiye, hem İsrail hem de Filistin ile olan ilişkilerini devam ettirmiştir. Barış Süreci'nin kontrolden çıkması ve İkinci İntifada'nın başlaması Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinde birçok zorluğu da beraberinde getirmiş ancak ilişkiler belli bir düzeyin altına düşmemiştir, Filistinlilerin yaşadığı drama rağmen Türkiye'nin İsrail'e çok yakın ilişki halinde olması çok eleştirilmiştir. Yaser Arafat Camp David sonrasında Türkiye'ye gelerek destek istemiş Türkiye görüşmelere devam edilerek soruna bir çözüm bulunması gerektiğini belirtmiştir.²⁹⁰ Camp David Görüşmeleri'nde Kudüs sorunu ile tıkanıklık yaşanması durumunda Türkiye bu konuyla ilgili çeşitli tasarılar hazırlamış ve bu dönemde Ankara'ya ziyarette bulunan taraflara sunmuştur, ancak bu planlar uygulama şansı bulamamıştır.²⁹¹ İsmail Cem bu dönemde taraflarla bir araya gelerek oluşturduğu fikirleri paylaşmış, İsrail Dışişleri Bakanı Ben-Ami “ Bu ziyarete ve Türkiye'nin gayretlerine büyük önem veriyoruz. Ziyaret hem bizim için hem de Filistinliler için büyük önem taşıyor “ şeklinde konuşarak, Türkiye'nin önemini bir kez daha vurgulamış, aynı ziyaret sırasında Arafat'ın basın sözcüsü Belavi “ Türkiye'nin siyasi ve coğrafi nüfuzunu kullanarak İsrail'in masum sivillere karşı giriştiği katliamı durdurmasını “ istedi.²⁹² Her iki tarafın da Türkiye ile olan ilişkilerine önem vermekte olduğunu görüyoruz.

14 Şubat 2001 tarihinde Ankara'yı ziyaret eden Arafat, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı ile görüşmüş ve Türkiye'nin Barış Süreci'yle yakından ilgilenmeye ve bölgede barış ve istikrarın yeniden oluşturulması için destek olmaya devam etmesini istemiştir.²⁹³

İkinci İntifada devam ederken ABD'li senator George Mitchell başkanlığında oluşturulan “ Araştırma Komitesi “ ne 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de davet edilmiştir. Türkiye, sorunun barışçı yoldan çözümü konusunda diplomatik desteğini sürdürmüştür.²⁹⁴ Komisyon içinde tek müslüman temsilci

²⁹⁰ Yeni Şafak, 11 Ağustos 2000

²⁹¹ Hürriyet, 4 Nisan 2001

²⁹² Yeni Şafak , 23 Kasım 2001

²⁹³ www.mfa.gov.tr/grupa/ai/middleeast.4.htm

²⁹⁴ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e., s.287

ülke olarak Türkiye'nin yer alması, Türkiye'nin süreç içindeki önemini ve her iki taraf için de güvenilir bir ülke olduğunun bir göstergesi olmuştur.

İkinci İntifada döneminde Türkiye İsrail ile olan ilişkilerini Barış Süreci'ndeki gelişmelerden bağımsız bir şekilde devam ettirmiş. İlişkiler özellikle askeri ve stratejik alanda olmuş, bu yönde yapılan ziyaretler ve görüşmeler iç ve dış kamuoyunda ciddi tepkilerin oluşmasına neden olmuştur, ziyaretlerle ilgili tepkiler ve tarafların yaklaşımları doğrultusunda Filistin ve İsrail Türkiye'yi karşı tarafa mesaj iletmede bir aracı olarak gördüklerini ve bu yönde kullandıklarını göstermektedir, aynı zamanda kamuoyunun tepkileri dış politika yapımında çok etkili olmamıştır. Bu dönemde İsrail'in en büyük korkusu, Filistin'de yaşananlardan dolayı iki ülke arasında gelişen askeri ve ekonomik ilişkilerin zarar görmesi olmuş; bunu engellemeye yönelik sürekli temaslar içinde bulunmuşlardır. Bu dönemde Ramallah'ta kuşatma altında bulunan Arafat, bu kuşatmanın kaldırılması için Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Başbakan Bülent Ecevit ve Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'tan yardım istemiştir.²⁹⁵

Yine bu dönemdeki önemli bir gelişme, Başbakan Bülent Ecevit'in İsrail Yönetimi'nin “dünyanın gözü önünde soykırım yapmak”la ve İsrail'i BM kararlarına uymamakla suçlamış, daha sonra gelen tepkiler üzerine ifadesini yumuşatma yoluna giderek sözlerinin yalnız anlaşıldığını söylemiştir.²⁹⁶ Dışişleri Bakanı İsmail Cem de, Türkiye'nin hem İsrail'in hem de Filistin'in güvenliğini kazanmış belki de tek ülke olduğunu belirterek, Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkisiyle Ortadoğu Sorunu'nun birbirinden ayrı tutulması gerektiğini ve Türkiye'nin İsrail'e karşı bir yaptırım uygulamasının sorunun çözümüne bir katkıda bulunmayacağını belirtmiştir.²⁹⁷ Yine bu dönemde İsmail Cem ve Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu ile birlikte 25 Nisan 2002 tarihinde bölgeye giderek hem kuşatma altındaki Yaser Arafat ile hem de İsrail Başbakanı Ariel Şaron ve Dışişleri Bakanı Simon Peres ile görüşmüşler, İsmail Cem, Türkiye'nin bölge insanına karşı sorumluluğunu belirterek sorunun çözümü için

²⁹⁵ www.ntvmsnbc.com/news/132523.asp

²⁹⁶ “**İsrail Tatbikata Gelmiyor**”, Radikal Gazetesi, 3 Nisan 2002

²⁹⁷ www.ntvmsnbc.com/news/145185.asp

Türkiye'nin önerisinin “ eş zamanlı olarak İsrail'in BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde işgal ettiği topraklardan çekilmesi , terör eylemlerinin önlenmesi , Yaser Arafat'ın hedef olduğu muamelenin son bulması ve Arafat'a hareket özgürlüğü tanınması “ şeklinde olduğunu belirtmiştir.²⁹⁸

Bu dönemde meydana gelen gelişmeler ve Türkiye'nin bu yöndeki politikasında , İsrail'in işgal hareketinden rahatsızlık duysa da İsrail'le olan ilişkilerinden dolayı sınırlı kalmıştır. Türkiye Filistin- İsrail Sorunu'nda yardımcı bir rol üstlenmiş, krizin tırmandığı dönemde taraflar arasında temasta olmuş ve sorunun çözümü için taraf ülkeler arasında görüşmelere yardımcı olmayı sürdürmüştür.

İsrail'in 2002 yılında Arafat'ı Ramallah'ta kuşatma altında tutmasıyla başlayan Türkiye-İsrail ilişkilerinin gerileme süreci, Ortadoğu'da meydana gelen bir diğer önemli olayla, ABD'nin Irak'ı 2003 yılında işgal etmesi tamamlanmadan ABD'nin ve İsrail'in İran ve özellikle Suriye üzerinde baskı kurmaya çalışmaları, Türkiye'nin tepkisine yol açmış, doğal olarak Türkiye-İsrail ilişkilerine de yansarak ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Bu dönemde İsrail üst düzey yöneticilerinin birbiri ardına Ankara'yı ziyaret etmeleriyle İsrail'in Türkiye ile olan ilişkilerini eski haline çevirmeyi amaçlamışlardı, ancak İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Shalom'un 14 Nisan 2003 tarihindeki Ankara ziyaretinde iki ülkenin de bölgedeki sorunlara farklı baktıklarını ortaya koymuştu. Shalom'un Suriye'yi suçlayan açıklamaları karşısında Ak Parti hükümeti Dışişleri Bakanı Abdullah Gül , bölgede şiddet kullanımını onaylamadıklarını belirterek cevap vermiştir.²⁹⁹ Bu dönemde İsrail hükümeti adına çeşitli düzeyde çok sayıda askeri ve siyasi heyetle istihbarat heyeti Ankara'ya geldi. Türkiye bu ziyaretlerin bir kısmına karşılık verdi. İsrail ile Türkiye arasında güvensizlik doğuran bir diğer gelişme ise İsrail'in daha önce kuzey Irak'tan göç etmiş Yahudilerin ellerindeki tapulara dayanarak bu bölgedeki topraklara sahip olmaya çalışması karşısında Türkiye İsrail'i tekrar uyarmak durumunda kalmış ve Irak'ta uluslararası hukuka aykırı eylemlerden kaçınmaya davet etmiştir, aynı zamanda İsrail'in Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulması projesine destek vermesi ve bu doğrultuda Kürtlerle temas halinde olduğu haberleri Türkiye'de rahatsızlığa yol açmıştı. Tüm bu gelişmeler

²⁹⁸ www.ntvmsnbc.com/news/148415.asp

²⁹⁹ Arı, a.g.e., s.631

olurken 2003 yılında Ariel Şaron'un Rusya dönüşü Türkiye'de de görüşmelerde bulunmak istemesi, ancak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın randevu vermemesi, Türkiye – İsrail ilişkilerinin ne kadar zayıfladığının bir göstergesidir. Türkiye – İsrail ilişkilerinin gerilemesinde özellikle İsrail'in Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmasını desteklediği ve bu konuda Kürtleri teşvik ettiği, Irak'ın kuzeyinde gerilla eğitimi verdiği, bu bölgede toprak satın aldığı ve uzun dönemde bu bölgede doğrudan ya da dolaylı olarak stratejik bir konuma sahip olmaya çalışmasını anlaşılması sonunda Türkiye, 2004 Mayıs ayından itibaren İslam Konferansı nezdindeki girişimlerine ağırlık vererek İsrail'e karşı diplomasi atağına başlaması, Erdoğan'ın İsrail'den söz ederken devlet terörü kavramını sık sık kullanması, Türkiye – İsrail ilişkilerinin ne kadar gerilediğinin göstergeleridir. İsrail'in Şeyh Yasin'i öldürmek için izlediği yöntem ve 2004 Nisan ayındaki Refah mülteci kampına yönelik saldırısı ve katliamı, Türkiye'nin İsrail'e karşı olan ifadelerinde sertleşmesine neden olmuştur. Türkiye 9 Mayıs 2004 tarihinde İsrail'deki Tel-Aviv büyükelçisini ve Kudüs başkonsolosunu danışma amacıyla geri çağırılmış, birkaç gün içinde geri dönmelerine rağmen bu durum hem İsrail hem de Arap ülkeleri tarafından İsrail'e bir tepki olarak yorumlanmıştır.¹³ Temmuz 2004 tarihinde Türkiye'ye gelen Suriye Başbakanı Naci Otri ile görüşen Başbakan Erdoğan , aynı gün Türkiye'de bulunan İsrail Başbakan Yardımcısı Ehud Olmert ile görüşmemiş, bu durum iki ülke arasındaki sorunların halihazırda çözülmediğinin ve Türkiye'nin İsrail'in gerek Barış Süreci'ndeki tutumu, gerekse de Irak'ta izlediği Türkiye karşıtı politikaları karşısında yaptığı açıklamalardan tatmin olmadığının göstergesiydi.³⁰⁰

1990 – 2000 döneminde sürekli yükselişte olan Türkiye – İsrail ilişkileri Ak Parti döneminde gerilemeye başlamış, bu arada Türkiye komşularıyla olan ilişkilerini olumlu anlamda geliştirerek kendisini İsrail ile ilişkiye zorlayan faktörleri azaltmıştır. Ariel Şaron hükümetinin bölgede izlediği politikalar Türkiye'yi zor durumda bırakmış, İsrail'in Ortadoğu'da barışı tehlikeye sokan davranışları ve Kuzey Irak'ta Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde ilişki ve eylem içinde bulunması, tarafların birbirinden kısmen de olsa uzaklaşmalarına neden olmuş, ancak taraflar arasında yakınlaşma 2005 Şubat –Mart aylarında tekrar başlamış, olumlu ilişkiler ise 2006 Ocak ayında Şaron'un hastalığı üzerine Başbakan olan daha sonra Mart ayındaki seçimleri kazanarak iktidara gelen Ehud

³⁰⁰ Arı, a.g.e., s.632

Olmert döneminde devam etmiş, bununla beraber 2006 Temmuz-Ağustos döneminde İsrail'in Lübnan'ı işgali Türkiye – İsrail ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiş, ancak taraflararası yanlış anlaşılmalara her iki tarafın da karşılıklı çabası ile 2007 Şubat ayında Olmert'in Ankara ziyareti ilişkileri olumlu yönde etkileyecek adım olmuş 2007 yılı sonunda ABD-Türkiye yakınlaşması da Türkiye – İsrail ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir.³⁰¹

Bu dönemde Filistin ile olan ilişkilere gelince; Filistin'de Birinci İntifada ile başlayan ve 2004 Kasım ayında Yaser Arafat'ın ölümünden sonra islami hareketin ön plana çıkmasıyla farklı bir döneme girmiş, bunun doğal yansıması bölgeye ve bölge ülkeleriyle olan ilişkilere de yansımıştır. HAMAS'ın 2006 seçimlerini kazanması bölgede bomba etkisi yaratmıştı. HAMAS'ın Arap dünyasına yayılan derin ve çok yönlü ilişkilerinin olmasına rağmen iktidar olduktan sonra bu ilişkilerin sorunları çözmeyeceğinin anlaşılması, HAMAS'ın İsrail'i tanıma ve kendisinden beklenen diğer talepleri de yerine getiremeyeceği anlaşıldıktan sonra baskılar ve ekonomik kuşatma giderek sıkılaştırıldı. Aynı zamanda HAMAS yönetimi uluslararası toplumun taleplerini yerine getirerek izolasyondan kurtulmaya çalışmadı. İsrail'in varolma hakkını tanıdığına, İsrail ile önceden yapılan anlaşmaları kabul ettiğine ya da Yol Haritası'na bağlı kalacağına dair herhangi bir beyanda bulunmadı, HAMAS'a göre Filistin Halkı, çektiği sıkıntıların sebebi olarak Batı'yı görecekti ve bu durum HAMAS'a siyasi bir fayda sağlayacaktı. HAMAS bir yandan da dış bağlantılarını kullanarak alternatif finans kaynakları arayışı içine girdi, bu yönde en sansasyonel temas, HAMAS lideri Halid Meşal'in Ankara ziyareti oldu. 16 Şubat 2006 tarihinde gerçekleşen bu ziyarette, bir Filistin heyetinin Ankara'ya geldiği bu heyette İsrail tarafından aranan terörist olarak görülen örgütün Şam'daki siyasi lideri Halid Meşal'in de bulunduğu haberi Türkiye'de ve dünyada büyük şaşkınlığa yol açmış, Türk Dışişleri başta “Davet yok, başka kanallarla gelmiş olabilirler” açıklamasını yapması ardından Bakanlık daha sonra ziyaretin HAMAS'ın talebi üzerine yapıldığını resmen duyurmuş, Görüşmelerde “ Filistin seçimlerinden sonra ortaya çıkan durum ışığında uluslararası toplumun beklentileri, en açık şekilde iletilecektir “ bilgisi verilmiş, Bakanlık ziyaretin Türkiye'nin Ortadoğu Barış Süreci'ne dair saydam ve ilkeli politikası çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.³⁰²

³⁰¹ Arı, a.g.e., s.634

³⁰² Bayraktar, a.g.e., s.195

Davet hükümet tarafından değil, iktidar partisi AKP yönetimi tarafından yapılmış, bu durum ABD'nin ve İsrail'in HAMAS'ı kontrol altına alma yönündeki çabaları Ankara tarafından delinmesinin göstergesiydi, Ankara HAMAS temsilcilerini “ Filistin halkının seçilmiş temsilcileri “ olarak ağırlamaktaydı, HAMAS heyeti ile görüşmesi planlanmış olmasına rağmen Başbakan Erdoğan heyeti kabul etmedi, Heyet, AKP Genel Merkezi'nde Siyasi ve Hukuk İşlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat ile görüşürken o dönemde Dışişleri Bakanı olan Abdullah Gül'de görüşmelerde yer aldı, Başbakanlığa göre Gül, toplantıya partideki görevinden dolayı katılıyordu, ziyaret resmileşmiyordu.³⁰³

Ankara temalarında Dışişleri Bakanlığı, HAMAS lideri Halid Meşal'e Ortadoğu Dörtlüsü'nün 30 Ocak ta açıkladığı koşulları , - İsrail'i tanıyın, şiddeti bırakın ve önceki anlaşmalara uyun -, “ kelimesi kelimesine “ tekrar ettiği ve “ Şiddetten vazgeçmezseniz Türkiye'yi de kaybedersiniz ve sonuçta Filistin halkının yıkımına neden olursunuz “ uyarısını yaptı, “ eğer Ortadoğu Dörtlüsü (ABD-Rusya-BM-AB) HAMAS'la görüşebilseydi verdiğimiz mesajların aynısını verirdi” diyen bir Türk diplomat, “Şiddetten uzak durmazsanız Türkiye ile ilişkileriniz bozulur “ uyarısını da yapıldığını belirtti, Heyet ise net yanıt vermeyerek, Türkiye'nin telkinlerini değerlendireceklerini söylemekle yetindi.³⁰⁴ İlk günkü temaların ardından basın toplantısı düzenleyen Halid Meşal , “ Yararlı tavsiyeler aldık. Bunları çok önemsiyoruz. Projelerimiz için destek istedik ve Arap dostlarımızdan aldığımız desteği burada da aldık.Gerçek barış ve işgalin kaldırılması için Türkiye ile görüşmelerimiz sürecektir. Türk hükümetinin başarılarını örnek alıyoruz” dedi.

Ziyaret gerçekleşmeden önce Ankara ABD ve İsrail'e önceden bilgi vermiş, İsrail tepkiliydi, İsrail'in Dışişleri Bakanı Tzippi Livni Abdullah Gül'e “ HAMAS terör örgütüdür, ziyaretini rededin , ülkem adına protesto ediyorum “ mesajını gönderdi, Abdullah Gül ABD Ankara büyükelçisi Ross Wilson'u arayarak ziyarete ilişkin bilgi verdi, ABD diplomatlar, Türkiye gibi bir müttefik

³⁰³ Serkan Demirtaş, Tarık Işık, Hilal Köylü, Nazif İflazoğlu, “**Hamas Bombası**“ , Radikal Gazetesi, 17.02.2006

³⁰⁴ “**Hamas'a çifte mesaj**“ , Radikal Gazetesi, 18.02.2006

ülkenin hassas bir konuda kendileriyle diyaloga girmemesinden rahatsızlık duyduklarını belirtti, Wilson Türkiye'nin uluslararası toplumun HAMAS konusundaki net tutumuna katıldığını belirterek, “ Önemli olan HAMAS ile görüşmelerde net mesaj verilmesidir” dedi.³⁰⁵ Ziyaretin sonunda HAMAS yetkililerinin masraflarının Türk Dışışleri tarafından karşılandığı da ortaya çıktı.³⁰⁶

HAMAS lideri Halid Meşal'in Türkiye'ye geliş biçimi ve ziyaretin sonuçları AKP hükümetinin hem iç hemde dış politikasında zor günler yaşamasına neden olmuş; ziyaretten sonra Halid Meşal uluslararası toplumun talepleri yönünde hiç bir olumlu açıklama yapmadığı gibi, Dışışleri Bakanı Abdullah Gül'ün “ İran'a gitmeyin “ uyarısını da göz ardı etmiştir. Halid Meşal 19 Şubat 2006 tarihinde Tahran'a giderek aralarında dini lider Ayetullah Ali Hamaney'in de bulunduğu yetkililerle bir araya geldi. ³⁰⁷ Üstelik Meşal, Filistin'in siyasi geleceğinde Tahran yönetiminin daha geniş rol oynayacağını söyledi, Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad ise, Batı'nın ekonomik yaptırımından kaygıya yer olmadığını “ Allahın hazinesi sonsuzdur, Allah için çalışırsanız hiç ummadığınız bir yerden Allah size mali kaynak sağlar “ sözleriyle aktardı.

Ankara'da kabul gören Meşal'in Mısır'da kabul görmemesi de Türk hükümetine yönelik eleştirilerin artmasına neden oldu, HAMAS ve İran yönetimlerine karşı cephe oluşturmak için Ortadoğu turuna çıkan Condoleezza Rice'ı ağırlayan Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in, öncesinde HAMAS'lı yetkililerin kendisiyle görüşme talebini reddettiği ortaya çıktı,gerekçe olarak İsrail'i tanımaması, imzalanmış anlaşmaların kabul edilmemesi ve İsrail'e yönelik şiddetin durması taleplerinin HAMAS tarafından kabul edilmemesiydi, Mısır'ın seçim sonrasında Gazze'deki gözlemcilerinden çoğunu da aynı gerekçeyle çektiği belirtildi.³⁰⁸

Türkiye'nin HAMAS liderini davetinde gerçek amacı örgütü uluslararası alanda meşrulaştırmaktı, Başbakan Erdoğan'ın dış politika danışmanı Ahmet

³⁰⁵ Serkan Demirtaş, Tarık Işık, Hilal Köylü, Nazif İflazoğlu, “**Hamas Bombası** “ , Radikal Gazetesi, 17.02.2006

³⁰⁶ Hilal Köylü, “ **Resmi Konukmuş** “,Radikal Gazetesi, 17.02.2006

³⁰⁷ “ **İsrail: Tanımıyoruz** “Radikal Gazetesi, 20.02.2006

³⁰⁸ “ **Mısır Hamas'ı Kabul Etmedi** “ Radikal Gazetesi, 22.02.2006

Davudoğlu görüşmenin perde arkasını HAMAS heyetinin Ankara çıkartmasını yakından izleyen ve AKP hükümetini de iyi tanıyan gazeteci Taha Akyol'a şöyle aktarıyordu: "HAMAS seçimi kazandı iktidara geldi, FKÖ gibi legalize edilmesinde katkıda bulunalım diye düşündük.Bunu biz yapmasak HAMAS , İran –Suriye –Hizbullah eksenine girer diye endişeleniyorduk. Görüşme Başbakan düzeyinde olmasın dedik. Biz iktidar partisiyiz onlar da öyle. O düzeyde çağırılım diye düşündük. Hem Amerika hem de İsrail büyükelçilerine Meşal'i çağırdığımızı haber verdik. Uluslararası toplumun taleplerini söyleyeceğiz dedik.İki taraf ta (çok iyi olur) dediler, " Akyol'a göre basın bu işi çok sansasyonel boyuta taşımasıyla , " iyi olur " beklentisi taşıyan ziyaret bir anda tersine döndü. Akyol, " Haber dünyaya (Türkiye HAMAS'a meşruiyet verdi) gibi yayıldı. Açık bir diplomasi izlense daha iyi olurdu" görüşünde .³⁰⁹ Son dönemde Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Davos Zirvesinde başlattığı " one minute, one minute ... " söyleminin yansımalarını , etkilerini de gelecek günlerde göreceğiz...

³⁰⁹ " Taha Akyol ile röportaj , 30 Ağustos 2006 ", Bayraktar, a.g.e., s.199

SONUÇ

Filistin`de şu anda iki taraflı yönetim vardır, biri El-Fetih kontrolündeki Batı Şeria`da diğeri ise HAMAS`ın kontrolü altındaki Gazze`de ki yönetimdir, El-Fetih devlet, HAMAS ise seçimle iş başına gelmiş bir hükümettir. El-Fetih laik, demokratik bir Filistin amaçlarken , HAMAS ise islama dayalı bir yönetim amaçlamaktadır. El-Fetih barıştan yana, HAMAS ise bütün Yahudiler Filistin topraklarından atılncaya kadar bir savaştan yana görünmektedir.

HAMAS`ın kökenleri 20.yy başındaki ümmetçi İslami harekete dayanan Müslüman Kardeşlerin bir uzantısıdır. Dünya İslami Hareketi`nin önemli bir üyesidir. Filistin`de silahlı direniş yapan örgütlerin başında gelmektedir. Başvurduğu yöntemlerin zaman zaman terör tanımına girdiği de bir gerçektir. Örgüt liderleri Şeyh Ahmed Yasin ve Abdülaziz Rantisi`nin 2004 yılında öldürülmesinden sonra , Filistin yönetimi içinde siyasi zemine yönelmeye başladı. Oslo Barış Süreci`nin sonuçsuz kalması , Yaser Arafat`ın ölümüyle birlikte HAMAS , özüne ve kuruluş şekline karşı da olsa Filistin Yönetimi`ni bağımsız Filistin Devleti`nin nüvesi olarak algılamaya başladı. İktidarı ele geçirmenin gerekliliğine inandı, bu noktadan itibaren HAMAS silahlı direnişten vazgeçmese de, ağırlığı siyasete vermiş görünüyor. Ancak örgütün bu noktada , ideolojisinden kaynaklanan ve uluslararası arenada algılanmasından doğan bazı engeller var. Bölge dengeleri açısından bakıldığında , siyasi yapılanma ve diplomatik çözüm arayışları her koşulda HAMAS`ın en başından beri reddettiği İsrail`in varlığını kabullenmesine bağlı olmakla beraber, aynı zamanda İsrail`in, dolayısıyla ABD`nin ve uluslararası toplumun HAMAS`ı meşru ve siyasi bir hareket olarak görüp görmemesine de bağlı olacaktır.

Filistin Yönetimin`de seçimler, İslami Hareket`in tabanda giderek güçlendiğinin anlaşılması ve İsrail`in itirazları dolayısıyla bir kaç kez ertelenmesine rağmen HAMAS`ın katılımına onay verildikten sonra yapıldı. Seçimler öncesinde Ortadoğu Dörtlüsü ve bununla ilgili ilgisiz herkes, HAMAS`ın seçime girmesini kabullendi. Temelde HAMAS`ın Filistin Yönetimi ile bütünleşmesi kabullenildi. Seçimler uluslararası gözlemcilere göre adil ve özgür bir ortamda yapıldı ve HAMAS büyük bir oy çoğunluğu ile tek başına iktidara geldi. HAMAS`ın seçimlere girmesi baştan engellenilmiş olsaydı belki HAMAS bu kadar sorun teşkil etmeyecekti , ancak seçim sonucunda tek başına iktidara

gelmesiyle sorun halini alarak Filistin içinde temelde El-Fetih çatışmasını ve Filistin'in kendi içinde neredeyse iç savaşa varacak Filistin halkının parçalanmışlığı ortaya çıktı. Beraberinde başta İsrail olmak üzere HAMAS'ı terör örgütleri listesinde alan tüm ülkelerin bu durumu kabullenemeyeceğini söyleyerek ve kendi açılarından bir terör örgütüne de para yardımı yapamayacaklarını belirterek, Filistin Yönetimi'ne yaptıkları mali desteği kestiler. Bu durum gerek işgal altındaki topraklarda gerekse mülteci kamplarında yaşayan ve bu yardımlarla güç bela da olsa yaşamlarını devam ettirmeye çalışan Filistin halkı için çok zor, hatta felaket diyebileceğimiz güç koşulları da beraberinde getirdi. Bu durumun düzeltilmesi için HAMAS'tan İsrail'i tanımamasını ve önceki dönemlerde kabul edilmiş anlaşmalara bağlı kaldığını açıklaması istendi. Ancak HAMAS bu dayatmaya olumlu yanıt vermediği gibi uzun bir süre görmezden geldi. Bu durumun doğal bir yansıması olarak El-Fetih ve HAMAS arasında silahlı çatışmaların olmasına ve Filistin halkının yıllarca kaçındığı iç savaş ortamının doğmasına neden oldu, bu gelişmelerin Filistin dışında tüm bölgeye yayılacağı ve etkileyeceği endişesi, HAMAS liderliğindeki Filistin Yönetimi'ni alternatif arayışlara ve özellikle İran'a yakınlaşmaya itti. İran'ın bölgede etkisini arttırması ne ABD'nin ne İsrail'in ne de Suudi Arabistan gibi Ortadoğu ülkelerinin onayladığı bir durum değildi. HAMAS'ın seçimleri kazanması Arap dünyası içinde bir dönüm noktası teşkil etti; ilk kez Batı karşıtı İslami bir hareket halkoyuyla iktidara geliyordu ki bu durum ABD müttefiki olan Arap ülkelerini rahatsız eden bir sonuçtu. HAMAS'ın İsrail'e karşı olan bu mücadelesi benzer İslami grupların Arap ülkelerinin iktidarlarını zorlaması için bir örnek oluşturabilirdi. Bu nedenle HAMAS seçim sonrası Arap dünyasında aradığı desteği bulmakta oldukça zorlandı ve doğal olarak HAMAS'ın İran'a yönelmesinde bu durumun da etkisi vardı. 8 Şubat 2007 tarihinde Suudi Arabistan kralının öncülüğünde Mekke'de varılan HAMAS- El-Fetih ulusal birlik hükümeti, bir açıdan Ortadoğu'daki İran endişesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu görüşmede El-Fetih lideri Mahmud Abbas ve HAMAS lideri İsmail Haniya daha önce kesinlikle reddetdikleri pek çok şeyi kabul ederek el sıkıştılar. Mahmud Abbas İsmail Haniya'nın Başbakanlığını ve İsmail Haniya da kabinesine HAMAS'lı olmayan pek çok ismi ve kilit bakanlıkları diğer Filistinli gruplara vermeyi kabul etti. Bunun sonucunda Batı'da HAMAS'lı bakanlarla temas etmeden Filistin'e daha önce kestikleri yardımları tekrar yapmaya başladılar. İngiltere'nin Kudüs Başkonsolosu bir gazetecinin kurtarılması için yaptığı temaslarda İsmail Haniya ile yan yana

görüntülendi. Bölgedeki İran etkisinin kırılması için Batılı ülkelerin büyük bir çoğunluğu Filistin Sorunu'nun çözümü için istekli görünüyorlar. 28-29 Mart 2007 günlerinde Riyad'ta yapılan Arap Birliği Zirvesi'nde Arap ülkelerinin, İsrail'in 1967 Savaşı sınırlarından çekilmesi karşılığında İsrail ile ilişkileri normalleştirmeyi öngören 2002 tarihli Beyrut planını kabul etmesi, benzer bir anlayışın Arap ülkeleri arasında da yerleştiğini göstermektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Filistin'de şu anda iki taraflı yönetim vardır, biri El-Fetih'in , devlet , kontrolündeki Batı Şeria'da diğeri ise HAMAS'ın, hükümetin , kontrolü altındaki Gazze'de ki yönetimdir. Geline bu çerçevede gerçekte bir Filistin Yönetiminden söz etmek biraz zordur. Şöyle ki; topraklarının tamamı İsrail işgali altında olan Filistin halkı aslında bir cezaevi yaşamı sürmektedir. Kapalı cezaevinde yaşayan Filistinliler, bunlar Filistin direniş mücadelesinde yer alan ve İsrail tarafından tutuklanarak uzun yıllardan beri burada yaşayanlardır. Yarı açık cezaevinde yaşayan Filistinliler, bunlar kendi topraklarında olmalarına rağmen mülteci gibi yaşayanlar ve açık cezaevinde yaşayan Filistinliler, bunlar yaşamlarını sürdüren bütün Filistin halkıdır. Filistin'de yaşam ve yönetim bilinen yönetim biçimlerine oturtulamayan bir şekildir. Bu koşullar doğrultusunda Filistin Ulusu bütün maddi ve manevi gücünü bir araya getirse bile İsrail'e karşı verdiği mücadelede bir karış toprak kurtarabilmesi oldukça zor görünüyor. Örneklendirmek gerekirse HAMAS ve diğer grupların “ şehadet operasyonu “ adını verdiği saldırılar İsrail için düpedüz “ terör “ dü,- gerçekte bu terörü ihrac eden İsrail Devleti'nin kendisi dir -, Filistinliler canlı bombalarla İsrail kentlerini bombalıyorlardı. Filistinlilerin silahı buydu. Askeri açıdan bakıldığında savaşın bu görünümü ekonomik gerçekliğin dayatmasıydı. Filistinliler için ucuz olan işgücüydü. Savaşmak için buna uygun olan yöntemi seçmişlerdi. İsrail'de ise durum tam tersiydi. İş gücü pahalı sermaye ucuzdu. Bu nedenle İsrail'in savaşı , teknoloji merkezliydi, bunun da merkezi ABD dir. İsrail'in HAMAS'ın saldırılarını durdurmak için başvurduğu ve sonucunda katliamlara dönüşen saldırılarının yanında uyguladığı bir başka yöntem ise örgüt liderlerine yönelik katı suikast politikasıydı. Suikastler demokratik uluslar tarafından anlaşmalarla kınanmış, uluslararası sözleşmelere aykırı bir eylem biçimi olmakla beraber İsrail'in vazgeçemediği bir mücadele biçimiydi. 1972 Olimpiyatları'nda İsrailli sporcuları öldüren Kara Eylül Örgütü militanlarını, 1980'ler ve 1990'larda FKÖ, İslami Cihad ve HAMAS liderlerini öldüren İsrail, suikastlerle terörü caydırdığını, İsraillilerin hayatlarını kurtardığını iddia

ediyordu. İsrail'in düzenlediği suikastlerin askeri mantığı, eylemcilerin öldürülmesiyle örgütlerin etkinliğinin kırılmasına dayanıyordu. Ayrıca suikastler İsrail'in çok sıkıntı çektiği medya ile daha uyumlu bir metod olarak görülüyordu. Suikastlerin psikolojik etkileri ise , Filistinliler intihar saldırılarıyla İsrail kentlerini bombalayıp, kaos ve belirsizlik ortamı doğuruyor, her yerde şiddet var görüntüsü yayarak, olayları kontrolden çıkmış gibi göstererek suikastlerini düzenliyorlardı. İsrail “ Katilleri öldürüyoruz “ diyerek kendini savunuyor, bunların adalet önüne çıkarılmasının mümkün olmadığını, bu sayede terörü önlediğini öne sürüyordu. İsrail kamuoyu herşeyin kontrol altında olduğuna inanıyordu. İsrail bu söylemleriyle uluslararası arenada özellikle ABD'nin sağladığı destek ile Filistin'e ve Filistin halkına saldırılarına, katliamlarına devam etmektedir. Filistinliler ile İsrail arasında her yönden bir güç dengesizliği var. Bu durum her bakımdan haklı olan Filistinlileri haklarını elde edememelerine neden olmaktadır...

Filistin halkının direnişini bölmek, parçalamak laik , demokratik çizgiden kaydırıp, yeşil kuşak ve Büyük Ortadoğu Projesi'nin bir parçası haline getirmek için uygulanan politikalarla İsrail ve ABD'nin desteği ile kurulan islamcı Filistinli örgütler devreye sokularak FKÖ ve beraberinde El-Fetih önlenmeye çalışıldı. Arap ülkeleri susturuldu günümüzde neredeyse Filistin'deki katliamlara Arap ülkelerinin tepkisi yok gibi ... ABD kendisinin kurduğu ve Rus işgaline karşı Afganistan'da kullandığı Taliban'ı bahane ederek nasıl Afganistan'ı işgal ettiyse, El-Kaide'yi kendi kontrolünde kurdurup besleyerek, gelişmesini sağlayarak ve El-Kaide'nin İkiz Kule saldırılarını bahane ederek Irak'ı işgal ettiyse, HAMAS'ı da FKÖ ve EL-Fetih'i durdurmak için alternatif bir yapı oluşması için gerekli koşulları sağlamış ve bu yönde Filistin direniş hareketini kırmış, halkın içinde bölünmeye neden olmuştur, bu durum bilinçli bir şekilde bu konuma getirilmiştir; İsrail Gazze'de, Refah'ta, Cenin'de, Kana'da, Kudüs'te katliamlarla sonuçlanan saldırılarında HAMAS militanlarını değil sivilleri, çocukları,kadınları,yaşlıları katlederek Filistin halkını radikal dinciliğe itiyor.HAMAS 1950'lerden bu yana Türkiye, İran,Pakistan,Afganistan, Endonezya gibi İslam ülkelerinde olduğu gibi Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da da sistemli biçimde işletilen Yeşil Kuşak Projesinin ve Büyük Ortadoğu Projesi'nin ürünlerinden ve sonuçlarından biridir. Siyonistler yayılmacı politikalarından vazgeçmeli, Filistinliler de din düşüncesine dayalı politikalarını bir yana bırakmalı. Halktan yana gerçekçi yaklaşımları benimseyerek gerek Filistin de

gerekse de bütün Ortadoğu'da barış sağlanabilir, Ortadoğu'daki diğer sorunların temeldeki başlangıcı Filistin'deki çatışma olmuş, Filistin'de kalıcı bir barışın sağlanması Ortadoğu'daki diğer sorunlarında çözümünü kolaylaştırır, ancak kalıcı bir barış Ortadoğu halklarının tümüne huzur getirir.

HAMAS İsrail ile beraber birlikte yaşamayı kabul edecek mi ? Kendi ifadesiyle silahlı direniş örgütü olan HAMAS Filistin Yönetimi'nde demokratik ve ılımlı bir siyasi oluşuma dönüşebilecek mi ? HAMAS'ın bundan sonra izleyeceği yol, takip edeceği politik yöntemlerin öncelikle kendi iç dinamiklerine, Filistin halkına, Filistin içindeki diğer örgütlenmelere, özellikle El-Fetih'e , İsrail ile olan ilişkilerine ve doğal olarak Ortadoğu Dörtlüsü ile olan ilişkilerine , Arap ülkelerine ve bölgeye yansımaları, Filistin- İsrail Sorunu'nun çözümü için Barış Sürecine yaklaşımı nasıl olacak? bütün bunların yanında İsrail terör ihrac etmekten , bir terör ülkesi olmaktan ne zaman vazgecek ? şimdilik cevapsız kalan sorular ...

“ Hazreti Musa Milattan Önce 13`üncü yüzyılda yaşamış..... Hazreti Muhammed, İsa`dan sonra yuvarlak sayıyla 600`de gündeme giriyor..... Demek ki Yahudi Hristiyanlık çıkıncaya dek, yaklaşık 1300 yıl rahat yaşadı.... İsa`dan sonra Musevi`nin rahatı kaçtı, eziyet ve baskı görmeye başladı.... Ancak bir İtalyan yazarı da fıkra diline çevirip hicivle yoğurursak derki: Yahudi intikamını Hristiyan`dan aldı... Nasıl ? ... Avrupa`dan Alman kökenli üç yahudi çıktı... Freud dedi ki : - Kendini erdemli zannetme !... yüreğin düğüm düğüm !... Ruhun çelişik ve kirli !.... Bilinçaltında her haltı yemeye hazırsın.....

Einstein dedi ki : - Ortaya koyduğun tüm bilgi ve bilim izafidir, görecelidir ; sonuçta keşfettiğin bir şey yoktur...

Marks dedi ki: - Biriktirip de dünya egemenliğinde kullandığın sermaye, alınteri hırsızlığı ve sömürü ürünüdür...

Ne var ki tarihsel Hristiyan- Yahudi çatışmasının yerini artık Yahudi-Müslüman düşmanlığı alacak gibi görünüyor... Çünkü Yahudi-Hristiyan sermayeleri dorukta birleştiler .. “ Dincilik “ ya da öteki adıyla “ ılımlı İslamcılık “ “ münafereti “ Türkiye`ye taşıyacaktır... Amerika`daki patrona duyurulur... “
(İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 18.01.2009)

“ doğmamış çocuğun bile yaşamaya hakkı vardır..... “

KAYNAKÇA

- Anıl, Işıl.: “Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye ve Arap-İsrail Barış süreci”,
Türkiye ve Ortadoğu Tarih Kimlik Güvenlik,
der.Altunışık Benli Meliha, İstanbul, Boyut Yayınları,
İstanbul-1999
- Aras, Bülent.: **Filistin-İsrail Barış süreci ve Türkiye**, İstanbul, Bağlam
Yayınları, 1997
- Arı, Tayyar.: **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset , Savaş ve
Diplomasi**, 4.bs., Bursa, Mkm Yayıncılık, 2008, ISBN
978- 605-5911-06-5
- Arıboğan Ülke, Ayman Gülden, Dedeoğlu Beril.: **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü** ,
Der., Sönmezoğlu Faruk, İstanbul,
Der yayınları,2005, ISBN 975-353-
105-2
- Armaoğlu, Fahir.: **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948 -1988)**, 2.bs,
Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları , 1991,
ISBN 975-458-017-0
- Bağcı, Hüseyin.: “Demokrat Partinin Ortadoğu Politikası “ **Türk Dış
Politikasının Analizi**, der. Sönmezoğlu Faruk, İstanbul ,
Der Yayınları, 1998
- Bayraktar, Bora.: **HAMAS**, İstanbul, Karakuru Yayınları, 2007, ISBN
978-975-6054-94-9
- Boran, Yıldırım.: **El-Fetih ve Hamas**, İstanbul, Mephisto Kitabevi, 2006, ISBN
975-8868-61-6

- Bulut, Faik.: **İslamcı Örgütler**, 2.Bs., İstanbul, Tümm zamanlar Yayıncılık, 1994, ISBN 975-7350-05-2
- Chebab, Zaki.: **HAMAS**, çev.Çölgeçen Bilal, İstanbul, İkarus Yayınları, 2007, ISBN 978-605-5834-33-3
- Davutoğlu, Ahmet.: **Stratejik Derinlik**, İstanbul, Küre Yayınları, 2002
- Erhan Çağrı- Kürkçüoğlu Ömer.: “ 1945-1960: Ortadoğu`yla ilişkiler “ **Türk Dış Politikası – Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler,Yorumlar**,der.Oran Baskın, Cilt 1, İletişim Yayınları
- Köni, Hasan.: “ Mısır-Türkiye-İsrail Üçgeni “ Avrasya Dosyası, Cilt 1, Sayı 3, Sonbahar 1994
- Özcan, Gencer.: “Türkiye-İsrail İlişkileri 50.Yılına Girerken“ **Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Sönmezoğlu Faruk, İstanbul, Der Yayınları, 1998
- Yavuz, Hakan.: “İkicilik (Duality) : Türk –Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu” **Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Sönmezoğlu Faruk, İstanbul, Der Yayınları , 1998
- Yavuz, Hakan.: “İkicilik (Duality) : Türk –Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu “ **Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Sönmezoğlu Faruk, İstanbul, Der Yayınları , 1994

Elektronik kaynaklar

www.mfa.gov.tr/grupa/ai/middleeast.4.htm

www.ntvmsnbc.com/news/132523.asp

www.ntvmsnbc.com/news/145185.asp

www.ntvmsnbc.com/news/148415.asp

www.wikipedia.org

Gazeteler

Armaoğlu Fahir, “ Ürdün`ün Kararı “ Tercüman, 03.08.1998

Sabah Gazetesi , 14 Temmuz 1999

Milliyet Gazetesi, 3 Mart 2000

Yeni Şafak, 11 Ağustos 2000

Hürriyet, 4 Nisan 2001

Yeni Şafak , 23 Kasım 2001

“ İsrail Tatbikata Gelmiyor” , Radikal Gazetesi, 3 Nisan 2002

Demirtaş Serkan, Işık Tarık, Köylü Hilal, İflazoğlu Nazif “ Hamas Bombası “ ,
Radikal Gazetesi, 17.02.2006

Köylü Hilal, “ Resmi Konukmuş “,Radikal Gazetesi, 17.02.2006

Hamas`a çifte mesaj, Radikal Gazetesi, 18.02.2006

“ İsrail: Tanımıyoruz “Radikal Gazetesi, 20.02.2006

“ Mısır Hamas`ı Kabul Etmedi “ Radikal Gazetesi, 22.02.2006

“ Gazze Plajında Savaşı Kaybettik “ Radikal Gazetesi, 12.06.2006

“ Gazze yine savaş alanı “ , Radikal Gazetesi , 29.06.2006

“ İsrail Hamas`ı rehin aldı “ , Radikal Gazetesi , 30.06.2006

“ Filistin kan ağlıyor “ , Radikal Gazetesi , 01.07.2006

“ Dünya nihayet dur diyebildi İsrail savaşı hızlandırdı “ , Radikal Gazetesi , 13.08.2006

“ Abbas ile Haniya anlaştı “ Radikal Gazetesi , 12.09.2006